

POLITIHØGSKOLEN

Evalueringsrapport

Evaluering av PSTs og politiets
håndtering i tilknytning til
Kongsberg-hendelsen
13. oktober 2021

Til minne om

Liv Berit Borge

Hanne Merethe Englund

Gun Marith Madsen

Andréa Meyer

Gunnar Erling Sauve

Til politidirektøren og sjef PST

4. november 2021 utstedte Politidirektoratet og Politiets Sikkerhetstjeneste (PST) et mandat som kunngjorde at Kongsberg-hendelsen 13. oktober 2021 skulle evalueres. Evalueringen skulle gjennomføres av Politihøgskolen og ledes av politiinspektør Steinar Vee Henriksen. Formålet med evalueringen var å identifisere læringspunkter for hva som var håndtert bra, og hva som kunne vært håndtert bedre med hensyn til PSTs og politiets tips- og informasjonshåndtering forut for hendelsen samt politiets operative håndtering av denne.

Utvalget leverer med dette sin enstemmige rapport.

Oslo, 14. juni 2022

Steinar Vee Henriksen

Torgeir Brenden

Linda Hoel

Bjørn Ivar Kruke

Tor-Geir Myhrer

Mandat – Evaluering av politiets og PSTs håndtering i tilknytning til hendelsen på Kongsberg¹

Bakgrunn og formål

Onsdag den 13. oktober 2021 ved 18-tiden fikk politiet i Sør-Øst politidistrikt melding om en mann som skjøt med pil og bue i Kongsberg sentrum. Fem personer ble drept og flere skadet før gjerningspersonen ble pågrepet av politiet.

Evalueringen skal være i tråd med Politiets beredskapssystem I (PBS I), kap. 16, som fastslår at den skal ha som formål å lære mest mulig av det som ble gjort. Evalueringen skal konsentrere seg om forhold som kan ha betydning for fremtidig oppgaveløsning. Evalueringen skal gi kunnskap om hvorvidt iverksatte tiltak faktisk virker etter sin hensikt. Evalueringen skal ikke komme *i stedet for* en ev. overordnet og/eller tverr-sektoriell gjennomgang, eller ev. etterforskning fra Spesialenheten om en ansatt i politiet eller påtalemyndigheten har begått en straffbar handling.

Formålet med evalueringen er å identifisere læringspunkter om hva som fungerte godt og hva som kunne vært gjort bedre med tanke på:

- Politiets og PSTs tipshåndtering
- Politiets og PSTs håndtering og informasjonsutveksling forut for hendelsen, både mellom politiet og PST og med andre aktører, som helsevesenet
- Politiets operative håndtering av hendelsen

Dette skal i sum gi politiet kunnskap til det videre arbeidet med å forebygge og bekjempe alvorlige straffbare handlinger og hendelser.

Innhold i evalueringen

Evalueringen skal omhandle fra politiet første gang fikk kjennskap til og ev. tips /bekymringer om gjerningspersonen og frem til politiets pågrepelse.

Evalueringen skal identifisere læringspunkter med utgangspunkt i følgende punkter:

1. Beskrive og vurdere hvordan PST og politiet har behandlet mottatte tips forut for hendelsen.
2. Beskrive PSTs og politiets håndtering og informasjonsutveksling seg imellom og ev. til helsevesenet om gjerningspersonen i forut for hendelsen.
3. Beskrive og vurdere politiets krisehåndtering fra meldingsmottak ved operasjonssentralen frem til gjerningspersonen ble pågrepet av politiet, herunder bl.a.:
 - meldingsmottak/håndtering av 112-anrop (trippelvarsling)
 - hendelsesforløpet fra oppdraget leses ut til pågrepelse av gjerningsperson, herunder løsningsvalg gjennom oppdraget
 - samhandling internt i Sør-Øst politidistrikt

1 Mandatet er gjengitt slik det er publisert på politiet.no.

- planlegging og disponering av operative ressurser i Sør-Øst politidistrikt, og i samhandling med andre politidistrikt, nasjonale beredskapsressurser, særorgan eller PST
- evalueringen skal inneholde en selvstendig vurdering av ev. andre læringspunkter som bør omtales. Evalueringen skal foreslå tiltak som kan svare ut de læringspunktene som avdekkes (som ikke allerede er ivaretatt).

I evalueringen skal det sees hen til:

- Relevant materiale fra politiet og PST som belyser håndteringen av informasjon og hendelsen.
- Relevant lovgivning.
- Planverk (PBS I, II og III), beskrevne/etablerte prosedyrer, bl.a. PLIVO-prosedyren, instruksjer, opplæringsmateriell samt andre relevante kilder som beskriver hvordan arbeidet skal utføres, herunder krav til responstid. PST har eget planverk. Det må også gjøres en vurdering av om disse kildene er tilstrekkelige og hensiktsmessige for fremtidig oppgaveløsning.
- Oppfølging av læringspunkter etter relevante hendelser og øvelser, bl.a. etter terrorhendelsen i Al-Noor-moskeen i Bærum og 22. juli-terroren.

Rammebetingelser

Følgende rammebetingelser legges til grunn:

- Evalueringen skal gjennomføres av Politihøgskolen (PHS).
- Evalueringsutvalget må kunne håndtere gradert informasjon. Evalueringsutvalget skal utarbeide en ugradert rapport som er egnet for offentliggjøring.
- Dersom evalueringsutvalget ser behov for å endre evalueringen utover mandatet, må dette avklares med oppdragsgiver.
- Evalueringen skal ferdigstilles seks måneder fra offentliggjøringen av mandatet.

Forord

Om kvelden 13. oktober 2021 ble Kongsberg by – og via media også resten av landet – rystet av en gruoppvekkende hendelse. En person utstyrt med pil og bue og kniv gikk til angrep på sakesløse personer, både i det offentlige rom og inne i bolighus. Selv om det bare gikk cirka 34 minutter fra politiet fikk første melding om hendelsen til gjerningspersonen var pågrepet, hadde han i denne tiden tatt seg inn i flere bolighus i det rolige strøket i Hyttegata og drept fem personer.

Ved pågripelsen ble det klart at gjerningspersonen var Espen Andersen Bråthen. En person som med en både kriminell og truende atferd, og uttalte psykiske problemer, var kjent av det lokale politiet. På grunn av radikale og truende utsagn og meldinger var han også registrert hos Politiets sikkerhetstjeneste.

I samsvar med retningslinjer i politiets beredskapssystem, ble det besluttet at hendelsen skulle evalueres i et læringsperspektiv. 4. november 2021 ga således Politidirektøren og sjef Politiets sikkerhetstjeneste, Politihøgskolen i mandat å sette sammen et utvalg til å gjennomføre dette.

Utvalget har i sitt arbeid hatt samtaler med en lang rekke personer, først og fremst i Sør-Øst politidistrikt og Politiets sikkerhetstjeneste. Men også tjenestepersoner tilknyttet Politidirektoratet, Politihøgskolen, de nasjonale beredskapsressurser, Utrykningspolitiet og andre nødetater, har blitt intervjuet. Vi har alltid blitt møtt med velvilje, både med hensyn til å gi oss forklaringer og å fremskaffe relevant dokumentasjon. Fra Kriminalpolitisen har utvalget mottatt en helt avgjørende bistand til å hente ut, systematisere og utarbeide en oversiktlig figurativ fremstilling av store mengder elektroniske spor og registreringer knyttet til den operative innsatsen 13. oktober.

Utvalget retter en stor takk til alle som har bidratt. Eventuelle huller i grunnlagsmaterialet eller mangler ved vurderingene, kan likevel selvsagt bare tilskrives utvalget.

Det innholdsmessige arbeidet med rapporten ble avsluttet 3. mai d.å.

Oslo, Bodø og Stavanger, 2. juni 2022.

Sammendrag

På ettermiddagen onsdag 13. oktober 2021 forlot det som skulle vise seg å være gjerningspersonen, Espen Andersen Bråthen² boligen sin på Kongsberg. Han hadde en bue, et pilkoger med 60 piler, et kort sverd og to kniver. På sin vei mot Coop Extra skjøt han piler mot en person, uten å treffe. Da gjerningspersonen ankom bygget, skjøt han piler mot to personer i garasjen til Coop og vinmonopolet. Politiets operasjonssentral mottok første melding cirka klokken 18.12. Fra Kongsberg politistasjon rykket det ut to politipatroljer med totalt tre tjenestepersoner. Hendelsen ble etter kort tid definert som en pågående livstruende voldshendelse (PLIVO). I mellomtiden hadde gjerningspersonen gått videre inn i Coop-butikken, hvor han skjøt piler mot flere personer. Da politiet ankom stedet, oppsto en konfrontasjon hvor gjerningspersonen skjøt flere piler mot første politipatrolje. Gjerningspersonen unnslopp patroljen gjennom en nødutgang patroljen ikke kjente til, og på utsiden i Myntgata skjøt han piler mot flere personer før han fortsatte ned til Peckels gate, hvor han forsøkte å ta seg inn i en bolig. De tre polititjenestepersonene på Kongsberg igangsatte søk etter gjerningspersonen til fots og i én politipatroljebil. Samtidig hadde politiets operasjonssentral i Sør-Øst politidistrikt foretatt en rekke varslinger, noe som foranlediget en hurtig og omfattende mobilisering av politistyrker fra blant annet Sør-Øst politidistrikt, Oslo politidistrikt, Utrykningspolitiet og nasjonale beredskapsressurser. Som politi var patroljen på Kongsberg alene mesteparten av tiden frem til pågripelsen. Under politiets søk etter gjerningspersonen tok han livet av fem personer med stikkvåpen i Hyttegata før han ble pågrepet cirka klokken 18.47. Fra første melding til pågripelsen gikk det cirka 34 minutter.

Bråthens forhistorie med psykiske problemer og kontakt med politiet begynte mange år før den tragiske hendelsen 13. oktober 2021. Hans første møte med politiet var i 1998. I 2015 ble han første gang registrert i PSTs systemer på bakgrunn av bekymringsmeldinger om at han var radikaliseret eller i ferd med å radikaliseres. PSTs vurdering var at politiet burde følge opp Bråthen med en avklaringssamtale. I 2016 gjennomførte politiet på Kongsberg en samtale med Bråthens mor. Informasjon fra henne dempet, ifølge PST, bekymringen om radikalisering. I 2017 ble Bråthen igjen relevant for PST i forbindelse med to likelydende videoer han publiserte på YouTube. Budskapet i videoene var at han var muslim og kom med en «advarsel». PST ba politiet på Kongsberg om å gjennomføre en samtale med Bråthen. Men PST og Kongsberg-politiet var uenige i lovligheten av Bråthens ytringer, og politiet ønsket ikke å foreta seg noe vedrørende vedkommende før det forelå en rettslig vurdering av den eventuelle straffbarheten i innholdet i videoene. I PSTs vurdering ble det konkludert med at Bråthens ytringer ikke var straffbare. PST gjentok sin oppfordring til Kongsberg-politiet, og samme dag gjennomførte en politipatrolje en bekymringssamtale med Bråthen. Den anbefalte deretter at Bråthen burde få helsehjelp. PST vurderte at samtalen reduserte bekymringen og sjekket igjen Bråthen ut av radikaliseringssporet. Dagen etter bekymringssamtalen forsøkte Bråthen å oppsøke en myndighetsperson i Oslo, som han hadde en advarsel til. Hendelsen ledet til en omfattende operativ analyse om Bråthens intensjon og kapasitet med hensyn til hvilken trussel han eventuelt utgjorde. Analysen ledet til en anbefaling om at

2 Utvalget velger i hovedsak, foruten kapittel 4, å omtale Bråthen som gjerningspersonen. Dette skyldes at det ikke er tvil om at det er Bråthen som omhandles i tiden før Kongsberg hendelsen 13. oktober 2021. Under denne hendelsen var det derimot ukjent gjerningsperson frem til pågripelsen (se kapittel 5).

politiet på Kongsberg skulle følge med Bråthens utvikling vedrørende ekstrem islamisme. Denne anbefalingen ble imidlertid ikke formidlet til Kongsberg-politiet.

Både PST og politiet vurderte Bråthen som psykisk ustabil og mente at han burde følges opp av helsevesenet. Bråthen har flere ganger vært innlagt ved psykiatrisk sykehus og har ved gjentatte anledninger vært i politiets søkelys blant annet for trusler og vold mot sine egne foreldre. I perioder hadde han også forbud mot å besøke nærbutikker og foreldrene på Kongsberg. Det siste oppholdet Bråthen hadde ved en psykiatrisk institusjon, var i 2019. Da ble han utskrevet etter 11 dager og avslo både psykiatrisk helsehjelp og medisiner. I 2020 mottok politiet på Kongsberg to bekymringsmeldinger om Bråthen med hensyn til henholdsvis vold og drap. Meldingene ble registrert i politiets systemer, men loggfører heftet ikke PST på meldingene. Måten meldingene ble registrert og kommentert på av loggfører, reflekterer hvordan politiet på Kongsberg har oppfattet Bråthen: som psykisk syk med et frynset sinn, en som bruker tiden på internett og konspirasjonsteorier. Bråthen ble mer og mer isolert, og i de siste 14 månedene før Kongsberg-hendelsen hadde han verken kontakt med familien, politiet eller helsevesenet.

4. november 2021 utstedte Politidirektoratet og PST et mandat der det ble kunngjort at Kongsberg-hendelsen 13. oktober 2021 skulle evalueres. Formålet med evalueringen har vært læring og utvikling for PST og politietaten. Med dette som utgangspunkt har evalueringsutvalget beskrevet og vurdert PSTs og politiets mottak av meldinger og informasjonsutveksling seg imellom, også med hensyn til informasjonsutveksling til helsevesenet i forkant av hendelsen. Beskrevet og vurdert er dessuten politiets operative håndtering av hendelsen fra første melding ble mottatt, til gjerningspersonen ble pågrepet, jamfør mandatet. Utvalget har også formulert læringspunkter for hva som fungerte godt, og hva som kunne vært gjort bedre.

Innhold

Mandat – Evaluering av politiets og PSTs håndtering i tilknytning til hendelsen på Kongsberg	5
Forord	7
Sammendrag	8
1. Innledning	13
2. Rammeverk for vurdering	16
2.1 Rettslig rammeverk.....	16
2.1.1 Innledning.....	16
2.1.2 Taushetsplikten som kommunikasjonssperre	17
2.1.3 Rettslige rammer for tjenestepersonenes handleplikt.....	24
2.2 Politiets beredskap og krisehåndtering.....	38
2.2.1 Prinsipper for politiets beredskapsarbeid.....	38
2.2.2 Politiets beredskapssystem	38
2.2.3 PLIVO-prosedyren	39
2.2.4 Politiets organisering og ledelse.....	39
2.3 Politiets sikkerhetstjeneste (PST)	41
2.4 Sør-Øst politidistrikt.....	43
2.5 Politiets utdanning og trening for innsatspersonell.....	44
2.5.1 Politihøgskolens utdanning for innsatspersonell	44
2.5.2 Innsatspersonell og operativ trening	45
2.5.3 Hvilke erfaringer har politiet med PLIVO?	46
2.5.4 Nordisk politis erfaringer med PLIVO.....	48
2.5.5 Internasjonal forskning og erfaringer med PLIVO.....	49
2.6 Læring i politiet.....	49
2.6.1 Erfaringslæring i politiet	50
2.6.2 Teoretisk betraktning om erfaringslæring.....	51
2.6.3 Organisasjonslæring	53
2.6.4 Utfordringer for erfaringslæring i politiet.....	55
2.7 Teoretisk rammeverk	58
2.7.1 Beslutningstaking i operativ kontekst	58
2.7.2 Situasjonsforståelse og felles situasjonsforståelse.....	59
2.7.3 Beslutningstaking.....	61
2.7.4 Risiko	63
2.7.5 Kriser og andre uønskede hendelser	64
3. Metodisk fremgangsmåte.....	71
3.1 Hva er evaluering?	71
3.2 Datainnsamling	71
3.2.1 Rekruttering av informanter.....	72
3.2.2 Intervjuer	72
3.2.3 Dokumentstudier	73
3.2.4 Observasjoner	74
3.2.5 Simulering av bevæpning og påkledning av verneutstyr.....	74
3.2.6 Elektroniske data	74
3.2.7 Håndtering og lagring av informasjon.....	74

3.3	Datareduksjon og analyse.....	75
3.3.1	Datareduksjon PSTs og politiets håndtering av mottatte tips og informasjonsdeling seg imellom og eventuelt med helsevesenet	75
3.3.2	Datareduksjon politiets operative respons.....	75
3.4	Styrker og svakheter ved evalueringen	76
4.	Beskrivelse av PSTs og politiets tipsmottak og informasjonsutveksling	79
4.1	Utviklingstrekk i vurderingsperioden.....	79
4.1.1	Trusselsituasjonen	81
4.1.2	Radikaliseringskontakter i politiet	82
4.1.3	Nærpolitireformen	83
4.1.4	Økt erkjennelse av at samfunnet har behov for bedre vern mot utilregnelige eller psykisk syke gjerningspersoner.....	84
4.2	Tolkning, operasjonalisering av mandatet og vurderingskriterier.....	86
4.3	Beskrivelse av PSTs og politiets behandling av mottatte meldinger forut for hendelsen.....	88
4.3.1	Første bekymringsmelding knyttet til radikaliseringsmelding	89
4.3.2	Andre bekymringsmelding knyttet til radikaliseringsmelding	91
4.3.3	Tredje bekymringsmelding knyttet til radikaliseringsmelding	91
4.3.4	Fjerde bekymringsmelding knyttet til voldsrisiko.....	94
4.3.5	Femte bekymringsmelding knyttet til drapsrisiko	94
4.3.6	Kort oppsummert – PSTs og politiets mottak av tips i saken	94
4.4	Beskrivelse av politiets og PSTs håndtering og informasjonsutveksling forut for hendelsen, både seg imellom og eventuelt med helsevesenet	95
4.4.1	Første bekymringsmelding knyttet til radikaliseringsmelding	95
4.4.2	Andre bekymringsmelding knyttet til radikaliseringsmelding	96
4.4.3	Tredje bekymringsmelding knyttet til radikaliseringsmelding	96
4.4.4	Fjerde og femte bekymringsmelding til politiet	100
4.4.5	PSTs og Kongsberg-politiets oppfatning av oppgaver og ansvar.....	100
4.4.6	«Så ble det stille» 8. august 2020–13. oktober 2021.....	101
4.5	Utvalgets vurderinger.....	102
4.5.1	Vurdering av hvordan PST har behandlet mottatt informasjon om Bråthen forut for hendelsen	102
4.5.2	Vurdering av hvordan politiet har behandlet den informasjon som er mottatt om Bråthen forut for hendelsen	105
4.5.3	Vurdering av hvordan informasjonen har blitt utvekslet mellom politiet og PST, og eventuelt med andre aktører som helsevesenet, og benyttet til mulige forebyggende/risikoreduserende tiltak.....	110
4.5.4	Generelle problemstillinger som vurderingen av PSTs og politiets håndtering av Bråthen-saken leder hen til	117
5.	Politiets operative håndtering av hendelsen	124
5.1	Tolkning og operasjonalisering av mandatet	124
5.2	Beskrivelse av politiets operative håndtering	124
5.2.1	Sammendrag	125
5.2.2	Første melding til politiet.....	129
5.2.3	Utrykningen	133
5.2.4	Konfrontasjonen i butikken	137
5.2.5	Søk etter ukjent gjerningsperson.....	146
5.2.6	Pågripelsen	157

5.2.7	Øvrige politipatruljer på Kongsberg under pågripelsen	162
5.2.8	PLIVO – samhandling med nødetatene	163
5.3	Vurdering av politiets operative håndtering av hendelsen	165
5.3.1	Meldingsmottak, varslinger og ressursmobilisering	166
5.3.2	Utrykningsfasen	170
5.3.3	Aksjonen i butikken	173
5.3.4	Søksfasen	177
5.3.5	Aksjonen i Hyttegata	179
5.3.6	Samhandling, koordinering og ledelse	181
5.3.7	Informasjonsflyt og situasjonsforståelse	187
5.3.8	Materiell og utstyr	189
5.3.9	Operativ beslutningstaking	190
5.3.10	PLIVO og erfaringslære	195
6.	Læringspunkter og anbefalinger	197
6.1	Læring av læringspunkter	197
6.2	Læringspunkter og anbefalt oppfølging for PSTs og politiets mottak av meldinger og informasjonsutveksling og samhandling	198
6.3	Læringspunkter og anbefalt oppfølging for politiets operative håndtering	203
6.3.1	Operasjonelt nivå	204
6.3.2	Taktisk nivå	205
6.3.3	Planverk, instruksjoner og prosedyre	206
6.3.4	Læring i politiet	207
7.	Konklusjon	209
8.	Referanser	211
	Vedlegg	222

1. Innledning

Kongsberg-hendelsen 13. oktober 2021 reiste sentrale spørsmål knyttet til PSTs og politiets mulighet til å forebygge alvorlige voldshandlinger som begås av psykisk syke personer. I media ble det også stilt spørsmål om hvordan en gjerningsperson kunne unnsnippe politiet med det tragiske utfallet dette hadde på Kongsberg.

Hendelsen på Kongsberg er den første PLIVO-hendelsen som er gjenstand for en nasjonal evaluering, og det er derfor viktig å lære av disse erfaringene. Formålet med denne evalueringsrapporten er å fremme læring i PST og politiet, og ikke å fordele mulig skyld og ansvar. Utvalget har gjennom sin undersøkelse avdekket både hva som fungerte godt, og hva som kan gjøres bedre, i politiets forebyggende arbeid så vel som i den operative håndteringen av hendelsen. Rapporten må derfor være starten på en læringsprosess, både for dem som har vært direkte involvert, og for resten av politiorganisasjonen.

Utvalget har gjennomført en omfattende datainnsamling med intervjuer av personer som har vært involvert forut for hendelsen og i den operative håndteringen. Dette inkluderer medarbeidere i PST, politiet og brann- og ambulansetjenesten. I tillegg baserer evalueringen seg på elektroniske data og omfattende dokumentmateriale. For å kvalitetssikre eget arbeid har utvalget også intervjuet og hatt løpende kontakt med ansatte i politiet med kompetanse på de berørte fagområdene.

Vurderingen relateres også til et omfattende dokumentgrunnlag som gjelder for tjenestene. Med utgangspunkt i både mandatet og dokumentgrunnlaget utarbeidet utvalget vurderingskriterier som ble lagt til grunn for undersøkelsen. Store deler av utvalgets materiale har vært unntatt offentlighet og/eller gradert. Samtlige eiere av informasjon har gitt en skriftlig godkjenning av utvalgets offentliggjøring av denne.

Evalueringsutvalget har ikke hatt noe eget sekretariat og har derfor selv ivaretatt alle faglige og administrative oppgaver.

Mandatet

Utvalget vil kort omtale noen betraktninger rundt selve mandatet, som det faller naturlig å dele i to: politiets håndtering i årene forut for hendelsen 13. oktober 2021, og politiets håndtering av hendelsen 13. oktober fra mottak av første melding til pågripelsen av gjerningspersonen.

Når det gjelder den første delen, er formålet med evalueringen beskrevet slik i mandatet:

Formålet med evalueringen er å identifisere læringspunkter om hva som fungerte godt, og hva som kunne vært gjort bedre med tanke på:

- «1. Beskrive og vurdere hvordan PST og politiet har behandlet mottatte tips forut for hendelsen.
2. Beskrive PSTs og politiets håndtering og informasjonsutveksling seg imellom og ev. til helsevesenet om gjerningspersonen forut for hendelsen»

I mandatet er utvalget bedt om å se hen til og vurdere læringspunktene i 22. juli-rapporten og Al-Noor-rapporten. Det er imidlertid ikke relevant for de to nevnte punktene i mandatet.

Al-Noor-rapporten har i stor grad allerede omhandlet anbefalingene fra 22. juli-rapporten. Når det gjelder anbefalingene i Al-Noor-rapporten, ble de publisert 29. juni 2020. Perioden som utvalget vurderer, vedrørende punktene 1 og 2 i mandatet, ligger i det alt vesentlige forut for perioden som evalueringsrapporten for Al-Noor-hendelsen tar for seg.

For den andre delen, som gjelder den operative håndteringen av hendelsen, er formålet med evalueringen beskrevet på følgende måte i mandatet:

Beskrive og vurdere politiets krisehåndtering fra meldingsmottak ved operasjonssentralen frem til gjerningspersonen ble pågrepet av politiet, herunder bl.a.:

- meldingsmottak/håndtering av 112-anrop (trippelvarsling)
- hendelsesforløpet fra oppdraget leses ut til pågripelse av gjerningsperson, herunder løsningsvalg gjennom oppdraget
- samhandling internt i Sør-Øst politidistrikt
- planlegging og disponering av operative ressurser i Sør-Øst politidistrikt, og i samhandling med andre politidistrikt, nasjonale beredskapsressurser, særorgan eller PST

Mandatet er i seg selv en rammefaktor for læring og legger til grunn at utvalget skal gjennomføre en undersøkelse av hendelsen frem til det øyeblikket da gjerningspersonen er pågrepet. Det innebærer at utvalget ikke har hatt mulighet til å undersøke Sør-Østs politidistrikts krisehåndtering, som fant sted i tiden etter pågripelsen. Dette mener imidlertid utvalget er en begrensning ved mandatet. Den operative aksjonsfasen er ikke over selv om gjerningspersonen er pågrepet, men potensielle læringspunkter for fasen etter pågripelsen blir ikke behandlet. Som nevnt er utvalget også bedt om å se hen til oppfølging av læringspunkter blant annet etter terrorhendelsen i Al-Noor-moskeen i Bærum og 22. juli-terroren. Utvalget har trukket inn relevante koblinger til disse hendelsene og øvelser der det har vært aktuelt. Utvalget har imidlertid ikke hatt anledning til å følge opp relevante læringspunkter fra andre PLIVO-hendelser i Norge, da det ikke er etablert noe system for nasjonal innsamling av erfaringer fra slike hendelser.

Rapportens oppbygning

I det som følger etter dette innledende kapittel 1, vil kapittel 2 redegjøre for rammer og retningslinjer som gjelder for PSTs og politiets tjeneste. Her presenteres blant annet relevant lovgivning, instruksverk, politiets beredskapssystem og organisering i Sør-Øst politidistrikt. PLIVO-prosedyren er unntatt offentlighet, og utvalgets redegjørelse for denne må nødvendigvis begrense seg til de mer overordnede prinsippene. Et sentralt tema i rapporten er innsatspersonells kompetanse for håndtering av PLIVO-hendelser. På bakgrunn av dette presenteres Politihøgskolens operative grunnutdanning, særlig med hensyn til trening og antall timer. Siden rapportens formål er læring, vies et delkapittel til læring i politiet. Her presenteres erfaringslæring som en læringsteori for organisasjonslæring. Her drøftes også hvilke begrensinger læring i politiet kan møte. En viktig forutsetning for å forstå politiets operative håndtering og samhandling er kunnskap om kriser og situasjonsforståelse og beslutningstaking, derfor inkluderes et delkapittel om dette til slutt.

Kapittel 3 presenterer utvalgets fremgangsmåte for innsamling av data, analyse av data-materialet samt undersøkelsens metodiske begrensninger.

Kapittel 4 beskriver og vurderer de to første punktene i mandatet: PSTs og politiets tipshåndtering og informasjonsutveksling seg imellom og eventuelt med helsevesenet. Kapitlet starter med en introduksjon som redegjør for noen relevante utviklingstrekk i 2014–2021, som er perioden undersøkelsen konsentrerer seg om.

Kapittel 5 beskriver og vurderer mandatets tredje punkt: politiets operative håndtering fra første meldingsmottak til pågrepelse av gjerningspersonen.

Kapittel 6 handler om læringspunkter og anbefalinger som evalueringen har ledet frem til.

I kapittel 7 presenteres utvalgets konklusjon av evalueringen.

2. Rammeverk for vurdering

Utvalgets mandat viser til at PSTs og politiets handlinger relatert til Kongsberg-hendelsen både skal beskrives og vurderes. Denne evalueringen skal som nevnt vurdere handlingene sammenholdt med dokumenter, rutiner og praksis som sier noe om hvordan handlingene bør utføres. Som grunnlag for sine vurderinger har utvalget derfor benyttet lov- og instruksverk, prosedyre, doktriner, retningslinjer, planverk, undervisningsmateriale samt forskning og teori som belyser aktuelle temaer. Det understrekes at innholdet i dette kapittelet er utarbeidet som grunnlag for vurderinger, men også som selvstendige bidrag for læring om de respektive temaene.

Kapittelet er strukturert på følgende måte: I delkapittel 2.1 vil rettslig rammeverk blir det gitt en utførlig redegjørelse for taushets- og handlingsplikt. Delkapittel 2.2 vil omhandle sentrale aspekter ved politiets beredskap og krisehåndtering. I delkapitlene 2.3 og 2.4 vil PST og Sør-Øst politidistrikt bli kort presentert. I delkapittel 2.5 redegjøres det kort for politiets utdanning og trening for innsatspersonell, med vekt på PLIVO. I tillegg vil utvalgets undersøkelser av norsk og nordisk politis erfaringer med PLIVO bli omtalt. I delkapittel 2.6 redegjøres det for læring i politiet, med vekt på erfaringslære og organisasjonslære. Teoretisk rammeverk og forskning med vekt på situasjonsforståelse, beslutningstaking og kriser og krisehåndtering blir omtalt i delkapittel 2.7.

2.1 Rettslig rammeverk

2.1.1 Innledning

Utvalgets mandat er i all hovedsak todelt. I et læringsperspektiv skal vi vurdere politiets og PSTs

tipsmottak og informasjonsutveksling forut for hendelsen 13. oktober 2021 og

krisehåndtering fra meldingsmottak 13. oktober 2021 cirka klokken 18 til pågripelsen av gjerningspersonen cirka en halv time senere.

Begge problemstillingene gjør det naturlig å behandle aktuelle rettslige rammer.

Den første aktualiserer en rettslig problemstilling på systemnivå, nemlig i hvilken utstrekning reglene om taushetsplikt i politiregisterloven kapitlene 5 og 6 gjør det mulig å utveksle informasjon både internt i politietaten og med eksterne aktører, og når taushetsplikten vil være en kommunikasjonssperre. Reglene om taushetsplikt er en sentral del av personopplysningsvernet som på det polisiære området reguleres rettslig av politiregisterloven. Dette innebærer at selv om reglen om unntak fra taushetsplikt i lovens kapittel 5 gir anledning til å formidle informasjonen, må det ut fra det aktuelle politimessige formålet være nødvendig å gjøre det, jamfør lovens §§ 4 og 5. Når informasjonen formidles til andre med siktemålet å få supplert informasjonstilfanget, vil nødvendighetsvurderingen naturlig nok påvirkes av om det er rimelig grunn til å anta at mottakeren både har anledning til (etter sin taushetsplikt) og er villig til å gi den supplerende informasjonen som politiet behøver for å kunne ivareta sitt samfunnsoppdrag. Utvalgets informanter har dessuten formidlet at den manglende muligheten til å få informasjon fra særlig helsevesenet er en viktig begrensning i det forebyggende arbeidet som rettes mot psykisk syke

med kriminell atferd. Selv om utvalgets mandat bare omfatter politiets informasjons- håndtering forut for hendelsen 13. oktober 2021, er det derfor naturlig også å gi en kort beskrivelse av helse- og sosialetatens taushetsplikt.

Den andre delen av mandatet gjør det naturlig å behandle politiets handleplikt først og fremst på taktisk nivå, det vil si fra de tjenestepersonene som operasjonssentralen (OS) sendte til stedet, og som både med supplerende melding fra OS og ved egen observasjon forsto at det dreide seg om et tilfelle av pågående livstruende vold (PLIVO)³.

2.1.2 Taushetsplikten som kommunikasjonsperre

Utgangspunkter

I løpet av de siste 10–15 årene har ulike utvalg eller kommisjoner vurdert hendelser hvor personer med kjent eller mistenkt psykisk lidelse eller sosiale avvikende og bekymringsfull atferd har begått ett eller flere drap. Det har vært temaet for to offentlige utredninger, nemlig NOU 2010: 3 *Drap i Norge i perioden 2004–2009* og for NOU 2012: 14 *Rapport fra 22. juli-kommisjonen*. Men tematikken var også sentral i rapporten fra evalueringsutvalget som ble oppnevnt av Politidirektoratet, Politiets sikkerhetstjeneste og Oslo politidistrikt etter den såkalte Al-Noor-saken, jmfør utvalgets rapport av 29. juni 2020, og i Rapport 5-2021 fra Statens undersøkelseskomisjon for helse- og omsorgstjenesten, *Hva kan vi lære etter et drap begått i psykotisk tilstand?*

Disse dokumentene omhandler selvsagt en lang rekke problemstillinger, men et gjennomgående trekk er at de alle i større eller mindre grad er opptatt av om det rettslige rammeverket som involverte etaters taushetsplikt utgjør, har gjort det mulig for disse å utveksle sin del av den relevante informasjonen. Alt med formålet å skape et totalbilde av gjerningspersonen som i størst mulig utstrekning kunne vise farepotensialet og danne grunnlag for forebyggende tiltak.

Problemstillingen ble viet særlig stor oppmerksomhet i NOU 2010: 3, hvor kapittel 11 i sin helhet omhandler dette. Utvalgets avsluttende anbefaling om behovet for ytterligere utredningsarbeid (side 133) lyder:

Noen personer representerer på grunn av sine psykiske lidelser en varig eller langvarig trussel. Trusselen kan være generell, men er i noen tilfeller rettet mot spesielle personer eller grupper av personer, som medlemmer av Kongehuset, regjeringsmedlemmer eller ansatte i ulike offentlige etater. For personer med slike lidelser og atferd vil det korrekte bilde av hvilket behov som foreligger for behandling og hvilket behov som foreligger for konkrete beskyttelsestiltak (trusselvurdering), først fremkomme når det foreligger oppdatert informasjon både fra helsevesenet og politiet. Helsepersonellet har etter dagens regelverk ikke adgang til å formidle sin informasjon rutinemessig til politiet i denne typen saker. Etter utvalgets vurdering bør dette problemkomplekset utredes nærmere.

I 22. juli-kommisjonens rapport, NOU 2012: 14, fremholdes følgende på side 395:

3 Begge problemstillingene er tidligere utredet og behandlet av utvalgsmedlemmet Tor-Geir Myhrer, henholdsvis i NOU 2010: 3 *Drap i Norge i perioden 2004–2009*, kapittel 11, Taushetsplikt, opplysningsplikt og -rett, side 112–131, og i artikkelen «... dør om så det gjelder»? *De rettslige rammer for den individuelle handleplikten ved farlige politioperasjoner*, i Nordisk politiforskning 2015, side 34–74. Både den forholdsvis knappe tidsrammen som utvalget er gitt (seks måneder fra oppnevningen), og de til dels tidkrevende og kompliserende begrensningene som fulgte med aktuelle koronarestriksjoner, har gjort at utvalgets rapport om de rettslige rammene av effektivitetsgrunner i stor grad er basert på en redigert, forkortet og ajourført versjon av disse arbeidene.

Juridisk klarhet skaper utrygghet. Kommisjonen ser på regelverket rundt PSTs registreringsadgang, som hensiktsmessig, men ser behov for at andre etaters taushetsbestemmelser gjennomgås, og for at regelverket rundt etterretning og IKT kommer på plass. De ansatte, både i PST og i andre etater, må føle seg trygge på sitt hjemmelsgrunnlag for innhenting, utveksling og registrering av informasjon og for reelt og saksorientert samarbeid med andre etater. Det er derfor viktig at JD raskt bidrar til legitimitet gjennom å gi avklaringer eller ta andre initiativ om nødvendig.

I Al-Noor-rapporten behandles problemstillingen i punkt 5.6 om «Overordnede læringspunkter», og særlig under undertittelen «Lavere terskel for deling [av] personinformasjon på tvers av etater», hvor de konkrete anbefalingene er formulert slik:

Muligheten for et tettere samarbeid mellom PST og helse- og skolevesenet bør utredes, slik at terskelen for å utlevere taushetsbelagt informasjon i saker med en tilstrekkelig alvorlig radikaliseringsbekymring senkes.

Hjemmelsgrunnlaget for taushetsplikt og informasjonsutvekslingen mellom politi, kommune og andre etater i saker vedrørende radikaliserings- og voldelig ekstremisme bør revideres for å etablere tydelige felles retningslinjer for hvilken informasjon som kan og skal deles, når og av hvem. Dette må skje i kombinasjon med at det innføres gode og sterke kontrollmekanismer som skal forhindre misbruk.

I Rapport 5-2021 fra Statens undersøkelseskomisjon for helse- og omsorgstjenesten er en av anbefalingene utformet slik (side 33):

Når en pasient med psykose kan tenkes å ha økt voldsrisiko, foretar det psykiske helsevernet en volds-risikovurdering. Hensikten er å utforme tiltak for å forebygge vold. Politiet har ofte opplysninger om voldshistorikk og kriminalitet hos pasienter. Disse opplysningene er særlig viktig for pasienter som ikke allerede er i langtidsbehandling i psykisk helsevern, for eksempel pasienter som er i varetektssurrogat. Rettspsykiatriske erklæringer inneholder også verdifulle opplysninger. Det psykiske helsevernet bør, særlig ved gjennomføring av varetektssurrogat, foreta voldsrisikovurderinger som inkluderer opplysninger fra politiet og sakkyndigerklæringer.

Utvalgets mandat punkt 2 består i å «Beskrive PSTs og politiets håndtering og informasjonsutveksling seg imellom og ev. til helsevesenet om gjerningspersonen [...] forut for hendelsen». Når det som bakgrunn for denne vurderingen gjøres en gjennomgang av de rettslige rammene for slik informasjonsutveksling, fremgår det av foranstående at dette er et tema som lenge har vært viet stor, og til dels kritisk, oppmerksomhet.

Det fremgår videre av Politidirektoratets trusselmelding for 2021 side 17 at problemstillingen også er av allmenn og daglig aktualitet. Det konkluderes her slik:

Det er sannsynlig at flere personer med alvorlige psykiske lidelser enn tidligere vil begå grove voldshandlinger og utgjøre en alvorlig trussel både mot seg selv og andre. Psykiske problemer i kombinasjon med blant annet rusmisbruk, samlivsproblemer eller økonomiske problemer forsterker faren for voldsutøvelse.

Et verdimeisig spenningsfelt⁴

De rettslige rammene for utveksling av informasjon på det aktuelle området er fremdeles en utfordring, til tross for den omfattende oppmerksomheten det over ganske lang tid

4 Som det fremgår av NOU 2010: 3 side 113, er begrepet hentet fra Rasmussen, 1997, kapittel 2.

har tiltrukket seg. Problemet er først og fremst knyttet til at det er ganske store ulikheter mellom den delen av taushetspliktsreglene som gir unntak fra taushetsplikten, i form av enten en yringsrett/opplysningsrett eller yringsplikt/opplysningsplikt. I en viss utstrekning kan problemet også knyttes til at det hersker usikkerhet om hva unntaksreglene omfatter, og om hvor langt de rekker. Ulikhetene i hvor mange og hvor omfattende unntak som er gitt fra taushetsplikten, påvirker naturlig nok hvor absolutt taushetsplikten er, og dermed også i hvor stor grad den blir en kommunikasjonssperre.

Unntakene fra taushetsplikten omfatter blant annet regler som i gitte situasjoner, til visse mottakere eller til visse formål etablerer en opplysningsrett. Omfanget av opplysningsretten er i stor grad et produkt av hva som er etatens primæroppgave og verdimeslige tyngdepunkt. I så måte kan det med stor rett hevdes at etatene som har tiltrukket seg mest oppmerksomhet, nemlig helsevesenet og politiet, representerer hver sine ytterpunkter. Ulikheten i hvilke verdier og interesser helsevesenet og politiet er satt til å ivareta og beskytte, fremgår allerede om man sammenligner formålsparagrafene i helsepersonelloven⁵ og politiloven. I helsepersonelloven § 1 heter det at «lovens formål er å bidra til sikkerhet for pasienter og kvalitet i helsetjenesten samt tillit til helsepersonell og helsetjeneste».

Selv om god kvalitet på helsetjenestene er av stor samfunnsmessig betydning, etterlater bestemmelsen liten tvil om at det er interessene til den enkelte pasient som står i sentrum. Ser man på politiloven § 2, inneholder den en liste med syv punkter over det som er politiets oppgaver, men fanebestemmelsen er inntatt i § 2 nummer 1. Her bestemmes det at politiet skal

beskytte person, eiendom og fellesgoder og verne om all lovlig virksomhet, opprettholde den offentlige orden og sikkerhet og enten alene eller sammen med andre myndigheter verne mot alt som truer den alminnelige tryggheten i samfunnet.

Etter denne bestemmelsen er det klart at det for politiets virke er samfunnets behov for trygghet som er det sentrale. Sosialetaten plasserer seg et sted mellom disse ytterpunktene, jamfør sosialtjenesteloven § 1 første ledd:

Formålet med loven er å bedre levekårene for vanskeligstilte, bidra til sosial og økonomisk trygghet, herunder at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig, og fremme overgang til arbeid, sosial inkludering og aktiv deltakelse i samfunnet.

Trolig er det riktig å si at sosialtjenesteloven har mer av helsevesenets vektlegging av klienten enn politiets vektlegging av samfunnsbeskyttelse.

Når man tar til orde for samarbeid mellom ulike offentlige etater eller ønsker at etatene i større grad skal utveksle informasjon, er det viktig å være oppmerksom på hvor de ulike etatene befinner seg i dette verdimeslige spenningsfeltet. I tillegg til at plasseringen i spenningsfeltet har preget det regelverket etaten forholder seg til, vil det også ha preget holdningen personellet har til utveksling av informasjon.

⁵ Helsepersonelloven. (1999). Lov om helsepersonell m.v. 2. juni, 1999, nr. 64.

Politiets taushetsplikt

Som nevnt ovenfor skal utvalget primært se på «PSTs og politiets håndtering av informasjonsutveksling seg imellom og ev. til helsevesenet om gjerningspersonen forut for hendelsen» (uthevet her). For denne informasjonsutvekslingen vil gjeldende regler om politiets taushetsplikt fastsatt i politiregisterloven kapitlene 5 og 6 som den store hovedregel ikke representere noen hindring. Unntak vil først og fremst kunne forekomme hvis den aktuelle informasjonen er gradert etter sikkerhetsloven, eller hvis den er innhentet ved bruk av skjulte tvangsmidler (kommunikasjonskontroll med mer) som gjør at de spesielle taushetspliktsreglene straffeprosessloven § 216 i og politiloven § 17 f kommer til anvendelse. Disse behandles avslutningsvis i punktet her.

For informasjonsutvekslingen *internt i politiet* fastsetter politiregisterloven § 21 første ledd:

Tjenestemenn i politiet og påtalemyndigheten kan gis tilgang (rett til direkte søk) til opplysninger, eller opplysninger kan på annen måte gjøres tilgjengelig for dem, i den utstrekning det er et tjenestemessig behov, og det er til formål som omfattes av denne loven.

Politiregisterloven gjelder først og fremst behandling av informasjon til politimessige formål, som i § 2 nummer 13 er definert slik:

politimessige formål:

- a. politiets kriminalitetsbekjempende virksomhet, herunder etterforskning, forebyggende arbeid og ordenstjeneste, og
- b. politiets service- og bistandsfunksjon samt føring av vaktjournaler.

I den konteksten som er aktuell for utvalgets arbeid, vil den interne informasjonsutvekslingen hovedsakelig ha et forebyggende formål.

Hvis det som ledd i det forebyggende arbeidet er aktuelt å formidle taushetsbelagt informasjon til etater utenfor politiet, er det bestemmelsene i politiregisterloven § 27 annet og tredje ledd og § 30 første og annet ledd som er aktuelle.

Finner politiet at det i det forebyggende arbeidet er nødvendig eller hensiktsmessig å få til et samarbeid med det lokale distriktpsykiatriske senter (DPS), et psykiatrisk sykehus, sosialtjenesten eller skoleverket, åpner politiregisterloven § 27 annet og tredje ledd for at den nødvendige informasjon kan formidles:

Taushetsplikten er heller ikke til hinder for at opplysninger utleveres til

....

2. offentlige organer, for å forebygge lovbrudd, eller

....

Utlevering må uansett være forholdsmessig i den konkrete situasjon, og det skal særlig legges vekt på om opplysningene formidles til en mottaker som er underlagt taushetsplikt, hvordan det kan forventes at mottaker benytter opplysningene og om opplysningene etter sin art eller kilde er beheftet med usikkerhet.

I en del tilfeller vil den forebyggende effekten bestå i å gi for eksempel det psykiatriske helsevesenet informasjon som øker dets forutsetninger for å utføre sin primæroppgave,

som for eksempel å beslutte eller forlenge tvangsinnleggelse av en psykisk syk person med alvorlig voldelige og utagerende atferd. I slike tilfeller er politiregisterloven § 30 første og annet ledd en mer treffende hjemmel for informasjonsformidlingen:

Taushetsplikten er ikke til hinder for at opplysninger utleveres til andre offentlige organer i deres interesse, dersom dette er nødvendig for å fremme mottakerorganets oppgaver etter lov eller for å hindre at virksomhet blir utøvd på en uforsvarlig måte.

Bestemmelsene i § 27 tredje ledd første punktum og femte ledd gjelder tilsvarende⁶.

Bestemmelsen i lovens § 30 suppleres av politiregisterforskriftens § 9-6, som lister opp de mest aktuelle offentlige organene som omfattes av bestemmelsen. For utvalgets mandat er det først og fremst etatene i nummer 3, 7 og 8 som er aktuelle:

I medhold av politiregisterloven § 30 kan det blant annet utleveres opplysninger til:

[...]

3. virksomheter som yter tjenester etter spesialisthelsetjenesteloven og helse- og omsorgstjenesteloven,

[...]

7. barnevernmyndighetene i forbindelse med barneverntjenestens ivaretagelse av sine oppgaver etter barnevernloven,

8. arbeids- og velferdsforvaltningen, herunder NAV i forbindelse med ivaretagelsen av oppgaver etter folketrygdloven og lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen

Som nevnt i innledningen til punktet her gjelder det en særskilt taushetsplikt for informasjon som politiet under etterforskning har innhentet gjennom blant annet *kommunikasjonskontroll, romavlytting og dataavlesning*, jmfør straffeprosessloven § 216 i. PST har en viss adgang til å bruke slike metoder også i sitt forebyggende arbeid, jmfør politiloven § 17 d, og da gjelder en noenlunde tilsvarende taushetsplikt for denne informasjonen etter politiloven § 17 f. For utvalgets problemstilling er det tilstrekkelig å konstatere at informasjon som omfattes av disse bestemmelsene, verken internt eller eksternt kan benyttes i det mer generelle forebyggende arbeidet mot alvorlig voldelig kriminalitet. Først når informasjonen viser at en relativt alvorlig voldelig handling er så nær forestående at det er snakk om å forhindre eller avverge denne, er det i straffeprosessloven § 216 i første ledd bokstav f) og i politiloven § 17 f annet ledd bokstav e) hjemmel for å formidle informasjonen.

For informasjon som er gradert etter sikkerhetsloven⁷, er det i lovens § 5-4 gitt egne regler, som utvalget ikke går inn på.

Helsepersonellens taushetsplikt

Det kan legges til grunn at all aktuell informasjon som helsepersonellet har om sine pasienter, er omfattet av taushetsplikten i helsepersonelloven § 21. Ser man bort fra de tilfellene hvor pasienten samtykker til at informasjonen utleveres til politiet, vil det først og fremst være helsepersonelloven § 23 nummer 1, 4 og 6 og § 31 som er de aktuelle bestemmelsene:

6 Henvisningen til § 27 femte ledd gjelder hvem som treffer beslutningen om utlevering, og hvordan den primært skal skje.

7 Lov 1. juni 2018 nr. 24.

§ 23. Begrensninger i taushetsplikten

Taushetsplikt etter § 21 er ikke til hinder for:

1. at opplysninger gis den som fra før er kjent med opplysningene,

[...]

4. at opplysninger gis videre når tungtveiende private eller offentlige interesser gjør det rettmessig å gi opplysningene videre,

[...]

6. at opplysningene gis videre etter regler fastsatt i lov eller i medhold av lov når det er uttrykkelig fastsatt eller klart forutsatt at taushetsplikt ikke skal gjelde.

[...]

§ 31. Opplysninger til nødetater

Helsepersonell skal varsle politi og brannvesen dersom dette er nødvendig for å avverge alvorlig skade på person eller eiendom.

Bestemmelsen i § 31, som medfører en plikt til å gi opplysninger, tar først og fremst sikte på informasjonsutveksling i forholdsvis akutte situasjoner, jamfør formuleringen «for å avverge», og kan i meget liten grad anvendes i forebyggende sammenheng.

Unntaksbestemmelsene i § 23 gir en rett, men ingen plikt, til å gi informasjon. Unntaket fra taushetsplikten som beskrives i § 23 nummer 6, vil blant annet være aktuelt i de tilfellene det er politiet som har begjært en person tvangsinnlagt etter lov om psykisk helsevern⁸ § 3-6. Det følger da av lovens § 3-3a fjerde ledd at «den myndighet som har framsatt begjæring etter § 3-6, kan påklage vedtak etter paragrafen her til kontrollkommisjonen».⁹ a må politiet selvsagt også kunne gis den informasjonen som er nødvendig for å kunne avgjøre om de vil klage, samt begrunne klagen.

Betydningen av unntaket i helsepersonelloven § 23 nummer 1 om at helsepersonellets taushetsplikt ikke er til hinder «for at opplysninger gis den som fra før er kjent med opplysningene», er at den gir mulighet for en «spørre- og orienteringsfunksjon». I de tilfellene hvor politiet allerede er kjent med pasientens kontakt med det psykiske helsevernet og kjenner hovedårsaken til det, vil det normalt ikke utgjøre noe brudd på helsepersonellets taushetsplikt om det orienteres om at vedkommende skrives ut. Det kan heller ikke være noe i veien for at etatene forespørres om opplysninger som kan være av betydning for avgjørelser som helsevesenet skal treffe. Når politiet selv har begjært pasienten tvangsinnlagt, jamfør ovenfor, eller på grunn av vedkommendes voldelige atferd har bistått med å bringe ham/henne til et behandlingssted innenfor det psykiske helsevernet, vil opplysningen om at vedkommende er pasient og har utvist voldelig atferd, allerede være kjent for politiet. En forespørsel til politiet om hvorvidt de har ytterligere opplysninger, for eksempel om voldssaker som er under etterforskning, vil derfor ikke avsløre noen ny sensitiv informasjon.

Bestemmelsen helsepersonelloven § 23 nummer 4 kalles gjerne rettsstridsreservasjonen. Bestemmelsen er en sikkerhetsventil, som innebærer at kommunikasjon kan skje når det i en situasjon foreligger klart behov for det, selv om ikke vilkårene etter noen av de kon-

8 Lov 7. februar 1999 nr. 62.

9 Jamfør også rapport fra Statens undersøkelseskomisjon for helse- og omsorgstjenesten, 2021, 5-2021 side 21.

krete bestemmelsene om opplysningsrett eller -plikt er oppfylt. Taushetsplikten for helseprofesjonene er forholdsvis absolutt, det vil si med få konkrete unntak. Ut fra en generell betraktning burde det derfor kunne oppstå en rekke situasjoner hvor konflikten mellom taushetsplikt og behov for kommunikasjon må løses etter rettsstridsreservasjonen i helsepersonelloven § 23 nummer 4. Det ligger i bestemmelsens natur at det ikke er mulig å angi eksakt når den gir hjemmel for kommunikasjon. Noen veiledende kriterier er det likevel mulig å angi: Det følger av forarbeidene til loven at «[h]ensynene som taler for å bryte taushetsplikten, må veie vesentlig tyngre enn hensynet som taler for å bevare taushet, i alminnelighet vil det være nødrettsbetraktninger».

Sentrale momenter i en slik vurdering vil være om kommunikasjon skjer for å avverge en fare eller en skade på et beskyttelsesverdig gode, om det skjer i en situasjon hvor man ellers kunne ha regnet med at pasienten ville ha samtykket, eller om siktemålet er å sikre pasienten et gode eller hindre et onde. Det følger av dette at bestemmelsen i utpreget grad disponerer for en stor tilbakeholdenhet med å gi informasjon, men også for en betydelig grad av variasjon om hva den enkelte synes han/hun kan formidle.

Sett fra et polisiært forebyggende perspektiv er den rettslige reguleringen av helsepersonells adgang til å bidra med informasjon mindre tilfredsstillende. Og gjennom to fellesrundskriv fra Helsedirektoratet og Politidirektoratet er den blitt ytterligere uklar. I Politidirektoratets (og Helsedirektoratets¹⁰) rundskriv 2012/007 *Helsetjenestens og politiets ansvar for psykisk syke – oppgaver og samarbeid* er dette behandlet i punkt 5: Kommunikasjon mellom helsetjenesten og politiet, gitt en ganske omfattende behandling av taushetsplikten (side 6–10). Her omhandles blant annet også helsepersonelloven § 23 punkt 4. Rundskrivet åpner bare for en forholdsvis restriktiv adgang til å gi informasjon. Et nytt fellesrundskriv fra 2015, som er publisert av Helsedirektoratet alene som rundskriv IS-9-2015, omhandler bare *Helsepersonellens taushetsplikt – rett og plikt til å utlevere pasientopplysninger til politiet*. Retningslinjene som gis her, fremstår som enda mer restriktive enn det som følger av rundskrivet fra 2012. Det nye rundskrivet forholder seg imidlertid ikke til direktivene som er gitt i fellesrundskrivet fra 2012. Det sies ingen ting om hvorvidt det nye rundskrivet endrer, supplerer eller opphever direktivene som ble gitt i 2012-rundskrivet. Men siden 2015-rundskrivet (revidert også i 2016) både er nyere og mer spesifikt, må det ut fra alminnelig rettskildeprinsipper legges til grunn at det er dette som gjelder. I rundskrivets punkt 1.5 oppsummeres opplysningsplikten og -retten slik:

1. Helsepersonell skal på eget initiativ varsle politi og brannvesen dersom det er nødvendig for å avverge alvorlig skade på person eller eiendom.
2. Helsetjenesten kan utlevere opplysninger til politiet for at de skal kunne bistå helsetjenesten med å varsle pårørende.
3. I en krise- eller katastrofesituasjon skal helsepersonell oppgi navn på pasienter som er ivaretatt av helsetjenesten for at politiet skal få oversikt savnede og ikke binde opp ressurser til leting etter personer som er funnet.
4. Helsepersonell har ikke rett eller plikt til å utlevere opplysninger til politiet utelukkende for etterforskning/- oppklaring av forbrytelser.

¹⁰ Fra Helsedirektoratet har det nummer IS-5-2012.

Med atskillig rett må man derfor kunne konstatere at på det systemnivå ikke er særlig tilrettelagt for en informasjonsutveksling som ivaretar det behovet for forebygging som etterspørres i dokumentene det er vist til foran.

Sosialetatens taushetsplikt

Også sosialetaten kan sitte på opplysninger som er viktig i et forebyggende perspektiv. Det følger av sosialtjenesteloven^[11] § 44 at etaten hovedsakelig følger taushetspliktsreglene i forvaltningsloven §§ 13 – 13b., men visse særlige begrensninger knyttet til å gi informasjon til andre offentlige etater.

Taushetspliktsbestemmelsen tillater selvsagt at informasjon formidles for at sosialtjenestens primære oppgaver skal kunne ivaretas, og når det foreligger samtykke fra klienten. Men når det ikke er tilfellet, det vil si der sosialtjenesten ikke selv har noen sak til behandling som vil profittere på informasjonsutvekslingen, innebærer sosialtjenesteloven § 44 tredje ledd en begrensning i det som ellers gjelder i offentlig forvaltningen. I forvaltningsloven § 13 b første ledd nummer 6 er forholdet mellom taushetsplikten og informasjonsadgangen regulert slik:

Taushetsplikt etter § 13 er ikke til hinder for:

6. at forvaltningsorganet anmelder eller gir opplysninger (jfr. også nr. 5) om lovbrudd til påtalemyndigheten eller vedkommende kontrollmyndighet, når det finnes ønskelig av allmenne omsyn eller forfølgning av lovbruddet har naturlig sammenheng med avgiverorganets oppgaver,

Denne mer alminnelige kommunikasjonsadgangen som følger av forvaltningslovens bestemmelser, er imidlertid innsnevret på sosialtjenestens område, hvor det bestemmes at «[d]et kan bare gis opplysninger til andre forvaltningsorganer etter forvaltningsloven § 13 b nr. 6 når dette er nødvendig for å fremme i arbeids- og velferdsforvaltningens oppgaver».

Betydningen av innskrenkningen i sosialtjenesteloven 44 tredje ledd er at den generelle retten til å opplyse andre forvaltningsorganer om lovbrudd på eget forvaltningsområde eller når allmenne hensyn tilsier det, ikke gjelder for sosialtjenesten. Utenfor bruk til primærformålet eller med samtykke kan kommunikasjon til andre forvaltningsorganer bare skje når kommunikasjonen er nødvendig for å fremme sosialtjenestens oppgaver. Det er langt fra gitt at bidrag til et kriminalitets- og sikkerhetsmessig forebyggende arbeid vil omfattes av sosialtjenestens oppgaver med «å bedre levekårene for vanskeligstilte, bidra til sosial og økonomisk trygghet, herunder at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig, og fremme overgang til arbeid, sosial inkludering og aktiv deltagelse i samfunnet», slik det følger av formålsbestemmelsen i lovens § 1.

2.1.3 Rettslige rammer for tjenestepersonenes handleplikt

Utgangspunkter

De rettslige rammene for hvordan tjenesten skal eller kan utføres, er neppe den viktigste faktoren for hvordan politiet rent faktisk handler i en gitt situasjon. Innenfor de rammene som regelverket fastsetter, vil det normalt være følgende faktorer som øver størst innflytelse på løsningsvalget:

- utstyret tjenestepersonene har tilgang til
- de involverte tjenestepersonenes holdninger, opplæring og ferdigheter

– de taktiske retningslinjene som er utarbeidet for den aktuelle type oppdrag

Men selv om politiet i de fleste situasjoner har et betydelig handlingsrom for hvordan oppdraget skal løses, må kravene som stilles, og valgene som tas, ligge innenfor de påbud, forbud og tillatelser som følger av det polisiære regelverket.

Det rettslige grunnlaget for politiets handleplikt

Politiets handleplikt er ikke nedfelt i noen konkret regel, men er langt på vei en forutsatt plikt basert på politiets samfunnsoppdrag. Politiets handleplikt kan tenkes forankret i to ulike typer rettslige grunnlag: Dels kan det være bestemmelser om handleplikt som gjelder for borgerne generelt, men som kan tenkes avgrenset annerledes for polititjenestepersoner. Og dels kan det foreligge særskilte normer om handleplikt som bare gjelder for politiet. Den alminnelige borger har i norsk og europeisk rett en straffebelagt plikt til å hjelpe sine medmennesker i fare. I situasjoner som innebærer en fare for hjelperen, kan det være et hensiktsmessig utgangspunkt at den *øvre grensen for den alminnelige handleplikten* også kan utgjøre den teoretiske *nedre grensen for politiets særlige handleplikt*.

I norsk rett har vi i dag to generelle straffebestemmelser om borgernes plikt til å handle når andre er i fare. Den mest generelle finnes i straffeloven § 287 og stiller ingen krav til hva som er årsaken til faren. Bestemmelsen er i stor grad en videreføring av § 387 i straffeloven 1902. Den andre bestemmelsen finner vi i straffeloven § 196. Plikten etter denne bestemmelsen er bare aktuell når faren knytter seg til planlagte eller pågående kriminelle handlinger av nærmere angitte slag (slik tilfellet også var i forgjengeren i straffeloven 1902 § 139).

Bestemmelsen i straffelovens § 287 lyder:

Med bot eller fengsel inntil 6 måneder straffes den som unnlater

- a. etter evne å hjelpe en person som er i åpenbar fare for å miste livet eller bli påført betydelig skade på kropp eller helse, eller
- b. ved anmeldelse eller på annen måte etter evne å avverge brann, oversvømmelse, sprengning eller lignende ulykke som medfører fare for menneskeliv eller betydelig skade på kropp og helse.

Brudd på hjelpeplikten etter første ledd straffes ikke når plikten ikke kunne oppfylles uten å utsette seg selv eller andre for særlig fare eller oppofrelse.

I en forkortet og omredigert form fastsetter straffeloven § 196:

Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes den som unnlater gjennom anmeldelse *eller på annen måte å søke å avverge en straffbar handling [av den art som er nevnt i annet punktum] eller følgene av den*, på et tidspunkt da dette fortsatt er mulig og det fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at handlingen er eller vil bli begått.

Brudd på avvergingsplikten straffes ikke når

[...]

- b) plikten ikke kunne oppfylles uten å utsette ham selv, hans nærmeste eller noen uskyldig for siktelse eller tiltale eller *fare for liv, helse eller velferd*.¹¹

11 Utvalgets kursiv.

Verken utvalgets mandat eller den innhentede informasjonen gir grunnlag for noen inngående behandling av disse bestemmelsene. Det er tilstrekkelig å konstatere at bestemmelsene samlet sett etter utvalgets syn gir uttrykk for følgende norm: Når noen står i fare for å miste livet eller påføres betydelig skade, krever den alminnelige handleplikten at det iverksettes avvergings- og redningshandlinger som etter den enkeltes evner har forutsetning for å lykkes og som ikke innebærer fare for å utsettes for kroppsskade.

Politiets særlige handleplikt

Den rettslige reguleringen av politiets *særlige* handleplikt er vesentlig svakere enn den alminnelige handleplikten. Til tross for dette er den åpenbart tatt for gitt. Om avvergeplikten i straffeloven 1902 § 139 sier for eksempel Skeie¹²: «Plikt til avvergelse har en politimann i ubegrenset grad; han må, om nødvendig, sette livet på spill for å hindre en misgjerning som de her nevnte og dens følger.»

Men også i atskillig nyere litteratur, for eksempel i Bratholm og Matningsdal¹³ uttrykkes det samme:

Enkelte – f.eks. en politimann – har en særlig rettsplikt som går lenger enn § 139 til å avverge forbrytelser, og bestemmelsen om straffrihet i annet ledd gjelder ikke. Rettsplikten kan i slike tilfeller gå så langt at vedkommende om nødvendig må utsette seg for livsfare.

Skeies utsagn er fra en tid da vi bare hadde en formell og organisatorisk politilov fra 1936, og hvor politiets rettigheter og plikter i liten grad var lovfestet. Arbeidsmiljølovgivningens bestemmelser om forsvarlig arbeidsmiljø og retten og plikten til å avbryte farlig arbeid var heller ikke aksepterte standarder. Til tross for at det neppe finnes noen 50-årsperiode hvor vårt samfunn har gjennomgått større endringer enn i tiden fra midten av 1940-årene til midten av 1990-årene, gjentas det uten nærmere drøftelse også i *Straffelovkommentaren* fra 1995 at politiet har en rettslig forankret handleplikt til å utsette seg for livsfare. På dette tidspunktet hadde arbeidsmiljøloven av 1977 sine krav om forsvarlig arbeidsmiljø og rett og plikt til å avbryte farlig arbeid, (dette beskrives senere) lenge vært gjeldende rett. En ny politilov med lovregulering av politiets rettigheter og plikter lå dessuten til behandling i Stortinget. Det er ganske åpenbart at politiets handleplikt i dag både krever en mer inngående begrunnelse, og kanskje også må avgrenses annerledes, enn tilfellet var for 70 år siden.

Ved tolkning av straffeloven §§ 196 og 287 ble det tidligere i teksten her, formulert følgende norm for den alminnelige handleplikten:

Når noen står i fare for å miste livet eller påføres betydelig skade, krever den alminnelige handleplikten at det iverksettes rednings- eller avvergingshandlinger som etter den enkeltes evner har forutsetning for å lykkes og som ikke innebærer fare for at vedkommende utsettes for kroppsskade.

Ved fastleggingen av innholdet i politiets særlige handleplikt aktualiseres særlig to spørsmål: Inntrer handleplikten ved et lavere farenivå for «ofrene», og ganske særlig om politiets handleplikt avgrenses på et høyere farenivå for tjenestepersonene? Det er først

¹² Skeie, 1946, s. 626.

¹³ Bratholm og Matningsdal (redaktører), 1995, side 199.

naturlig å se på hva som følger av nasjonale bestemmelser og menneskerettskonvensjoner i relasjon til en særlig handleplikt for politiet.

I denne sammenhengen er det rimelig å ta utgangspunkt i regler som gjelder for etaten som sådan. Årsaken er selvsagt at pliktene som påhviler etaten, nesten alltid vil bli oppfylt gjennom innsats ved tjenestepersonene, og som gjennom ansettelsen i politiet har påtatt seg og akseptert å løse de oppgavene som ligger til stillingen.

Selv om politiloven 4. august 1995 nr. 53 er en materiell lov som regulerer politiets rettigheter og plikter, har den ingen samlet regulering av politiets særlige handleplikt. Gjennom kombinasjon av flere av lovens bestemmelser på ulike konkretiseringsnivåer er det likevel ingen tvil om at en slik særlig handleplikt foreligger. I politilovens § 1 annet ledd fastsettes at målsettingen med politiet er at etaten skal «være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet». Som det fremgår av Auglend og Mæland¹⁴ omfatter begrepet «rettssikkerhet» mange ulike forhold, men

[K]jernen i begrepet er imidlertid vernet om den personlige integritet og sikkerhet, dvs. beskyttelsen mot fysiske anslag mot den enkeltes liv, helse og eiendom. Retten til å få være i fred og ikke bli plaget av andre er også en side ved rettssikkerheten. Med sin myndighet og sitt aksjonspotensiale er politiet den offentlige etat som er best sikket til å gi en umiddelbar og effektiv beskyttelse mot slike krenkelser.

Eller som professor emeritus Henning Jakhelln¹⁵ uttrykker i sin utredning til 22. juli-kommisjonen:

Samfunnets behov for sikkerhet og beredskap er bakgrunnen for at det gjennom lovgivning er etablert etater som politi, helsevesen, brannvesen, forsvar osv. Det påhviler disse etater en aktivitetsplikt for å sikre samfunnets funksjoner, liv og helse, privat og offentlig eiendom, osv.

Som det fremgår av politiloven § 1 annet ledd, er ikke politiet alene om å ivareta borgernes rettssikkerhet og trygghet, jamfør formuleringen «ledd i samfunnets samlede innsats for». I loven § 2 fastsettes det imidlertid nærmere hva som er politiets oppgaver. De sentrale bestemmelsene for den problemstillingen som behandles her, er da nummer 3 og 4 i politilovens § 2. Etter nummer 3 skal politiet blant annet «stanse kriminell virksomhet» og etter nummer 4 «yte borgerne hjelp og tjenester i faresituasjoner».

Mange av de tilfellene som aktualiserer politiets handleplikt, består i alvorlige straffbare handlinger, og kravet om at politiet skal «stanse kriminell virksomhet», er i slike tilfeller ytterligere konkretisert i politiinstruksen (alminnelig tjenesteinstruks for politiet av 22.06.1990 nr. 3963) § 10-2, hvor det bestemmes at «[h]vis en politimann treffer noen i ferd med å utføre en straffbar handling, plikter han å gripe inn uten opphold for å stanse handlingen eller hindre at den blir gjentatt».

Oppgaven med å yte borgerne hjelp i faresituasjoner er blant annet konkretisert i politiloven § 27. For ulykkes- og katastrofesituasjoner bestemmer politiloven § 27 tredje ledd første punktum at det «tilligger [...] politiet å iverksette de tiltak som er nødvendig for å avverge fare og begrense skade». En plikt som også er inntatt i politiinstruksen § 12-2

¹⁴ Auglend og Mæland, 2016, side 261.

¹⁵ Jakhelln, 2012, s. 5.

annet ledd. Men man må også legge til grunn at handleplikt kan forankres direkte i politiloven § 2 nummer 4. Jamfør blant annet Auglend og Mæland¹⁶, hvor det fremholdes at «[n]ødtilfellene og de mer eller mindre akutte *faresituasjonene* representerer hjelpepliktens tradisjonelle og klare kjerneområde», og at politiloven § 27 er en «ytterligere presisering» av denne plikten.

Når det gjelder tilskadekomne på grunn av ulykker eller kriminelle handlinger, synes en handleplikt dessuten temmelig klart forutsatt også i politiloven § 12 tredje ledd om adgangen til å ta seg inn i hus eller rom for å søke etter skadde. Også i politiinstruksen er det flere bestemmelser som fastsetter eller forutsetter en handleplikt for politiet, se § 8-3, § 8-4 annet ledd og § 10-3 første ledd.

Handleplikten er etter disse bestemmelsene klarest og mest konkret regulert i brann-, ulykkes og katastrofetilfellene. Årsaken er trolig at det her er det størst behov for å fastsette at også politiet har en plikt. Dette er jo situasjoner hvor handleplikten for andre offentlige etater som brannvesenet, helsevesenet og Sivilforsvaret er like nærliggende. At man ikke har en tilsvarende klar regulering av politiets handleplikt når menneskers liv eller helse er i fare på grunn av at pågående voldelig kriminell atferd, er nok først og fremst et uttrykk for at plikten er åpenbar, og at politiet er alene om den. Det er denne handleplikten som ligger til grunn for bestemmelsen i punkt D 3.1. i *Nasjonal prosedyre for nødetatenes samvirke ved pågående livstruende vold (PLIVO)*¹⁷:

Politiet skal raskest mulig iverksette tiltak mot gjerningspersonen(e) for å nøytralisere disse raskest mulig. Det vil si at den første politienheten på stedet skal finne den best egnede fremrykningsaksen og deretter gå i direkte innsats uten å vente på andre politienheter. Eventuelt øvrige ankommende politienheter skal også raskest mulig inn i HOT-zone for å nøytralisere gjerningspersonen(e). Fremdriften må stå i forhold til den enhver tid gjeldende trussel.

Med denne reguleringen kan det ikke herske tvil om at politiet etter nasjonal politilovgivning er pålagt en særlig handleplikt når borgerne er i faresituasjoner på grunn av både kriminelle handlinger og ulykker og naturhendelser. Det reguleringen ikke sier noe om, er hvor langt handleplikten strekker seg. Det drøftes nærmere nedenfor.

Gjennom lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett¹⁸ ble blant annet Den europeiske menneskerettskonvensjon gjort til en del av intern norsk rett. I konvensjonens artikkel 2 (1) sikres retten til liv. Det primære formålet med konvensjonsbestemmelsen er å sette grenser for statenes rett til å ta liv (den negativ forpliktelse). Den europeiske menneskerettsdomstol har imidlertid lagt til grunn bestemmelsen i artikkel 2, sammenholdt med artikkel 1, som krever at statene «skal sikre enhver innen sitt myndighetsområde» rettighetene og pliktene i konvensjonen, og legger også visse (positive) forpliktelser på statene når det gjelder å beskytte borgerens liv, også når angrepet kommer fra andre sivile. Når spørsmålet om handleplikt for politiet i farlige operasjoner oppstår, er det gjerne knyttet til situasjoner hvor noen utøver eller truer med å utøve dødelig eller potensielt dødelig vold mot en eller flere andre. Et nærliggende spørsmål i slike situasjoner er hvilken handleplikt statens plikt til å beskytte borgernes liv stiller til politiets.

16 Auglend og Mæland, 2016, side 447.

17 Politidirektoratet et al., 2019.

18 Lov 21. mai 1999 nr. 30.6

Først og fremst består den positive forpliktelsen etter EMK artikkel 2 i å ha en tilpasset lovgivning og et effektivt håndhevingsapparat. Den enkelte stat må ha en lovgivning som kriminaliserer handlingene, et politi til å etterforske krenkelsene og domstoler til å dømme.¹⁹ Det er imidlertid lagt til grunn at det i gitte situasjoner også foreligger en konvensjonsforankret plikt til å iverksette operative (polisære) tiltak for å beskytte borgerne liv. I de tilfellene som har vært gjenstand for vurdering av Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD), har truslene være vesentlig mindre akutte enn det som er temaet for den foreliggende evalueringen, men det innebærer jo bare at EMDs krav om positive beskyttelsestiltak vil være enda klarere i de akutte tilfellene som er gjenstand for behandling her.

I saken *Osman mot Storbritannia* i 1998 uttalte EMD²⁰:

Article 2 of the Convention may also imply in certain well-defined circumstances a positive obligation on the authorities to take preventive operational measures to protect an individual whose life is at risk from the criminal acts of another individual.

Forutsetningen for at en slik plikt oppstår, er

that the authorities knew or ought to have known at the time of the existence of a real and immediate risk to the life of an identified individual or individuals from the criminal acts of a third party and that they failed to take measures within the scope of their powers which, judged reasonably, might have been expected to avoid that risk.

I de situasjonene som er aktuelle for utvalget, er jo kunnskapen om en umiddelbar eller pågående trussel åpenbar. Det hersker derfor ingen tvil om at statene er forpliktet til å sette inn den tilgjengelige politistyrken for å beskytte den eller de borgerne som er utsatt for den reelle og umiddelbare livstruende handlingen. I slike situasjoner går plikten som følger av EMK artikkel 2, jamfør artikkel 1, neppe utover det som allerede følger av og er innfortolket i politilovens bestemmelser, jamfør ovenfor. Men utover dette er det begrenset hva som kan utledes av og forankres i denne positive forpliktelsen etter EMK artikkel 2. For det første vises det til hva som er rimelig å kreve i situasjonen, jamfør nedenfor. Og angående hvilket beredskapsnivå som må etableres for å takle infrekvente og uforutsigbare hendelser, er det også grunn til å vise til følgende uttalelse i *Osman-saken* (som også er gjentatt i senere saker):

For the Court, and bearing in mind the difficulties involved in policing modern societies, the unpredictability of human conduct and the operational choices which must be made in terms of priorities and resources, such an obligation must be interpreted in a way which does not impose an impossible or disproportionate burden on the authorities.

Selv om spørsmålet faller utenfor den individuelle handleplikten som primært er tema her, jamfør rapportens kapittel 1, må det legges til grunn at EMK artikkel 2, jamfør artikkel 1, ikke stiller spesielt strenge og konkrete krav til politietaten verken hva gjelder etterretningen eller den generelle beredskapen for å møte infrekvente og uforutsigbare hendelser som setter menneskers liv og helse i fare.

¹⁹ Jamfør Møse, 2002, side 193.

²⁰ EMD-1994-23452.

Høyesterett har i dom inntatt i *Norsk Retstidende* 2013 side 588 oppsummert de positive forpliktelsene blant annet slik:

EMD har i en rekke avgjørelser presisert og utviklet innholdet i, og rekkevidden av, sikringsplikten. Det kan være nyanser i det som sies, blant annet ut fra sakstypen og over tid. Men noen komponenter later til å være nokså gjennomgående, og jeg har – med tanke på avgjørelsen i NNs sak – særlig festet meg ved følgende fire:

For det første: Politiarbeid er krevende og komplekst, muligheten for å forutse utviklingen er begrenset, og operative valg må skje innenfor rammen av fastsatte prioriteringer og ressursmessige rammer. Konvensjonen krever ikke det umulige eller uforholdsmessige. Og staten forventes ikke å avverge enhver fare for krenkelser begått av private. Men det må reageres mot *reell* og *umiddelbar* risiko som myndighetene er *kjent med*, eller *burde* være kjent med, med de tiltak som det ut fra situasjonen er *rimelig* å forvente. Jeg viser til *Osman mot Storbritannia* (storkammerdom 28. oktober 1998) (EMD-1994-23452) avsnitt 116, *Kontrová mot Slovakia* (dom 31. mai 2007) (EMD-2004-7510) avsnitt 50, *Milanovic mot Serbia* (dom 14. desember 2010) (EMD-2007-44614) avsnitt 84 og *Dordevic mot Kroatia* (dom 24. juli 2012) (EMD-2010-41526) avsnitt 139.

For det andre: EMD har i en rekke avgjørelser understreket at det er nasjonale myndigheter som er nærmest til å vurdere hva som er den beste måten å reagere på, jf. senest *Valiuliene mot Litauen* (dom 26. mars 2013) (EMD-2007-33234) avsnitt 76 og 85. Statene har etter den samme praksis derfor en viss *skjønnsmargin* med hensyn til valg av virkemidler, i den forstand at det ikke er tale om å etterprøve myndighetens valg ut fra ideelle kriterier – spørsmålet er om de tiltak som er iverksatt alt i alt var *adekvate* og *forholdsmessige*.

I Høyesteretts oppsummering slås det fast at «det må reageres mot *reell* og *umiddelbar* risiko som myndighetene er *kjent med*». I de akutte situasjonene som er temået her, hersker det derfor ingen tvil om at myndighetenes, det vil si politiets, handleplikt etter EMK artikkel 2 også er slått fast i autoritativ nasjonal rettspraksis. Hva som er det nærmere innholdet i denne handleplikten ved akutte situasjoner, er derimot mer diffust. Det som kreves, er at politiet setter inn «de tiltak som det ut fra situasjonen er *rimelig* å forvente».

En kompliserende og begrensende faktor i denne sammenhengen er at jo strengere krav til handling staten stiller, desto mer aktualiseres også den primære, negative forpliktelsen i EMK artikkel 2. Nå er det jo staten som med vilje krever at dens tjenestepersoner skal sette sitt liv i fare. Det vil kreve at staten gjennom utdanning, trening og utstyr har gjort det den kunne for å beskytte tjenestepersonenes liv. Til sammenligning vises det til Cullen, Williamson og Crawshaw²¹:

It is almost inevitable that defects in training, equipment, planning and command and control of police operations have led to loss of police lives. Deficiencies in these areas provide at least prima facie grounds for seeking remedy or redress through a human rights treaty body.

Rettslig sett får vi her et vektstangsprinsipp: Jo mer umiddelbar og direkte aksjon vi krever av første enhet på stedet for å oppfylle statens positive forpliktelse til å beskytte borgernes liv, desto strengere (negativ) plikt pådrar staten seg til å beskytte polititjenestepersonenes liv gjennom utdanning, trening og utstyr. Det finnes ingen avgjørelser fra Den europeiske menneskerettsdomstol som tar stilling til hvordan dette nærmere skal balanseres. Rettslig sett er vi derfor tilbake ved utgangspunktet: I tilfeller hvor andre

21 Cullen, Williamson og Crawshaw, 2007, side 119–120.

borgeres liv og helse er truet, hvor stor risiko krever vi at polititjenestepersonene skal ta for å komme dem til unnsetning?

Avgrensningen av politiets særlige handleplikt

Det er naturlig å begynne med det man kan kalle *den nedre grensen*. Den alminnelige handleplikten inntreer først når en person befinner seg i en situasjon som innebærer livsfare, fare for betydelig skade eller en umiddelbar risiko for å bli utsatt for andre alvorlige integritetskrenkninger. Ved behandlingen foran ble det tatt som et mulig utgangspunkt at den alminnelige handleplikten utgjorde en nedre grense for politiets *særlige* handleplikt. Det må imidlertid legges til grunn at politiets særlige handleplikt kan inntre også ved mindre alvorlige krenkninger og omstendigheter enn det som utløser den alminnelige handleplikten. Temaet her er handleplikten ved farlige politioperasjoner. Inngrep ved mindre alvorlige krenkninger vil neppe være farlige for tjenestepersonene og faller derfor strengt tatt utenfor teamet. For fullstendighetens skyld gis det likevel en kort fremstilling også av denne nedre grensen.

Mens politiets handleplikt i «nødtilfellene og de mer eller mindre akutte faresituasjonene» anses for å være «ubetinget og umiddelbar», er den ved mindre alvorlige situasjoner og krenkninger «både skjønnsmessig og vag», jamfør Auglend og Mæland.²² Utenfor kriminelle tilfeller følger det dessuten av politiloven § 2 nummer 4 at politiet bare har plikt til å yte bistand når det er «påkrevet og naturlig».

Konsekvensen av foranstående er likevel ikke at politiets særlige handleplikt for mindre alvorlige situasjoner kun utløses når den krenkede ber om det. Den sykelig sjalu mannen som går til fysisk angrep på samboeren fordi hun i parken har pratet med en annen mann, gjør seg «bare» skyldig i kroppskrenkelse, jamfør straffeloven § 271. Som alminnelig borgere kan vi rettslig sett rolig la kvinnen forsvare seg som best hun kan. En politipatrulje som observerer hendelsen, vil derimot ha en plikt til å gripe inn og stanse krenkelsen etter politiloven § 2 nummer 3, jamfør politiinstruksen § 10-2.

På den annen side er det ikke slik at enhver anmodning fra borgerne utløser en plikt for politiet. Atplikten til å hjelpe kun inntreer når det er «påkrevet og naturlig», viser at andre muligheter for hjelp primært skal forsøkes først. Og selv om annen bistand ikke er tilgjengelig, må politiets plikt til å hjelpe avstemmes mot andre oppdrag og tilgjengelige ressurser.

Det vanskeligste og mest aktuelle spørsmålet er *handlepliktens øvre grense*. Det kan oppstå i to forskjellige tjenestesituasjoner: Den ene situasjonen er hvor tjenestepersonen(e) opptrer helt på egen hånd under omstendigheter hvor reddende innsats må iverksettes og innebærer fare for vedkommende. Dette kan være tilfellet der situasjonen er så prekær at det verken er tid til eller tilrådelig å innhente forholdsordre, eller der patruljen befinner seg i et område uten sambandsdekning. Her oppstår spørsmålet om handlepliktens øvre grense i ren form: Hvilken risiko er tjenestepersonen(e) forpliktet til å utsette seg for? Eller, som fremstillingen nedenfor viser, skal spørsmålet være: Hvilken sikkerhetsrisiko er de berettiget til å utsette seg for?

22 Auglend og Mæland, 2016, side 448.

Den andre situasjonen er at tjenestepersonene opptrer i henhold til ordre gitt av en innsatsleder eller en operasjonsleder. I disse tilfellene aktualiseres også lydighetsplikten i politiinstruksen § 6-1 annet ledd første punkt. Bestemmelsen lyder: «En politimann plikter å adlyde ordre fra en foresatt med mindre ordren klart antas ulovlig eller åpenbart ikke angår tjenesten.»

Politiinstruksen suppleres på dette punktet av ordreinstruks for politiet,²³ som har som formål å redegjøre for kommandolinjene i politiets tjenstlige ordninger og tilhørende organisasjonsplaner. Ordreinstruks fastsetter også lederens rett og plikt til å treffe beslutninger og gi bindende påbud – ordrer – til undergitte enheter innenfor lov, forskrift, reglement og stillingsinstrukser. Lydighetsplikten i politiet er en direkte konsekvens av at etaten er organisert som et hierarkisk system med kommandomyndighet og klare underordningsforhold.²⁴

Plikten til å følge ordrer gjelder imidlertid ikke ordrer som «klart antas ulovlig». I denne begrensningen er det mest nærliggende å tenke på ordrer som er ulovlige overfor omgivelsene. Det kan være overfor publikum, for eksempel i form av at tjenestepersonen beordres til å foreta innbrudd for å lete etter en gjenstand i et tilfelle hvor vilkårene for hemmelig ransaking helt åpenbart ikke er til stede. Ulovligheten kan også ha retning innad, for eksempel om tjenestepersonen beordres til å skrive en uriktig rapport. For problemstillingen her er det imidlertid en tredje type «ulovlige» ordrer som er aktuell: nemlig der noen beordres til en tjenestehandling som er farligere enn det vedkommende er forpliktet til å utføre.

Fremstillingen nedenfor vil vise at normeringen av handlepliktens øvre grense ved tjenestehandlinger som innebærer fare for liv eller helse, er relativ og skjønnsmessig og må baseres på en totalvurdering av en rekke forhold. Det vil derfor sjelden være helt åpenbart på hvilken side av grensen man befinner seg. I prinsippet er imidlertid grensen den samme hva enten tjenestepersonene opptrer på egen hånd og selv må avgjøre hva handleplikten krever av dem, eller de må ta standpunkt til hvorvidt de er forpliktet til å følge ordren om å aksjonere.

Det finnes i lovgivningen ingen bestemmelse som generelt hjemler retten til å nekte å utføre helsefarlig arbeid. Derimot har arbeidsmiljøloven § 2-3 annet ledd bokstav c en bestemmelse om at «[a]rbeidstaker skal avbryte arbeidet dersom arbeidstaker mener at det ikke kan fortsette uten å medføre fare for liv eller helse».²⁵

Bestemmelsen pålegger arbeidstakeren en *plikt* til å avbryte arbeid som vedkommende mener kan medføre fare for liv eller helse. Siktemålet med bestemmelsen er at arbeidsgiver eller den han har bemyndiget, skal varsles om faren og ta standpunkt til om det er forsvarlig å la arbeidet fortsette.²⁶ Den aktuelle plikten ble først fastsatt i 1977, og bestemmelsen i gjeldende lov er identisk med arbeidsmiljøloven av 1977 § 16 nummer 1 fjerde ledd. *Retten* til ikke å utføre arbeid som kan medføre helsefare, er basert på ulovfestet rett, men har blitt vurdert som så selvsagt at det ikke har vært ansett som nød-

23 Politidirektoratet 11. mai 2010, jamfør Rundskriv 2010/005.

24 Jamfør Auglend og Mæland, 2016, side 530.

25 Lov 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern m.v.

26 For en generell behandling av arbeidsmiljølovens bestemmelser vises det til Fougner, et al., 2018, side 108–109. For en behandling av bestemmelsen i en polisier sammenheng vises det til den omfattende behandlingen i Auglend, 2016, side 791–809.

vendig å lovfeste den. Jamfør uttalelsen i Høyesteretts avgjørelse som gjengis i *Norsk Retstidende* 1989 side 329, hvor det på side 335–336 heter:

Bestemmelsen i § 16 nr 1 fjerde ledd gjelder arbeidstakers plikt til å avbryte arbeidet når dette medfører fare for hans eller andres liv eller helse. Forsettlig eller uaktsom tilsidesettelse av denne plikt medfører straffansvar etter loven § 86. Arbeidstakerens rett til å nekte å utføre et arbeid som medfører helsefare er ikke lovfestet. Denne rett ble antatt å være så vidt klart anerkjent i norsk arbeidsliv at dette ble ansett overflødig, jfr. Ot. prp. nr 3 (1975–76) side 110 spalte 2. Ordlyden i § 16 nr 1 fjerde ledd er derfor ikke uten videre avgjørende når innholdet av arbeidstakers nektelsesrett skal fastlegges. Den ulovfestede adgang til å nekte må, ved siden av en vurdering av hvilke plikter som kan følge av arbeidsforholdet, antas å bygge på de synspunkter som mer generelt gjelder når det skal avgjøres om en ellers rettsstridig handling kan anses rettmessig, herunder nødrettsbetraktninger.

Reglene om rett til å nekte og plikt til å nekte, må imidlertid sees i sammenheng. Retten til å nekte må under enhver omstendighet gå like langt som plikten.

Når den ulovfestede retten til ikke å utføre arbeid som kan innebære fare for liv og helse, går minst like langt som plikten, kan bestemmelsen i arbeidsmiljøloven § 2-3 annet ledd bokstav c umiddelbart og ureflektert gi grunnlag for to slutninger: At arbeidsgiver – herunder politiledelsen – ikke har adgang til å iverksette arbeidsoperasjoner som innebærer en slik risiko, og at den enkelte tjenesteperson har en subjektiv forankret rett til å nekte å utføre et slikt oppdrag. Fremstillingen nedenfor vil vise at det ikke er grunnlag for noen av disse slutningene.

Utgangspunktet er at bestemmelsen i arbeidsmiljøloven § 2-3 annet ledd bokstav c om plikten til å avbryte arbeid som antas farlig for liv og helse, og den tilknyttede retten til å nekte slikt arbeid, begrenser arbeidsgivers styringsrett, og dermed også arbeidstakerens lydighetsplikt. Selv om ordlyden tyder på at nektingsretten er en absolutt og subjektiv rett, viser både teori og praksis at det i stor utstrekning dreier seg om en både *relativ og objektiv* forankret rettighet.

Plikten til ikke å utføre arbeid som kan innebære fare for liv eller helse, er *relativ* i to sammenhenger. For det første varierer plikten med type yrke. Høyesterett uttrykker det slik i avgjørelsen som gjengis i *Norsk Retstidende* 1989 side 329, på side 336:

Tross lovens ordlyd og uttrykksmåten i lovens forarbeider når det gjelder den ulovfestede nektelsesrett, kan ikke enhver helsefare gi grunnlag for å nekte å utføre arbeidet. Det er på det rene at det i en rekke yrker kreves at arbeidstakeren i enkelte situasjoner må utsette seg for en ikke ubetydelig fare. I den offentlige sektor kan ved siden av politiet nevnes brannvesen, fengselsvesen og psykiatrisk sykepleie. En risiko som ligger innenfor det som følger av ansettelsen, gir ikke arbeidstakeren rett til å nekte å utføre arbeidet.

Som Jakhelln påpeker på side 5–6 i sin utredning til 22. juli-kommisjonen, er «samfunnets behov for sikkerhet og beredskap [...] bakgrunnen for at det gjennom lovgivning er etablert etater som politi, helsevesen, brannvesen, forsvar osv.», og at det «påhviler disse etater en aktivitetsplikt» blant annet for å sikre liv og helse. I dette må ligge «en implisitt forutsetning for etatens virksomhet at en faregrad må aksepteres, og at denne faregrad vil variere – og ha temmelig forskjellig nivå – avhengig av hvilke oppgaver det er tale om».

Den siste delen av sitatet (Jakhelln, 2012) ovenfor peker på den andre relativiteten: Også innenfor de yrker som krever at arbeidstakeren utsetter seg for fare, vil størrelsen av risikoen som må aksepteres, variere med «hvilke interesser som skal ivaretas ved arbeidstakerens innsats». Ved en politiinnsats som settes inn for å redde andres liv eller helse, må det aksepteres en større risiko for menneskapene, enn om målet er å redde endog betydelige materielle verdier.

Arbeidsmiljølovens bestemmelser ivaretar i stor grad samfunnets interesse i et trygt og forsvarlig arbeidsmiljø, og i mindre grad den enkelte arbeidstakers interesser. En naturlig følge av dette er at avgrensningen av hvilken risiko som kan aksepteres, treffes etter en objektiv standard og ikke etter den enkelte arbeidstakers subjektive oppfatning. Om normens *objektive* karakter uttalte Høyesterett i avgjørelsen i *Norsk Retstidende* 1989 (side 336) «at det etter en objektiv vurdering må foreligge en fare som ut fra arbeidsforholdet og omstendighetene for øvrig overskrider det arbeidstakeren må finne seg i». Hvilken risiko den enkelte polititjenestepersoner i situasjonen mener han/hun er forpliktet til å utsette seg for, er derfor i utgangspunktet uten betydning for ledelses styringsrett og tjenestepersonenes lydighetsplikt. Hva som i en konkret situasjon faller innenfor den faren som tjenestepersonen ut fra sin stilling må akseptere, vil som oftest måtte bero på en sammensatt og vanskelig vurdering. Den objektive siden viser seg ved at Høyesterett i avgjørelsen fra 1989 (jamfør side 336 i *Norsk Retstidende* fra samme år) uttalte at det «i utgangspunktet må tilligge den overordnede å foreta» denne vurderingen.

I situasjoner der polititjenestepersonen(e) opptrer på egen hånd, må de imidlertid selv foreta denne vurderingen. I sin utredning til 22. juli-kommisjonen, sier Jakhelln (s. 38) følgende om dette:

I en slik situasjon må polititjenestemannen selv vurdere om situasjonen medfører en større risiko enn den som følger av hans tjenesteplikter, med utgangspunkt i den handlingsplikt som stillingen innebærer. Dermed må polititjenestemannen ha en betydelig skjønnsmargin med hensyn til om faregraden overstiger det som er forsvarlig ut fra stillingens karakter og det som situasjonen for øvrig tilsier.

Høyesteretts avgjørelse fra 1989 avklarer (side 336) også ytterligere et par punkter knyttet til handleplikten og lydighetspliktens objektive forsvarlighetsstandard: At arbeidsgiveren har forsømt plikter etter arbeidsmiljøloven, gir ikke i seg selv rett til å nekte å utføre ordren, med mindre forsømmelsen fører til en risikoøkning som gir rett til nektelse. Hvis risikoen ligger innenfor det som anses forsvarlig, gir det heller ikke rett til å nekte selv om risikoen ved bruk av relativt begrensede midler kunne reduseres ytterligere (side 337).

Den handleplikten som en politiinnsats i krisesituasjoner må holde seg innenfor, og som lydighetsplikten innebærer at de involverte tjenestepersonene er forpliktet til å delta i, har etter dette to grenser: Aksjonen må ikke inneholde elementer som representerer en fare som ikke under noen omstendighet er akseptabel. Og selv om aksjonen ikke overskrider denne grensen, må den ikke ut fra en bedømmelse av den konkrete situasjonen anses som klart uforsvarlig. Det første – en fare som ikke under noen omstendigheter er akseptabel – vil for eksempel omfatte en situasjon hvor innsatsleder beordrer en tjenesteperson uten røykdykkerutstyr og røykdykkererfaring til å følge med og bistå brannvesnets røykdykkere med å hente ut personer fra et brennende hus. Denne avgrensningen

behandles ikke i det følgende. En fare som ikke under noen omstendigheter er akseptabel, vil jo normalt også være «klart uforsvarlig». Den videre drøftelsen vil derfor konsentreres om hva som nærmere ligger i at *risikoen må være forsvarlig*.

De generelle arbeidsrettslige rammene må altså forstås slik at de ikke setter noe forbud mot arbeid som medfører en risiko for liv og helse. Det kreves imidlertid i slike tilfeller at det treffes beskyttelsestiltak, og at arbeidet legges opp slik at det i den konkrete situasjonen er forsvarlig. Hvordan handleplikten for politiet i en farlig situasjon kan og skal oppfylles, kan derfor bare besvares gjennom en konkret og skjønnsmessig vurdering av alle relevante omstendigheter i det aktuelle tilfellet. På generelt grunnlag er det likevel mulig å drøfte tre spørsmål:

1. Hvem er det i politiets operative organisasjon som treffer avgjørelsen om hvordan det skal handles, det vil si som må ta standpunkt til forsvarligheten?
2. Hvilke momenter er det naturlig og riktig å ta i betraktning ved vurderingen?
3. Er det mulig å formulere en norm som angir når forsvarlighetsgrensen er nådd?

Når det gjelder det første punktet, legger som nevnt Høyesterett i avgjørelsen fra 1989 til grunn at det «må tilligge den overordnede å foreta» beslutningen om hvordan politiets innsats i en farlig situasjon skal gjennomføres. Hvem som er «overordnede», sier avgjørelsen naturlig nok ikke noe om, og det har uansett skjedd en betydelig endring og kvalitetsforbedring i ledelsen av politiets operative innsats siden den aktuelle rettsavgjørelsen på slutten av 1980-årene. For den typen politiinnsats som er aktuell her, vil organiseringen fremgå av *Politiets beredskapssystem del I (PBS I)*²⁷, særlig sidene 135–136 og 156–161 (se kapittel 2.2). Avhengig av hendelsens størrelse og kompleksitet vil ledelsesnivåene være tre eller fire. I «normale» hendelser vil nivåene være *politimester*, *operasjonsleder* (leder for politiets operasjonssentral) og *innsatsleder* (politistyrkens taktiske og koordinerende leder i felt). Er hendelsen av en slik art og størrelse at politidistriktets stab settes, vil *stabssjefen* komme inn som ledelsesnivå mellom operasjonsleder og politimester. Som «overordnet» i den sammenhengen som behandles her, kan det neppe være aktuelt å betrakte andre enn innsatsleder (eller den som fungerer i innsatslederfunksjonen, jamfør *PBS I* side 156).²⁸ Innsatslederen er lederen i innsatsområdet, og hans oppgave er, jamfør *PBS I* side 157:

Innsatslederen skal lede, koordinere og kvalitetssikre håndteringen av akutte og planlagte hendelser på taktisk nivå, og er ansvarlig for at innsatsen koordineres i henhold til politiets overordnede prioriteringer og beslutninger.

I *PBS I* side 148 angis innsatslederen som «politidistriktets øverste leder på taktisk nivå». At det er innsatslederen som i denne sammenhengen er «overordnet», støttes også av *PBS II* side 48, der det under skarpe aksjoner av typen «skyting pågår» blant annet heter at «innsatsleder skal forsøke å benytte mannskaper med best mulig kompetanse i aller fremste linje under konfrontasjonen med gjerningspersonen(e)».

²⁷ Politidirektoratet, 2020.

²⁸ Slik også Auglend, 2016, side 807–808.

Dette samsvarer også godt med det Jakhelln²⁹ anførte i sin utredning:

Videre må utgangspunktet tas i at situasjonen under en pågående redningsaksjon må vurderes forløpende, og det må treffes beslutninger under sterkt tidspress dersom situasjonen utvikler seg dramatisk. Den løpende vurdering av utviklingen, og dermed også av risikoen ved å fortsette redningsaksjonen, vil derfor måtte tas av *redningsledelsen* etter beste skjønn, ut fra det kjennskap redningsledelsen har til situasjonen til enhver tid. (Vår kursivering.)

Med kravene til faglige kompetanse, tjenesteerfaring og lederegenskaper som stilles til alle som skal inneha funksjonen som innsatsleder, vil de som politidistriktets ledere i innsatsområdet åpenbart fylle rollen som «overordnet». Samtidig vil de ha en slik nærhet til den konkrete situasjonen som krever politiets innsats, at de enten ved selvsyn eller raskt og løpende kan skaffe seg tilgang til informasjon om den faktiske situasjonen, så langt det er mulig.

Med avstandene og befolkningsstrukturen som preger store deler av Norge, kan det lett forekomme at en øyeblikkelig aksjon må iverksettes uten at innsatsen kan ledes av noen formell innsatsleder, slik også Kongsberg hendelsen er et eksempel på. I så fall vil ledelsen på stedet forestås av den med høyest grad, eventuelt lengst ansiennitet i graden, jamfør politiets ordreinstruks § 9 og *PBS I* side 156. I slike situasjoner vil det være naturlig at den som rent faktisk har rollen som innsatsleder, støtter seg til operasjonsleder, eller til fast innsatsleder over samband. Reelt sett vil man likevel lett nærme seg situasjonene hvor tjenestepersonene må aksjonere alene, jamfør foran.

Vedrørende spørsmål om hvilke momenter som må inngå i forsvarlighetsvurderingen – er det naturlig å begynne med sammenhengen mellom *risikonivå* og *innsatsplikt*. Problemstillingen i vår sammenheng er knyttet til tilfeller hvor politiets handling er påkrevd fordi menneskers liv eller helse er i fare på grunn av pågående voldelig kriminalitet. Dette er en situasjon hvor relativiteten i kravet om at arbeidet ikke kan fortsette om det medfører fare for liv eller helse, jamfør arbeidsmiljøloven § 2-3 annet ledd bokstav c, når et ytterpunkt. Arbeidsinnsatsen er knyttet til politiet, en etat som er forpliktet til å utsette seg for en ikke ubetydelig fare. Og det gode som skal reddes, er av en slik art, og er utsatt for en slik umiddelbar fare, at det kreves at tjenestepersonene utsetter seg for den største tillatte risiko.

I denne sammenhengen er det naturlig å stille spørsmål om hvorvidt innsatslederen *kan kreve deltakelse fra alt innsatspersonell*. Med andre ord: Vil det å utsette seg for denne store risikoen ligge innenfor det ordinære innsatspersonellet med operativ godkjenning i kategori 4 må akseptere? Spørsmålet må temmelig klart besvares bekreftende. Det er i politietaten laget planer for såkalt øyeblikkelig aksjon for pågående livstruende voldelige handlinger. Alt personell som uteksamineres fra Politihøgskolen, har fått opplæring i dette, og planene repeteres ved jevne mellomrom i den vedlikeholdstreningen som alt operativt mannskap årlig gjennomfører. Alt mannskap har også våpenopplæring og har tilgang til og er gitt opplæring i bruk av verneutstyr. Med dette som bakteppe er det umulig å argumentere for at faren generelt overskrider hva de ordinære operative mannskapene må finne seg i.

29 Jakhelln, 2003, s. 7.

Selv om alt mannskap med operativ godkjenning har fått trening i denne typen øyeblikkelig aksjon og er forpliktet til å tre i aksjon, vil kompetansen og erfaringen til de tilgjengelige mannskapene kunne variere mye. Innsatspersonellet (IP) er delt i kategorier (se kapittel 2.5.2), der kategori 1 er den som er best egnet og trent til å takle slike skarpe oppdrag. Kategori 1 utgjøres av beredskapstroppen, mens kategori 3 er tjenestepersoner i politiets utrykningsenheter og har vesentlig mer omfattende trening i slike situasjoner enn politiets ordinære operative styrke, som utgjør kategori 4. I tillegg til at trening og opplæring varierer mellom disse kategoriene, er det også slik at de best egnede mannskapene benyttes i skarpe oppdrag når det er tid til det. Dette innebærer at disse gruppene av tjenestepersoner i tillegg til en mer, og til dels betydelig mer, omfattende trening og opplæring også skaffer seg meget verdifull erfaring og samtrening som den ordinære operative styrken i kategori 4 ikke har. Dette er selvsagt en ulempe i situasjoner hvor politiets handleplikt krever en øyeblikkelig aksjon og de mer erfarne tjenestepersonene på grunn av tid, avstand, ferieavvikling eller lignende ikke er tilgjengelige. Det sier seg selv at ut fra en forsvarlighetsstandard kan en innsats planlegges annerledes når man kan spille på et godt samtrent, erfarent og kanskje også bedre utstyrt lag fra politidistriktets utrykningsenhet med IP3-godkjenning enn når innsatsen må baseres på «tilfeldige» tjenestepersoner med varierende erfaring og begrenset samtrening. Med unntak av Oslo og de største byene for øvrig er det grunn til å tro at ved behov for øyeblikkelig aksjon vil sistnevnte situasjon i dag være mer sannsynlig enn den første, slik også Kongsberg hendelsen er et eksempel på.

Men selv med godt trente mannskaper er *forutsetningene* for å kunne legge en forsvarlig plan for innsatsen i disse situasjonene som regel dårlige. Det vil foreligge et tidspress, det er mangel på sikker og entydig informasjon, og den situasjonen som det planlegges for, vil normalt ikke være stabil, men i stadig endring. Og selv om situasjonen er stabil, kan bygningsmessige forhold, terreng eller lignende gjøre det vanskelig eller umulig å få oversikt. Når det gjelder tiden som kan brukes til planlegging eller til innhenting av ytterligere informasjon (for eksempel kart, tegninger eller fotoer av aktuelle lokaler), er det gitt føringer for den i *PBS II* side 47 som fremholder at ved situasjoner av typen som er aktuell her, må politiet «raskets mulig gjøre klar til å gå direkte inn i aksjonsfasen». Dette er i dag også gjentatt i PLIVO-prosedyren som er sitert foran. Ofte vil den informasjonen som innsatslederen eller første enhet på stedet har tilgang til, være ufullstendig og til dels motstridende. Vitner som har vært eller fremdeles er eksponert for trusselen, vil gjerne være i en slik psykisk tilstand at det påvirker deres observasjonsevne. Det har forekommet tilfeller hvor slike kilder har vært sikre på at det har vært flere gjerningspersoner, mens undersøkelser i ettertid med sikkerhet slår fast at det bare har vært én. Men den begrensede tiden som er til rådighet, og uten mulighet for å få informasjon verifisert må innsatsen planlegges ut fra denne usikkerheten. I mange tilfeller vil det også være slik at situasjonen det er planlagt for, kan ha endret seg før de planlagte tiltakene kan settes ut i livet, for eksempel fordi en bevæpnet gjerningsperson har flyttet seg uten å løsne skudd, eller anvender våpen som ikke avgir lyd, for eksempel kniv, stikk- eller slagvåpen. Disse forutsetningene må innebære at det åpnes for et betydelig skjønnsmessig spillerom for hvordan politiets innsats gjennomføres, og for hvilke eventualiteter den tar hensyn til.

Det følger av foranstående at et forsøk på å normere politiets innsats i slike farlige situasjoner må bli forholdsvis generelt utformet. Men om politiets innsats må planlegges ut fra en rekke usikre faktorer, er det likevel ett dominerende hensyn som må vektlegges ut fra

hensynet både til dem som skal reddes, og til mannskapenes sikkerhet: Basert på foreliggende generelle planer, den tilgjengelige informasjonen og kvaliteten og omfanget av de tilgjengelige ressursene må innsatsen planlegges med slike marginer at den har rimelige forutsetninger for å lykkes.

En dumdrstig plan som får et lykkelig utfall, har gjerne en tendens til å bli møtt med ureflekterte hurrarop. Med et annet utfall anses imidlertid den samme planen gjerne som «klart uforsvarlig ut fra en bedømmelse av den konkrete situasjon», for å bruke Høyesteretts ord fra avgjørelsen i 1989. Rettslig sett kan det ikke anses som forsvarlig å basere innsatsen på en plan som i avgjørende grad forutsetter at politiet har hellet med seg, og at alle usikre faktorer viser seg å slå ut til innsatsstyrkens fordel. På den annen side kan handling ikke unnlates fordi det er en mulighet for at tjenestepersonene ikke kommer fra den aktuelle innsatsen med liv og helse i behold.

2.2 Politiets beredskap og krisehåndtering

Dette delkapittelet beskriver retningslinjer for politiets organisering og ledelse ved krisehåndtering. Herunder vil prinsipper for politiets beredskapsarbeid, organisering ved ekstraordinære hendelser og kriser, politiets utdanning og operative trening med vekt på PLIVO, samt norsk og nordisk politis erfaring med PLIVO bli omhandlet. I tillegg vil en oversikt over internasjonale erfaringer og forskning for PLIVO-hendelser (tilsvarende, om enn med en annen begrepsbruk) bli omtalt. PLIVO-prosedyren blir kort omtalt før delkapittelet avsluttes med en beskrivelse av politiets organisering og ledelse.

2.2.1 Prinsipper for politiets beredskapsarbeid

Justis- og beredskapsdepartementet skisserer fire grunnleggende prinsipper for departementenes arbeid med sikkerhet og beredskapsarbeid³⁰: 1) *Ansvarsprinsippet* innebærer at den organisasjonen som har ansvaret for et område i normalsituasjon, også har ansvaret for beredskapsplanlegging og krisehåndtering. 2) *Likhetsprinsippet* medfører at organiseringen som benyttes ved håndtering av kriser, i utgangspunktet er den samme som ved normalsituasjon. 3) *Nærhetsprinsippet* innebærer at alle hendelser, inkludert kriser, håndteres på lavest mulig nivå i organisasjonen. 4). *Samvirkeprinsippet* innebærer at alle offentlige aktører har selvstendig ansvar for å sikre et best mulig samvirke for forebygging av, beredskap for og håndtering av kriser. De grunnleggende prinsippene ligger til grunn for politiets sikkerhets- og beredskapsarbeid, herunder utarbeidelsen av beredskapsplaner som *Politiets beredskapssystem*.³¹

2.2.2 Politiets beredskapssystem

Politiets beredskapssystem (PBS) er et planverk bestående av tre deler:³²

- *PBS I: Retningslinjer for politiets beredskap*
- *PBS II: Styringsdokumenter fra Politidirektoratet*
- *PBS III: Politidistriktenes eget planverk*

PBS I gir grunnleggende retningslinjer for politiets beredskapsarbeid og er offentlig tilgjengelig. *PBS II* er Politidirektoratets styringsdokumenter som gir føringer for politi-

30 Samfunnssikkerhetsinstruksen, 2017.

31 Politidirektoratet, 2020, side 26.

32 Politidirektoratet, 2020, side 19.

distriktenes eget beredskapsplanverk, og disse dokumentene er ikke offentlig tilgjengelige.³³ *PBS III* består av politidistriktens eget planverk, hvor retningslinjer og føringer fra *PBS I* og *II* er tilpasset lokale forhold. *PBS I, II* og *III* er publisert på politiets elektroniske plattform for beredskapsplanverk, PBS Web, hvor politiet har tilgang fra tjenestebiler gjennom pålogging til politiets nett.³⁴

I retningslinjene i *PBS I* omtales blant annet politiets organisering og ledelse, innsatspersonell og nasjonale beredskapsressurser (NB) ved Oslo politidistrikt. Dette er sentrale faktorer ved politiets evne til håndtering av ekstraordinære situasjoner og kriser, som PLIVO-hendelser. Disse faktorene vil bli omtalt i et krisehåndteringsperspektiv.

2.2.3 PLIVO-prosedyren

Erfaringene fra 22. juli 2011 og internasjonale erfaringer med blant annet skoleskyting avdekket et behov for å etablere beredskap til håndtering av slike hendelser. *Prosedyren for nødetatenes samvirke ved pågående livstruende vold (PLIVO)* er utviklet av nødetatene for å sikre nødvendig beredskap og tverretattlig samhandling ved PLIVO-hendelser. Innenfor politiets beredskapssystemer (se 2.2.2) sorterer prosedyren under nivået *PBS II – Styringsdokumenter fra Politidirektoratet*.

For å sikre adekvat samhandling mellom nødetatene ved PLIVO-hendelser er det behov for omfattende trening, ettersom reelle PLIVO-hendelser sjelden finner sted, og innsatspersonell vil derfor ikke kunne tilegne seg nødvendig erfaring i sin daglige tjeneste.³⁵ PLIVO-prosedyren av 2019 er unntatt offentlighet, og innholdsmomenter fra denne utgaven, godkjent for offentliggjøring, blir benyttet ved vurderingen av politiets operative håndtering av Kongsberg-hendelsen i kapittel 5.

2.2.4 Politiets organisering og ledelse

Ledelsesnivåene for håndtering av ekstraordinære hendelser og kriser på nasjonalt nivå er inndelt i følgende nivåer:³⁶

- politisk nivå: regjeringen
- strategisk nivå: Justis- og beredskapsdepartementet
- operasjonelt nivå: Politidirektoratet
- taktisk nivå: politidistriktene

I det følgende vil redegjørelsen avgrenses til nasjonalt taktisk nivå – organisering og ledelse i politidistriktene. For en mer utførlig redegjørelse for nasjonalt nivå henvises det til *PBS I*³⁷ og eksempelvis bevæpningsutvalgets rapport³⁸.

I politidistriktene ledes politiets operative innsats på strategisk, operasjonelt og taktisk nivå. Figur 1 viser ledelsesnivåene når stab er satt, dersom det er behov for å tilpasse ledelsessystemet ved ekstraordinære hendelser og kriser:

33 NOU 2017: 9.

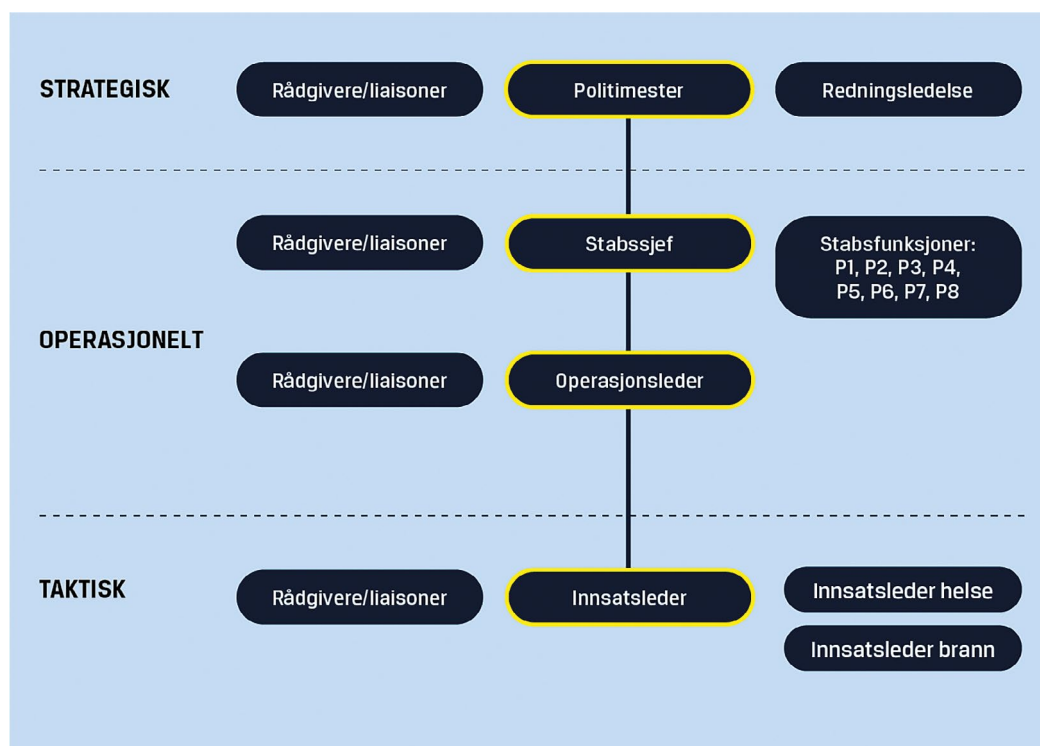
34 NOU 2017: 9, side 54.

35 Politidirektoratet, 2015, side 3.

36 Politidirektoratet, 2020, side 30.

37 Politidirektoratet, 2020.

38 NOU 2017: 9.

Figur 1: Politidirektoratet, 2020, side 40.

Strategisk nivå utgjøres av politimester. Ved redningstjeneste (for eksempel leirskredet i Gjerdrum i 2020) representerer redningsledelsen, inkludert politimester, strategisk ledelse for lokal redningssentral (LRS). Strategisk nivå utarbeider strategien og setter de overordnede rammene for politi­ets oppdragsløsning.³⁹

Operasjonelt nivå ledes av stabssjef når stab er satt, og operasjonell ledelse innebærer planleggelse og koordinering av politi­ets innsats for å nå målene til strategisk nivå.⁴⁰ Staben vil utgjøre politimesters ledelsesapparat på dette nivået og består av funksjonsledere («P» funksjoner) med ansvar for sentrale fagområder innenfor politidistriktet. For en mer utførlig redegjørelse, se *PBS I*. Stab er et ledelselement som settes etter avgjørelse fra politimester, ved hendelser hvor det vurderes nødvendig å styrke politidistriktets ledelsesapparat utover ordinær organisering, for effektiv ledelse og koordinering av distriktets samlede ressurser. Et alternativ til å sette stab er å etablere forsterket linje. Dette innebærer opprettholdelse av ordinær linjeledelse hvor operasjonslederen leder operasjonelt nivå, men operasjonssentralen tilføres ekstra ressurser.

Figur 1 synliggjør i begrenset grad ledelsesapparatet ved ordinær linjeledelse (når stab ikke er satt). Ved normal situasjon er operasjonsleder politidistriktets leder på operasjonelt nivå. Operasjonsleder leder arbeidet ved politidistriktets operasjonssentral, hvor oppdragsleder, etter føringer fra operasjonsleder, skal bidra til å lede og koordinere oppdragsavviklingen. Herunder skal oppdragsleder besørge god kommunikasjon med politi­ets innsatsleder/leder og ha god kommunikasjon og ditto samarbeid med andre samvirkeaktører. Sambandsoperatørene betjener alle henvendelser til operasjons-

39 Politidirektoratet, 2020, side 40.

40 Politidirektoratet, 2020, side 130.

sentralen via telefon (herunder nødnummer 112) og samband. Innkomne meldinger må vurderes, og oppdrag eventuelt opprettes i politiets elektroniske vaktjournal (PO),⁴¹ og oppdragsavviklingen skal ledes og koordineres fra operasjonssentralen. Ved oppdragsavviklingen har operasjonsleder ordremyndighet over politidistriktets innsatspersonell.⁴²

Taktisk nivå refererer til politiets innsatspersonell på stedet for den aktuelle hendelsen. Politiets innsatsleder (innsatsleder) er politidistriktets øverste leder på dette nivået og har ordremyndighet over innsatspersonellet ved konkrete oppdrag. Innsatslederen skal lede og koordinere politiinnsatsen på stedet i samarbeid med operasjonssentralen og benytte det best egnede innsatspersonellet ved oppdragsløsningen.⁴³ Ved hendelser som krever samhandling med nødetatene helse og brann, har innsatsleder den overordnede ledelsen i innsatsområdet, men innsatslederne fra helse og brann leder personellet innenfor eget fagområde.⁴⁴ I et innsatsområde kan også innsatsleder utpeke deller(e) med ansvar for ulike områder, eksempelvis aksjonsleder, som skal organisere sin innsatsstyrke og lede denne under koordinering av innsatsleder.⁴⁵

Ved hendelser som krever koordinerende ledelse, skal det være en fast eller midlertidig innsatsleder som ivaretar innsatslederfunksjonen, og ved oppdrag hvor politiet er bevæpnet, skal det utpekes en innsatsleder. Dersom fast innsatsleder ikke er tilgjengelig, kan operasjonsleder utpeke en tjenesteperson til å bekle denne funksjonen for vaktsettet eller det enkelte oppdrag.⁴⁶ Dersom det ikke er utpekt innsatsleder, er det overordnet tjenesteperson i den enkelte politipatrulje, eller overordnet blant flere patruljer, som skal lede oppdraget.⁴⁷ Langt de fleste politioppdrag løses ved denne organiseringen, uten direkte ledelse av fast eller midlertidig utpekt innsatsleder. I 22. juli-kommisjonens rapport fremgår det for eksempel av kommisjonens analyser at 75 prosent av politioppdragene ble løst av én politipatrulje, og 90 prosent ble løst av én eller to involverte patruljer.⁴⁸

2.3 Politiets sikkerhetstjeneste (PST)

Politiets sikkerhetstjeneste (PST) er et særskilt politiorgan som i dag har sin lovmessige forankring i politiloven § 16 tredje ledd nummer 1 og lovens kapittel III a. Blant annet fordi PST ikke er underordnet Politidirektoratet, men ligger direkte under Justis- og beredskapsdepartementet, betegnes det gjerne nettopp som «et særskilt politiorgan» og ikke som er særorgan, slik tilfellet er med for eksempel Kripes og Utrykningspolitiet med flere. Reelt sett kan PST beskrives som «et funksjonelt særdirektorat» som innenfor sitt faglige område har samme funksjon og myndighet overfor politidistriktene som Politidirektoratet har.

PSTs oppgaver og organisering er i dag regulert i politiloven kapittel III a og instruks for politiovervåkingstjeneste (2005), fastsatt med hjemmel i politiloven § 29 første ledd. Hvilke oppgaver PST skal (i betydningen har enerett til å) utføre, er i dag regulert i politiloven § 17 b, som lyder:

41 Eksempelvis Evalueringsutvalget, 2020, side 138.

42 Politidirektoratet, 2020.

43 NOU 2017: 9.

44 Politidirektoratet, 2020.

45 Politidirektoratet, 2020, side 161.

46 Politidirektoratet, 2020.

47 Politidirektoratet, 2020, side 150.

48 NOU 2012: 14, side 324.

Politiets sikkerhetstjeneste <skal forebygge og etterforske

1. overtredelser av straffeloven kapittel 17 og § 184 og sikkerhetsloven,
2. ulovlig etterretningsvirksomhet,
3. spredning av masseødeleggelsesvåpen og av utstyr, materiale og teknologi for produksjon eller bruk av slike våpen,
4. overtredelser av bestemmelser i eller i medhold av lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. og sanksjonsloven og
5. sabotasje og politisk motivert vold eller tvang, eller overtredelser av straffeloven §§ 131 til 136 b, 145 eller 146. Åpen etterforskning i slike saker foretas likevel av det øvrige politi, med mindre annet bestemmes av overordnet påtalemyndighet.

Politiets sikkerhetstjeneste kan etter anmodning bistå det øvrige politi i saker som nevnt i første ledd nr. 5 annet punktum.

Departementet kan bestemme at Politiets sikkerhetstjeneste skal tillegges et ansvar i saker som gjelder organisert kriminalitet, forbrytelser mot menneskeheten, folkemord og grove krigsforbrytelser.

Dette er ikke en uttømmende regulering av hva som er eller kan være PSTs oppgaver. En viss supplerings fremgår blant annet av instruksene fra 2005; av denne følger at PST også har ansvaret for livvaktjenester. For den foreliggende evalueringen er det grensesnittet mot oppgaven med å forebygge politisk motivert vold, jmfør § 17 b første ledd nummer 5, som er aktuelt.

Når det gjelder reguleringen av hvilke midler og metoder PST kan gjøre bruk av for å løse sine oppgaver, er de i utgangspunktet de samme som for politiet for øvrig, og som er regulert i politiloven og straffeprosessloven. Ved forebygging eller etterforskning av mer alvorlige forhold er imidlertid PST gitt noen særskilte hjemler i politiloven §§ 17 d følgende og i straffeprosessloven § 222 d annet ledd. Ingen av disse særlige inngrepshjemplene var aktuelle under PSTs behandling av saken som er gjenstand for evalueringen her.

På PSTs hjemmeside, PST.no, beskrives hovedoppgavene slik:

Våre primære oppgaver og ansvar i PST er at vi skal forebygge og etterforske straffbare handlinger mot rikets sikkerhet. Dette gjør vi ved å bruke ulike metoder og arbeidsmåter. Sentralt står innsamling av informasjon om personer og grupper som kan utgjøre en trussel, utarbeidelse av ulike analyser og trusselvurderinger, etterforskning og andre operative tiltak, i tillegg til rådgivning.

I det foreliggende tilfellet er det oppgaven med å samle inn, registrere og vurdere opplysninger knyttet til personer eller grupper som utgjør en trussel for politisk motivert vold og som gjerne går under betegnelsen «ikke-statlige aktører». I de senere årene har dette arbeidet først og fremst vært rettet mot radikalisererte personer innen ytre høyre eller ekstrem islamisme.

PST er organisert ved et hovedkontor, Den sentrale enhet – som også utgjør PST for Oslo politidistrikt. I tilknytning til hvert politidistrikt er PSTs distriktskontorer, som er faglig styrt av Den sentrale enhet. Politimesteren er ansvarlig for PSTs virksomhet i sitt distrikt, men underordnet ledelse av sjef PST. Ifølge samhandlingsplan for Sør-Øst politidistrikt har denne organiseringen to formål: Det ene er at lokal forankring i distriktene bidrar til

at PST har øyne og øre ut i alle distriktene. Det andre er at PST kan samhandle tettere med politidistriktene.

Hvilke saker som håndteres av Den sentrale enhet i PST, og hvilke som behandles av PST-kontorene i politidistriktene, avgjøres av flere forhold. Hvis saken er av en slik art og alvorlighet at det kan gjøres bruk av skjulte metoder under forebyggingen eller etterforskningen, følger det i stor grad av politiloven/straffeprosessloven at saken må behandles av Den sentrale enhet. AV politiloven § 17 c nummer 2 følger dessuten at saker som krever kontakt med samarbeidende tjenester i utlandet, skal behandles av Den sentrale enhet. Men i tillegg til disse lovbestemte kriteriene vil også en vurdering av forholdet mellom sakens art og den kompetanse og kapasitet som distriktet er i besittelse av, kunne lede til at saken behandles sentralt. For saken som har foranlediget evalueringen her, var det aldri tvil om at den skulle håndteres av PST Søndre Buskerud, senere PST/Sør-Øst.

PSTs virksomhet har vært evaluert flere ganger⁴⁹, og funnene, særlig i kjølvannet av 22. juli 2011, har ført til større organisatoriske endringer. Siden utviklingen av PST etter 22. juli 2011 er grundig beskrevet i Al-Noor-utvalgets rapport, anbefaler vi interesserte å lese om disse endringene der. Omorganiseringen i PST har ikke hatt nevneverdig betydning for evalueringen av PST-delen i denne rapporten. Det er to grunner til dette. For det første var vurderingene som ble foretatt av den informasjonen og de bekymringsmeldingene som ble mottatt av PST, at Bråthen ikke hadde en intensjon som falt innenfor PSTs ansvarsområde etter politiloven § 17 b første ledd nummer 5, og de er følgelig heller ikke fulgt opp av PST som en potensiell terrortrussel. Heller ikke selve Kongsberg-hendelsen 13. oktober 2021 har blitt definert som terror og berører dermed ikke PSTs ansvarsområde.⁵⁰ Den andre grunnen er at PSTs befatning med den aktuelle saken i det alt vesentlige fant sted i perioden medio 2015–medio 2018. Dette er en periode som både går forut for Al-Noor-hendelsen i Bærum 10. august 2019 og følgelig også forut for den tilhørende evalueringsrapporten avgitt 29. juni 2020. Eventuelle funn og påpekninger fra foreliggende utvalg knyttet til organiseringen av PST ville derfor i stor grad bare kunne vært av historisk interesse.

2.4 Sør-Øst politidistrikt

På politiet.no beskrives Sør-Øst politidistrikt på følgende vis: Sør-Øst politidistrikt er det tredje største politidistriktet i landet målt etter folkemengde og omfatter de geografiske områdene Vestfold, Telemark og Buskerud. Administrasjonen og operasjonssentralen til Sør-Øst politidistrikt ligger i Tønsberg, og politidistriktet har totalt 1650 ansatte. Politidistriktet strekker seg fra Kragerø i sør til Hemsedal i nord.

Sør-Øst politidistrikt er organisert med syv forskjellige funksjonelle driftsenheter, tre geografiske driftsenheter og tre støtteenheter:

Geografiske driftsenheter:

⁴⁹ Evalueringsutvalget, 2020, sidene 40–44.

⁵⁰ I sammenheng med dette er PSTs tipshåndtering også grundig evaluert av Al-Noor-utvalget, som foreslår flere læringspunkter og anbefalinger om endringer til PST. I mandatet for Kongsberg-hendelsen bes utvalget om å se hen til «[o]ppfølging av læringspunkter etter relevante hendelser og øvelser, bl.a. etter terrorhendelsen i Al-Noor-moskeen i Bærum og 22. juli-terroren». For evalueringen av hvordan PST (og politiet) har mottatt, håndtert og delt tips og informasjon, vil ikke læringspunktene fra Al-Noor-hendelsen være gjeldende for vårt mandat, da PSTs befatning med Bråthen i Kongsberg-hendelsen ligger fem år forut for Al-Noor-hendelsen.

- Geografisk driftsenhet Buskerud
- Geografisk driftsenhet Vestfold
- Geografisk driftsenhet Telemark

Funksjonelle driftsenheter:

- Felles enhet for forebygging
- Felles enhet for etterretning og etterforskning
- Felles enhet for operativ tjeneste
- Felles enhet for påtale
- Felles enhet for sivil rettspleie
- Felles enhet for forvaltning
- Politi­ets sikkerhetstjeneste (PST)

Støtteenheter (tilknyttet politimesters stab):

- Enhet for virksomhetsstyring
- Enhet for kommunikasjon
- Enhet for HR og HMS

Sør-Øst politidistrikt ledes per 2022 av politimester Ole B. Sæverud.

2.5 Politi­ets utdanning og trening for innsatspersonell

2.5.1 Politi­høgskolen­s utdanning for innsatspersonell

Politi­høgskolen (PHS) er politi­etatens sentrale utdanningsinstitusjon og tilbyr treårig bachelorutdanning og en rekke etter- og videreutdanninger.⁵¹ I løpet av bachelorutdanningen gis studentene ved PHS grunnleggende kompetanse som innsatspersonell.⁵² Utdanningens faglige innhold følger av PHS ramme- og emneplaner, samt undervisningsplaner for den enkelte leksjon. Under følger en kortfattet oversikt over faglig innhold i den operative opplæringen fordelt på studieår.

1. studieår

Grunnleggende opplæring og godkjenning i bruk av teleskopbatong og pepperspray, i forbindelse med opplæring i arrestasjonsteknikk. I tillegg gis det innføring i førstehjelp og situasjonstrening. Alle øvelser foregår ubevæpnet.

2. studieår

I løpet av 2. studieår, som i sin helhet er et praksisår i et politidistrikt, gjennomgår studentene et to ukers leiropphold hvor det gis grunnleggende innføring i politioperativ tjeneste. Herunder taktikk, førstehjelp, situasjonstrening og to dagers opplæring på politi­ets skytevåpen Heckler & Koch MP5. I tillegg gis det en ukers kurs for politi­ets pistol Heckler & Koch P30L. Studentene deltar også i varierende grad ved politidistriktenes obligatoriske operative trening for innsatspersonell. Alle øvelser foregår ubevæpnet.

51 NOU 2017: 9.

52 Politidirektoratet, 2020.

3. studieår

I 3. studieår gjennomgår studentene cirka 12 timer scenarietrening i treningsimulator (primært innrettet mot opplæring i politiets våpeninstruks). I tillegg gjennomgår studentene et tre ukers leiropphold med vekt på håndtering av oppdrag hvor politiet er bevæpnet. Dette inkluderer taktikk, situasjonstrening og 2,5 dag trening for hvert av politiets skytevåpen, inkludert politiets godkjenningsprøver for begge våpen.

I forkant av nevnte leiropphold gjennomfører studentene digital opplæring i PLIVO, og under leiroppholdet gjennomføres 1 dag praktisk opplæring i PLIVO, hvor det faglige innholdet består av 2 leksjoner à 3,5 timer. Første halvdel er primært momenttrening (taktikk), og andre halvdel består av PLIVO-situasjoner hvor studentene gjennomfører situasjonstrening ved å gå direkte i innsats for å nøytralisere en gjerningsperson som skyter på en skole.⁵³

2.5.2 Innsatspersonell og operativ trening

Ved fullført og godkjent bachelorutdanning fra PHS kan nylig uteksaminerte ansettes som innsatspersonell i politietaten. Med innsatspersonell forstås tjenestepersoner som regelmessig/tidvis utfører vakt- og beredskapstjeneste, inkludert livvaktstjeneste. Innsatspersonell deles inn i fire kategorier, avhengig av trenings- og kompetansenivå:⁵⁴

Innsatspersonell 1: Personell i beredskapstroppen. Videreutdanning i 13 uker og 900 timer årlig trening

Innsatspersonell 2: Personell i livvaktstjenesten. Videreutdanning i 9 uker og 200–400 timer årlig trening. Det er våpengodkjenning og egen ordning for livvaktstjenesten.

Innsatspersonell 3: Personell i politidistriktenes utrykningsenheter (UEH). Videreutdanning i minimum 3 uker og 103 timer årlig trening

Innsatspersonell 4: Personell med våpengodkjenning. Minimum bachelorutdanning fra PHS og 48 timer årlig trening

Innsatspersonell i kategoriene 1, 3 og 4 er godkjent for bruk av politiets skytevåpen og har fremskutt lagring av skytevåpen i tjenestebilen.⁵⁵ Innsatspersonell gjennomfører sin årlige trening⁵⁶ basert på temalister utarbeidet fra PHS, på oppdrag fra POD. Det faglige innholdet består av taktikk, skytetrening (inkludert årlig godkjenningsprøve), førstehjelp med mer. I tillegg øves PLIVO årlig for politiets innsatspersonell. PHS' temaliste for innsatspersonell trening for kalenderåret 2022⁵⁷ viser at IP4 skal trene på skyting med pistol og MP5, arrestasjonsteknikk, polititaktikk og sanitet. I tillegg skal det øves seks timer PLIVO i samtrening med de andre nødetatene.

53 Undervisningsplan for PLIVO, ved Polithøgskolen.

54 Politidirektoratet, 2021, side 41; NOU 2017: 9, side 57.

55 NOU 2017: 9, side 57.

56 Se Sørensen, et al., 2022.

57 Temaliste for året 2022, for trening av politiets innsatspersonell. Polithøgskolen.

2.5.3 Hvilke erfaringer har politiet med PLIVO?

Evalueringsutvalget har gjennomført en spørreundersøkelse i alle 12 politidistrikter, med formål å kartlegge omfanget av og erfaringer med PLIVO-hendelser, fra prosedyren trådte i kraft i 2015, til medio desember 2021. Dette gjelder hendelser som har vært definert som og lest ut over radiosamband som PLIVO, men ikke nødvendigvis har vært reelle PLIVO-hendelser. Politidistriktene fikk tilsendt fem spørsmål:

1. Hvor mange PLIVO-opdrag har ditt politidistrikt hatt siden prosedyren trådte i kraft i 2015, til og med dagens dato?
2. Hva er politidistriktets viktigste erfaringer fra disse oppdragene?
3. Hvor mange av disse oppdragene har medført en konfrontasjon mellom politiet og motparten?
4. Hvordan dokumenteres, og eventuelt benyttes, disse erfaringene som læring i politidistriktet?
5. Rapporteres disse oppdragene til POD, eventuelt hvilken informasjon sendes til POD?

Tabell 1 viser politidistriktenes tilbakemeldinger for spørsmål nummer 1:

Politidistrikt	Antall
Finnmark politidistrikt	0
Troms politidistrikt	0
Nordland politidistrikt	0
Trøndelag politidistrikt	0
Møre & Romsdal politidistrikt	0
Vest politidistrikt	5
Sør-Vest politidistrikt	1
Agder politidistrikt	0
Sør-Øst politidistrikt (inkl. Kongsberg hendelsen)	2
Innlandet politidistrikt	0
Oslo politidistrikt	5
Øst politidistrikt	2
Totalt	15

Tabell 1: Antall definerte PLIVO-hendelser i Norge 2015–2021.

Tabell 1 viser at norsk politi har håndtert totalt 15 PLIVO-hendelser, inkludert Kongsberg-hendelsen, siden prosedyren trådte i kraft i 2015. 7 av 15 politidistrikter har ingen erfaring med PLIVO. Av de fem politidistriktene som har slik erfaring, har tre politidistrikter to eller færre hendelser, og de resterende to politidistriktene har fem hendelser hver.

Politidistriktene med erfaring fra PLIVO-hendelser besvarte i tillegg spørsmålene nummer 2–4. Oversikten under gir en sammenfatning av politidistriktenes tilbakemeldinger.

Politidistriktenes viktigste erfaringer

Ett politidistrikt fremhevet at PLIVO-hendelsene oppstår og avsluttes raskt. Flere distrikter understreket betydningen av at slike hendelser tidlig måtte defineres som PLIVO, blant annet for situasjonsforståelse, mental forberedelse, tilføring av ressurser og «taktskifte». Ett politidistrikt hadde erfaring med at det manglet tilgjengelige ressurser da hendelsen oppsto. Flere politidistrikter fremhevet tydelig ledelse fra operasjonsleder og innsatsleder, sambandsdisiplin og bruk av egen talegruppe (sambandskanal) som viktige faktorer. Ett politidistrikt påpekte derimot at deres erfaringer med PLIVO var at disse hendelsene var langt enklere og mindre omfattende enn de scenarioene det øves på. Andre gode erfaringer var at innsatspersonell på stedet kunne bekrefte at personell fra helse- og brannvesenet kan ta seg frem for å ivareta skadde, hvor innsatsleder kvalitetssikret beslutningen fremfor å ta denne selv. Denne løsningen ble ansett som god nok, ettersom de fleste hendelsene var dynamiske og lite statiske.

Konfrontasjon mellom politiet og gjerningsperson

Politidistriktenes tilbakemeldinger viser et bredt spekter av erfaringer hva angår konfrontasjon mellom politiet og gjerningsperson. En hendelse viste seg for eksempel ikke å være reell PLIVO; den omfattet en person med en kopi av et skytevåpen. Ved en hendelse ble gjerningspersonen overmannet av publikum før politiet ankom stedet, og ved en annen gikk politiets pågrepelse av gjerningspersonen rolig for seg. Derimot er det ved flere hendelser truet med bruk av skytevåpen, og ved en hendelse ble det benyttet elektrosjokkvåpen mot gjerningspersonen. Ingen av politidistriktene refererte til PLIVO-hendelser hvor politiet hadde avfyrt skudd mot gjerningsperson.

Dokumentasjon og læring

Politidistriktene ga blandede tilbakemeldinger for hvordan PLIVO-hendelser ble dokumentert og benyttet som grunnlag for læring: 1) Ett distrikt fremhevet debriefing med involvert personell, og at disse mannskapene gjerne holder foredrag for andre i distriktet. Det blir også tidvis gjennomført evalueringer i regi av innsatsleder og/eller operasjonelt nivå, uten at dette følger noen fastlagt rutine. 2) Ett distrikt understreket at oppfølging av funn og læringspunkter primært foregår ved det/den enkelte avsnitt/seksjon, og at disse erfaringene også nyttiggjøres ved den obligatoriske operative treningen for innsatspersonell. Samtidig ble det påpekt at seksjon for innsatsledelse gjennomfører evalueringer for egen funksjon, noe som følges opp ved interne fagdager. Operasjonssentralen har gjennomgang av hendelsene ved avsluttet vaktsett og interne fagdager og samarbeider også med seksjon for innsatsledelse for erfaringsutveksling. 3) Politidistriktet har en egen erfaringsgruppe, som oppfordrer involvert personell til å skrive ned sine erfaringer i et eget skjema, som samles inn av gruppen og sammenfattes i egne evalueringsrapporter. Rapportene blir gjort tilgjengelig for alle i PBS web. I tillegg tilrettelegges det for erfaringsdeling mellom ulike avsnitt, for eksempel operasjonssentral og innsatsledere, ved fagdager. 4) Politidistriktet refererte generelt til at det er etablert et system for å benytte erfaringer fra PLIVO i treningen for innsatspersonell og erfaringsdeling med nødetatene. To av politidistriktene påpekte like fullt at det ikke var etablert faste rutiner for evaluering av PLIVO-hendelser for politidistriktet som helhet, og dette ble blant annet ansett som mangelfullt.

Rapportering til POD

Flere av politidistriktene refererte til at det under pågående PLIVO-hendelser blant annet ble avgitt situasjonsrapporter til POD ved politiets situasjonssenter. I tillegg rapporteres det rutinemessig til POD om hendelser hvor politiet har truet med å bruke eller har gjort bruk av skytevåpen. Derimot påpekte flere av politidistriktene at det ikke er etablert noen egen rapportering til POD for erfaringer med eller utfall av PLIVO-hendelser som grunnlag for erfaringslære.

2.5.4 Nordisk politis erfaringer med PLIVO

Evalueringsutvalget gjennomførte en tilsvarende spørreundersøkelse som i Norge blant politiet i de nordiske landene. Følgende spørsmål ble stilt:

1. Har politiet en spesifikk betegnelse/prosedyre / et spesifikt treningskonsept for «pågående livstruende vold» (eksempelvis PLIVO i Norge)?
2. Hvor mange PLIVO-opdrag har politiet håndtert siden 2015 og frem til i dag?
3. Hva er politiets viktigste erfaringer fra disse oppdragene?
4. Hvor mange av disse oppdragene førte til en konfrontasjon mellom politiet og gjerningspersonen(e)?
5. Hvordan blir disse erfaringene dokumentert og eventuelt benyttet for læring i politiet?
6. Hvordan innhentes disse erfaringene, og hvordan blir de eventuelt benyttet på nasjonalt nivå i politiets organisasjon (for eksempel politiskole eller politidirektorat)?

Tabell 2 viser en sammenfatning av svarene fra Island, Danmark, Sverige og Finland. De respektive spørsmålenes nummer står i venstre kolonne.

	Island	Danmark	Sverige	Finland
1	Politiet har ingen fast betegnelse for hendelser med pågående livstruende vold, men har planverk og trener for slike hendelser.	Politiet benytter betegnelsen «påbegynt livsfarlig og voldelig handling (PLOV)».	Politiet benytter betegnelsen «pågående dødelig vold (PDV)». Det foreligger retningslinjer og planverk, og det trenes for å håndtere slike hendelser.	Politiet har ikke noe eget navn for hendelser med pågående livstruende vold, men benytter betegnelsen «iverksettelse av nødplan» for iverksettelse av prosedyre for slike hendelser.
2	0	Ikke tilgjengelig	Ikke tilgjengelig	2*
3	-	-	Behov for trening i mentale forberedelser, krav til rask respons og hurtighet i å konfrontere gjerningspersonen samt skape muligheter for at politiet/andre kan påvirke situasjonen med hensyn til sin trening og sine oppgaver.	Den viktigste faktoren er hurtig respons og tilgang til tjenestevåpen (politiet er bevæpnet), noe som har medført at politiet kunne handle umiddelbart. Erfaringene viser at akutte hendelser med «PLIVO» må håndteres av politiet på stedet først, og at spesialutdannet personell ikke rekker frem raskt nok. Det er viktig at alle politibetjenter gis god opplæring i taktikk/våpenbruk.

	Island	Danmark	Sverige	Finland
4	-	Ikke tilgjengelig oversikt over konfrontasjoner i PLOV-hendelser. Det føres statistikk for politiets bruk av makt, hvor det offentliggjøres årlige rapporter (politi.dk).	Ikke tilgjengelig	Politiet avfyrt skudd mot gjerningspersonen ved begge hendelsene (se nederst).
5	-	Politiet har faste rutiner for evaluering av større hendelser, men har ikke hatt nasjonale evalueringer av PLOV. Politidistriktene evaluerer innsats ved slike hendelser, og læringspunkter formidles til nasjonalt nivå, inkludert Politiskolen.	Dokumentasjon av generelle erfaringer for politiets bruk av makt foregår etter faste rutiner og benyttes i politiets opplæring.	Alle hendelser registreres, og denne informasjonen kan innhentes.
6	-	Se punkt 5.	En nasjonal enhet har ansvar for å overvåke særskilte hendelser som PLIVO, med formål om at kunnskap om disse hendelsene skal benyttes for videreutvikling. Politiet lærer også gjennom omfattende utveksling av erfaringer og læringspunkter fra andre land/hendelser.	Politiet kan benytte ferdigstilt etterforskningsmateriale og rettsdokumenter som grunnlag for utvikling av sin trening. Ved de største hendelsene kan politidistrikter og nasjonale enheter som politihøgskolen samarbeide om utviklingen.

* Dette var to reelle PLIVO-hendelser i Finland: 1) Knivangrep på offentlig sted med to drepte og åtte skadde personer. 2) Angrep med sverd i et kjøpesenter som resulterte i én drept og ni skadde, hvor gjerningspersonen også startet brann i kjøpesenteret. Iverksettelse av nødplanen har også blitt gjennomført mer enn ti ganger siden 2015, uten at dette var spesifikke PLIVO-hendelser.

Tabell 2: Erfaringer med PLIVO i de nordiske land.

2.5.5 Internasjonal forskning og erfaringer med PLIVO

Politihøgskolens bibliotek har på oppdrag for evalueringsutvalget foretatt søk etter internasjonal forskning og erfaringer fra PLIVO-hendelser. Formålet har vært å fremskaffe et relevant informasjonsgrunnlag som kan bidra til en kunnskapsbasert tilnærming om PLIVO. Søkene ble foretatt i internasjonale databaser og etter forhåndsdefinerte søkeord. Søkeresultatene medførte en oversikt på 931 referanser, og etter en screeningsprosess var antallet redusert til 259. Litteraturlisten er i sin helhet vedlagt rapporten (se vedlegg 1).

2.6 Læring i politiet

PBS I⁵⁸ fastslår at politiet skal være en «lærende organisasjon», og *erfaringslæring* er løftet frem som en grunnleggende metode for organisasjonslæring med mål om å utvikle politiets virksomhet på alle områder. At politiet som organisasjon søker mot å være en

lærende organisasjon, vil blant annet innebære å lære fra problemer og feil som avdekkes, og å utvikle hensiktsmessige svar som endrer praksis,⁵⁹ men også å lære og gjøre det som fungerer godt og å sikre videreføring av god praksis. At man lærer av tidligere hendelser – erfaringslæring – kjennetegner og beskriver et ansvarlig politi.

Begrepet «erfaringslæring» er satt sammen av to hverdagsbegreper, «erfaring» og «læring», som de fleste har et forhold til. Det er ord hvor betydningen gjerne tas for gitt. Med mindre man har et klart bilde av hva et begrep betyr innenfor en gitt kontekst, kan det også være vanskelig å snakke om det. At begrepet «erfaringslæring» har uklar betydning, kom frem i en studie⁶⁰ om erfaringslæring som begrep og metode vedrørende utvikling av kriseledelse og krisehåndtering i politiet. Forskerne opplevde at kriselederne hadde problemer med å forklare begrepet «erfaringslæring» og heller snakket om «evaluering».⁶¹ Studien viser også at kriseledere på ulike nivåer (operasjonsleder, stabssjef og politimester) hadde ulik forståelse av hvordan man kan lære av erfaring, og av hensikten med erfaringslæring.

Når vi ikke har noen felles forståelse for hva begreper skal innebære, blir det vanskelig å snakke om dem, eller vi snakker forbi hverandre.⁶² Dette kan føre til at det blir vanskelig å oppnå en effekt av erfaringslæring, med hensyn til utvikling og forbedring av praksis⁶³ og spesielt med hensyn til organisasjonslæring.

Hensikten med dette delkapittelet er å presentere et teoretisk grunnlag for erfaringslæring så vi kan danne oss et klarere bilde av hva erfaringslæring er, og hvilke betingelser erfaringslæring som metode forutsetter. I det følgende ser vi nærmere på begrepet «erfaringslæring» slik det forklares i Deweys⁶⁴ pragmatiske teori. Selv om erfaringslæring ikke egner seg til å bli redusert til strategier, metoder eller oppskrifter,⁶⁵ er det nødvendig å forstå sentrale trekk som kjennetegner erfaringslæring som læringsteori dersom erfaringslæring skal inngå som en del av organisasjonslæringen. Til slutt, og i sammenheng med saken som utvalget evaluerer, peker vi på noen organisasjonsfaktorer som kan hemme erfaringslæring i politiet. Men først presenteres bakgrunnen for erfaringslæringens plass i politiet.

2.6.1 Erfaringslæring i politiet

I norsk sammenheng ble «erfaringslæring» som begrep og metode for organisatorisk utvikling lansert i NOU 2009: 12 *Et ansvarlig politi: Åpenhet, kontroll og læring* (Finstad-utvalget). Erfaringsbasert læring ble forstått som en av flere interne kontrollmekanismer i politiet, på nasjonalt nivå for å sikre at feil korrigeres, og at politiets praksiser baseres på kunnskapsbasert læring. Rapporten har spilt en betydningsfull rolle for politiets forståelse av nødvendigheten av å lære av erfaringer, særlig i de tilfellene hvor etaten selv gjør feil, for å kunne endre og forbedre seg. Et sentralt funn i NOU 2009: 12 var at politiet manglet et system som sikret at man som organisasjon lærte på nasjonalt nivå. Derfor var en av rapportens anbefalinger at politiet gjennom erfaringsbasert læring lærte av feil i straffesakssporet. Mer konkret foreslo Finstad-utvalget at saker som Spesialenheten har

59 Walker og Archbold, 2018.

60 Hoel og Barland, 2021.

61 Hoel og Barland, 2021, side 404.

62 Hoel og Barland, 2021.

63 Rodgers, 2002.

64 Dewey, 2004; 2005.

65 Andresen, Boud og Cohen, 2000, side 225.

etterforsket, uansett utfall av saken, kan sendes tilbake til politidistriktene med anmodning om at de skal lære av eventuelle feil ved egen praksis (rutiner, misforståelser og så videre) som etterforskningen avdekket. På bakgrunn av dette foreslo Finstad-utvalget⁶⁶ videre at Spesialenheten for politisaker ble et nasjonalt kompetansesenter for erfaringslæring da den utgjør en nasjonal «kunnskapsbank» med hensyn til å se uheldige mønstre i politiets praksis.

NOU 2009: 12 ble et forsiktig vendepunkt for norsk politis aksept av å lære av egne feil og er derfor en viktig rapport for etaten. En svakhet ved Finstad-utvalgets beskrivelse av læring er hvordan de, i likhet med andre organisasjoner,⁶⁷ tar noe lett på *hvordan* og *hva* man lærer gjennom erfaringer. Det er også uklart hvilket kunnskaps- og læringssyn som ligger til grunn for erfaringslæring i NOU 2009: 12.

2.6.2 Teoretisk betraktning om erfaringslæring

Kjernen i all pedagogisk litteratur er læring. Hva læring er, hvordan man lærer, hvilke forutsetninger læring krever, og hva man lærer, forstås ulikt av ulike læringsteorier, som for eksempel behaviorismen, kognitivismen, konstruktivismen og sosiokulturalismen. Selv om definisjonen på læring varierer mellom disse pedagogiske hovedretningene, er alle enige om at læring oppnås når ny kunnskap gir varig endring i holdninger, ferdigheter, atferd, tenkemåter, arbeidsvaner og reaksjonsmåter. I pedagogisk sammenheng er erfaringslæring en metode som er utviklet innenfor den pragmatiske pedagogikken. Erfaringslæring oppsto som et motsvar til andre læringsformer som ble opplevd som «overdrevent didaktiske, lærerkontrollerte, og innebærer en disiplinbegrenset overføring av kunnskap».⁶⁸

I denne sammenhengen trekker vi veksler på den anerkjente amerikanske filosofen, pedagogen, psykologen og pragmatiker John Dewey, som for omtrent 100 år siden presenterte en teori om erfaringslæring som har fått stor anerkjennelse og er like relevant i dag. Dewey var først og fremst opptatt av menneskelige handlinger eller praksis og det menneskelige behovet for å finne meningsfulle løsninger på problemer. Han forfektet at kunnskap og viten verken er absolutte eller hugd i stein, men kan være feilbarlige og lar seg revidere og endre gjennom en systematisk og metodisk undersøkelse, refleksjon og kritisk tenkning. Derav den kjente Dewey-maksimen «learning by doing».

Utvalget baserer seg på Deweys teori om erfaringslæring, siden Dewey minner oss på sentrale faktorer for at læring skjer: at hele individet engasjeres (intellektuelt, emosjonelt og sanselig), at man tar utgangspunkt i en personlig erfaring, samt relasjonen mellom praktisk erfaring og refleksjon for å omdanne erfaringen.

Dewey⁶⁹ hevder at vi lever i en konstant strøm av opplevelser, som vi ikke tenker over⁷⁰. Det skjer noe med og rundt mennesket hele tiden, men ikke alle opplevelser er meningsfulle, det vil si at vi ikke alltid *reflekterer* over dem. Slike opplevelser kaller Dewey for primitive og underutviklet, noe som er forskjellig fra å ha én erfaring. Én erfaring er en

66 NOU 2009:12.

67 Elkjær, 2004.

68 Andresen, Boud og Cohen, 2000, side 225.

69 Dewey, 2005.

70 Det engelske språket skiller ikke mellom begrepene «erfaring» og «opplevelse», men man setter adjektiver til begrepet «erfaring» for å uttrykke grad av meningsfullhet, for eksempel «primitive» erfaringer eller «billige» erfaringer (Thiele, 2006) som vi ikke tenker over, og «fullendt» erfaring, som er en fullbyrdet erfaring.

er­vervet er­fa­ring som er full­endt og opp­leves som menings­full for in­di­videt. En slik er­fa­ring har to aspekter: Det ene er den aktive siden når vi handler, og den andre, passive siden er hva som skjer med oss når vi handler. Den aktive og den passive siden relaterer seg til hverandre. Det vil si at en er­fa­ring opp­står når den aktive siden, det vi opp­lever, gjør inntrykk på den passive siden. En er­fa­ring kan opp­stå når våre handlinger skaper en følelse av uoverensstemmelse, en ubalanse eller en diskrepans mellom den aktive og den passive siden, eller mellom handling og det vi opp­lever. Slike diskrepanser­fa­ringer er en forutsetning for læring, siden hele in­di­videt er satt i spill eller blir beveget.⁷¹ Dette viser til Deweys forståelse av er­fa­ring som en transaksjon mellom in­di­videt og konteksten. Begge på­virker hverandre kontinuerlig – og derfor er er­fa­ring både et produkt og en prosess. Men, diskrepanser­fa­ring er også knyttet til den emosjonelle siden av læring, da kroppen alltid er del av er­fa­ringen, og det kroppsliggjorte vil fungere som en trigger for refleksjon.⁷²

Deweys poeng er at en full­endt er­fa­ring ut­gjør både en kognitiv og en emosjonell side. At læring gjennom egne handlinger har en kognitiv side, er ganske opplagt, men at også emosjoner og sanser ut­gjør en forutsetning for å lære, er ikke like tydelig kommunisert. Dewey⁷³ skriver at det er når vi «lider og kjenner på konsekvensene» av opp­levelsen, at vi settes i stand til å lære. Men det er ikke nok å lide og kjenne på konsekvensene av egne feil. En annen forutsetning for at man lærer gjennom er­fa­ring, er en strukturert refleksjonsprosess, som tar ut­gangspunkt i en førstehåndser­fa­ring, hvor man søker å forstå sammen­hengen mellom opp­levelsen og konsekvensen av den.

Refleksjonen er en forutsetning for læring. Rodgers⁷⁴ beskriver refleksjon hos Dewey som 1) en prosess hvor man søker mening, og som tar den lærende fra én er­fa­ring til den neste med en større forståelse for sammen­hengen mellom disse og andre er­fa­ringer og tanker. 2) Refleksjon er en systematisk, disiplinert måte å tenke på, forankret i vitenskapelig undersøkelsesmetodikk. 3) Refleksjon må skje i fellesskap og samhandling med andre. 4) Refleksjon krever en tilnærming som anerkjenner personlig utvikling av en selv og andre. Målet med refleksjonen er å skape en helhetlig, utviklet og full­endt er­fa­ring. Er­fa­ring­slæring er et resultat av en prosess.⁷⁵ Omdanning av er­fa­ring gjennom refleksjon kommer ikke nødvendigvis av seg selv. Det krever både fasilitering og en læreorientert ledelse.

Siden er­fa­ring­slæring hos Dewey begynner i en førstehåndsopp­levelse, noe som kan være følelsesmessig er­krevende, er det en fare for at er­fa­ring­slæring blir subjektiv og be­kreftende på det man allerede vet fra før. Skal man unngå subjektivismen i læringsarbeidet, må refleksjonen ut­fordres gjennom andre eksterne kilder, forskning og kunnskap, jamfør punkt 2) ovenfor. Målet med er­fa­ring­slæring er å lede til ny forståelse for og endret holdning til en sak. Dette betinger jo også at den som skal lære, har interesse, vilje og sensitivitet for saken det gjelder.

71 Lindseth, 2015.

72 Elkjær, 2004, side 420.

73 Dewey, 2004, side 151.

74 Rodgers, 2002, side 845.

75 Elkjær, 2004.

2.6.3 Organisasjonslæring

Deweys fremstilling av erfaringslæring uttrykker tiltro til menneskets indre evne til å vokse og lære.⁷⁶ I et organisasjonsperspektiv er erfaringslæring løftet frem som nødvendig for å fremme utvikling, men også med den hensikt å stabilisere praksis. Bjørkelo og Gundhus⁷⁷ skriver i tråd med NOU 2009: 12 at erfaringslæring kan bidra til å utvikle profesjonelle standarder og styrke politiets interne kontroll av praksis. Allerede her ser vi hvordan det pragmatiske, individuelle synet og det organisatoriske synet på erfaringslæring er på kollisjonskurs. Fra et pragmatisk ståsted har man tillit til individets indre kapasitet til å lære og til å utvikle seg. Dette støttes opp gjennom vektlegging av deltakende, lærende-sentrert tilnærming med vekt på konstruksjon av mening. Fra et organisatorisk ståsted skal erfaringslæring brukes som kontroll av praksis.⁷⁸ Dette uttrykker en statisk og instrumentell tilnærming til læring. Kontrollperspektivet kan neppe sies å støtte seg på erfaringslæringens ideologiske funksjon om at «læring er en prosess hvor kunnskap skapes gjennom omdanning av erfaring»^{79,80}.

I et organisatorisk perspektiv må individets læring og utvikling, og høy kvalitet på utførelser av oppgaver, anses for å være to sider av samme sak. Lærende organisasjoner lærer for endring, men samtidig er det nødvendig å lære for å stabilisere og kontrollere. Spørsmålet blir: Hvordan kan politiet som organisasjon gjennom erfaringslæring forene tillit til læring og utvikling med standarder og kontroll av praksis? (Å svare på dette viktige spørsmålet ligger utenfor utvalgets mandat, og problemstillingen blir ikke belyst nærmere.)

I litteratur om organisasjonslæring er det to perspektiver som har preget forståelsen for hvordan organisasjoner lærer.⁸¹ Det ene baserer seg på det tradisjonelle synet på læring hvor læring er tilegnelse av kunnskap, mens det andre støtter seg til det sosiokulturelle læringsperspektivet og som setter «deltakelse» i sentrum for læring.⁸²

Tilegnelsesperspektivet legger vekt på læring som *tilegnelse* og *anvendelse* av ferdigheter og kunnskaper gjennom overføring av kunnskap, som for eksempel når vi hører på en forelesning, leser en bok, prosedyre, instruksjoner, eller når novisen skal lære ved å observere ekspertens handlinger for deretter å overføre eller tillempe kunnskapen til en ny og annen situasjon.⁸³ I dette perspektivet har man en forventning om at læring er «påfyll» av mer abstrakt kunnskap, eller at erfaringer «kan hentes ut» (se et eksempel på dette i *PBS I, 2020*, side 216) av individets hode. Perspektivet har blitt kritisert for å sette individets kognitive prosesser og abstrakt tenkning i sentrum og se bort fra at læring er et sosialt fenomen.⁸⁴

Læring som deltakelse innebærer at individet først og fremst lærer i en sosial og integrert kontekst. Dette tilsier at læring utledes fra konkrete praksiser og hendelser som oppstår i et praksisfellesskap⁸⁵ og ikke i individets hode. Læring vil være påvirket av konteksten

76 Miettinen, 2000, side 54.

77 Bjørkelo og Gundhus, 2015.

78 Se NOU 2009: 14.

79 Kolb, 1984, s. 38, sitert i Andresen, Boud og Cohen, 2000, s. side 226.

80 Utvalgets oversettelse.

81 Elkjær, 2004.

82 Sfad, 1998, sitert i Elkjær, 2004.

83 Hager og Hodkinson, 2009.

84 Hager og Hodkinson, 2009.

85 Lave og Wenger, 1991.

praksisen foregår i. I denne konteksten vil det være psykologiske og fysiske redskaper, strukturelle ressurser, som muliggjør tolkning og handling i nye situasjoner.⁸⁶ Læring som deltakelse viser at kunnskap er situert gjennom kontekstuelle erfaringer, og ingen kontekster må anses som nøytrale kontekster. Disse erfaringene utgjør aktørens strukturelle ressurser og er både intellektuelt og kroppslig forankret. Säljö⁸⁷ påpeker at de strukturelle ressursene blir avgjørende for å identifisere eller å «se» avgjørende trekk i en situasjon og handle i overenstemmelse med dette. En stor og viktig del av konteksten er menneskelige relasjoner. Læring som deltakelse omfatter også forhandlinger om fellesskap, makt og sosial identitet og mening.⁸⁸

Det er flere innvendinger mot denne måten å forstå læring og kunnskap på. Det første handler om at når kunnskap er situert gjennom erfaringer, vil kunnskapen også være kontekstuell, vilkårlig, taus og lokal, noe som gjør det vanskelig å «håndtere» kunnskapen⁸⁹, samt at den skaper kunnskapsbarrierer i samhandling mellom praksisfelleskap.⁹⁰ Videre går kritikken ut på at hva som læres (læringsinnholdet) i et praksisfelleskap, og hvordan det læres, ikke belyses i tilstrekkelig grad.⁹¹

Både tilegnelses- og deltakelsesperspektivet formidler noe som er viktig for organisasjonslæring, men i praksis vil en slik dikotomisering av hvordan organisasjonslæring skjer, være utilstrekkelig, fordi praksis er mer sammensatt enn hva teorier kan forklare oss. Derfor foreslår Elkjær⁹² en tredje tilnærming til organisasjonslæring hvor Deweys teori om erfaringslæring binder sammen tilegnelsesperspektivet og deltakelsesperspektivet for organisasjonslæring. Å lære i praksis, vil både handle om tradisjonell tilegnelse av kunnskap og at man lærer i samhandling med andre, samtidig som man ivaretar erfaringslæringens tre betingelser: tar utgangspunkt i 1) førstehånds erfaring (opplevd hendelse) som har 2) berørt eller rykket i oss på en eller annen måte (diskrepanserfaring) og 3) kollektivt, reflekterer systematisk over sammenhengen mellom hendelsen og konsekvensene av den. I denne refleksjonsprosessen vil tilegnelsesperspektivet være nødvendig, da kritisk refleksjon, så absolutt krever intellektet som må forholde seg til ekstern litteratur, teori, forskning osv. At refleksjonen må forholde seg til noe eksternt, noe som ligger utenfor, er helt vesentlig for å unngå at tenkningen går i den samme, interne sirkelen. Da vil tenkningen ende opp med å bekrefte allerede etablerte forståelse, holdninger og fordommer og uhensiktsmessige praksisrutiner og sedvaner blir opprettholdt⁹³.

En tilsvarende forståelse for dette poenget, uttrykker organisasjonsteoretikerne Argyris og Schön⁹⁴. De beskriver hvordan læring kan foregå på tre nivåer; enkeltkretslæring, dobbelkretslæring og deuterolæring. De forklarer at organisasjonslæring som går rett på problemet og korrigerer for feil, uten å se på potensielle bakenforliggende årsaker, kulturelle og verdiforklaringer, karakteriserer 'enkeltkretslæring'. Enkeltkretslæring endrer ikke på normer og verdier som praksis baseres på, men håndteres på en slik måte at organisasjonen kan gjøre slik den alltid har gjort. Enkeltkretslæring korrigerer for feil, samtidig

86 Säljö, 2003.

87 Säljö 2003, side 153.

88 Lave og Wenger, 1991.

89 Carlile, 2002.

90 Carlile, 2002.

91 Elkjær, 2004.

92 Elkjær, 2004.

93 Wackerhausen, 2015.

94 Argyris og Schön, 1996.

som den konserverer praksis, noe som blir viktig dersom målet er å stabilisere og opprettholde nå- tilstanden i organisasjonen.

Enkeltkretslæring vil ikke føre til *endring* av praksis, nye strategier, nye måter å praktisere på. Skal organisasjonen lære på en måte som endrer handlingsmønstre og -strategier, slik at praksisteorien endres, kalles dette «dobbelkretslæring». Det vil si at man søker etter underliggende forklaringer på praksishandlinger som ikke lever opp til standarder. Til grunn for dobbelkretslæring ligger forståelsen for at praksis er sosiale konstruksjoner forankret i aktørens verdier, holdninger og arbeidsplassens kultur. Endringer vil kreve at man «løser opp» i disse ved å skape ny forståelse. Dobbelkretslæring vil derfor utgangspunkt i en konkret førstehåndsopplevelse og undersøker denne bredt og dypt gjennom analyse av underliggende prosesser og hva disse er forankret i (verdier, holdninger, sedvaner, kulturer). Dernest må man søke kunnskap om problemet eksternt, ved å gå til litteratur, vitenskap og forskning, og gjennom eksterne kilder forsøke å forstå det man ønsker å endre på.

Som nevnt innledningsvis i dette delkapittelet er læring et begrep og et fenomen som er lett å ta for gitt. Men innenfor organisasjonsarbeid kan man ikke ta for gitt at ansatte lærer på en slik måte at det fører til forbedring eller stabilisering. Like viktig er hva Argyris og Schön⁹⁵ kaller for deuterolæring, eller andre ordens læring, som innebærer at en organisasjon har et bevisst forhold til hvordan læring skjer og er i stand til å legge til rette for den læring som organisasjonen krever på det bestemte fagfeltet som bør forbedres. Andre ordens læring er *å lære å lære* og er en kunnskap som befinner seg på metanivå. Særlig for ledere, og andre med ansvar for organisasjonslæring, er andre ordenslæring helt nødvendig for å kunne utvikle og justere læringssystemene til formålet med læringen. I et livslangt læringsperspektiv er dette en kompetanse som ikke bare ledere trenger, men også den nytilsatte og den mer erfarne, bør være i stand til å lære å lære.

2.6.4 Utfordringer for erfaringslæring i politiet

Organisasjonslæring er vanskelig, og studier viser at erfaringslæring i politiet er svært vanskelig å få til, siden det er krevende å endre strategier og verdigrunnlaget som ligger til grunn for praksis basert på enkeltes erfaringer. Det kan være flere årsaker til disse utfordringene. I det følgende vil utvalget kort vise til noen utfordringer vedrørende organisasjonslæring i politiet.

Rapporter, studier og forskning viser at politiet 13 år etter publiseringen av NOU 2009: 12 fremdeles har utfordringer med erfaringslæring. Det som går igjen i disse ulike studiene,⁹⁶ er fravær av andre ordens læring og et tilpasset læringssystem på individ- og organisasjonsnivå, fravær av kollektive, refleksive prosesser hvor man stiller kritiske spørsmål til verdiene som praksis forankres i, og til praksisfelleskapets kulturelle trekk. De omtalte studiene tydeliggjør overvekten av den instrumentelle tilnærmingen til erfaringslæring. Det vil si at det som kjennetegner erfaringslæring i politiet, er tilegnelsesperspektivet hvor man har en instrumentell, statisk og kontrollerende tilnærming til læring,⁹⁷ og hvor betingelser for læring – personlig opplevelse som berører intellektet, emosjoner og

95 Argyris og Schön, 1996, side 29.

96 Wathne, 2012; Hoel og Bjørkelo, 2017; Hoel og Barland, 2020; Edvardsen og Hoel, 2021.

97 Se Hoel og Bjørkelo, 2017; Edvardsen og Hoel, 2021.

sanser – og refleksjon ikke er til stede. Evalueringer⁹⁸ og studier⁹⁹ av politiet på ulike fagområder, viser at politiet evaluerer øvelser og hendelser, men ikke er tilstrekkelig gode på å følge opp funnene de avdekker, slik at det blir kollektiv læring av dette. Evaluering er ikke det samme som erfaringslæring. En evaluering er i seg selv ikke tilstrekkelig dersom praksis skal forbedres eller utvikles, men det er en begynnelse som avdekker problemer, svakheter, feil eller mangler, som man *kan* lære av dersom erfaringslæringen settes i system som ivaretar dens betingelser, og ledes av kompetente ledere (særlig viktig er ledelse som er læringsorientert).

For å unngå at organisasjonslæring reduseres til kun instrumentelle tiltak (selv om disse også kan være nødvendige), bør man i større grad undersøke hvordan verdier, kulturer, holdninger og kontekstene rundt disse påvirker kommunikasjon og forståelse, vurderinger og handlinger fremfor å gå rett på instruksjoner, prosedyrer og retningslinjer. Selv om slike strukturelle rammer også er nødvendige, er de ikke nødvendigvis avgjørende for at praksis faktisk forbedres eller endres, siden praksishandlinger gjerne er påvirket av profesjonsidentitet, kontekstuelle forhold, institusjonelle logikker og hierarki.

Gjennom sosiale og historiske prosesser dannes segmenterte erfaringer, som igjen utvikler institusjoner og praksisfellesskapets logikker. En logikk uttrykker antakelser som veileder eller styrer praksis: Hva er meningsfullt, hvordan bruker man arbeidstiden, hvordan begrunner man beslutninger – og er noe man ikke stiller spørsmål til.¹⁰⁰ En institusjonell logikk er en kollektiv måte å tenke om praksis på og en kollektiv forståelse for hvordan praksis henger sammen. Gundhus, Talberg og Wathne¹⁰¹ beskriver institusjonelle logikker i politiet som «begrunnelse for, sett av verdier, antagelser og forestillinger om hva som er godt politiarbeid». I et deltakende læringsperspektiv vil den institusjonelle logikken utgjøre segmenterte erfaringer. Disse omdannes til kroppsliggjorte erfaringer og taus kunnskap.

Innenfor én og samme institusjon, som for eksempel politiet, utvikles det flere praksisfellesskap, basert på historiske og sosiale prosesser, som igjen strukturerer hvordan arbeidet forstås, organiseres, styres og utøves. Meningslogikker skapes i hver praksis, og forholdet mellom praksiser er alltid en forhandlingssak om grensene mellom praksisene.¹⁰² Grenser mellom praksisfellesskap opptrer som barrierer samhandling. I praksiser hvor samhandling mellom ulike praksisfellesskap, for eksempel PST og politi, politi og helsevesen, og etterretning og ledelse, kan aktørenes ulike logikker skape barrierer for en hensiktsmessig samhandling, det vil si en samhandling med et felles mål. Ofte vil logikkene vise til ulike verdimål for tjenestene, som for eksempel når etterretningslogikken om å være i forkant gjennom gode analyser møter den reaktive, handlekraftige operative logikken, eller når politiets krisehåndtering må balansere mellom den byråkratiske, regelstyrte kommando- og kontroll-logikken og den pragmatiske operative innsatsledelseslogikken om å bryte regler for å oppnå målet.¹⁰³ Noe som kjennetegner kriser, er at de krysser flere grensesfærer i samfunnet, som offentlige sektorer som politi, helsevesen og privat sektor, som for eksempel oljeselskaper. Men også hverdagssaker, som for eksempel forebygging, krever felles håndtering av flere etater. Når for eksempel politi og helse-

98 Hoel og Barland, 2017; Hoel, Barland og Lillevik, 2019.

99 Edvardsen og Hoel; Hoel og Barland, 2020; Wathne, 2012.

100 Thornton, Ocasio og Lounsbury, 2013; Reay og Hinings, 2009.

101 Gundhus, Talberg og Wathne, 2018, side 199.

102 Wenger-Trayner og Wenger-Trayner, 2015, side 17.

103 Se Johannessen, 2017, side 47–50.

vesen skal samhandle, viser studier¹⁰⁴ at barrierene for felles forståelse kan ligge i institusjonelle verdimeslige aspekter ved de respektive virksomhetene. For eksempel at helsevesenet styres av «omsorgslogikk» og først og fremst er orientert mot å ivareta individet, og at politiet styres av «sikkerhetslogikk» og er orientert mot beskyttelse av samfunnet. (Se også delkapittel 2.2.2.)

Hva har dette med erfaringslæring å gjøre? Jo, når aktører over tid opplever at samhandlingen er vanskelig, er dette opplevelser som vil feste seg og påvirke forståelsen for den andre parten, men opplevelsen vil nødvendigvis ikke lede til kollektiv, kritisk refleksjon som kan gi økt forståelse for den andre parten og dermed endre samhandlingen. I slike tilfeller, hvor holdninger til andre kan skyldes historiske og sosiale prosesser (se for eksempel delkapittel 4.5.3), bør aktørene som skal samhandle, se på grensene som en læringsressurs. Wenger-Trayner og Wenger-Trayner¹⁰⁵ mener at «[e]n slik tilnærming direkte vil konfrontere det problematiske ved grenseoverskridelsen, og de potensielle spenningene og konfliktene mellom praksisene blir kildene som sikrer ansvarlighet».¹⁰⁶ En slik tilnærming kan lede til endret kollektiv forståelse for hverandres roller og forventninger til den andre. Dette kan også styrke tilliten mellom aktørene, noe som er helt vesentlig for god samhandling.¹⁰⁷ Å overkomme praksisgrensene er også et poeng i Al-Noor-rapporten¹⁰⁸ når utvalget anbefaler politiet og PST å tilegne seg et felles språk som kan sikre bedre samhandling i saker som ligger i skjæringspunktet politi-PST. Et språk som både politiet og PST har felles, er etterretningsspråket og begreper som blant annet «risiko- og trusselvurdering», «indikatorer», «hypoteser», «analyse» og «sannsynlighetsvurdering». Men felles språk trenger ikke å ha kontinuitet med hensyn til mening på tvers av praksisgrenser.¹⁰⁹ Et godt eksempel på hvordan tidligere kunnskapsgrenser mellom politi og helsevesen har endret seg, og der aktørene jobber mot et felles mål og har et felles ansvar, er psykiatrigruppen i Oslo politidistrikt.¹¹⁰

Andre barrierer for samhandling defineres av politiets hierarkiske oppbygning. Samhandling på tvers av hierarkiet kan være utfordrende siden de ulike nivåene har ulikt ansvar og ulike arbeidsoppgaver.¹¹¹ Et funn i Hoel og Barlands¹¹² studie om erfaringslæring i kriseledelse var at strategiske ledere og operasjonsledere hadde ulik forståelse av hva læringen skulle lede til. Strategiske ledere mente erfaringslæring skulle føre til byråkratiske, strukturelle endringer, som for eksempel nye retningslinjer, prosedyrer og tiltak, mens operasjonslederne hadde en mer pragmatisk tilnærming og forventet at erfaringslæringen ga dem bedre forståelse for vurderingene som ble gjort under en operasjon. Når man skal lede erfaringslæring i organisasjoner hvor samhandling på tvers er sentralt, viser studier¹¹³ at erfaringslæringen må fasiliteres gjennom kollektive refleksjoner på tvers av hierarki og praksisfellesskap og ikke internt i den enkeltes «silo». Stothard og Drobnjak¹¹⁴ viser at læring i en hierarkisk organisasjon er tjent med en læreorientert ledelse, som stiller spørsmål, lytter og veileder. En slik tilnærming til læring vil

104 Bråthen, 2021.

105 Wenger-Trayner og Wenger-Trayner, 2015, side 18.

106 Utvalgets oversettelse.

107 Moynihan, 2009.

108 Evalueringsutvalget, 2020.

109 Wenger-Trayner og Wenger-Trayner, 2015, side 17.

110 Se delkapittel 6.2, mellomoverskrift *En spesialisert politioppgave*, for nærmere beskrivelse av psykiatrigruppen Oslo politidistrikt.

111 Se Johannessen, 2017.

112 Hoel og Barland, 2021.

113 Hoel og Barland, 2021.

114 Stothard og Drobnjak, 2021.

redusere den negative påvirkningen rang har på den psykologiske likestillingen, som kan være en barriere for læring. At likeverdighet og inkludering er viktig for læring, fremkom også i en studie av operasjonsledernes relasjon til kriseledelsen.¹¹⁵

Den siste utfordringen med erfaringslæring i politiet knyttes til Politidirektoratets visjon om at etaten skal være ensartet, noe som innebærer at man skal utøve praksis på samme måte i alle 12 politidistrikter. Gjennom politireformen satte man i gang en universalisering av organisasjonen, med enda tydeligere hierarkisk struktur. Ordre, beslutninger og fokusområder kommer fra toppen og ned. Dette er implementering av etterretning som politiets hovedstrategi et eksempel på. Etterretningsdoktrinen¹¹⁶ fremhever etterretning som en «styrt» prosess. Det er den strategiske ledelsen som beslutter hva politiet skal ha oppmerksomhet på, og hvordan politiet skal jobbe.¹¹⁷

En toppstyrt organisasjon kan være det største hinderet for erfaringslæring der hensikten er individets læring og utvikling. En individuell ideologi om læring vil ha henblikk på å ansvarliggjøre for eksempel kriseledere, operasjonsledere og innsatsledere til å håndtere krisen på en trygg og selvstendig måte, men samtidig i overensstemmelse med et felles mål. En topptung politiorganisasjon som tar sikte på enhetlig organisering, kan fort risikere at politifolk når kritiske vurderinger skal tas, blir usikre og sender beslutningen lenger opp i hierarkiet.¹¹⁸ En slik praksis er ikke bare veldig ineffektiv. Den skaper også fravær av kritiske erfaringer med å ta viktige beslutninger. På sikt vil en slik praksis skape en erfaringstom mellomledelse. Erfaringsfattigdom frarøver politifolk mulighet til å utvikle sin evne til refleksjon, en evne som er en vesentlig forutsetning dersom politiet ønsker forbedring og utvikling gjennom erfaringslæring.

2.7 Teoretisk rammeverk

Dette delkapittelet omhandler beslutningstaking i operativ kontekst, situasjonsforståelse, beslutningstaking, risiko samt kriser og andre uønskede hendelser. Temaene er sentrale ved krisehåndtering, og situasjonsforståelse var eksempelvis et sentralt tema ved evalueringen av terrorhendelsen ved Al-Noor-moskeen.¹¹⁹ I tillegg har internasjonal forskning påpekt at flere kognitive faktorer kan påvirke prestasjonen til politiets innsatspersonell ved bevæpnede oppdrag, noe som ofte synes å være lite hensyntatt ved planlegging av aksjoner og ved eventuell etterfølgende etterforskning.¹²⁰ Det teoretiske rammeverket blir med dette et relevant supplement til evalueringsrapportens læringsperspektiv.

2.7.1 Beslutningstaking i operativ kontekst

I profesjonell sammenheng kan spennet for beslutningstaking være stort. Administrative beslutninger kan baseres på analyse av en problemstilling i trygge og rolige omgivelser til tidskritiske beslutninger i operative situasjoner hvor resultatene av beslutningstakingen kan ha store konsekvenser.¹²¹ En utslagsgivende faktor ved beslutningstaking i operative situasjoner er at beslutningene treffes i en kontekst. Konteksten representerer i hvilken sammenheng og under hvilke omstendigheter beslutninger tas, og for operative

115 Hoel og Mehus, 2021.

116 Politidirektoratet, 2014.

117 Se delkapittel 4.5.2, Trussel- og risikovurdering, for en større diskusjon rundt etterretning i politiet.

118 Se for eksempel Hoel og Mehus, 2021.

119 Evalueringsutvalget, 2020.

120 Boulton og Cole, 2016, side 291; Kavanaugh, 2006, side 25.

121 Johnsen, 2018.

situasjoner kan konteksten innebære at viktige verdier som liv og helse kan være truet.¹²² Ved håndtering av vanskelige operative situasjoner er det derfor sentralt at det tas hensyn til konteksten.¹²³

Naturalistisk beslutningstaking (NDM) er et forskningsfelt innenfor beslutningstaking som søker å skape forståelse for hvordan mennesker treffer beslutninger ved virkelige hendelser.¹²⁴ Herunder vektlegges blant annet betydningen av oppgavefaktorer og kontekstuelle faktorer ved beslutningstaking. Kjennetegn ved konteksten for beslutningstaking kan være:¹²⁵

- ustrukturerte problemstillinger
- usikre og dynamiske miljøer
- skiftende, udefinerte og konkurrerende målsettinger
- handlings- og tilbakemeldingssløyer
- tidspress
- høy risiko
- flere involverte
- organisasjonens mål og normer

Profesjonelle aktører har behov for å kunne treffe beslutninger i situasjoner med slike kontekstuelle kjennetegn. NDM-tilnærmingen kan dermed ha verdi for studier av beslutningstaking under tidspress, innenfor yrkesgrupper som eksempelvis nødetatene, flygeledelse, Forsvaret og akuttmedisin.¹²⁶

2.7.2 Situasjonsforståelse og felles situasjonsforståelse

Situasjonsforståelse viser til en persons bevissthet om og forståelse av dynamisk informasjon, med relevans for de nåværende omgivelsene og arbeidsoppgavene.¹²⁷ Situasjonsforståelse er også av fundamental betydning ved håndtering av ekstraordinære hendelser og kriser.¹²⁸ Situasjonsforståelse benyttes iblant synonymt med situasjonsvurdering, men situasjonsvurdering bør heller defineres som prosessen som fører frem til situasjonsforståelse.¹²⁹ Ved denne forståelsen representerer situasjonsvurdering en spesifikk og fokusert vurdering av den gitte situasjonen,¹³⁰ og situasjonsforståelse utgjør resultatet og status av vurderingene. Endsley¹³¹ definerer situasjonsforståelse som «perepsjonen av elementene i miljøet innenfor et volum av tid og rom, forståelsen av deres betydning og projeksjonen av deres status i nær fremtid» (utvalgets oversettelse). I definisjonen fremgår det tre nivåer som bygger på hverandre: 1) oppdagelse av viktig informasjon i omgivelsene, 2) sammensetting av denne informasjonen til en riktig forståelse av situasjonen, og 3) forutsigelse av hva som kommer til å skje videre.¹³² Det er to sentrale faktorer som påvirker prosessen med utvikling av situasjonsforståelse: 1) Oppgave-/systemfaktorer viser til i hvilken kontekst arbeidsoppgavene utføres i, hvor

122 Eid og Johnsen, 2018.

123 Johnsen, 2018, side 253.

124 Lipshitz et al., 2001.

125 Zsombok, 1997, side 5.

126 Flin et al., 2008.

127 Wright og Endsley, 2017, side 97.

128 For eksempel Evalueringsutvalget, 2020; Politidirektoratet, 2020; St. meld. 5 (2020–2021).

129 Sarter og Woods, 1991.

130 Flin et al., 2008.

131 Endsley, 1995, side 36.

132 Johnsen, 2018, side 253.

arbeidsmengde, kompleksitet og stress kan påvirke situasjonsforståelse.¹³³ For eksempel kan høyt stressnivå påvirke kognitive prosesser i form av tunnelsyn og redusert arbeidsminnekapasitet¹³⁴ og derigjennom begrense hvor mye informasjon en person klarer å registrere fra omgivelsene. Systemfaktorer viser til hvordan informasjon formidles, eksempelvis direkte mellom personer eller via radiosamband/pc-skjerm, og kan påvirke informasjonsformidlingen. Johnsen¹³⁵ omtaler slike begrensninger som «filter» og viser til at eksempelvis radiosamband innebærer korte beskjeder, og at relevant informasjon derfor kan bli utelatt. 2) Individuelle faktorer viser til at personer, selv med samme informasjonstilgang, kan ha ulik evne til å tilegne seg situasjonsforståelse. Dette kan tilskrives at informasjonsprosessering påvirkes av medfødte egenskaper, trening og erfaring, og den enkelte kan ha forforståelse og mål som påvirker egen fortolkning av informasjon fra omgivelsene.¹³⁶

Mangelfull situasjonsforståelse kan være årsak til menneskelig feil ved håndtering av kritiske situasjoner.¹³⁷ I en studie av årsaken til feilhandlinger i yrker med høy risiko fremgikk det at 67 prosent av feilene kunne relateres til mangelfull oppdagelse av viktig informasjon fra omgivelsene (nivå 1), 20 prosent kunne ha sammenheng med manglende forståelse av situasjonen (nivå 2), og 13 prosent kunne skyldes manglende evne til å forutsi fremtidig utvikling (nivå 3).¹³⁸ I Jones og Endsleys studie av feil relatert til situasjonsforståelse innen luftfart¹³⁹ var også manglende oppdagelse eller feiloppfatning av viktig informasjon (nivå 1) hyppigste årsak til feil med 76 prosent. Årsakene var blant annet begrenset oppmerksomhet på grunn av distraksjon og stor arbeidsmengde.

Felles situasjonsforståelse kan defineres som «teammedlemmers evne til å innhente og bruke informasjon for å utvikle en felles forståelse av arbeidsoppgavene og teammiljøet» (utvalgets oversettelse).¹⁴⁰ Felles situasjonsforståelse skiller seg derigjennom fra individuell situasjonsforståelse, ettersom det er flere aktører som må danne et felles situasjonsbilde.¹⁴¹ Det kan derimot by på visse grunnleggende utfordringer å skulle oppnå felles situasjonsforståelse blant profesjonelle aktører i en gitt situasjon. Enkeltpersoner kan ha forskjellig forståelse av samme situasjon, på bakgrunn av individuell erfaring, trening og perspektiver.¹⁴² Individuell situasjonsforståelse og felles situasjonsforståelse er også dynamiske tilstander, gjennom kontinuerlig oppfatning av informasjon, utvikling av forståelse og forutsigelse av kommende utvikling av situasjonen etter hvert som informasjonsbildet endrer seg.¹⁴³ Dette innebærer at informasjonsutveksling og felles målsetting er helt sentralt for å danne og vedlikeholde felles situasjonsforståelse.¹⁴⁴ Det er derimot ikke nødvendig at alle mottar all informasjon, men de må få tilstrekkelig informasjon til å kunne ivareta sine egne arbeidsoppgaver.¹⁴⁵

133 Endsley, 1995, side 35.

134 Flin et al., 2008 side 57.

135 Johnsen, 2018.

136 Endsley, 1995.

137 Johnsen, 2018.

138 Sneddon, Mearns og Flin, 2006, side 255.

139 Jones og Endsley, 1996.

140 Salas et al., 2006, side 8.

141 Nofi, 2000.

142 Stanton, 2016.

143 Nofi, 2000.

144 Johnsen, 2018.

145 Flin et al., 2008; Wright og Endsley, 2017.

Situasjonsforståelse og felles situasjonsforståelse innebærer at enkeltpersoner, og/eller flere aktører sammen, skaper en forståelse av den pågående situasjonen basert på et dynamisk informasjonsgrunnlag. I denne sammenhengen er situasjonsforståelse svært viktig, ettersom situasjonsforståelse representerer nøkkelfaktoren for påfølgende beslutningstaking og handling.¹⁴⁶

2.7.3 Beslutningstaking

Beslutningstaking kan defineres som prosessen med å nå en beslutning eller å velge et alternativ, noen ganger kalt et handlingsvalg, for å møte behovene i en gitt situasjon.¹⁴⁷ Forenklet fremstilt forfekter nyere forskning en to-systemtilnærming for beslutningstaking, basert på en forestilling om at mennesker har to ulike beslutningssystemer (kognitive prosesser) som styrer beslutningstaking.¹⁴⁸ Disse systemene omtales som henholdsvis analytiske og intuitive strategier.¹⁴⁹ Analytisk tilnærming er bevisst, kontrollert og legger beslag på beslutningstakerens oppmerksomhet, mens intuitiv strategi er automatisk og legger i svært liten grad beslag på vedkommendes oppmerksomhet.¹⁵⁰ Ved håndtering av krevende operative situasjoner, avhengig av risiko, tidspress og informasjon om situasjonen, kan en beslutningstaker bruke fire former for beslutningstaking:¹⁵¹

Kreativ beslutningstaking kan benyttes ved nye og ukjente situasjoner, hvor det ikke finnes støtte i tidligere erfaring eller planverk. Beslutningstakeren må med andre ord være kreativ og på egen hånd finne ut hvordan situasjonen kan løses. Dette betinger bedre tid og grundige vurderinger av omstendighetene, i en situasjon med liten risiko.

Analytisk beslutningstaking betinger at det foreligger tilstrekkelig informasjon, eksempelvis fra tidligere erfaring eller planverk, til å vurdere ulike handlingsalternativer. Dette innebærer nok tid og tilstrekkelig liten risiko til at beslutningstaker har anledning til å foreta nødvendige vurderinger.

Regelstyrt beslutningstaking medfører at situasjonen som skal håndteres, identifiseres, og at beslutningstaker gjør nytte av planverk/prosedyre/tiltakskort og lignende som støtte for sin beslutningstaking. Ved innlært prosedyre eller rask benyttelse av tiltakskort kan beslutningstaking foregå raskere og under høyere risiko.

Intuitiv beslutningstaking betinger erfaring fra lignende situasjoner, hvor beslutningstaker kjenner igjen likhetstrekk og kan nyttiggjøre seg tidligere vellykkede handlingsalternativer. Dette er beslutningstaking som kan foregå svært raskt og gjerne oppleves som automatisk med lite bevissthet for beslutningene som foretas. Slike beslutninger benyttes gjerne i kritiske situasjoner med liten tid og høy risiko. I denne sammenhengen kan det vises til en studie av skotske politibetjenters operative beslutningstaking.¹⁵² Funn i studien viste at de fleste situasjonene krevde at beslutninger ble tatt innen tre minutter. De raskeste beslutningene ble truffet ved ukjente situasjoner med høy risiko, og situasjonene med høy risiko ble også vurdert som de mest stressende. I Norge viste også en

146 Johnsen, 2018; Jones og Endsley, 1996.

147 Flin et al., 2008, side 41.

148 Sommer et al., 2020, side 41.

149 Johnsen, 2018.

150 Kahneman og Klein, 2009.

151 Flin et al., 2008, side 44; Sommer et al., 2020, side 43.

152 Flin et al., 2007.

studie av politiets bruk av skytevåpen at beslutningene om å skyte ofte ble tatt på meget kort tid, og situasjonene fremkalte ulike former for stressreaksjoner.¹⁵³

Gjenkjennelsesbasert beslutningstaking

En modell for beslutningstaking innenfor NDM-perspektivet er gjenkjennelsesbasert beslutningstaking (heretter kalt for RPD).¹⁵⁴ RPD beskriver beslutningsprosessen innenfor intuitiv beslutningstaking, hvor beslutninger «for en stor del foregår ubevisst og basert på en 'magefølelse' for situasjonen».¹⁵⁵ Den viktigste faktoren er gjenkjennelse av likhetstrekk/elementer ved situasjonen. Gjenkjennelsesbaserte beslutninger blir dermed basert på erfaring.¹⁵⁶ RPD kan vises i en modell med tre variasjoner for beslutningstaking.¹⁵⁷ 1) Enkel gjenkjennelse, som medfører at beslutningstakeren gjenkjenner situasjonen som «typisk» og kjent fra før. Dette innebærer en forståelse for målsettinger, hvilken informasjon som er viktig, hva som kan forventes, og hvilke handlinger som typisk skal utføres for å håndtere situasjonen. Med andre ord en situasjon hvor beslutningstakeren har tilstrekkelig erfaring til at det er enkelt å beslutte hva som skal gjøres. 2) Diagnostisering av situasjonen. Dersom situasjonen ikke fremstår som typisk eller kjent fra før, må beslutningstakeren vie mer oppmerksomhet til å se for seg hva denne innebærer, og kanskje innhente mer informasjon. Situasjonen kan også feiltolkes, noe som kan oppdages ved uoverensstemmelse mellom situasjonen og beslutningstakerens forventninger til denne. I slike situasjoner kan disse «avvikene» bli håndtert ved at man ser for seg hvilken fortolkning av situasjonen som passer best med kjennetegnene av denne.¹⁵⁸ 3) Evaluering av handlemåte. Dette kan være situasjoner som fremstår som klart definerbare, men beslutningstakeren er usikker på handlemåten. Dette vil ofte være tilfellet i helt nye situasjoner.¹⁵⁹ Mulige handlemåter kan vurderes gjennom mental simulering, hvor man ser for seg hva en fremgangsmåte kan medføre, og om andre alternativer må velges.¹⁶⁰ I denne sammenhengen vises det til en studie av hvordan erfarne marineoffiserer ved amerikanske kampfartøy traff beslutninger under tidspress ved utøvelse av kommando og kontroll. Beslutningstakingsprosessen i operativ sammenheng var konsistent med RPD. Gjenkjennelsesbaserte strategier ble benyttet for å identifisere 95 prosent av handlingene som ble foretatt, og beslutningstakere sammenliknet flere handlingsvalg i bare 4 prosent av tilfellene.¹⁶¹ Kort oppsummert: RPD betinger at beslutningstakeren har et tilstrekkelig erfaringsgrunnlag fra situasjoner med likhetstrekk med situasjonen hvor beslutninger skal fattes. Et slikt erfaringsgrunnlag kan dannes gjennom trening og profesjonell erfaring.

Det teoretiske rammeverket for beslutningstaking i operativ kontekst, situasjonsforståelse og beslutningstaking kan sammenfattes i modellen under:

153 Henriksen og Kruke, 2020.

154 Klein, 1997.

155 Ross et al., 2005, side 327.

156 Johnsen, 2018, side 258.

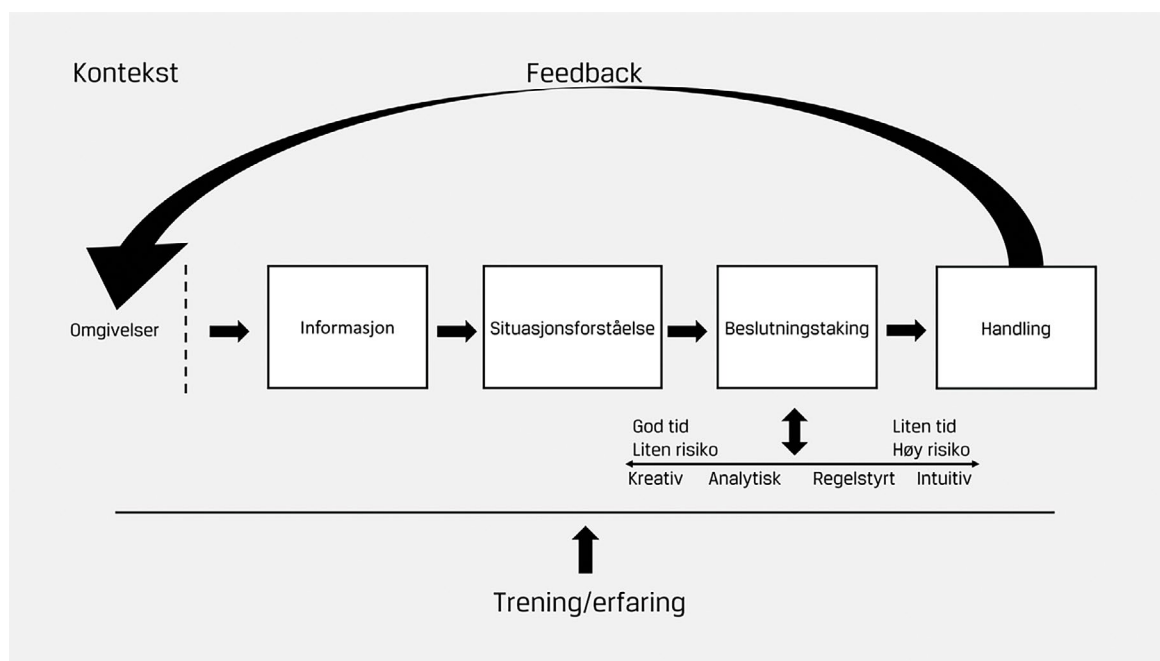
157 Klein, 1998, side 24–27.

158 Klein, 1998, side 26.

159 Johnsen, 2018, side 258.

160 Klein, 1997, side 285.

161 Kaempff et al., 1996, side 220.

Figur 2: Beslutningstaking i operativ kontekst (basert på Endsley, 1995, side 35; Flin et al., 2008, side 44 og Johnsen, 2018, side 252).

Beslutningstaking foregår i en gitt kontekst (grått felt), for eksempel et PLIVO-opdrag som i et tenkt tilfelle kan medføre tidspress og usikre dynamiske miljøer. Omgivelsene beslutningstakeren befinner seg i, rommer informasjon som må passere et «filter» og deretter utgjør den oppfattede informasjonen. Denne informasjonen danner grunnlaget for individuell/felles situasjonsforståelse, som er en viktig faktor for hvilke beslutninger som tas. Individuell/felles beslutningstaking kan finne sted i ulike former og kan påvirkes av risiko og tidspress. De handlingene som besluttet utført, påvirker igjen omgivelsene. Prosessen med beslutningstaking påvirkes også av beslutningstakerens tidligere trening og erfaring.

2.7.4 Risiko

«Risiko» er et begrep de fleste bruker i hverdagen, gjerne sammen med sannsynlighet og konsekvens. I dagligtalen bruker vi gjerne «risiko» i betydningen fare, og som et potensial eller en mulighet for uønskede hendelser og tap.¹⁶² I denne rapporten er det imidlertid behov for en tydeligere og mer presis beskrivelse av risikobegrepet slik at det kan anvendes med en felles forståelse.

Risiko dreier seg om fremtiden, om noe vi tror kan skje, og som vi bør forebygge. Det vil imidlertid alltid finnes en restrisiko. Det betyr at vi også bør forberede beredskaps-systemer for å håndtere de hendelsene vi ikke klarer å forebygge.

Risiko kan kort defineres som konsekvensen av en hendelse, med tilhørende usikkerhet.¹⁶³ Aven og Renn diskuterer to samfunnsvitenskapelige definisjoner: 1) en situasjon eller hendelse der noe av menneskelig verdi (inkludert mennesker selv) står på spill, og hvor

¹⁶² Aven, 2019.

¹⁶³ Aven, 2019.

utfallet er usikkert; 2) en usikker konsekvens av en hendelse eller en aktivitet med hensyn til noe som mennesker verdsetter.¹⁶⁴

Konsekvensene av en uønsket hendelse er relatert til liv og helse, miljø, materiell verdi og/eller omdømme.

Da risiko dreier seg om fremtiden, følger det naturlig at risiko har en tett kobling til usikkerhet. Utfordringen med fremtiden er at vi ikke har eksakt kunnskap om den. Det er usikkerhet relatert til om en uønsket hendelse faktisk vil inntreffe, eventuelt når den inntreffer samt hvilke konsekvenser som vil oppstå dersom den gjør det.¹⁶⁵ Usikkerheten vil naturlig øke med ufullstendig og upresis informasjon og tiltakende svakhet i kunnskapsgrunnlaget man baserer risikovurderingen på. Usikkerheten kan uttrykkes ved:

- Sannsynlighet
- Styrken på bakgrunnskunnskapen
- Overraskelser i forhold til denne kunnskapen¹⁶⁶

Det er naturlig å argumentere med at usikkerhet vil beskrive situasjoner hvor sannsynlighetene ikke er kjent, og hvor det er vanskelig å fastsette en bestemt subjektiv sannsynlighet eller sannsynlighetsfordeling, særlig når kunnskapsgrunnlaget er svakt. En sentral oppgave i risikostyring er å styrke kunnskapsgrunnlaget med systematisk og målrettet datainnsamling for på den måten å etablere en godt fundamentert risikovurdering (fareidentifisering, risikoanalyse og risikoevaluering) som grunnlag for risikohåndteringen.

2.7.5 Kriser og andre uønskede hendelser

Ulykker, kriser og katastrofer er alle uønskede hendelser. En uønsket hendelse kan defineres som *en hendelse som har forårsaket eller kunne ha forårsaket personskade, sykdom og/eller skade på/tap av eiendom, skade på miljøet eller tredjepart*.¹⁶⁷ Forskjellen mellom ulike typer uønskede hendelser, som ulykker, kriser og katastrofer, består i stor grad i omfanget av disse samt ressursbehovet for å håndtere dem.

Det finnes mange definisjoner på kriser, og de fleste dekker kriser på et mer aggregert nivå. Rosenthal og kolleger presenterer en aktuell krisedefinisjon: «Perioder med uro og kollektiv stress, som forstyrrer hverdagen og truer sentrale verdier og strukturer i et sosialt system i uventede og ofte uforståelige måter.»¹⁶⁸

Denne definisjonen trekker inn sentrale krisekarakteristikker som stress, forstyrrelser, trusler og uforståelig. En annen definisjon på krise, presentert av Rosenthal¹⁶⁹, peker på behovet for kritisk beslutningstaking: «En alvorlig trussel mot strukturer, verdier og normer i et sosialt system som under tidspress og usikkerhet gjør det nødvendig å foreta kritiske beslutninger.»

164 Aven og Renn, 2009.

165 NOU 2018: 17.

166 NOU 2018: 17.

167 NORSOK, 2003.

168 Rosenthal et al., 1989.

169 Rosenthal et al., 1989.

Sårbarhetsutvalget¹⁷⁰, ledet av Kåre Willoch i 2000, valgte å anlegge en bred definisjon av begrepet «krise»: «En krise er en hendelse som har et potensial til å true viktige verdier og svekke en virksomhets evne til å utføre sine samfunnsfunksjoner.»

Krise – sentrale karakteristikk

Definisjonene på krise ovenfor utdyper krisekonteksten med en del sentrale karakteristikk. Eksempler på slike karakteristikk er alvorlige forstyrrelser, trusler mot menneskers miljø, materielle verdier og omdømme, tidspress, usikre omstendigheter, behov for kritiske beslutninger samt mulig responsbehov som overgår det berørte samfunnets tilgjengelige kapasiteter. Andre karakteristikk er at kriser er hendelser som sjelden inntreffer, hendelser som kan ha stor og alvorlig virkning, hendelser som kan skape et betydelig psykologisk stress, og sist, men ikke minst, hendelser hvor vurderinger og handlinger ofte må skje raskt.

Kriser stiller en dermed ovenfor en del sentrale utfordringer med å få en oppdatert situasjonsforståelse som grunnlag for relevante og presise beslutninger (se kapittel 2.7.2).

Kriser er ofte uventede, uønskede, ufattelige og ofte uhåndterlige situasjoner.¹⁷¹ De fleste kan være enige i at de er uønsket – dette er hendelser vi ønsker å unngå. Men kan vi også argumentere for at de er uventet og utenkelige? Det er rimelig å hevde at drapene på Kongsberg 13. oktober 2021 og terrorangrepene i Oslo og på Utøya 22. juli 2011 overrasket oss. Men bør vi bli overrasket over slike angrep? Det er å forvente at selv fredelige og robuste land som Norge kan oppleve slike hendelser, også i fremtiden. Derfor må vi forberede oss deretter. Hva så med kriser som er uhåndterlige? Hvis vi mener at de er uhåndterlige, gir det oss lite rom for beredskap, trening og øvelser. Det er derfor relevant å anta at også kriser kan være håndterlige, og at vi må trene og øve for å håndtere slike uønskede hendelser. Den neste krisen forløper kanskje ikke som planlagt. Den vil trolig også overraske oss. Treningen og øvelsene kan imidlertid gjøre oss i stand til å håndtere et spekter av hendelser, og dermed også neste krise.

Svarte svaner og grå neshorn

En annen måte å skille mellom krise som plutselige og uventede hendelser og krise som neglisjerte, men kjente hendelser på, er å skille mellom svarte svaner og grå neshorn. En svart svane er en hendelse som er både tilfeldig og uforutsigbar, en hendelse som betraktes som utenkelig på forhånd, eller en uforutsigbar hendelse som er utover det som normalt forventes av en situasjon, og som kan ha alvorlige konsekvenser.¹⁷² Mens en krise som en svart svane rammer oss fullstendig uforberedt, er en krise som et grått neshorn en høyst sannsynlig, men forsømt trussel med høy virkning. Slike hendelser er ikke tilfeldige overraskelser, men oppstår etter en rekke advarsler og synlige bevis.¹⁷³

Krisefaser

Mange forskere presenterer ulike faseinndelinger av kriser.¹⁷⁴ En hyppig brukt faseinndeling er Federal Emergency Management Agency's (FEMAs) fire standardfaser (Mitigation, Preparedness, Response, and Recovery). Felles for samtlige av dem vil være

170 NOU 2000: 24.

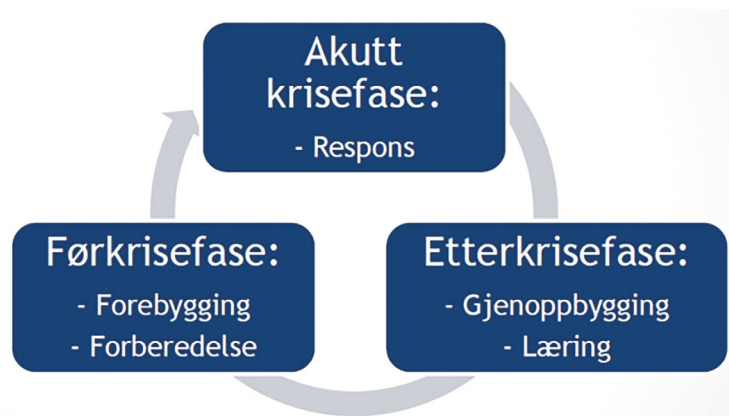
171 Hewitt, 1983.

172 Taleb, 2007.

173 Wucker, 2016.

174 For eksempel Turner, 1976; Olson, 2000; Kruke, 2012, 2021.

at selv om de har ulike navn og antall faser, inneholder de alle de tre grunnleggende fasene som vist i figur 3 nedenfor.

Figur 3: Krisefaseinndeling (Kruke, 2012).

Vår forebygging og forberedelse (beredskap) utgjør hovedaktivitetene i førkrisefasen. Kriseresponsen for å redusere konsekvensene av krisen, for å lindre lidelsene til mennesker som er rammet av krisen og for å redusere innvirkningen på liv, helse og sikkerhet, av miljøspørsmål, på materielle verdier, og også på omdømme, utgjør hovedaktivitetene i den akutte fasen. I etterkrisen er de viktige aktivitetene med gjenoppbygging (Build Back Better) og læring av avgjørende betydning for å sette oss i en posisjon som er mer robust enn den som førte oss inn i krisen.

Den vanligste måten å presentere disse fasene på er som en lineær prosess fra førkrisefase via akutt krise til etterkrisefase. Noen forskere fremstiller imidlertid også faseinndelingen som en sirkulær prosess, slik som vist i figuren.¹⁷⁵ Tanken bak den sirkulære prosessen, det utvidede krisebegrepet, er at vi etter en krise alltid vil komme tilbake til en ny normaltilstand, til en ny førkrisefase. De utvidede kriseperspektivene betrakter krise som en kontinuerlig prosess¹⁷⁶ fra en førkrisefase via den akutte fasen (det som normalt regnes som en krise) til etterkrisefasen. Dette betyr imidlertid ikke at vi vil komme tilbake til status quo, til den situasjonen som skapte krisen. Forhåpentlig vil vi, som følge av læring om forebygging, beredskap og krisehåndtering, komme frem til en ny førkrisefase på et mer robust nivå enn tidligere. Et annet moment som inngår i vår forståelse av å være i en førkrisefase med tanke på neste krise, er at vi da er mer oppmerksomme på de svake signalene på at noe kan være galt, og at vi er på vei inn i en akutt krise.¹⁷⁷

Figur 4 viser krisefasene i relasjon til en utvikling i retning av større kapasitet heller enn en status quo.

175 For eksempel Olson 2000; Kruke 2012, 2021.

176 Kruke 2012, 2021; Roux-Dufort 2007.

177 Weick, Sutcliffe et al., 1999; Weick 2001; Weick og Sutcliffe 2001.

Figur 4: Krisefaser som spiral med hensyn til tid og kompetansenivå (Kruke, 2021).

Krisetypologier

En annen måte å karakterisere ulike typer kriser på er ved hjelp av krisetypologier. I denne rapporten vil vi presentere særlig to typologier. Den første skiller kriser på bakgrunn av deres utviklings- og termineringshastighet.¹⁷⁸ Den andre skiller kriser basert på deres forutsigbarhet og påvirkelighet.¹⁷⁹

Utviklings- og termineringshastighet

En hurtigbrennende krise utvikles og termineres raskt, mens en sent brennende krise utvikles og termineres sent. En rensende krise utvikles sent, men termineres raskt, mens en lange skyggers krise utvikles raskt, men avsluttes sent.

Forutsigbarhet og påvirkelighet

Konvensjonelle kriser er lett forutsigbare og påvirkelige. Uventede kriser er vanskelige å forutse, men lette å påvirke. Uløselige kriser er lette å forutse, mens de er vanskelige å påvirke. Fundamentale kriser er vanskelige både å forutse og å påvirke.

En slik typologi kan benyttes for å gjøre seg bedre kjent med og for å lære av kriser. Hvis vi betrakter den første typologien og definerer hendelsen på Kongsberg 13. oktober som en hurtigbrennende krise – den oppstår og termineres raskt – gir det oss liten grunn til å se etter mangelfulle forebyggende tiltak i perioden før hendelsen oppsto. Hvis vi imidlertid definerer hendelsen som en rensende krise, så er det en krise som utvikles over tid og som blir terminert relativt raskt. Det gir kanskje større rom for å lære av perioden forut for 13. oktober. Hvis vi definerer krisen som lange skyggers krise, legger vi gjerne vekt på de psykososiale ettervirkningene av krisen, ettervirkninger som mange kan slite med i lang tid etter 13. oktober.

Hvis vi så ser på den andre typologien (forutsigbarhet og påvirkelighet), er et sentralt spørsmål om hendelsen på Kongsberg kunne vært forutsett. Hvis vi tenker at vi burde sett den komme, definerer vi gjerne hendelsen som en konvensjonell krise (lett forutsigbar og lett påvirkelig), eller som en uløselig krise (lett forutsigbar, men vanskelig å

¹⁷⁸ Boin et al., 2001.

¹⁷⁹ Gundel, 2005.

påvirke). Hvis vi imidlertid mener at hendelsen var vanskelig å forutse, vil vi gjerne definere den som en uventet krise (vanskelig å forutse, men lett å påvirke), eller som en fundamental krise (vanskelig å forutse og påvirke).

Det er naturlig å se for seg at en krise som oppstår uventet, og som utvikler seg raskt, vil stille befolkningen og responspersonell ovenfor særskilte utfordringer.

Krisehåndtering

Håndtering av en krise skiller seg fra normal og stabil hverdagsdrift. Vi kan ikke forvente det samme nivået av sofistikert planlegging og beslutningstaking som vi normalt ser i et stabilt samfunn, slik som i rasjonelle planleggingsprosesser.¹⁸⁰ I den innledende fasen av en krise, sensemaking-fasen eller «what the hell is going on-fasen»¹⁸¹ prøver folk å forstå hva som skjer. Det samme er tilfellet med det operative personellet i nødetatene. I kriser må vi implementere beslutningsstrategier som er basert på forestillingen om at vi ikke har det vi anser som tilstrekkelig informasjon for å etablere en god situasjonsforståelse som grunnlag for å ta de beste beslutningene. På denne måten er planlegging og kriserespons to distinkte disipliner.¹⁸² (Se kapittel 2.7.2.)

Felles for alle kriser er at «den neste krisen aldri har skjedd før». Hva betyr dette for våre forberedelser til kriserespons? Vi må forberede oss, sette oss i en posisjon der vi er i stand til å håndtere det uventede.¹⁸³ I den akutte fasen vil kriserespons på mange måter være en prosess som består av to delprosesser:

- 1) gjennomføring/implementering av planlagte og trente strukturer fra beredskapsaktiviteten i førkrisefasen
- 2) tilpasning av responsen til den aktuelle situasjonen

Krisehåndtering i akutfasen vil dermed være en test av kvaliteten på og relevansen av vår beredskapsplanlegging, og dimensjonering og trening av personell på de ulike nivåene i responsen. Selv med forsvarlig beredskapsplanlegging, innkjøp av relevant utstyr og trening i førkrisefasen vil det alltid være behov for tilpasning til krisen. Fleksibilitet og improvisasjon er derfor nøkkelord i kriserespons.¹⁸⁴

Men gitt dynamikken i den aktuelle situasjonen dreier krisehåndtering seg også om kritisk beslutningstaking under høy grad av usikkerhet.¹⁸⁵ Det er en del av krisens natur at ikke alt vil gå knirkefritt. Under kriser oppstår uforutsette hendelser, og de må håndteres deretter. I sitt arbeid med gjenkjennelige situasjoner og kvaliteten på krisehåndtering introduserer Weick begrepet «dèjà vu».¹⁸⁶ Dette er en følelse av gjenkjennelse og gir en følelse av kontroll, selv i en uventet og raskt utviklende krise. Naturalistisk beslutningstaking (NDM) og Recognition-Primed Decision (RPD) er modeller som viser hvordan beslutningstaking i en krise faktisk foregår, også basert på gjenkjennelse hvor beslut-

180 Banfield, 1959.

181 Boin et al., 2005.

182 Perry og Lindell, 2003.

183 Weick og Sutcliffe, 2001.

184 Kruke og Olsen 2005; LaPorte 2007.

185 Kruke, 2012.

186 Weick, 1985.

ningstakere bruker egne erfaringer for å identifisere en krisesituasjon og dermed finne gode og tilpassede reaksjoner. Mer om dette i delkapittelet om beslutningstaking.

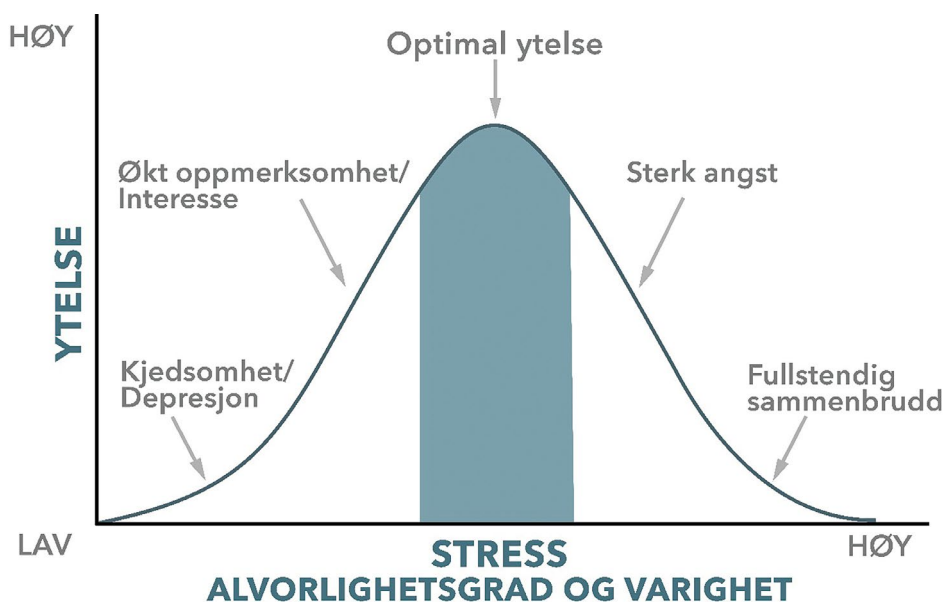
Det motsatte av gjenkjennelse, en totalt uventet situasjon, betegnes av Weick som en kosmologisk episode.¹⁸⁷ En kosmologisk episode oppstår når mennesker plutselig og dypt føler at universet ikke lenger er et rasjonelt, ordnet system.¹⁸⁸ Disse kosmologiske episodene gir en følelse av «jamais vu» – at man aldri har opplevd noe lignende før.

Krisehåndtering og stress

Stress er en psykisk eller fysiologisk tilstand som kjennetegnes ved en subjektiv opplevelse av å være under press i en slik grad at det oppleves som ubehagelig, belastende eller plagsomt anmassende.¹⁸⁹ Stress defineres nærmere bestemt som a) ytre påvirkning (stresstimuli/stressor), b) som fysisk eller emosjonell reaksjon på ytre påvirkning (stresserfaring) og c) som en respons på samspillet mellom de ytre påvirkningene og reaksjonene på dem.¹⁹⁰

Stress er en psykisk tilstand som følger av en persons subjektive vurderinger. Stress er også en fysiologisk tilstand, og graden av stress kan måles i blodet. Stress er gjerne forbundet med en belastende ytre hendelse.

Psykologene Yerkes og Dodson har utviklet en graf hvor de peker på at en persons ytelsesevne øker med fysiologisk og/eller psykisk stress, men bare opp til et visst punkt. Når nivåene av stress blir for høye, reduseres ytelsesevnen.¹⁹¹ Se figur 5.

Figur 5: Stress og ytelse – basert på Yerkes og Dodson (1908).

187 Weick, 1985, side 51–52.

188 Weick, 1993, side 633.

189 Snl.no, 2022.

190 Lazarus og Folkman, 1984; Selye, 2013; Ursin og Eriksen, 2004.

191 Yerkes og Dodson, 1908.

Stress kan i gitte situasjoner medføre nedsatt oppmerksomhet og konsentrasjonsevne. En stressreaksjon innebærer at man ikke har kapasitet til å utføre oppgaver utover rutiner. Integrert problemløsning blir i slike situasjoner komplisert. Et velkjent fenomen når stresset øker, er kanalisert oppmerksomhet – tunnelsyn. Stress kan også redusere evnen til kommunikasjon – da evner man ikke å kommunisere med andre på den måten man gjerne er vant med. Stress kan også gi seg utslag i at man blir mer slurvete enn vanlig.

I sin artikkel om stress i et krisehåndteringsperspektiv peker Paton og Flin på noen konkrete stressfaktorer.¹⁹² Personlige faktorer som fysisk og psykisk tilstand, treningsnivå, alder og hvorvidt man har en aktiv eller passiv karakter, påvirker stress. Det samme kan mangelfullt eller ufullstendig informasjonsgrunnlag og mangelfull situasjonsforståelse gjøre. Operative systemer som støtter kriseledere, vil ha en positiv effekt på stress. Det motsatte vil være tilfelle hvis systemene ikke virker støttende, eller hvis de ikke virker. Trening på bruk av systemene kan gi en mestringsfølelse og derigjennom bidra til å redusere stress. Samarbeid eller manglende samarbeid i og mellom team og teamsammenheng kan påvirke stressnivået, spesielt i situasjoner med gjensidig avhengighet mellom aktører og organisasjoner. Et annet stressmoment er kvalitet på kommunikasjon – informasjonsutveksling, som påvirker situasjonsforståelsen og derigjennom kvaliteten på kritisk beslutningstaking. Mangelfull flyt og ditto tolkning av informasjon kan være årsaker til uønskede hendelser. I sin beskrivelse av «failure of foresight» bruker Turner benevnelsen «inkubasjonsfasen» om den fasen hvor latente feil akkumuleres.¹⁹³ Latente feil er feil som blir liggende uopptaget. Akkumulering av latente feil gjør systemer mer og mer sårbare. En hendelse vil så trigge og avsløre denne sårbarheten, og vi får en uønsket hendelse eller en krise.

192 Paton og Flin, 1999.

193 Turner, 1976.

3. Metodisk fremgangsmåte

I dette kapitlet vil utvalget redegjøre for, og diskutere sentrale sider ved utvalgets metodiske fremgangsmåte, herunder rekruttering av informanter, data og datainnsamling, analyse, metodiske styrker og begrensninger.

3.1 Hva er evaluering?

Norge har en god tradisjon med å gjennomføre offentlige evalueringer av alvorlige og kritiske hendelser med formål om å lære. Slik er det også med denne evalueringen, og dermed vil den avgrenses mot etterforskning, der man gjerne er opptatt av å fastslå hvem som er den skyldige i eller ansvarlige for feilen.

Å evaluere innebærer å gi en kvalitativ beskrivelse og bedømmelse av noe. I evalueringsteori skiller man mellom summativ og formativ evaluering. I den første evaluerer man med hensikt på resultatet og effekten av en operasjon og hvem som eventuelt kan ansvarliggjøres, mens hensikten med formativ vurdering er prosessorientert og ment å skape økt forståelse for underliggende prosesser som påvirket utfallet.¹⁹⁴ Evalueringen av Kongsberg-hendelsen er i hovedsak gjennomført som en formativ evaluering, hvor formålet er å få innsikt i og forstå underliggende prosesser som kan hatt betydning for hendelsen 13. oktober 2021.

God evalueringsskikk forutsetter blant annet transparens. Med utgangpunkt i formålet for evalueringen, utarbeidet utvalget vurderingskriterier som baserer seg på PSTs og politiets retningslinjer, prosedyre og doktriner, tidligere nasjonale evalueringer samt relevant forskning. PST og politiet ble tidlig informert om grunnlaget for vurderingen og har dessuten underveis i prosessen fått mulighet til å lese og kommentere rapportens deler som berører dem selv. Siden konstitueringen 17. november 2021 har utvalget hatt ukentlige møter, i tillegg til flere fellessamlinger. Utvalget har ikke fått tildelt eget sekretariat, og alle administrative oppgaver er ivaretatt av utvalget selv. Politiets hovedverneombud har hatt tilbud om å delta under utvalgets ukentlige møter, ettersom arbeidet berører viktige problemstillinger for politiets arbeidsutførelse og tilhørende rammeverk.

3.2 Datainnsamling

Utvalget har gjennomført informasjonsinnhenting spesielt fra Sør-Øst politidistrikt, i form av befaringsnotiser i det aktuelle området på Kongsberg, etterforskningsmateriale, intervjuer og tekniske data. I denne sammenhengen har politidistriktet respondert og tilrettelagt på en måte som er et eksempel til etterfølgelse. PST har på samme måte fulgt opp utvalget og tilrettelagt for informasjonsinnhenting ved å tilgjengeliggjøre journaler og dokumenter som berørte saken. På vegne av utvalget har KRIPOS utarbeidet skisser og billedmateriale for visuelle fremstillinger i utvalgets rapport.

Før utvalget innledet datainnsamlingen, gjennomførte vi møter med utvalgsmedlemmer fra både Al-Noor-utvalget og Jensen-utvalget for å høre om erfaringer fra evalueringene disse utvalgene gjennomførte. Dette har vært svært nyttig for fremdriften i arbeidet med rapporten samt kvaliteten på denne.

¹⁹⁴ Ratcliffe, 2016, side 157–158.

Denne evalueringen er basert på informasjon fra intervjuer med totalt 80 sentrale informanter samt dokumentstudier (eksempelvis strategidokumenter, retningslinjer, etterretningsprodukter, prosedyre, planverk og lærerplaner), journaler og arbeidsregister (PST), lydlogger fra politiets respons 13. oktober og uformelle rådførende og konsulterende samtaler med ekspertise på spesifikke fagområder. I det følgende beskriver vi hvordan informanter er rekruttert samt hvordan data er samlet inn, behandlet og vurdert, og til slutt diskuteres metodologiske problemstillinger vedrørende utvalgets evaluering.

3.2.1 Rekruttering av informanter

Rekruttering av informanter varierte, og praksisen med døråpnere og snøballmetoden ble benyttet. Utvalget hadde en klar forestilling om hvem som innledningsvis skulle intervjues, særlig når det gjaldt informasjon angående politiets operative innsats 13. oktober 2021. Når det gjelder politiets og PSTs håndtering av tips og bekymringsmeldinger, fant denne sted flere år tilbake i tid, og det var ikke like opplagt hvem som burde intervjues for å belyse sakshåndteringen.

Utvalget tok kontakt med sentrale personer i både politiet og PST, som fungerte som døråpnere. Disse personene delte både tips og kontaktinformasjon til andre relevante informanter. Underveis i datainnsamlingsprosessen, og etter hvert som utvalget har blitt med kjent med detaljene forut for og under selve politiresponsen, har informasjon fra informanter pekt oss i retning av andre relevante informanter å intervjuer. Dette kalles for «snøballmetoden» og beskrives i Halvorsen slik: «Fra en informant får man oppgitt navnet på andre informanter som det kan være aktuelt å intervjuer. Disse gir i sin tur forslag på navn til andre aktuelle informanter.»¹⁹⁵ Utvalgets erfaring er at både døråpnere og særlig snøballmetoden ble viktig for rekrutteringen.

Alle informanter utvalget har vært i kontakt med, har utvist velvilje i å assistere og legge til rette for intervjuer og annen datainnsamling som utvalget trengte i arbeidet, som for eksempel å dele dokumenter som lokale retningslinjer, stillingsbeskrivelser, og e-poster mellom sentrale aktører.

Informantene befinner seg på alle tre nivåer i politiet, taktisk, operasjonelt og strategisk. De tilhører felles enhet for forebyggende, felles enhet for etterforskning og etterretning, felles operativ enhet, den geografiske driftsenheten og den lokale politistasjonen på Kongsberg. Informantene fra både PST, Den sentrale enhet og PST, Sør-Øst politidistrikt er intervjuet.

3.2.2 Intervjuer

Med utgangspunkt i mandatet utarbeidet utvalget to intervjuguider. Den ene ble brukt i forbindelse med intervjuer vedrørende politiaksjonen 13. oktober 2021, mens den andre ble benyttet under intervjuer med PST og politiet i Sør-Øst vedrørende håndteringen av bekymringsmeldinger og tips i perioden 2015–2020. Alle intervjuene ble gjennomført i perioden januar og februar 2022. I forkant av intervjuet fikk informantene tilsendt et informasjonsskriv som beskrev mandatet for og formålet med evalueringen, vurderingskriteriene og hvordan informasjon ble oppbevart og lagret (se vedlegg 2). I løpet av evalueringen har utvalget intervjuet totalt 80 informanter (se vedlegg 3).

¹⁹⁵ Halvorsen, 2008, side 164.

De fleste intervjuene ble gjennomført på informantenes arbeidssted. Noen få intervjuer ble også gjennomført ved bruk av kommunikasjons- og samarbeidsplattformen Microsoft Teams, på grunn av utfordringer med å finne tidspunkter der utvalgets medlemmer kunne samles. Intervjuene hadde en varighet på cirka 60–90 minutter. Enten to eller tre av utvalgets medlemmer deltok under det enkelte intervju. Ved flere av intervjuene var det utvalgets referent som skrev referatene. I tillegg ble det gjort lydopptak av samtlige intervjuer etter samtykke fra informantene. Lydfiler ble benyttet i tilfeller hvor referatet ikke strakk til. De detaljerte referatene ble så oversendt informantene på e-post slik at de kunne bekrefte utsagn, gjøre endringer, tilføye momenter samt skrive inn presiseringer. Informantene returnerte intervjureferatet etter å ha godkjent det.

Intervjuene ble innledet med at informantene fritt fikk fortelle om sin befatning med hendelsen. Disse fremstillingene ble fulgt opp med blant annet spørsmål fra intervjuguiden. Utvalget gjennomførte ulike typer intervjuer og samtaler. De fleste intervjuene ble gjort som individuelle intervjuer, med en og en informant. Det ble også gjennomført flere gruppeintervjuer med relevante aktører for å få innsikt i rammebetingelser for forebygging og beredskap: Ved Politihøgskolen ble det gjennomført tre gruppeintervjuer. Det første var med ansvarlige for den operative utdanningen, både ved bachelorutdanningen og ved etter- og videreutdanningen. Det andre var med instruktører fra flere politidistrikter, som på vegne av Politihøgskolen underviste i PLIVO ved det avsluttende operative kurset i bachelorutdanningen. Det tredje intervjuet ble gjennomført med representanter for referansegruppen for PLIVO-prosedyrer, nærmere bestemt representanter fra politi, helse og brann. Utvalget gjennomførte to gruppeintervjuer i Politidirektoratet, med de ansvarlige for henholdsvis politioperativ tjeneste og PLIVO og politiets forebyggende arbeid. Utvalget gjennomførte et gruppeintervju med fire ansatte ved nasjonale beredskapsressurser, som alle var involvert i Kongsberg-hendelsen. Til slutt, i forbindelse med en simulering (se nedenfor), ble det med en politipatrulje fra Sør-Øst politidistrikt gjennomført en utdypende samtale om forventninger og erfaringer i forbindelse med bevæpningsoppdrag og bruk av verneutstyr.

Utvalget har samlet inn anseelige mengder informasjon, som skulle settes sammen til et stort bilde av hendelsen (omtales nedenfor). Etter hvert som informasjonsbitene begynte å danne en meningsfull sammenheng, ble det nødvendig med oppfølgingsintervjuer av enkelte informanter for å få utdypet sentrale temaer.

I tillegg til å gjennomføre individuelle intervjuer og gruppeintervjuer har utvalget gjennom hele prosessen vært i dialog med et større antall fagpersoner i politietaten for å få utdypende beskrivelser av direktiver, instruksjoner, forventninger med mer relatert til bevæpningsoppdrag, PLIVO-bruk av verneutstyr og andre arbeidsmetoder i politiet og PST. Utvalget har også hatt møter med ulike personer som har spisskompetanse innenfor psykiatri og politiets påtalemessige arbeid med psykisk syke som utøver alvorlig kriminalitet, da en slik spisskompetanse manglet i utvalget.

3.2.3 Dokumentstudier

Utvalget har gjennomført omfattende søk i og studier av lovverk, direktiver, instruksjoner, prosedyrer, undervisningsplaner med mer, som grunnlag for vurderinger av tips og bekymringsmeldinger om Bråthen i perioden 2015–2018, og politiresponsen på Kongsberg 13. oktober 2021. Når det gjelder undersøkelsen av hva som skjedde med tips og

bekymringsmeldinger i PST og politiet, har utvalget gjennomgått utskrifter fra ulike journaler, registre og etterretningsrapport fra PST, Den sentrale enhet og PST i Sør-Øst politidistrikt. Disse dokumentene har inneholdt gradert informasjon, som har blitt nedgradert og godkjent for offentliggjøring.

3.2.4 Observasjoner

Flere av utvalgets medlemmer observerte opplæring i PLIVO ved Politihøgskolen. Kurset ble gjennomført for skolens tredjeårsstudenter i forbindelse med bachelorprogrammets leiropphold vinteren 2022. Lokasjon for kurset var en nedlagt skole i Larvik. Kurset ga muligheter for å observere den didaktiske tilnærmingen til PLIVO på generalistnivå, og da nærmere bestemt hvordan Politihøgskolen underviser i taktikk, bruk av verneutstyr og situasjonstrening. Det ble også muligheter til å observere diskusjoner om PLIVO-proseduren og forventninger til innsats.

3.2.5 Simulering av bevæpning og påkledning av verneutstyr

Utvalget fikk støtte av en politipatrulje i Sør-Øst politidistrikt for å måle tidsbruk ved bevæpning og påkledning av verneutstyr. Dette fant sted ved Justissektorens kurs- og øvingssenter (JKØ) i Stavern. Patruljen fikk tildelt et simulert bevæpningsoppdrag; de skulle komme kjørende, stanse bilen for å bevæpne seg, iføre seg verneutstyr og deretter klargjøre for utrykning mot et innsatsområde. Under denne prosessen skulle patruljen også lytte på samband og besvare meldinger fra en simulert operasjonssentral. Dette ble gjennomført to ganger. Første gang bevæpnet patruljen seg med begge våpen, tok på seg hjelm og tok med skjold. Den brukte da to minutter og fire sekunder fra patruljebilen stanset, til de var i bevegelse igjen. Ved andre gjennomføring ble patruljen instruert at den skulle benytte seg av alt tilgjengelig verneutstyr. Den bevæpnet seg med begge våpen og tok på seg hjelm og tung vernevest og tok med skjold. Det tok da 3 minutter og 40 sekunder før den var ferdig bevæpnet og satte seg i bevegelse igjen. Dette funnet står i kontrast til bevæpningsutvalgets rapport,¹⁹⁶ hvor det ble anslått at bevæpning og påkledning med tungt verneutstyr vil ta i underkant av 70 sekunder. I en samtale med et medlem fra bevæpningsutvalget ble det bekreftet at denne undersøkelsen ble utført med innsatspersonell fra beredskapstroppen.

3.2.6 Elektroniske data

Utvalget har fått tilgang til et stort antall skrevne logger, lydlogger og videoopptak. Det gjelder spesielt meldere til politiets nødnummer 112, men også kommunikasjon over nødnett mellom operasjonssentral, patruljer og innsatsleder. I tillegg har vi fått tilgang til fellessamtale mellom melder, 113 og 112. Disse dataene har gitt muligheter for å etablere relativt presise tidslinjer for når ulike begivenheter fant sted, hva som er loggført, hva som har blitt kommunisert samt hvem som har kommunisert. Dette ga et godt grunnlag for utdypende samtaler i intervjuer.

3.2.7 Håndtering og lagring av informasjon

Som tidligere nevnt har arbeidet medført håndtering av informasjon som er unntatt offentlighet/gradert. Utvalget har vært nøye med omskriving av slik informasjon. Der det er benyttet informasjon fra dokumenter som er unntatt offentlighet, er dette kun informasjon som er relevant for evalueringen. For å kvalitetssikre offentliggjøring av denne

¹⁹⁶ NOU 2017: 9, side 282.

informasjonen har utvalget gitt informasjonseierne mulighet til å lese gjennom og godkjenne bruk og publisering.

Lydopptak av intervjuer ble oppbevart på kryptert harddisk og i egen skjermet mappe i politinettet, som kun utvalget hadde tilgang til. Lydopptak som eksempelvis sambandslogg ble oppbevart i den samme mappen i politinettet. Både lydopptak av intervjuer og øvrige lydopptak fra politiets respons 13. oktober 2021 blir slettet når evalueringsrapporten publiseres.

3.3 Datareduksjon og analyse

Det har vært nødvendig å prioritere hva som bør inkluderes i rapporten. Det har vært behov for datareduksjon¹⁹⁷ og for å strukturere dataene for å danne seg en oversikt over informasjonsmengden¹⁹⁸ og på den måten trekke frem de funnene som utvalget mener er mest relevante, gitt mandatet. Momenter av mindre relevans har blitt utelatt i den endelige rapporten.

3.3.1 Datareduksjon PSTs og politiets håndtering av mottatte tips og informasjonsdeling seg imellom og eventuelt med helsevesenet

For å utvikle beskrivelsen om hvordan PST og politiet har håndtert tips og bekymringsmeldinger samt delt informasjon seg imellom og eventuelt med helsevesenet, valgte utvalget å organisere analysen med utgangspunkt i de konkrete tipsene/bekymringsmeldingene som PST og politiet har mottatt. Utvalget bestemte seg for å strukturere dataene slik at de utgjorde en kronologisk fremstilling. Med utgangspunkt i tilgjengelig informasjon om mottak av tips og informasjonsdeling skrev vi frem hva vi oppfattet var blitt gjort i saken, i kronologisk rekkefølge, vel vitende om at det i tilknytning til hvert tips eller bekymringsmelding kan ha foregått parallelle «tiltak» og informasjonsutveksling fra PSTs og politiets side utenfor de formelle kanalene som utvalget hadde tilgang til (se delkapittel 4.4). Dette gjelder særlig tipset i 2017. Etter hvert som bildet ble fylt ut og bitene falt på plass, begynte jobben med å redusere en omfattende og detaljert beskrivelse, uten at helheten gikk med i dragsuget. Til dette formålet benyttet vi vurderingskriteriene som vi tidligere hadde utarbeidet. Ved at beskrivelsens bestanddeler ble vurdert i lys av vurderingskriteriene, ble fremstillingen mer spisset på det utvalget mener kan utgjøre relevante læringsfunn, ikke bare for Sør-Øst politidistrikt, men for hele politietaten. Utvalget arbeidet med både del og helhet sammen, og i denne prosessen ble også vurderingskriteriene spisset og omformulert, noe som ga mulighet til å gjøre en konkret vurdering av prosessene som gikk forut for hendelsen.

3.3.2 Datareduksjon politiets operative respons

Intervjuene har, sammen med omfattende dokumentstudier og elektroniske data, resultert i et meget stort datagrunnlag. Blaikie og Priest¹⁹⁹ hevder at datainnsamling, datareduksjon og analyse ofte smelter sammen i en syklisk prosess. I denne prosessen har dataene blitt analysert, nøye vurdert og strukturert tematisk med vekt på utvalgets mandat. Derigjennom har utvalget redusert datamengden til det som er mest relevant, gitt mandatet. Dette har resultert i en kronologisk fremstilling av hele den operative

197 Blaikie, 2009.

198 Jacobsen, 2005.

199 Blaikie og Priest, 2019.

håndteringen, basert på sanntidsinformasjon fra sambands- og telefonlogger. Fremstillingen har blitt supplert med informasjon fra intervjuene samt elektroniske data.

3.4 Styrker og svakheter ved evalueringen

Flere faktorer har innvirkning på styrken og begrensningene i en rapport som denne, og i det følgende vil disse gjennomgås.

Denne evalueringen kan beskrives som en casestudie, da vi undersøker en konkret hendelse i dybden, det vil si tar for oss flere aspekter ved samme hendelse for å kaste lys over PSTs og politiets håndtering av Bråthen-saken og Kongsberg-hendelsen. En casestudie krever en streng og rimelig presentasjon av hva som har skjedd,²⁰⁰ men samtidig anerkjenner utvalget at informantenes beskrivelser samt journaler og loggføringer representerer sosiale konstruksjoner hos informantene som er dannet for å skape mening i deres erfaringer med saken/hendelsen²⁰¹ Rapportens funn kan derfor ikke sies å speile objektive fakta, men er heller skapt og formet som et resultat av samhandling med andre aktører – og dette vil også inkludere utvalgsmedlemmene.²⁰²

Hvem som utgjør et utvalg, utvalgets sammensetning, har ikke bare betydning for læringsfunnene, men også for hvordan funnene tas i bruk med henblikk på læring.²⁰³ Et utvalg som skal evaluere en kritisk hendelse, har gjerne to organisatoriske funksjoner: en instrumentell og en symbolsk.²⁰⁴ Den instrumentelle funksjonen dreier seg om forholdet mellom de formelle målene for organisasjonen og de strukturelle rammene som skal sikre disse. Et utvalgs instrumentelle funksjon vil dreie seg om en genuin intensjon om å finne ut hva som har skjedd, slik at fremtidige kriser kan forhindres. Utvalgets symbolske funksjon er å vise overfor samfunnet at organisasjonen tar hendelsen på alvor og er interessert i å lære av den for å unngå lignende hendelser i fremtiden. Poenget med dette er å sikre organisasjonens legitimitet i befolkningen.²⁰⁵ Et utvalgs sammensetning vil ha betydning for rapportens instrumentelle og symbolske verdi. Utvalg med høy grad av symbolsk verdi kan ha lettere tilgang til nødvendige ressurser (datafiler, lydlogger, registre) for å kunne oppfylle den instrumentelle funksjonen og kan dermed gi en fyllestgjørende beskrivelse og evaluering av hva som skjedde. Men som Renå og Christensen²⁰⁶ videre argumenterer, vil ikke et symboltungt utvalg nødvendigvis ha de påkrevde kvaliteter til å analysere den aktuelle hendelsen.

Også dette utvalgets sammensetning vil ha sine styrker og svakheter. Utvalget har vært sammensatt av medlemmer med ulik faglig bakgrunn, fra politi, jus og påtalemyndighet samt pedagogikk og samfunnsvitenskap. En fellesnevner er at majoriteten i utvalget har, eller har hatt, en tilknytning til politiet og påtalemyndigheten. I denne sammenhengen kan det vises til Browns diskusjon om ulike posisjoner ved forskning på politiet, avhengig av forskerens tilknytning til politiets organisasjon.²⁰⁷ Utvalget har gjennomført en faglig

200 Yin, 2014, side 5.

201 Guba og Lincoln, 1989.

202 Guba og Lincoln, 1989, side 8.

203 Renå og Christensen, 2019.

204 Renå og Christensen, 2019.

205 Renå og Christensen, 2019.

206 Renå og Christensen, 2019, side 43.

207 Brown, 1996.

evaluering av og for politiet, men Browns typologi²⁰⁸ vurderes som egnet for å belyse utvalgets sammensetning og posisjon i fagfeltet:

- Innside – innsidere. Politipersonell som utfører forskning på politiet.
- Utside – innsidere. Tidligere politipersonell som forsker på politiet.
- Innside – utsidere. Sivile forskere som er ansatt i og forsker på politiet.
- Utside – utsidere. Eksterne forskere uten tilknytning til politiet.

Fra et overordnet perspektiv dekker utvalgets medlemmer alle posisjonene over. Tilknytningen til politiet reiser naturligvis viktige metodologiske problemstillinger. Herunder refererer Davies²⁰⁹ til at det er fordeler og ulemper for forskning på politiet i lys av nevnte typologi. I tillegg argumenteres det for at dersom slik samarbeidsforskning skal være troverdig, må forskerne, i dette tilfellet utvalgsmedlemmene, innta en refleksiv (bevisst og åpen) tilnærming og stille mer overordnede spørsmål. Utvalgets sammensetning bør anses som en styrke da vi representerer ulike og komplementerende posisjoner, samtidig som utvalget har jobbet tett sammen siden det ble konstituert.

Utvalgsmedlemmene har følgende faglige bakgrunn:

Steinar Vee Henriksen: politiinspektør ved Politihøgskolen, doktorgrad i risikostyring og samfunnssikkerhet

Torgeir Brenden: politioverbetjent og avsnittsleder for innsatsledelse ved Oslo politidistrikt

Linda Hoel: førsteamanuensis ved Politihøgskolen, avdeling Bodø, doktorgrad i studier av profesjonspraksis

Bjørn Ivar Kruke: professor i risikostyring og samfunnssikkerhet ved Universitetet i Stavanger

Tor-Geir Myhrer: dr.juris og professor emeritus ved Politihøgskolen

Kongsberg-hendelsen har krevd en bred undersøkelse siden den berører svært mange fagområder i politiet, men også fagområder som i hovedsak ligger utenfor politiet, for eksempel psykisk helsevern. Til tross for at utvalgets medlemmer fyller alle Browns forskerposisjoner (se ovenfor), har det ikke vært mulig for utvalget å inneha kompetanse på samtlige områder denne omfattende saken berører. For å kompensere for dette har utvalget benyttet seg av mulighet til å kontakte andre fagpersoner med mange års erfaring og kompetanse på sentrale felter. En slik form for konsultasjon, hvor man søker andres perspektiver, råd, innspill og tilbakemeldinger på tanker og resonnementer, styrker kvaliteten på en evaluering.²¹⁰

En annen begrensning ved evalueringen beror på tidsaspektet for enkelte av våre undersøkelser. Mandatet skisserer to hovedlinjer for evalueringen. Den ene linjen går fra første gang gjerningspersonen nevnes i politiets register, og frem til politiaksjonen 13. oktober 2021. Den dekker mottak av meldinger og informasjonsutveksling mellom PST og politiet,

208 Brown, 1996, side 179–186.

209 Davies, 2016, side 154.

210 Danmarks Evalueringsinstitut, 2016.

eventuelt helse, forut for hendelsen. Utvalgets undersøkelse avgrenses til perioden 2015–2021, slik at tidslinjen for undersøkelsen utgjør omtrent seks år, og den ligger syv til to år tilbake i tid på tidspunktet for gjennomføringen av undersøkelsen. Den andre tidslinjen går fra første melding til operasjonssentralen og til gjerningspersonen ble pågrepet 13. oktober 2021. Denne tidslinjen utgjør 34 minutter, og undersøkelsen av dette foregikk 3–4 måneder etter Kongsberg-hendelsen.

På bakgrunn av informasjon i saken var det nødvendig med undersøkelser for å få tak i sentrale informanter og saksrelevant informasjon så lang tid forut for hendelsen som fra 2015 og fremover. Som nevnt benyttet utvalget snøballmetoden for rekruttering av informanter (se 3.2.1). Denne måten å rekruttere informanter på er en styrke for undersøkelsen. Når det er sagt, kan ikke utvalget utelukke – og dette gjelder særlig undersøkelsen av PSTs og politiets sakshåndtering av tips og bekymringsmeldinger – at enkelte relevante aktører som har hatt befatning med gjerningspersonen i perioden 2015–2020, likevel ikke har blitt involvert i evalueringen

En undersøkelse av en sak som ligger flere år tilbake i tid, utfordres av både organisatoriske og menneskelige faktorer. For det første beror dette på en omfattende omorganisering i Sør-Øst politidistrikt i perioden 2015–2022, som blant annet har ført til at medarbeidere i politiet har fått nye roller og funksjoner og ikke lenger er ansatt ved enheten. Flere av informantene som var tilknyttet funksjonelle enheter i Sør-Øst politidistrikt, hadde ikke hørt om gjerningspersonen før han ble pågrepet, eller hadde kun hørt navnet hans i forbindelse med sikkerhetsbrifinger på paroler foran større arrangementer i distriktet. For det andre forårsaker menneskelige faktorer at informanter ikke husket like godt flere år tilbake i tid, og at feilerindringer gjorde seg gjeldende. Utvalget opplevde for eksempel at informanter ikke husket å ha deltatt på sentrale møter jamfør referater hvor de angivelig skulle vært til stede. Noen informanter var godt forberedt og hadde satt seg inn i saken ved å lese i politiets etterretningsregister, Indicia, og politiets vaktjournal, mens andre informanter ikke lenger hadde tilgang til dataregisteret og måtte basere intervjuet på det de husket. I tillegg viste det seg at ikke alt som var gjort i saken, lot seg spore opp, siden vurderinger, beslutninger, tiltak og andre registreringer ikke er skriftliggjort og lagret.

Tidsaspektets betydning for både organisatoriske endringer og menneskelige faktorer, som hukommelse samt manglende notoritet, har gjort vurderingen mer sårbar for misforståelser og mistolkninger – dette gjelder for både informantene og utvalget. For å styrke vår forståelse for hva som har skjedd i saken, har utvalget i de tilfellene der det har dukket opp ny eller motstridende informasjon, gjennomført flere oppfølgingsamtaler og/eller uformelle samtaler med informanter for å undersøke diskrepansen nærmere.

Datainnsamlingen som går langs den andre hovedlinjen, dekker alt fra første meldingsmottak 13. oktober 2021 til pågripelsen av gjerningspersonen. I disse 34 minuttene har utvalget helt presis informasjon gjennom elektroniske data, noe som åpenbart er en styrke for vurderingen av politiets innsats. Men også her har det vært nødvendig med oppfølgingsintervjuer og uformelle samtaler for å undersøke fakta i saken.

4. Beskrivelse av PSTs og politiets tipsmottak og informasjonsutveksling

I dette kapitlet beskrives og vurderes PSTs og politiets mottak av tips og informasjons- håndtering vedrørende Bråthen og informasjonsutveksling seg imellom og med helse.

Siden tipsmottakene og informasjonsutvekslingen mellom PST og politiet og helse i all hovedsak skjedde i perioden 2015 – 2018, vil fremstillingen starte med å beskrive noen relevante utviklingstrekk for perioden. Deretter presenteres utvalgets tolkning, operasjons- nasliering av mandatet og vurderingskriterier som evalueringen baserer seg på. Selv om håndtering av innkomne tips og informasjonsutveksling mellom PST og politiet henger tett sammen, har vi likevel valgt å skille beskrivelsen av dette, slik mandatet gjør. Til slutt presenteres vurderingen av PST og politiets tipsmottak og informasjonsutveksling.

4.1 Utviklingstrekk i vurderingsperioden

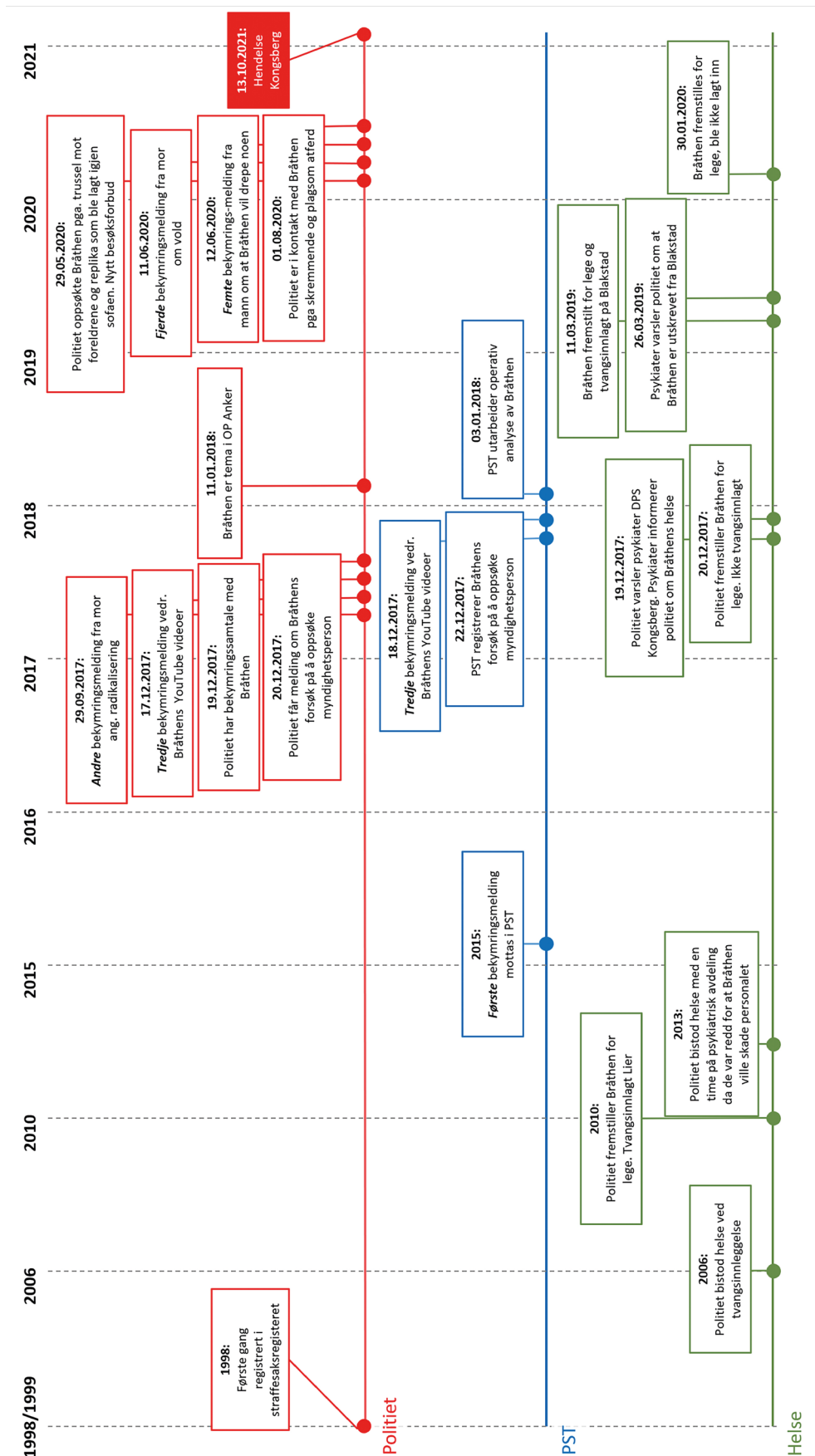
Evaluering av handlinger og atferd må baseres på reglene og retningslinjene som gjaldt da handlingen ble foretatt, og på kunnskapen om den faktiske situasjonen som de hand- lende hadde eller burde ha hatt på det tidspunktet handlingen ble utført. Evalueringen må også ta hensyn til de kontekstuelle faktorene på det tidspunktet handlingen fant sted.²¹¹ Mandatets punkt 1 og 2 om meldingsmottak og informasjonsutveksling forut for hendelsen 13. oktober 2021 må naturlig nok baseres på normeringen som til enhver tid gjaldt. Når vurderingsperioden strekker seg over flere år som i dette tilfellet, først og fremst perioden 2015–2021, er det imidlertid også hensiktsmessig å gjøre rede for visse relevante samfunnsmessige, organisatoriske og rettslige utviklingstrekk – ikke bare for bedre å forstå vurderingene og avgjørelsene som ble truffet i sanntid, men også for å forstå anbefalingene og forslagene til læring som evalueringen ender opp med.

I det følgende gjøres det kort rede for følgende utviklingstrekk som utvalget har funnet særlig relevante:

- trusselsituasjonen knyttet til radikaliserings, ekstrem islam, ISIL og økning i til- strømningen av flyktninger i perioden 2015–2018
- etablering av radikaliseringskontakter i politiet
- organisatoriske endringer knyttet til nærpolitireformen
- økt rettslig vekt på samfunnsvernet knyttet til lovbrudd begått av psykisk syke

Både for bedre å forstå betydning av utviklingstrekkene som beskrives i delkapitlet her, og fremstillingen av mottatte tips og informasjon og håndteringen av disse som gis i delkapittel 4.3 og 4.4., vil det trolig være nyttig at de relevante meldinger og tiltak i for- bindelse med Bråthen, forutfor hendelsen 13. oktober 2021, visualiseres i en tidslinje. Utvalget har derfor utarbeidet en slik, og som er inntatt nedenfor:

²¹¹ Renå, 2019.

Figur 6: Tidslinjer for PSTs, politi­ets og helsevesen­ets befatning med Bråthen.

4.1.1 Trusselsituasjonen

Som det vil fremgå av delkapittel 4.3, mottok PST den første meldingen om Bråthen i 2015. Selv om dette ikke ligger så mange år tilbake, var dette en periode hvor kunnskapen om og erfaringen med hvilken trussel radikalisererte personer utgjorde, var mer usikker enn i dag.²¹² I PSTs nasjonale trusselvurderinger fra 2015, 2016 og 2017 ble det lagt til grunn:

Den største og viktigste gruppen av islamistiske trusselaktører i Norge består av personer som er inspirert av ISIL og delvis også AQ. Det siste året har ISIL som symbol og forbilde økt sin oppslutning blant norske personer som tiltrekkes av eller aktivt støtter ekstrem islamistisk ideologi.

Videre fremholdes:

PST vurderer terrortrusselen fra ekstrem islamisme mot Norge og norske interesser som skjerpet ved inngangen til 2014. De faktorene som underbygget den vurderingen, er fortsatt gjeldende. I løpet av 2014 ble den negative utviklingen av trusselsituasjonen tydeligere. Den negative utviklingen forventes å fortsette i 2015.²¹³

Det ble videre lagt til grunn at de som i størst grad sto i fare for å la seg radikalisere på denne måten, var personer med lav utdanning og svak tilknytning til arbeidslivet, hvorav mange også tidligere var straffedømt. Faren for radikaliserings beskrives som et multi-etnisk problem, men at det først og fremst gjelder personer som er født og oppvokst i Norge. Geografisk anså PST at faren var størst for personer bosatt i Oslo og i Østlandsområdet.

Beskrivelsen og vurderingen er stor sett den samme i vurderingene fra 2015 til 2017, selv om risikoen knyttet til radikaliserings synes å avta, siden de radikaliserende miljøene blir mindre – blant annet som følge av flere av de mest aktive reiste til Syria. I den nasjonale trusselvurderingen fra 2017²¹⁴ fremheves det imidlertid at internett spiller en sentral rolle i radikaliserings av unge.

I deler av den perioden da trusselen knyttet til radikaliserings av personer oppvokst og bosatt i Norge ble satt på agendaen, var det også en kortvarig, men meget stor økning i tilstrømningen av flyktnings og asylsøkere til landet.²¹⁵ Fra å ligge på cirka 500 personer per måned i begynnelsen av 2015, økte antallet i oktober og november samme år til cirka 8000. Selv om flyktningsstrømmen fra Syria og omkringliggende områder sett over lengre tid var forholdsvis beskjeden, utgjorde den nettopp i høstmånedene i 2015 cirka halvparten av flyktnings til Norge. I forbindelse med den økte flyktningsstrømmen i 2015 kom PST med en tilleggstrusselvurdering²¹⁶. Her konkluderte man med at det på daværende tidspunkt var lite sannsynlig at det norske asylinstituttet ble brukt av grupper som ISIL / Al Qaida til å sende personer med en forhåndsbestemt voldsintensjon til Norge. Vurderingen var basert på etterretning og dermed preget av usikkerhet. Trusselvurderingen kunne derfor endres raskt.

²¹² Ellefsen, 2021.

²¹³ Politiets sikkerhetstjeneste, 2015a.

²¹⁴ Politiets sikkerhetstjeneste, 2017a.

²¹⁵ Jamfør Østby, 2015.

²¹⁶ Politiets sikkerhetstjeneste, 2015b

Om den langsiktige vurderingen av at man fra dette området hadde fått en stor kontingent flyktninger, uttalte PST, i den samme tilleggsmeldingen:

På lengre sikt er det mulig at enkelte asylsøkere vil kunne utgjøre en terrortrussel mot Norge. Blant asylsøkere kan det være personer som forfekter en ekstrem ideologi og som kan bidra til radikaliserings i sitt nye oppholdsland.

Selv om muligheten for terrorangrep fra radikaliserede ekstrem islamister også i trusselvurderingen for 2021 vurderes som mulig, det vil si med en sannsynlighet mellom 40–60 prosent (like sannsynlig som usannsynlig), legger utvalget til grunn at usikkerheten i dag er basert på et vesentlig bedre informasjons- og erfaringsgrunnlag enn tilfellet var i 2015–2017, da den aktuelle trusselgruppen var både forholdsvis ny og økende.

4.1.2 Radikaliseringsskontakter i politiet

Bekymringen for radikaliserings, først og fremst knyttet til ekstrem islamisme og sterkt høyre-radikale grupperinger, ledet til at regjeringen allerede i 2010 utarbeidet den første «Handlingsplan for å forebygge radikaliserings og voldelige ekstremisme», som senere er revidert i 2014 og 2020. I 2014-utgaven, side 7, defineres radikaliserings slik:

Radikaliserings forstås her som en prosess der en person i økende grad aksepterer bruk av vold for å nå politiske, ideologiske eller religiøse mål. En radikaliseringsprosess som leder frem til voldelig ekstremisme kjennetegnes av:

- en kognitiv utvikling mot en stadig mer ensidig virkelighetsoppfatning, der det ikke er rom for alternative perspektiver.
- dernest en videre utvikling der virkelighetsoppfatningen oppleves så akutt og alvorlig at voldshandlinger er nødvendige og rettferdige.²¹⁷

Som tiltak 13 i denne planen ble det besluttet å «[f]orankre ansvar for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme i politidistriktene», som nærmere ble beskrevet slik (side 20):

Det etableres forebyggingskoordinatører ved relevante politidistrikter som skal være kontaktpunkt ved bekymring om radikaliserings og voldelig ekstremisme, gi råd og videreformidle henvendelser til rette instans. Forebyggingskoordinatøren skal ha kunnskap om effektive tiltak og tilgjengelige ressurser, drive bevisstgjøringsarbeid samt være kontaktpersoner opp mot PST og overfor de lokale samarbeidsaktørene. Forebyggingskoordinatøren skal ha en rådgivende funksjon opp mot politirådene, SLT [samordning av lokale rus- og kriminalitetsforebyggende tiltak] og andre lokale samordningsstrukturer. PST skal ha tett dialog og oppfølging av de lokale forebyggingskoordinatørene og gi koordinatørene relevant opplæring i fenomenkunnskap.

I forbindelse med nærpoltireformen (se delkapittel 4.1.3) ble det utviklet et dokument om rammer og retningslinjer for etablering av nye politidistrikter som beskriver formålet med forebyggingskoordinatøren, som Politidirektoratet valgte å kalle for radikaliseringskontakt, på følgende måte:

- ansvarlig for at politidistriktets planverk for arbeid mot radikaliserings og voldelig ekstremisme er oppdatert, harmonisert operasjonalisert

²¹⁷ Justis- og beredskapsdepartementet, 2014.

- faglig rådgiver for leder for Felles enhet for forebygging / Felles enhet for etterretning, forebygging og etterforskning i spørsmål og problemstillinger knyttet til fagfeltet
- politidistriktets kontakt med interne og eksterne aktører og samarbeidspartnere innen fagområdet
- ansvarlig for kompetanseutvikling og kvalitetssikring innen fagområdet i politidistriktet²¹⁸

Videre skulle radikaliseringskontakten:

- koordinere og samordne politidistriktets innsats på området
- sørge for at enhetlig arbeidsmetode mot voldelig ekstremisme benyttes i politidistriktet, herunder at det gjennomføres samtaler med personer i alle aldre der det er mistanke om ekstreme holdninger/gjerninger

Søndre Buskerud – senere Sør-Øst politidistrikt – var av de første politidistriktene som i 2015 fikk en radikaliseringskontakt. Dette var en ny funksjon som måtte innarbeides og finne sin plass og rolle i organisasjonen. I stor grad falt etableringen og innarbeidingen sammen med omorganiseringen som følge av nærpolitireformen (se 4.1.3). For kontaktfunksjonen er disse forholdene av særlig betydning. Funksjonen karakteriseres ved at den har et overordnet ansvar på strategisk nivå, men befinner seg ikke i kommandolinjen og disponerer ikke egne ressurser. Den som innehar funksjonen, vil derfor være avhengig av gode kontakter i driftsenhetene og forståelse av oppgaven fra dem som disponerer ressursene. Den sentrale radikaliseringskontakten skulle ha tett kontakt med de utpekte lokale radikaliseringskontaktene²¹⁹ ved politistasjonene. For utvalget har både sentral og lokal radikaliseringskontakt vært særlig relevante i perioden 2015–2018. Det følger av foranstående at både funksjonen og den organisasjon den skulle virke innenfor, i denne perioden var ny og uferdig (se 4.1.3).

4.1.3 Nærpolitireformen

Som nevnt ovenfor er det særlig aktuelt å vurdere tipsmottak og informasjonsutveksling i tilknytning til Bråthen i perioden 2015–2021. Denne perioden faller nesten i sin helhet innenfor tidsrommet for gjennomføring av nærpolitireformen. Den ble vedtatt i 2015 og ble formelt sluttført i 2020.²²⁰ Reformen innebar at fire forholdsvis store politidistrikter, Telemark, Vestfold, Søndre Buskerud og Nordre Buskerud, ble slått sammen til Sør-Øst politidistrikt. Dette innebar at det ble opprettet både nye geografiske driftsenheter og nye funksjonelle enheter. En naturlig konsekvens av dette var at flere personer fikk nye oppgaver, og dels oppgaver de tidligere hadde begrenset erfaring med. Dette igjen innebar at det i stor grad måtte innarbeides nye rutiner og etableres nye kontaktpunkter innad i den nye store organisasjonen.

218 Politidirektoratet, 2016.

219 Den lokale radikaliseringskontakten i Sør-Øst politidistrikt har også andre funksjoner, som for eksempel som etterforsker og forebygging generelt.

220 Justis- og beredskapsdepartementet, 2020.

Med utgangspunkt i evalueringen av den tilsvarende danske politireformen i 2006²²¹ og på Difis/DFØs evalueringer²²² er det grunn til å hevde at slike store reformer leder til et effektivitetstap de første årene, og at man først gjenvinner det tapte terrenget og begynner å se effekter av reformer etter en periode på fire til fem år. For politireformen kan effektivitetstapet ha blitt forsterket av at den i liten grad var forankret nedad i politiorganisasjonen og derfor ble møtt med atskillig skepsis. Renå²²³ skriver at reformen i ganske stor grad fremstår som «en politisk detaljstyrt reformprosess» og gir «lite rom for lokale tilpasninger og medvirkning fra ledere og ansatte nedover i politiorganisasjonen».

Når man i en slik omorganiseringsperiode skal vurdere tipsmottak og informasjonsutveksling, og faktisk oppfølging i en konkret sak, må det tas høyde for at mangler som avdekkes, kan være utslag av usikkerheten og uklårheter som reformprosessen har forårsaket. Når det gjelder evalueringens mulige læringspunkter (se 6.2), bør man være oppmerksom på at den effektivitets- og kvalitetsforbedring som er reformprosessens målsetting, allerede kan ha tatt opp i seg den nødvendige læringen.

4.1.4 Økt erkjennelse av at samfunnet har behov for bedre vern mot utilregnelige eller psykisk syke gjerningspersoner

At personer med psykiske lidelser utgjør en risiko i samfunnet, er en problemstilling som over lengre tid har tiltrukket seg økende oppmerksomhet. I NOU 2010:3 behandlet et offentlig utvalg drap i Norge i perioden 2004–2009. Bakgrunnen for oppnevningen av utvalget i 2009 beskrives på side 12:

Formålet med oppnevningen er læring, slik at det om mulig kan iverksettes tiltak med sikte på å unngå slike tragiske hendelser i fremtiden.

Utvalget ble oppnevnt som følge av at det i løpet av relativt kort tid hadde skjedd flere tragiske hendelser hvor gjerningspersonens psykiske lidelse/rusproblem ble trukket frem i medieomtalen av sakene, heriblant det såkalte «Bodø-drapet» i desember 2008 og trippel-drapssaken i Tromsø i mars 2009. Dette førte til spørsmål om svikt i tjenesteapparatet kunne være en medvirkende til slike tragedier.

I Politiets trusselvurdering 2021²²⁴ heter det følgende på side 17–18:

Voldspotente enkeltpersoner med alvorlige psykiske lidelser

Det er sannsynlig at flere personer med alvorlige psykiske lidelser enn tidligere vil begå grove voldshandlinger og utgjøre en alvorlig trussel både mot seg selv og andre. Psykiske problemer i kombinasjon med blant annet rusmisbruk, samlivsproblemer eller økonomiske problemer forsterker faren for voldsutøvelse. Symptomer på, mistanke om eller diagnostisert psykisk sykdom hos gjerningspersonen knyttes til en betydelig andel av anmeldte drap og drapsforsøk siden 2016, mellom 30 og 45 prosent. Nesten 60 prosent av gjerningspersonene i disse sakene ble vurdert som ikke strafferettslig tilregnelig. I halvparten av sakene var gjerningspersonen ruspåvirket på gjerningstidspunktet. Rusmisbruk kan forsterke faren for voldsutøvelse hos personer med alvorlige psykiske lidelser. Politiet og andre samarbeidspartnere rapporterer om en økning i tilfeller av grov vold og trusler utøvet av personer med alvorlige psykiske lidelser. Disse utøver volden både mot tilfeldige personer i det offentlige rom og personer i gjerningspersonens nære omgangskrets. Volden som utøves av personer med alvorlige psykiske lidelser, beskrives som både grovere og mer hensynsløs enn tidligere.

221 Holmberg, 2018, side 229–231.

222 Justis- og beredskapsdepartementet, 2020.

223 Renå, 2018, side 273.

224 Politidirektoratet, 2021b.

Den inkluderer også trusler med våpen på offentlig sted, for eksempel ved bruk av replika-våpen, kniv, sverd eller øks. Gjerningspersonen er ofte godt kjent både i psykisk helsevern og hos politiet. Selv om mange tidvis er underlagt kontroll gjennom opphold på psykiatrisk avdeling, vil flere i lange perioder ikke oppfylle vilkårene for tvangsinnleggelse, selv om familie og omgangskrets har uttrykt bekymring. Økningen i tilfeller av grov vold utført av personer med alvorlige psykiske lidelser kan ha sammenheng med endringene i vilkårene for tvunget psykisk helsevern fra 2017. Personer med alvorlige psykiske lidelser som faller mellom ulike hjelpetiltak og instanser, kan ha en særlig utagerende og truende atferd som påvirker den alminnelige tryggheten i samfunnet negativt.

Rettsaken etter terroranslaget 22. juli 2011 avdekket tvil og uenighet om kravene som måtte stilles til en gjerningspersons skyldevne for at vedkommende skulle kunne idømmes straff. I tillegg hadde det som vist ovenfor i den mer alminnelige debatten lenge vært oppmerksomhet på risikoen de psykisk syke voldsforbryterne utgjorde i samfunnet. Som resultat av dette ble det i januar 2013 nedsatt et bredt sammensatt utvalg, tilregnelighetsutvalget, som primært skulle se på kravene til skyldevne, men som også fikk i oppdrag å vurdere vilkårene for idømme strafferettslige særreaksjoner, først og fremst tvunget psykisk helsevern. Tilregnelighetsutvalget avga sin innstilling i NOU 2014: 10 *Skyldevne, sakkyndighet og samfunnsvern*, hvor reglene om særreaksjoner er behandlet i kapitlene 21–24. Innstillingen ble fulgt opp gjennom Prop. 154 L (2016–2017)²²⁵, og vilkårene for å idømme særreaksjon i form av tvunget psykisk helsevern er behandlet i proposisjonens kapittel 5. Dette ledet frem til endringer i straffeloven § 62 den 21. juni 2019 nr. 48, som trådte i kraft 1. oktober 2020. Det er ikke foranledning for utvalget i detalj å gå inn på vilkårene for å idømme tvunget psykisk helsevern. Det helt generelle resultatet av lovendringsprosessen var imidlertid at vilkårene for å idømme særreaksjon har blitt senket, ikke minst ved at straffeloven § 62 annet ledd nå lyder:

Overføring til tvunget psykisk helsevern kan også idømmes en lovbrøyer som er utilregnelig etter § 20 annet til fjerde ledd når denne har begått gjentatte lovbrudd av samfunnsskadelig eller særlig plagsom art, særreaksjonen er nødvendig for å verne samfunnet mot slike lovbrudd, faren for nye lovbrudd av samme art er særlig nærliggende, og andre tiltak har vist seg åpenbart uhensiktsmessige.

I proposisjonen (side 122) beskrives de strafferettslige særreaksjonene slik:

Strafferettslige særreaksjoner har som grunnleggende formål å beskytte samfunnets borgere mot fremtidige skadelige handlinger. Ordningen kan sies å bygge på en tankegang om nødrett eller preventivt nødverge. Slike ordninger har lang tradisjon i alle vestlige retts-systemer.

Man kan også se det slik at det er et system hvor den polisiære og påtalerettslige tvang og det psykiske helsevernet forener sine fullmakter og sin kompetanse med formål å verne samfunnet, og derigjennom også i stor grad verner gjerningspersonen mot seg selv. Det følger av endringene som er foretatt i straffeloven § 62, at man har sett behovet for denne samlede innsatsen i større utstrekning enn det man gjorde tidligere. Selv om særreaksjonen ovenfor beskrives som et preventivt tiltak, er den likevel etter sin art i betydelig grad reaktiv, siden den forutsetter at gjerningspersonen allerede har gjennomført handlinger som (samlet sett) er av en viss alvorlighet.

225 Justis- og beredskapsdepartementet, 2017.

Så langt utvalget har kunne konstatere, har det ikke blitt tatt noe initiativ for å få til en tilsvarende endring og utvikling i praksis og i det rettslige rammeverket når det gjelder mulighetene for at det ytes en tilsvarende forent innsats på det rent forebyggende stadiet. Tatt i betraktning at forebygging er politiets primære strategi,²²⁶ og at det uansett fra både et etisk og et samfunnsøkonomisk perspektiv er bedre å forebygge enn å reparere, er det utvalgets oppfatning at den økte erkjennelsen av behov for samfunnsvern også bør gi seg utslag på det rent forebyggende stadium.

4.2 Tolkning, operasjonalisering av mandatet og vurderingskriterier

Tolkning

Hensikten med utvalgets evaluering er å identifisere læringspunkter med følgende punkter som grunnlag:

1. Beskrive og vurdere hvordan PST og politiet har behandlet mottatte tips forut for hendelsen.
2. Beskrive PSTs og politiets håndtering og informasjonsutveksling forut for hendelsen, både seg imellom og ev. til helsevesenet om gjerningspersonen forut for hendelsen.

Evalueringsutvalget har forstått dette slik:

1. Hvordan har politiet og PST behandlet de meldingene som er mottatt om Bråthen forut for hendelsen?
2. Hvordan har denne informasjonen blitt utvekslet mellom politiet og PST, og eventuelt med andre aktører som helsevesenet, og benyttet til mulige forebyggende/risikoreducerende tiltak?

Basert på ordlyden i mandatet representerer utvalgets fortolkning en presiserende utvidelse i alle fall på to punkter: Selv om «tips» er et ord med flere betydninger, er det i denne sammenhengen gjerne betegnelsen på det som i *Bokmålsordboka* beskrives som «(underhånds-)opplysning, råd, vink». En informasjon med bekymring om en person som politiet selv mottar fra en fornærmet i forbindelse med en utrykning og pågrep av en gjerningsperson, vil det ikke være naturlig å beskrive som «et tips». Og selv om «håndtering» er en ganske ubestemt formulering, synes andre kulepunkt i mandatet først og fremst å konsentrere seg om hvordan mottatt informasjon er delt med ulike aktører. Informasjonsutveksling er viktig, likevel er det slik at utvalget ser det av ganske liten verdi i seg selv. Det sentrale er hva informasjonen setter mottakeren i stand til å gjøre, og ikke minst hva som blir gjort med hensyn til alvorlig vold. Utvalget har lagt dette perspektivet til grunn for sin evaluering.

Utvalget understreker at mandatet ikke ber oss om å vurdere politiets forebyggende innsats, og derfor er ikke forebygging som fagfelt behandlet i rapporten.

226 Se Politidirektoratet, 2018.

Operasjonalisering og vurderingskriterier

Det første punktet²²⁷: *Hvordan har politiet og PST behandlet de meldingene som er mottatt om Bråthen forut for hendelsen?* er av utvalget operasjonalisert gjennom følgende vurderingskriterier:

- Mottak, behandling, oppfølging og deling av informasjon om Bråthen vurderes ut fra om det er gjennomført i henhold til gjeldende planverk, rutiner og retningslinjer hos PST og Sør-Øst politidistrikt. Herunder er følgende dokumenter relevante:
 - politiloven 17 b
 - Tipsmottak i PST, veiledning til behandling av tips 2015 og 2017
 - Retningslinjer for radikaliseringskontakten, jamfør Rammer og retningslinjer ved etablering av nye politidistrikt, 2016 (Politidirektoratet, 2016).
 - mandat operasjon Anker 2015 og 2017/2018
 - PSTs etterretningsdoktrine 2014 og 2017
 - Politiets etterretningsdoktrine 2014
- Saksbehandling og tiltak hos PST og Sør-Øst politidistrikt er vurdert ut fra om de er proporsjonale med bekymringen som forelå
- Saksbehandlingen til PST og Sør-Øst politidistrikt er vurdert ut fra om notoriteten er tilfredsstillende

For det andre punktet²²⁸: *Hvordan har informasjonen blitt utvekslet mellom politiet og PST, og eventuelt med andre aktører som helsevesenet, og benyttet til mulige forebyggende/risikoreduserende tiltak?* er følgende vurderingskriterier utviklet:

- Informasjonsutvekslingen mellom PST og politiet er vurdert ut fra om den er utført i samsvar med planverk, rutiner og retningslinjer. Her vil Indicia-prosjektet «Radikalisering og voldelig ekstremisme i Søndre Buskerud politidistrikt», retningslinjer for radikaliseringskontakten samt mandat operasjon Anker 2015 og 2017/2018 være sentrale.
- Informasjonsutvekslingen mellom PST og politiet er vurdert ut fra om politiet og PST har samme forståelse for hverandres oppgaver og ansvar.
- Informasjonsutveksling mellom PST/politiet og samarbeidende etater (helsevesenet) er vurdert ut fra om den er preget av taushetspliktbarrierer og høy terskel for informasjonsutveksling.

Et sentralt forebyggende tiltak er den tverretatlige regionale SLT-ordningen (samordning av lokale rus- og kriminalitetsforebyggende tiltak). SLT er en modell som primært skal samordne lokale rus- og kriminalitetsforebyggende tiltak for barn og unge. På grunn av sin alder faller Bråthen utenfor gruppen «barn og unge», og derfor har utvalget avgrenset vurderinger mot SLT-ordningen.

²²⁷ Se mandat i innledningen av rapporten.

²²⁸ Se mandat innledningsvis i rapporten.

4.3 Beskrivelse av PSTs og politiets behandling av mottatte meldinger forut for hendelsen

Utvalget har funnet det hensiktsmessig først å presentere et overordnet bilde av Bråthens kriminelle aktivitet. Bildet baserer seg i hovedsak på intervjuer av politiansatte ved Kongsberg politistasjon. Derneft foretas en kronologisk beskrivelse av bekymringsmeldingene som PST og politiet mottok i perioden 2015–2020.

Kongsberg-politiets beskrivelse av Bråthen

I 1998, da det fremdeles het Kongsberg politikammer, ble Bråthen første gang registrert i politiets systemer. Derneft teller utvalget 33 forhold i straffesaksregisteret hvor Bråthen frem til 2020 har status som mistenkt, siktet eller domfelt. Bråthen er dømt for seks forhold knyttet til vinning, skadeverk og mindre narkotikaovertrædelser. Han er tidligere anmeldt, men ikke domfelt, for voldshendelser.

I 2010 ble imidlertid Bråthen kontrollert og pågrepet for ruteknusing og vold mot politiet på Kongsberg. Han skal da ha sparket og spyttet etter politiet under pågripelsen og på vei mot arresten. Han fremsatte også drapstrusler mot politiet. Da politiet ransaket Bråthens bopel i forbindelse med denne saken, fant de sverd, kastestjerne og kjøttøks. Bråthen ble fremstilt for lege og innlagt på psykiatrisk avdeling ved Lier sykehus. I denne saken ble Bråthen siktet for vold mot offentlig tjenesteperson. Da det var tvil om Bråthens tilregnelighet, ble saken henlagt. Bråthen har flere ganger vært innlagt i psykiatrien, og siste innleggelse var i mars 2019.

Flere av meldingene som er innført i politiets register, viser Bråthens tilbøyelighet til bruk av vold. Dog mener politiansatte på Kongsberg at Bråthen «ikke har noen voldsom historikk på å utøve vold. Han har bare vært truende», som en politiansatt forklarte det.

Politiet på Kongsberg fortalte at de først og fremst betraktet Bråthen som en utfordring for foreldrene, som opplevde han som truende og voldelig. Han kunne bli sint og knuse inventar i huset. I juni 2020 fikk politiet melding om at han gikk rundt med luftgevær og kniver på seg. Denne kvelden, da han forlot sine foreldre, hadde han lagt igjen våpenreplika i sofaen hjemme hos dem. Politiet på Kongsberg har hatt mest kontakt med Bråthen i forbindelse med slike hendelser. Mor ble tildelt voldsalarm som ble beholdt i over to år (03.10.2017–31.10.2019). Alarmen ble aldri utløst. Bråthen hadde ved flere anledninger besøksforbud overfor foresatte. Politiet fortalte at Bråthens «eneste ønske var å flytte hjem». De erfarte at Bråthen hadde full kontroll på når besøksforbudene var opphevet. Straks besøksforbudene opphørte, sto Bråthen i stuen til foreldrene.

Politiet beskrev Bråthen som en ungdom og etter hvert voksen mann som gradvis ble mer og mer alene. Han mistet kontakt med venner fra ungdomstiden, og han hadde til slutt bare kontakt med foreldrene, unntatt i perioder hvor han hadde forbud mot å besøke dem. Politiansatte på Kongsberg som utvalget har snakket med, beskriver Bråthen som en tidvis «pest og plage» for nærbutikker, da han slengte ut argumenter, ubehageligheter og usakligheter. Bråthen kunne være «stirrende» og fremstå som en «brumlete, sinna type» mot folk. Etter truende oppførsel i ulike butikker i Kongsberg sentrum fikk Bråthen besøksforbud også mot disse.

Ifølge politiet brukte Bråthen mye tid på nettet, men hvor ekstremt innhold han oppsøkte, er uvisst. Politiet vurderte Bråthen til å være en potensiell volds mann, men ikke ekstremt farlig. En politiansatt lagret videoene Bråthen publiserte i 2017, siden han trodde at Bråthen «en dag ville gjøre det helt store», men først og fremst utøve vold mot foreldrene. Utvalget har spurt politifolk på Kongsberg om de var overrasket over hva Bråthen har gjort. De fleste sier at de ikke er overrasket over dette, men over at handlingen 13. oktober 2021 var utført med det «omfanget og brutaliteten» den hadde, som en medarbeider formulerte det.

I det følgende beskrives hvordan PST og politiet har behandlet mottatte tips om Bråthen forut for hendelsen 13. oktober 2021. Beskrivelsen fremstilles i kronologisk rekkefølge av de innkomne meldingene.

4.3.1 Første bekymringsmelding knyttet til radikalisering

En sommerdag i 2015 mottok en medarbeider ved PST Søndre Buskerud PD den første meldingen vedrørende Bråthen og radikalisering. Melding er mer å anse som en bekymring enn som et tips.²²⁹

En privatperson kontaktet medarbeideren i PST Søndre Buskerud på telefon og formidlet sin bekymring knyttet til Bråthens holdninger til islam. Tipser hadde kommet i prat med Bråthen og blitt urolig for det han hørte. Melder fortalte at Bråthen hadde konvertert, eller var i ferd med å konvertere, til islam. Bråthen hadde også kommet med noe tipseren opplevde som bekymringsfulle uttalelser knyttet til islam, opplyst om at han var paranoid schizofren og ønsket å reise til Balkan for å studere «fred». Tipser var redd for at reisen hadde et annet formål enn å gå på skole. Han beskrev Bråthen som en mann som var uten nettverk, «kontaktsøkende og lett å lede/påvirke».

I henhold til Tipshåndtering i PST²³⁰ gjennomførte PST-medarbeideren innledende søk i relevante registre samt i politiets elektroniske vaktjournal og politiets etterretningsregister, Indicia. Disse undersøkelsene viste at Bråthen ikke hadde jobb og var kjent av politiet da han hadde flere straffesaker registrert som mistenkt, siktet og domfelt. I tillegg fremkom det i politiets elektroniske vaktjournal og Indicia at Bråthen tidvis hadde vært i kontakt med psykisk helsevern fra 2010.

Fire dager etter at bekymringsmeldingen ble mottatt, sammenfattet medarbeideren samtalen innhold, og sammen med beskrivelser av den innledende undersøkelsen og funn sendte han dokumentet til Tips – Trusler, med overskriften «Tips om ustabil person». Tips – trusler er en registrering i PST-nettet (Outlook). Tips – Trusler videre-sendte dokumentet til arkivet med følgende informasjon: «Føres på PST Søndre Buskerud.» Dette var slik praksis skulle være, jamfør veilederen for tipsmottak i PST²³¹.

En medarbeider i PST fortalte at da saken kom tilbake til PST Søndre Buskerud, ble det utført ytterligere undersøkelser, blant annet om hvorvidt registeropplysningene var tro-

229 Mandatet ber utvalget om å se på mottak av «tips», men «tips» er ingen dekkende beskrivelse (jamfør PST, som håndterer dette som informasjon) og utvalgets analyse av «tipsene» viser at borgerne som tar kontakt med PST og/eller politiet, er bekymret for Bråthen. På bakgrunn av dette velger utvalget i den videre fremstilling å omtale «tips» som «bekymringsmelding».

230 Politiets sikkerhetstjeneste, 2015 [Begrenset].

231 Politiets sikkerhetstjeneste, 2015 [Begrenset].

verdige. Saken ble liggende i etterretningssystemet.²³² Medarbeideren fortalte at PST på denne tiden var opptatt med tunge fremmedkrigerundersøkelser og hadde et stort arbeidspress. Siden dette ikke var noen hastesak, ble det jobbet med den «imellom slagene», som en medarbeider i PST beskrev det.

Medarbeidere i PST som utvalget har snakket med,²³³ understreket at de innledende undersøkelsene i 2015 ikke viste indikasjon på at Bråthen hadde noen intensjon om politisk motivert vold. Han var derfor helt i grenseland for å registreres som objekt. En medarbeider i PST Sør-Øst fortalte utvalget at «bekymringen nådde ikke opp til hva PST skal bry seg med». At Bråthen hevdet å ha konvertert til islam og planla å reise til Balkan, utløste ingen bekymring hos PST, og saken ble derfor ikke prioritert.

Omtrent en måned etter mottaket av den første bekymringsmeldingen registrerte PST informasjon om at Bråthen hadde vært på reise i Balkan-området, slik den første bekymringsmeldingen antydte at han planla å gjøre. Medarbeideren i PST vurderte dette til å være en ferietur, da Bråthen har familie i området. PST vurderte at disse nye opplysningene fremdeles ikke tilsa at saken traff PSTs fagfelt. Det var ingenting som pekte i retning ekstremisme, men heller at saken hadde «et tydelig psykiatrisk spor», fortalte en medarbeider i PST. Siden vurderingen var at Bråthen ikke utgjorde noen trussel på PSTs område, da saken ikke faller inn under politiloven § 17 b, første ledd nummer 5, men at informasjonen skapte en bekymring, ønsket PST at det lokale politiet skulle følge opp Bråthen.

I januar 2016, seks måneder etter at første bekymringsmelding kom til PST, henvendte en medarbeider i PST seg til radikaliseringskontakten²³⁴ og anmodet politiet om å gjennomføre en bekymringssamtale²³⁵ med Bråthen. Dette ble registrert i det nyopprettede Indicia-prosjektet «Radikalisering og voldelig ekstremisme i Søndre Buskerud politidistrikt»²³⁶. (Hvordan informasjonsutvekslingen mellom PST og politiet foregikk, omtales i delkapittel 4.4.)

En medarbeider i PST Sør-Øst forklarte utvalget at grunnen til at tipset først ble fulgt opp et halvt år etter at det ble mottatt, var at man jobbet med svært mange andre og mer prekære saker. Dette tipset fikk ikke prioritet da de innledende søkene ikke viste tegn på intensjon og kapasitet, men tilsa at det snarere dreide seg om en psykisk syk eller «ustabil person», som var overskriften PST ga meldingen.

232 Fra PST har utvalget fått følgende beskrivelse av hva som skjer med tipsene som kommer inn, men som ikke nødvendigvis leder til umiddelbare tiltak: «PST kan behandle tips i PSTs etterretningsregister etter en førstegangsvurdering dersom opplysningenes trussel- og/eller bekymringspotensial er uavklart, og man avventer eventuell ny informasjon. Tipset anses i disse tilfellene som nødvendige og relevante å registrere, forutsatt at tipset er innenfor PSTs oppgaver og mandat. Informasjonen omfattes av reglene i politiregisterloven med forskrifter og er også særlig regulert i rutiner som omhandler behandling av tips. Reglene innebærer at det er særskilte bestemmelser for gjennomgang og sletting av opplysningene for å hensynta den enkeltes personvern.»

233 I beskrivelsen av den videre saksbehandlingen av tipset i 2015 baserer utvalget seg på det medarbeidere i PST har fortalt om PSTs oppfølging av saken, da vi ikke finner noen skriftlig dokumentasjon på hva PST Søndre Buskerud foretok seg etter at saken ble arkivert og sendt tilbake til regionskontoret.

234 Se delkapittel 4.1.2. for nærmere beskrivelse av radikaliseringskontakt.

235 Radikaliseringskontakten ber om at det gjennomføres en bekymringssamtale, men malen som sendes sammen med anmodningen, betegnes som en «avklaringsamtale».

236 Prosjektet «Radikalisering og voldelig ekstremisme i Søndre Buskerud politidistrikt» ble opprettet i 2015.

4.3.2 Andre bekymringsmelding knyttet til radikaliserings

29. september 2017 møtte mor opp på politistasjonen på Kongsberg fordi hun var bekymret for Bråthens konvertering til islam og den jevnlige kontakten han de siste årene hadde hatt med imamer i Oslo. Hun fortalte at sønnen tok avstand fra foreldrenes vestlige levesett, og at han kunne være truende og i sinne hadde knust ting i huset. Mor fryktet at han fysisk ville skade dem.

Til tross for at ingen vold var utøvd, ble mors bekymring registrert i politiets vaktjournal som «familievold», og i Indicia fikk mors bekymringsmelding overskriften «radikaliserings». Både i PO og i Indicia ble det registrert at Bråthen hadde historikk på psykiatri og rus, vold og trusler. I Indicia ble det loggført at Bråthen var kjent for PST Søndre Buskerud fra tidligere. Utvalget har ikke klart å fremskaffe dokumenter som viser at politiet håndterte morens bekymringsmelding (eller tips) videre annet enn at den ble registrert i politiets systemer.

Samme dag fanget PST Søndre Buskerud opp meldingen i Indicia, og PST registrerte den i sitt journalsystem **29. september 2017** med begrunnelse om at informasjonen kunne beriket kunnskapen om Bråthens eventuelle radikaliseringsprosess og holdninger til vestlige verdier. Utvalget har ikke klart å se at denne meldingen ledet til at Bråthen fikk noen ny eller annerledes vurdering av PST. En medarbeider i PST fortalte imidlertid utvalget at siden denne informasjonen traff PST, ble det gjort nye vurderinger med hensyn til Bråthens intensjon og kapasitet, men at slike vurderinger gjerne ble gjort muntlig på denne tiden og ikke er dokumentert.

4.3.3 Tredje bekymringsmelding knyttet til radikaliserings

Tre måneder senere, **17.12.2017**, publiserte Bråthen to videoer på Facebook og YouTube. I videoene (en norsk og en engelsk versjon) formidlet Bråthen følgende budskap mens han filmet seg selv: «Jeg er budbringer. Er det virkelig dette dere vil? Og til alle som har lyst til å gjøre opp for seg selv, så er tiden inne. Vær vitne til at jeg er muslim.»

Disse videoene oppskaket flere, og samme dag som de ble publisert, mottok politiet den tredje bekymringsmeldingen vedrørende Bråthen. En person som hadde sett videoene, ble ganske forskrekket og kontaktet derfor politiet på Kongsberg om saken. Politiet registrerte meldingen i vaktjournalen som «Undersøkelsessak. (Muslim???)» og skrev at meldingen ble videresendt til «rett enhet» for videre tiltak. Utvalget har ikke klart å spore opp hva som var «rett enhet» for denne meldingen.

Til sammen mottok politiet og PST fem tips om videoene. Noen av tipsene uttrykte først og fremst bekymring for Bråthens helsetilstand og kommenterte at han burde få helsehjelp. Tre av tipsene ble sendt til postmottaket PST. Ett tips ble, som nevnt ovenfor, registrert i politiets vaktjournal, og et annet tips ble mottatt på e-post av en politiansatt ved Kongsberg politistasjon og registrert i Indicia **18.12.2017**. I det følgende slås disse tipsene sammen til å utgjøre «den tredje bekymringsmeldingen». Nedenfor beskrives hvordan dette videre ble behandlet av politiet og PST.

Medarbeideren i Kongsberg-politiet som mottok e-postmeldingen, sendte den videre til en politioverbetjent ved etterforsknings- og sivilseksjonen ved Kongsberg politistasjon

(heretter omtalt som politioverbetjent), som så igjen videresendte meldingen til den sentrale radikaliseringskontakten, seksjonsleder forebygging og en medarbeider ved PST Søndre Buskerud.

Senere på kvelden samme dag kontaktet politiet Bråthens mor for å undersøke saken nærmere, og samtalen ble registrert i politiets vaktjournal på kvelden **18. desember 2017**.

Vedrørende PSTs håndtering av tipsene fortalte en medarbeider i PST at de sikret og gjennomgikk videoene. At islamister publiserte video før de skulle gjøre noe, var noe PST kjente igjen fra islamistmiljøene. PST hentet også frem tipset, informasjonen og vurderingen fra 2015 samt mors bekymringsmelding tre måneder tidligere, og ytringen i videoene ble satt i sammenheng med den øvrige informasjonen. Kombinasjonen av Bråthens psykiatriske diagnose og lave terskel for voldsbruk, sammenholdt med regien og ytringene i videoene, gjorde på ny Bråthen interessant for PST, og «det ble full undersøkelse og trykk på politiet», som en medarbeider i PST uttrykte det.

19.12.2017, klokken 10.48, opprettet PST en undersøkelsessak i eget etterretningsregister, og den aktuelle seksjonen ved Den sentrale enhet ble koblet på saken med en kontaktperson. Dette er i overensstemmelse med Tipsmottak i PST, 2017²³⁷. Det ble gjort innledende undersøkelser for å vurdere Bråthens intensjon og kapasitet. Både etterretningsjournalen og utvalgets datamateriale viser at PST vurderte flere muligheter vedrørende håndteringen av Bråthen: først og fremst pågripelse eller fengsling, dernest at politiet på Kongsberg gjennomførte en bekymringsamtale og/eller at han fikk helsehjelp ved at politiet skulle fremstille ham for psykiatrisk legevakt.

Senere på kvelden gjennomførte en patrulje på Kongsberg en bekymringsamtale med Bråthen (dette omtales i delkapittel 4.4.3), som ble loggført i Indicia. I samtale med utvalget hevdet en medarbeider i PST at patruljens opplevelse av Bråthen reduserte bekymringen.

Dagen etter patruljens bekymringsamtale med Bråthen, **20.12.2017**, registrerte imidlertid Oslo politidistrikt en ny hendelse i sin vaktjournal, om at Bråthen hadde oppsøkt en myndighetsperson med en lapp hvor det sto at han var muslim og hadde en advarsel til vedkommende. Politiets vurdering var at Bråthen var psykisk syk. Han ble derfor fremstilt for lege, som vurderte Bråthen til ikke å oppfylle vilkårene for tvangsinnleggelse. To dager senere ble PST oppmerksom på hendelsen og loggførte den i sitt etterretningsregister. Den sentrale enhet varslet PST Søndre Buskerud og anbefalte samtidig at det ble gjennomført en intensjons- og kapasitetsanalyse av Bråthen.

Lokalt politi på Kongsberg ble varslet om hendelsen, og Bråthen fikk en merknad som en mulig farlig person i etterretningsregistret, Indicia.

Den operative analysen av Bråthen

Som nevnt anmodet en ansatt ved Den sentrale enhet om at det ble gjennomført en intensjons- og kapasitetsanalyse av Bråthen. En nyansatt medarbeider hos PST Søndre

237 Politiets sikkerhetstjeneste, 2017 [Begrenset].

Buskerud gikk i gang med å skrive en operativ analyse av ham. Rapporten ble opprinnelig gradert hemmelig.²³⁸

Den operative analysen sammenstiller all informasjon som PST har tilgang til gjennom søk i ulike register. Den beskriver historikken til Bråthen og hva PST visste om ham. PST har ikke selv drevet med aktiv innhenting av informasjon. Dette fordi informasjonen de har på Bråthen, ganske klart ble vurdert til ikke å være alvorlig nok til å gi PST rettmessig adgang til å skaffe ytterligere informasjon med bruk av lovfestede metoder i forebyggende øyemed. Bråthen ble ifølge PSTs egen vurdering i det alt vesentlige ansett for å falle utenfor PSTs mandat og ansvarsområde, jmfør politiloven § 17 b første ledd nummer 5.

Den operative analysen var ferdigstilt 03.01.2018. Den er på ti sider, og konklusjonen står allerede på rapportens forside: «Trusselnivå: Lav.» Analysen viser blant annet til PSTs temarapport²³⁹ om soloaktører og peker på sårbarhetsfaktorer som gjerne beskriver disse, som utenforskap, manglende tilhørighet til arbeidsliv og psykisk sykdom samt at internett har en sentral funksjon i radikaliseringsprosessen. Bråthen vurderes også med hensyn til disse faktorene. PST kunne blant annet kjenne igjen sårbarhetsfaktorene som er nevnt ovenfor, hos Bråthen. Sammenholdt med annen informasjon PST hadde om Bråthen, vurderte PST det som mulig at han var en potensiell soloterrorist og at det var mulig at Bråthen kunne utgjøre en trussel mot myndighetspersoner. Dette betyr at det var «like sannsynlig som usannsynlig»²⁴⁰ at Bråthen både kunne utføre terrorhandlinger alene og kunne representere en trussel mot myndighetsrepresentanter. Den operative analysen ble avrundet med en ugradert «anbefalt effekt»:

- (U) Det anbefales at Bråthen følges opp i prosjektet OP Anker²⁴¹ med fokus på tverrfaglig tilnærming
- (U) Videre anbefales det oppfølging av lokal radikaliseringskontakt med henblikk på å følge hans utvikling i forholdet til islam og eventuell radikal/ekstrem islam

Bråthen publiserte videoene 17.12.2017, i en tid hvor fremmedkrigere, IS og radikaliserings fremdeles hadde et prioritert sikkerhetsfokus både i Norge og globalt. PST beskrev videoene som en (svak) imitasjon av videoer som IS publiserte i forkant av drap de gjennomførte. Like fullt konkluderte PST det som lite sannsynlig at Bråthen var styrt av ideologi og hadde planer om å utføre politisk motivert vold, men at han hadde psykiske utfordringer og kunne ha kapasitet – i kombinasjon med lav impuls kontroll og besittelse av og fascinasjon for våpen – til å handle med utgangspunkt i egen sykdom, og ikke ideologi.

I samtale med utvalget omtalte flere medarbeidere i PST den operative analysen som både god og grundig. En medarbeider fortalte at «i denne saken har vi gjort mer enn i de fleste andre saker fordi det er et grensetilfelle. Den operative analysen har vi nok ikke skrevet på alle, for å si det slik». Flere andre i PST bekreftet at Bråthen fikk en grundig

238 Da utvalget anmodet PST om dokumenter som viste sakshåndteringen, oppdaget Den sentrale enhet at den operative analysen var for høyt gradert. Dette er en feil, vedgår medarbeidere ved Den sentrale enhet og nedgraderte til den begrensede.

239 Politiets sikkerhetstjeneste, 2017b.

240 For en nærmere beskrivelse av trusselvurderingsgradering, se Trusselvurdering PST, 2022.

241 OP Anker er et samarbeidsforum mellom PST og politiet. For nærmere beskrivelse av OP Anker, se 4.4.3.

behandling med tanke på den lave risikoen de mente han utgjorde med hensyn til ekstrem islamisme.

4.3.4 Fjerde bekymringsmelding knyttet til voldsrisiko

11.6.2020 tok mor kontakt med politiet, da Bråthen hadde brutt besøksforbudet. Han var kommet hjem til foreldrene for å fortelle at han var uenig i besøksforbudet. Mor fortalte at Bråthen gikk rundt med et luftgevær i en sekk og hentet en kniv som han tok med seg. Da sønnen kom, søkte mor tilflukt hos en nabo. Hun fortalte politiet at hun var redd for at han ville bruke luftvåpenet på noen, og at han var veldig ustabil og paranoid.

På bakgrunn av meldingen aksjonerte et bevæpnet politi på Bråthens adresse. Patruljen som møtte Bråthen, beskrev ham som rolig, men psykisk syk. Han ble derfor fremstilt for legevakten. I forbindelse med ransaking på adressen tok politiet midlertidig beslag i både luftvåpen/gassvåpen, machetelignende kniver og springkniv. Bråthen fortalte selv patruljen hvor våpnene ble oppbevart. På legevakten ble ikke Bråthen vurdert til å være syk nok til tvangsinnleggelse, noe patruljen ikke var enig i, men den kjørte han hjem.

Både mors bekymringsmelding og politiaksjonen ble registrert i politiets vaktjournal, men ikke i Indicia.

Under morgenparolen neste dag orienterte politioverbetjenten på Kongsberg med en powerpoint om mors bekymring, bruddet på besøksforbudet, den påfølgende aksjonen og at Bråthen hadde vært fremstilt for lege, men at legen vurderte at Bråthen ikke oppfylte vilkårene for tvangsinnleggelse. Powerpointen inneholdt ikke informasjon om at Bråthen også var relevant for PST, men utvalget kan ikke utelukke at det har blitt opplyst om det muntlig.

4.3.5 Femte bekymringsmelding knyttet til drapsrisiko

Dagen etter bekymringsmeldingen fra mor, **12.06.2020**, ble det opprettet en ny melding på Bråthen i Indicia. En mann møtte opp på Kongsberg politistasjon og uttrykte bekymring for at Bråthen kom til å ta livet av noen i nær fremtid. Melderer hadde året før snakket med Bråthen, som hadde fortalt om en «ny verden og diverse konspirasjonsteorier». Nå hadde melderer på nytt møtt Bråthen og kommet i prat med ham. Bråthen hadde uttalt at det om kort tid ville bli en ny verdenskrig, og at han måtte lære seg sverd kamp og annet selvforsvar. Bråthen hadde også samtidig som han sto med en kniv i hånden, uttrykt at han ønsket å ta et liv, fortalte melder.

Når politiet legger inn meldinger i Indicia, er det en rubrikk for «kommentar» og «vurdering» av meldingen. Knyttet til denne Indicia-meldingen beskrev loggfører Bråthen som en ustabil person som brukte mye tid på konspirasjonsteorier på nett.

4.3.6 Kort oppsummert – PSTs og politiets mottak av tips i saken

Utvalgets undersøkelse viser at når både meldinger og annen informasjon tilfløt PST, genererte dette nye undersøkelser og intensjons- og kapasitetsvurderinger, selv om ikke alle disse ble skrevet ned i en rapport og/eller loggført (sett bort fra den operative analysen i 2017/2018). PSTs vurderinger var både i 2015 og i 2017 at Bråthen var psykisk syk og trengte helsehjelp, men de var like fullt bekymret for at det også kunne ligge politiske motivasjoner til grunn for handlingene og ytringene hans.

Vedrørende bekymringsmeldingene PST mottok, ble politiet koblet inn, enten via radikaliseringskontakten, som tilfellet var i 2015, eller ved direkte kontakt med politiledelsen ved Kongsberg politistasjon, slik det ble gjort i 2017. Utvalget kan ikke se at radikaliseringskontakten i 2017 ble tatt med i loopen av PST, heller ikke i 2018 eller 2019, da Bråthen ble utskrevet fra Blakstad sykehus.

Når tips og annen informasjon om Bråthen tilfløt politiet, kan vi ikke se at etaten har gjort ytterligere undersøkelser eller vurderinger med hensyn til trussel og risiko. Kun etter å ha mottatt tips om videoene i 2017, tok politiet direkte kontakt med PST samt gjennomførte en samtale med mor. Ifølge PST tok samtalen med mor bekymringen ned.

4.4 Beskrivelse av politiets og PSTs håndtering og informasjonsutveksling forut for hendelsen, både seg imellom og eventuelt med helsevesenet

I underpunktene som følger, beskrives PSTs og politiets informasjonsutveksling og samhandling vedrørende de fem bekymringsmeldingene om Bråthen som kom inn (se 4.3).

4.4.1 Første bekymringsmelding knyttet til radikalisering

I 2015 var det nettopp etablert en funksjon som radikaliseringskontakt i Søndre Buskerud politidistrikt (4.1.2). Den aktuelle radikaliseringskontakten fortalte om en «funksjon som ble opprettet uten klare bestillinger eller forventninger» fra Politidirektoratet. Vedkommende opplevde stor frihet til å forme stillingen og utvikle sin egen portefølje. Samarbeidet med PST ble opplevd som vanskelig og utfordrende, og rutiner måtte etableres etter hvert som man fikk mer erfaring. I begynnelsen opplevde radikaliseringskontakten at PST fremfor å opptre som en samarbeidspartner heller brukte radikaliseringskontakten som en forlenget arm inn i ulike miljøer som var interessante for dem, men ikke nødvendigvis for politiet.

Den nyopprettede radikaliseringskontakten i Søndre Buskerud politidistrikt hadde vært virksom i omtrent et halvt år da første bekymringsmelding vedrørende Bråthen ble mottatt i PST. Radikaliseringskontakten hadde på denne tiden ukentlige møter med PST Søndre Buskerud. Han kan ikke huske om Bråthen, i kjølvannet av den første meldingen i 2015, ble nevnt på disse møtene, men ser ikke bort fra at PST Søndre Buskerud informerte om denne. Informasjonsutvekslingen på møtene foregikk som oftest muntlig, og svært lite av samtalen ble registrert. At man i PST baserte seg på muntlighet i dialog med politiet og ikke delte så mye informasjon, bekreftes også av PST selv i møte med utvalget.

Da PST mottok ny informasjon om en reise Bråthen foretok i september 2015, som beriket det innkomne tipset, ba PST via radikaliseringskontakten politiet om å gjennomføre en bekymringssamtale med ham. En medarbeider i PST meldte dette til radikaliseringskontakten, som igjen sendte en e-post²⁴² til politioverbetjenten ved Kongsberg politistasjon hvor han ba politiet gjennomføre samtalen og begrunnet grunnlaget for anmodningen. Vedlagt lå en mal for gjennomføringen av «avklaringssamtalen». Dette ble registrert av radikaliseringskontakten i Indicia-prosjektet «Radikalisering og voldelig ekstremisme i Søndre Buskerud politidistrikt» **19. januar 2016**. Utvalgets undersøkelser

²⁴² I januar 2022 mottok utvalget e-postkorrespondansen mellom politioverbetjenten og radikaliseringskontakten fra 2016 vedrørende anmodningen om samtalen med Bråthen.

tyder på at dette er første gang Bråthen omtales som aktuell islam-ekstremist i politiets systemer.

E-postkorrespondanse²⁴³ viser at politioverbetjenten som mottok henvendelsen, videre-sendte den til sin lokale forebygger, som var utpekt som lokal radikaliseringskontakt, og spurte om han kunne ta samtalen med Bråthen.

Etter fem måneder (**13.5.2016**) svarte politioverbetjenten på henvendelsen fra radikaliseringskontakten på e-post, hvor han blant annet skrev at han hadde purret på den lokale forebyggeren om å gjennomføre samtalen med Bråthen, noe som tyder på at samtalen fem måneder etter anmodningen fra PST fremdeles ikke var blitt gjennomført. Både radikaliseringskontakten og PST hevdet at de flere ganger purret på Kongsberg-politiet for å få samtalen gjennomført. Disse purringene har utvalget verken sett dokumentasjon på eller fått bekreftet av politiet på Kongsberg.

I samtale med utvalget fortalte den lokale forebyggeren på Kongsberg at han sendte henvendelsen fra politioverbetjenten videre i systemet og ba en kollega ved Kongsberg politistasjon om å gjennomføre samtalen. Utvalgets undersøkelser avdekket ikke hvorvidt samtalen ble realisert, eller hvem som i tilfelle gjennomførte den. Mest sannsynlig ble avklarings samtalen med Bråthen aldri gjennomført i 2016, da PST heller ikke fikk tilbakemelding på det.

Men **10. juni 2016** gjennomførte den lokale forebyggeren på Kongsberg en bekymrings-samtale med Bråthens mor. Etter samtalen vurderte forebyggeren at Bråthen «ikke er aktuell [for oppfølging]», siden flere av hans sterke uttalelser mot USA og Vesten for øvrig mest sannsynlig skyldtes en dårlig sykdomsperiode, ifølge moren. Moren skulle følge med og kontakte politiet om Bråthen kom med nye uttalelser. Politiet hadde også informasjon om at Bråthens pass befant seg hos foreldrenes hans. Dermed vurderte politiet at «foresatte vil ha litt kontroll på hans reiseplaner».

Denne vurderingen tok, ifølge PST, trusselen ned. Utover dette ble det ikke utvekslet informasjon mellom politiet og PST i Bråthen-saken i formelle kanaler før i desember 2017.

4.4.2 Andre bekymringsmelding knyttet til radikalisering

Den andre bekymringsmeldingen om radikalisering ble mottatt av politiet og kom fra mor i **september 2017**. PST nevnes i Indicia-meldingen, men i utvalget er man usikre på om PST fanget opp meldingen, da det ikke ligger noe skriftlig på denne. Det utvalget kan si, er at meldingen ikke genererte ytterligere informasjonsutveksling og samhandling mellom politiet og PST. Utvalget er heller ikke kjent med at politiet fulgte opp bekymrings-meldingen på noen slags måte.

4.4.3 Tredje bekymringsmelding knyttet til radikalisering

I forbindelse med bekymringsmeldingen i 2017 vedrørende videoene som Bråthen publiserte på Facebook og YouTube 17.12.2017, ble det **19.12.2017** avholdt et møte hvor lokalt PST, politioverbetjenten ved Kongsberg politistasjon, lokal påtalejurist, inn-

²⁴³ E-post mottatt 2022.

satsleder og operasjonsleder deltok.²⁴⁴ En medarbeider i PST fortalte utvalget at PST holdt en orientering om sin bekymring for Bråthen og hans utvikling fra det første tipset kom i 2015. På dette møtet løftet PST opp spørsmålet om hvorvidt politiet skulle pågripe og mulig varetektsfengsle samt gjennomføre en bekymringssamtale med Bråthen vedrørende radikaliseringsproblemer. Men da politiet på Kongsberg og PST Søndre Buskerud hadde ulikt syn på straffbarheten i det Bråthen hadde publisert, svarte politiet at de ikke ønsket å gjøre noe i saken denne dagen og ba om mer informasjon og en påtalemessig vurdering av ytringene i videoene. PST tok opp spørsmålet om straffbarheten av videoene opp med egen jurist i Den sentrale enhet.

Etterretningsjuristen vurderte at videoene ikke hadde straffbart innhold. Vedkommende beskrev videoene som «uspesifisert truende, men utgjør ingen straffbar trussel».

Samme formiddag som Den sentrale enhet avklarte at ytringene i videoene ikke var straffbare, loggførte politiet på Kongsberg dette i egen vaktjournal og la til: «videre oppfølging lagt til PST.»

Den sentrale enhet kommuniserte skriftlig til PST Søndre Buskerud at det fremdeles forelå «et sterkt ønske» om at lokalt politi tok kontakt og en prat med Bråthen og eventuelt fikk ham fremstilt for psykiater. Hvis dette ikke skjedde, var alternativet at en ansatt ved Den Sentrale enhet gjennomførte samtalen. Men dette burde unngås, da det ifølge Den sentrale enhet var «lokalt politi som 'eide' saken». Dette ble loggført i PSTs etterretningsregister.

På dette tidspunktet hadde politiet på Kongsberg, som nevnt ovenfor, allerede sagt fra seg saken og lagt ansvar for hva som skjer videre i saken til PST (jamfør politiets vaktjournal-logg «videre oppfølging lagt til PST»), siden videoene ikke var straffbare.

En medarbeider i PST Søndre Buskerud beskrev «overleveringen» av saken fra PST til politiet slik:

Det er ingen formell overlevering [av saken fra PST til politiet], men det har vært tett dialog med PST og lokalt politi på Kongsberg. Kanskje uvanlig mye kontakt. Bråthen var PST bekymret for – selv om det ble vurdert som lite sannsynlig at han var drevet av ekstremisme.

Utvalget mener at registreringene hos henholdsvis PST og politiet viser at «partene» har ulike forventninger til hverandre, og de gjør ulike avveininger om hva «motparten» har ansvar for.

Som nevnt ønsket ikke lokalt politi på Kongsberg å gjennomføre noen samtale med Bråthen uten mer informasjon og vurdering av videoene. Men **19.12.2017** kom, ifølge en medarbeider i PST, en anmodning til operasjonsleder Søndre Buskerud om å bruke en uniformert politipatrulje til å gjennomføre samtalen med Bråthen. Hvorvidt ledelsen ved Kongsberg politistasjon var involvert i denne beslutningen, var det ingen av våre informanter som visste eller husket noe om. PST-medarbeideren fortalte utvalget at det var/er vanlig praksis å ta kontakt med operasjonsleder med anmodninger om å gjennomføre oppdrag på vegne av PST. Dersom en sak haster og er alvorlig nok, vil PST ta oppdraget selv. I andre saker, der de ikke når frem andre steder i organisasjonen, tar de anmod-

244 Jamfør e-post fra politioverbetjenten 19.12.2017.

ningen til et høyere nivå. Men i dette tilfellet ble det en anmodning som operasjonsleder tok beslutning på.

Etter det ovennevnte møtet (19. desember 2017) tok politioverbetjenten kontakt med Bråthens psykiater ved DPS Kongsberg med spørsmål om hvorvidt Bråthen var under behandling der. Psykiateren opplyste om Bråthens diagnose, at han ikke var under behandling og heller ikke ønsket behandling. Politioverbetjenten oversendte psykiateren både den engelske og den norske versjonen av videoene.

Politiets samtale med Bråthen

19.12.2017, etter avtale med operasjonsleder, ble patruljeleder på Kongsberg oppringt av en medarbeider i PST Søndre Buskerud som ønsket at patruljen tok et hjemmebesøk hos Bråthen samme kveld. Patruljelederen fikk se videoen, og PST ønsket at patruljen skulle prate med Bråthen om videoen som var lagt ut samt se hvordan han hadde det hjemme. Patruljelederen opplevde det som viktig for PST at patruljen kom seg inn i leiligheten til Bråthen, noe som kunne bli en utfordring da det ikke forelå noen ransakingsbeslutning.

Ut fra kjennskap til Bråthen og hans historikk var patruljeleder usikker på hvordan Bråthen kunne oppføre seg. På bakgrunn av dette bestemte patruljeleder sammen med makker at de ville ha forsterkninger som kunne bistå om noe skulle skje. Sammen med patruljen var det innsatsleder og to politibetjenter. De ble enige om at patruljeleder og kollegaen gjennomførte samtalen, mens de andre oppholdt seg utenfor leiligheten.

Klokken 18.12 den **19.12.2017** tok de tre patruljene seg ut til Bråthens bopel. Patruljeleder og piketten på bilen kontaktet Bråthen og spurte om å få komme inn i leiligheten. Bråthen ba om å få se ransakelsesbeslutningen for besøket, noe politiet selvsagt ikke hadde. Patruljen brukte omtrent 15 minutter på å «snakke seg inn» i leiligheten. Patruljeleder fortalte til utvalget om en svært ryddig leilighet, med tellekanter, og at Bråthen hadde bakt kake denne dagen. Det ble gjort lydopptak av hele samtalen, fra patruljen tok kontakt, til de avsluttet oppdraget. Utvalget har hørt på lydfilen, og vi deler patruljens beskrivelse av hvordan samtalen forløp. Det var en rolig samtale som varte i 30 minutter. De tok opp publiseringen av videoene, formålet med publiseringen, hvilke reaksjoner Bråthen ønsket å oppnå, og hans sosiale nettverk samt betydningen av å ha kontakt med andre.

Etter samtalen meldte patruljen tilbake til medarbeider i PST med oppfordring om at Bråthen først og fremst trengte helsehjelp. I politiets vaktjournal (PO) ble det loggført en kort oppsummering av samtalen: «Bråthen hadde åpnet frivillig og de hadde en rolig samtale og han fremstod adekvat. Leiligheten var meget ryddig. Han skjønnte hvorfor politiet hadde kommet. Han forklarte at han ofte ser religiøse videoer på YouTube og ble 'revet med', men baktanken rundt postingen var et 'fredsbudskap'.»

Neste dag, (20.12 2017) loggførte den lokale radikaliseringskontakten/forebyggeren på Kongsberg PO- meldingen i etterretningsregisteret Indicia. I tillegg loggførte han å ha snakket med kommunen om en utekontakt, alternativt leder for islamsk kultursenter, som kunne ta en prat med Bråthen. Videre loggførte forebyggeren at «behandlende psykolog ved DPS (navn og telefonnummer) har fått innsyn i all kontakt Espen [Bråthen] har hatt med politiet siden 2010 (både strafferegister og PO-meldinger)». Det loggføres

ikke noe om trussel, risiko, intensjon og kapasitet hos Bråthen, slik malen for «avklarings-samtale» ber om.

Hva skjer med bekymringsmeldingen i operasjon Anker?

I 2017 ble Indicia-prosjektet «Radikalisering og voldelig ekstremisme i Søndre Buskerud politidistrikt» erstattet med operasjon Anker (OP Anker), som er et samarbeidsprosjekt mellom PST og politiet. I politiet er OP Anker organisert slik at hver geografiske driftsenhet har et OP Anker-forum, som ledes av seksjonslederene ved den geografiske driftsenhet i distriktet. I dette forumet sitter representanter fra etterretningstjenesten ved fellesenheten og den geografiske enhet, seksjonsleder forebygging, forebyggerkontakt ved de lokale politistasjonene og representanter fra det regionale PST-kontoret. I tillegg har PST og politiet på nasjonalt nivå et OP Anker-forum.²⁴⁵

Etter publiseringen av videoene var Bråthen et tema på Op Anker-møtene i 2018 og 2019. Beskrivelsen som følger, baserer seg på informasjon fra journaler og referater fra OP Anker-møter hvor Bråthen ble drøftet, og intervjuer med politiansatte.

PST har registrert at det ble gjennomført et OP Anker-møte **21.12.2017** hvor Bråthen, på bakgrunn av videoene, hadde vært et tema. PST journalførte at et tiltak fra politiet var å sende en bekymringsmelding til kommunen for ytterligere oppfølging av Bråthens helse. I møtoreferatet fra 21.12.2017 er imidlertid ikke Bråthen nevnt. Det første møtoreferatet hvor Bråthen nevnes, er fra 11.1.2018, altså en måned etter at videoene ble publisert. Det er ikke mulig å lese av dette referatet at Bråthen hadde vært et tema på møtet 21.12.2017, slik PST har registrert.

11.01.2018 er det første OP Anker-møtet hvor Bråthen nevnes i referatene. Tiltakene som ble bestemt på dette møtet, var å ta kontakt med fastlegen og høre om status og medisiner, samt oppdatere Indicia. Indicia oppdateres fire dager senere, 15.1.2018, med informasjon om Bråthens handlinger i hovedstaden og at Oslo PD har opprettet straffesak. Til slutt noteres det at Bråthen er «flagget».

Neste OP Anker-møte hvor Bråthen nevnes, er **18.1.2018**. Her står det kort at tiltakene fra forrige møte er gjennomført samt at DPS er varslet.

22.2.2018 er Bråthen igjen et tema på OP Anker-møtet. Referatet er kort, en setning som beskriver at det har vært en (alvorlig) hendelse mellom Bråthen og foreldrene, samt beslutningen: «Må fortsatt følges opp av Kongsberg [politistasjon].»

Det går 13 måneder før Bråthen igjen dukker opp i OP Anker på bakgrunn av helsemessig informasjon. I referatet fra **28.3.2019** står det at Bråthens psykiater på Blakstad har informert om at han er ute igjen. Vedkommende opplyste også at Bråthen først ble lagt inn på tvang, som senere ble omgjort til frivillig innleggelse, og at Bråthen ikke ønsket å ta medisinen sin fremover. Referatet avsluttes med: «Forebyggeren²⁴⁶ på Kongsberg varslet.»

²⁴⁵ For mer informasjon om OP Anker på nasjonalt nivå, se Al-Noor-rapporten (Evalueringsutvalget, 2020).

²⁴⁶ I referatet står det fornavnet på forebyggeren.

I referatene fra OP Anker-møtene fra 04.04.2019 og 02.05.2019 gjentas formuleringen fra referatet 28.3.2019 (se ovenfor). Med andre ord fremkom det ingen ny informasjon om Bråthen etter at han kom ut fra Blakstad sykehus.

Når det gjelder den operative analysen av Bråthen (se delkapittel 4.3.4), er det på bakgrunn av samtale med medarbeider i PST Sør-Øst grunn til å tro at de ugraderte anbefalingene²⁴⁷ ble presentert på et av OP Anker-møtene i 2018. Dog er den ugraderte anbefalingen ikke referatført. En medarbeider i politiet som deltok på OP Anker-møtene, fortalte utvalget at politiet ikke foretok noen trussel- og risikovurdering med hensyn til Bråthen, og en trusselvurdering av Bråthen var heller ikke noe tema på OP Anker-møtene.

4.4.4 Fjerde og femte bekymringsmelding til politiet

Politibetjenten som opprettet den fjerde meldingen i politiets vaktjournal, hvor mor kontaktet politiet og var bekymret siden Bråthen møtte opp hjemme hos foreldrene med våpen og i strid med besøksforbudet, loggførte ikke meldingen i Indicia, og PST fanget den heller ikke opp.

Politibetjenten som opprettet Indicia-meldingen vedrørende femte bekymringsmelding, om at Bråthen skulle ta liv, tagget den ikke som relevant for PST, og PST fanget da ikke opp meldingen.

En medarbeider i PST mente overfor utvalget at «politiet skulle ha tagget til PST» for å gjøre oppmerksom på at den kunne være «PST-relevant».

4.4.5 PSTs og Kongsberg-politiets oppfatning av oppgaver og ansvar

I Bråthen-saken har PST både i 2015 og i 2017 gjort analytiske vurderinger av Bråthen som viser at han verken er radikaliseret eller har noen politisk intensjon om å utøve vold. Men at Bråthen kunne være en mulig farlig volds mann, mente PST ble tydelig formidlet til politiet, selv om det ikke står nedskrevet noe sted, da «det på den tiden var mest muntlig formidling og kanskje ikke alt står i referater, dessverre», som en PST-medarbeider formulerte det. Siden Bråthen ikke slo ut på noen av PSTs indikatorer med hensyn til «planlegging, terror, kapasitetsøkning og voldsøkning», uttalte en medarbeider i PST til utvalget at «da er han et objekt som det er naturlig at politiet følger opp sammen med psykisk helsevern». PST antok at politiet hadde tett oppfølging av ham. Som en PST-medarbeider sa: «Vi tenkte at han er jo helt sikkert på politiets radar.» Utvalget oppfatter at PST har tatt politiets oppfølging av Bråthen for gitt, uten å forsøke å få denne bekreftet.

Et hovedfunn vedrørende informasjonsutveksling og samhandling mellom PST og politiet dreier seg om at PST hadde tiltro til at Bråthen ble håndtert og fulgt tett opp av politiet på Kongsberg i samarbeid med helsevesenet. For eksempel, noen uker etter Bråthens forsøk på å kontakte en myndighetsperson i Oslo (se 4.3.4), ble hendelsen omtalt under et møte mellom PST og Oslo politidistrikt hvor flere enheter/avsnitt var representert. En medarbeider fra Den sentrale enhet som deltok i møtet, opplyste om at «saken/ Bråthen følges opp av Sør-Øst PD». I midten av januar 2018 noterte Den sentrale enhet

247 (U) Det anbefales at Bråthen følges opp i prosjektet OP Anker med fokus på tverrfaglig tilnærming
(U) Videre anbefales det oppfølging av lokal radikaliseringskontakt med henblikk på å følge hans utvikling i forholdet til islam og eventuell radikal/ekstrem islam.

at «[p]olitiet på Kongsberg har etablert et samarbeid med helsevesenet i forbindelse med Bråthen og det vil bli diskutert om det er mulig å iverksette evt. tiltak overfor ham». En måned senere formidlet dessuten PST Søndre Buskerud til Den sentrale enhet at «Bråthen følges opp tett av politiet på Kongsberg politistasjon som har dialog med fastlege og psykiater».

Utvalgets undersøkelser viser imidlertid at politiet på Kongsberg ikke hadde «dialog» med fastlegen, og at Bråthen heller ikke ble «fulgt tett opp» av politiet, slik PST antok. Utvalgets undersøkelse viser videre at ledelsen ved Kongsberg politistasjon de siste seks årene har hatt et årlig møte med ledelsen ved DPS hvor de i anonymisert form samarbeider om felles utfordringer. Politilederne som deltar der, kan ikke erindre at utfordringene med Bråthen har vært tatt opp på disse møtene.

Slik utvalget forstår det, la PST til grunn at Bråthen ikke primært var en person som skulle følges opp av PST innenfor deres ansvarsområde etter politiloven § 17 b første ledd nummer 5, men ønsket likevel å bli informert om hendelser og utvikling knyttet til ham. Dette for å komplettere bildet av ham så man kunne ta stilling til om det var grunnlag for å gjøre en ny og annen vurdering. Politiet i Sør-Øst synes ikke å ha fanget opp informasjonsbehovet hos PST. En medarbeider i politiet i Sør-Øst fortalte: «[M]an har fått inntrykk av at PST heller ikke har hatt mistanke om radikaliserings. Det gjenspeiler jo tiltakene som har vært: gjennomføre samtaler med Bråthen, familien og koordinere helse.»

På spørsmål fra utvalget om det er hold i beskrivelsen av samarbeidet mellom helsevesenet og politi som tett, mente en medarbeider på Kongsberg at det ikke var dekkende å si at det har vært et «tett samarbeid med helse» (jamfør PSTs sitater ovenfor). Informasjonen har hatt preg av å være enveis da den har gått fra politiet til helse. Tjenestepersonen forklarte at «det er ikke etablert noe samarbeid mellom politi/helse om hvordan håndtere Bråthen. Vi sparrer ikke frem og tilbake [med helsevesenet]».

Videre fortalte tjenestepersonen at han «opplevde at det ikke har vært et tett samarbeid mellom politiet på Kongsberg og helse i saken», slik PST formidlet i sine journaler i 2017/2018. Politiet på Kongsberg har kun delt informasjon om Bråthen til DPS, psykologen og fastlegen.

4.4.6 «Så ble det stille» 8. august 2020–13. oktober 2021

I politiet råder holdningen «intet nytt er godt nytt». Det kan virke unødvendig å skrive om noe som ikke har skjedd, men evalueringen av PSTs og politiets håndtering av Bråthen-saken bør også inneholde noen ord om perioden 8. august 2020–13. oktober 2021.

Siste registrering på Bråthen er i Indicia 1. august 2020, og siste gang politiet var i kontakt med ham, var 8. august 2020 i forbindelse med klager fra naboer. Forholdet ble ordnet på stedet. Så ble det stille frem til 13. oktober 2021, da den tragiske hendelsen rammet Kongsberg by. I denne 14 måneders lange perioden har ingen i politiet kontakt med hverken Bråthen, foreldrene eller helsevesenet. Sett i ettertid: Med tanke på alle bekymringsmeldingene om Bråthens radikaliserings, og lettpåvirkelige tilstand, vold- og drapsrisiko, hans frynsete sinn, PSTs oppmerksomhet på og interesse for ham, Bråthens lefling med religion, våpenfascinasjon som indikerer en mulig soloterrorist og en potensiell

trussel mot myndighetspersoner, fravær av venner og annen sosial kontakt, besøksforbud overfor nærbutikker og foreldrene som fryktet ham, gjentatte psykiatriske innleggelses frem til 2019, det forholdet at Bråthen motsatte seg helsehjelp, ikke tok medisiner, brukte tiden på islamvideoer på YouTube, og at han var flagget som en farlig person i politiets systemer, er det betimelig å stille spørsmål ved «den stille perioden». Burde noen vært bekymret også så lenge ingenting skjedde?

4.5 Utvalgets vurderinger

Utvalgets vurderinger er utelukkende avgrenset til hva som er gjort i saken med grunnlag i mottatte meldinger og informasjon. Det er en viktig presisering at utvalget ikke er bedt om å vurdere alvorligheten av innholdet i meldinger og informasjon. Dette har utvalgets medlemmer heller ikke kompetanse til å gjøre.

Et kritisk aspekt ved utvalgets vurdering av tips- og informasjonshåndtering og -deling er at det vi undersøker, skjedde flere år tilbake i tid. I samtaler med utvalgets informanter kom det frem at en stor del av det som var mangelfullt i 2015–2018, synes å fungere bedre i dag. Politireformen har satt seg, og politiorganisasjonen i Sør-Øst har gjort fremskritt, selv om de fleste informantene hevder at det fremdeles er en vei å gå, særlig hva gjelder etterretning, trussel- og risikovurdering og «proaktiv»²⁴⁸ forebygging. Både politiet og PST i Sør-Øst hevder at informasjonsutveksling og samhandling mellom dem har fått tydeligere rammer og struktur og fungerer bedre nå. Det samme gjelder for PSTs organisering og forbedring av egen organisasjon og tipsmottak og -håndtering (for en utdypende beskrivelse av dette arbeidet, se Al-Noor-rapporten 2020²⁴⁹).

På bakgrunn av dette, og i lys av hva som er formålet med en evaluering med erfaringslæring som formål, har utvalget lagt til grunn at en vurdering av mottak og behandling av informasjon i liten grad har noen verdi i seg selv. Mandatet er derfor forstått slik at vi også bør se på hvordan denne informasjonen, i et mulig forebyggende perspektiv, har blitt benyttet i forkant av hendelsen 13. oktober 2021. Vurderingen konsentrerer seg i hovedsak om det som *i dag* fremstår som det mest sentrale i saken, og som utvalget mener det ennå kan være utfordringer med i et forebyggende perspektiv.

4.5.1 Vurdering av hvordan PST har behandlet mottatt informasjon om Bråthen forut for hendelsen

Vurderingen tar utgangspunkt i følgende planverk, rutiner og retningslinjer som er nedfelt i tipsmottak i PST, veiledning til behandling av tips 2015 og 2017 samt PSTs etterretningsdoktrine for 2014 og 2017.

Tipshåndtering 2015 og 2017

Som et ledd i en pågående forbedringsprosess i kjølvannet av 22. juli-terroren hadde PST utarbeidet og forbedret sine veiledere for mottak av tips i 2015²⁵⁰ og 2017²⁵¹ (for mer informasjon om forbedringsprosessen hos PST i kjølvannet av 22. juli-terroren, se Evalueringsutvalget, 2020). Veilederne, som er unntatt offentligheten, beskriver rutiner og bearbeidelse av innkomne tips.

248 Politiet i Sør-Øst hevdet at forebyggingen kjennetegnes ved at tiltak besluttes når noe har skjedd. Dette kaller de for reaktiv forebygging. Proaktiv forebygging vil gå ut på å være i forkant av en eventuell ny hendelse.

249 Evalueringsutvalget, 2020.

250 Politiets sikkerhetstjeneste, 2015 [Begrenset].

251 Politiets sikkerhetstjeneste, 2017 [Begrenset].

- *Utvalget vurderer at PST mottok, håndterte og fulgte opp tipsene og annen tilflytende informasjon om Bråthen i 2015 og 2017 i tråd med gjeldende retningslinjer og rutiner nedfelt i veiledere for mottak av tips.*

Tipsene ble raskt håndtert, og innledende søk ble raskt initiert, slik et av formålene med veilederne var. Imidlertid stusser utvalget på det tok fem måneder *før PST formelt tok saken videre med radikaliseringskontakten i januar 2016*. Dette kan ha flere årsaker. For det første at det var andre og mer prekære tips og saker som måtte håndteres. Utvalget har ingen grunn til å betvile dette, da vi ikke har kunnskap om saksmengden til PST Søndre Buskerud høsten 2015. Vi vet at det på denne tiden var høy aktivitet i islamistiske miljøer, jamfør PSTs trusselvurdering i 2015. I tillegg fremsto Bråthen som lite troverdig med hensyn til politisk intensjon, og utvalget har merket seg overskriften medarbeideren i PST satte på tipset: «Tips om ustabil person.» Overskriften viser at PST vurderte Bråthen mer som en helsesak enn som en PST-sak. Da tipset kom, sommeren 2015, ble han heller ikke vurdert som en politisak.

Trussel og risikovurdering i 2015

PST fikk sin første etterretningsdoktrine i mars 2014, litt over ett år før tipset i 2015. Etterretningsdoktrinen²⁵² beskriver hvordan PST skal jobbe med etterretning som prosess. Da doktrinen er et gradert dokument, er det begrenset hva utvalget kan si om innholdet, men kort fortalt beskriver doktrinen PST som etterretningsorganisasjon og hva som kjennetegner etterretningsprosesser: hvordan arbeidsmetoden ideelt sett bør gjennomføres for å kvalitetssikre en systematisk innhenting, analyse og vurdering av informasjon om aktører og fenomener som kan utgjøre en trussel. Etterretningens formål er at trusselvurderingen skal danne grunnlag for beslutningsstøtte for eksterne og interne beslutningstakere.

PSTs mottak og håndtering av tipset i 2015 (og videoene i 2017) kjennetegnes som *undersøkelsessak(er)*, hvor hensikten er å *avklare* om Bråthens handlinger og ytringer faller innenfor PSTs oppgaver etter politiloven § 17 b. Siden de innledende søkene i 2015 viste at Bråthen ikke falt innenfor PSTs mandat, vurderer utvalget at etterretningsdoktrinens beskrivelse av en styrt etterretningsprosess ikke er relevant som grunnlag for vurderingen av tipsmottak i 2015.

Tiltak – avklaringsamtale

En viktig funksjon PST har, er å identifisere og avklare trusler og bekymringer.²⁵³ 22. juli-kommisjonens²⁵⁴ kritikk av PST for å være for lite pågående, kreativ og med liten vilje til å identifisere nye trusler tilsier at man må ha den rette viljen og holdningen til tjenesten. Tiltakene som iverksettes med dette formålet, har også en etisk side. Tatt i betraktning den trusselen som IS og fremmedkrigere utgjorde på tiden da det første tipset kom inn, kan det være på sin plass å spørre om PST hadde grunn til å være mer bekymret enn hva de har hevdet å være vedrørende Bråthen. Dermed blir vurderingskriteriet om hvorvidt PSTs håndtering av tipset og informasjonen var «nødvendige og proporsjonale i forhold til sakens alvorlighet», betimelig. Tipset i 2015 hastet ikke, og saken var ikke tilstrekkelig alvorlig med hensyn til PSTs ansvarsområde. Sett i lys av dette er innledende registersøk nødvendig og proporsjonalt til sakens (lave grad av) alvorlighet.

252 Politiets sikkerhetstjeneste, 2014, s. 11 [Begrenset].

253 Politiets sikkerhetstjeneste, 2017 [Begrenset].

254 NOU 2012: 14, side 459.

Beslutningen om en avklaringssamtale forutsetter at det foreligger en potensiell trussel eller bekymring om politisk motivert vold og terror. I 2015 vurderte PST Bråthen til ikke å utgjøre noen terrortrussel, men anmodet like fullt politiet om å gjennomføre en samtale med han.

- *Utvalget vurderer at anmodningen til politiet på Kongsberg primo 2016 om å gjennomføre en bekymringssamtale/avklaringssamtale med Bråthen ikke var nødvendig og proporsjonal med hensyn til de opplysningene som forelå på dette tidspunktet, og den lave graden av alvorlighet.*

Utvalget er også i tvil om hva formålet med samtalen skulle være, da dette ikke fremkommer i våre data.

Risiko- og trusselvurdering i 2017

I 2017 kom det en revidert utgave av etterretningsdoktrinen fra 2014. Da endringene ikke er av vesentlig betydning for utvalgets vurdering, går vi ikke nærmere inn på disse. Vedrørende tipsene i 2017 ble etterretningsdoktrinen relevant, siden PST på bakgrunn av ny informasjon om Bråthens handlinger, med utgangspunkt i både videoene og forsøk på å oppsøke myndighetsperson, foretok en operativ analyse av Bråthen.

- *Utvalget vurderer at etterretningsdoktrinens krav om en styrt, strukturert analyseprosess og notoritet er utført på en tilfredsstillende måte.*

To dager etter tipset om videoene mottok PST ny informasjon som ga grunn til å være bekymret for om Bråthen kunne utgjøre en trussel mot myndighetspersoner og rikets sikkerhet. Uten at dette kan leses ut fra PST journaler, vurderer utvalget at denne bekymringen forsvarte ressursbruk på en grundigere analyse av trusselen Bråthen potensielt kunne utgjøre, og Den sentrale enhet ba PST Søndre Buskerud om å utarbeide en operativ analyse av ham. Så langt utvalget vurderer dette, er arbeidet med den operative analysen i henhold til PSTs etterretningsdoktriner av 2017.²⁵⁵

I henhold til etterretningsdoktrinens beskrivelse av etterretningsprosessen og etterretningsproduktet fremstår rapporten som grundig, med systematisk fremstilling av tilgjengelig data og informasjon, som igjen vurderes i lys av både vitenskapelig kunnskap og kontekstuelle forhold. Analysen avsluttes med en prediksjon samt en ugradert anbefaling om videre oppfølging i saken.

Etterretningsprosessen dreier seg også om formidling av etterretningsproduktet.²⁵⁶ Etterretningsdoktrinen beskriver visse prinsipper for formidling av etterretningsprodukter, blant annet skal formidlingen leveres beslutningstaker i rett tid, budskapet må komme klart og tydelig frem, dessuten skal det være notoritet på intern fordeling og ekstern deling. I vårt tilfelle skulle etterretningsrapporten formidles både internt i PST og til politiet. Et naturlig forum for å formidle etterretningsrapporten ville vært OP Anker.

²⁵⁵ Ut fra vår lesning ser vi at informasjonen som legges til grunn for den operative analysen, er samme informasjon som utvalget har fått tilgang til gjennom PSTs journaler, PO-logger og etterforskningsmaterialet i saken. Det vil si at rapporten ikke inneholder informasjon som utvalget ikke er gjort kjent med.

²⁵⁶ Politiets sikkerhetstjeneste, 2017 [Begrenset].

- *Utvalget vurderer at formidling av etterretningsproduktet er ikke utført på en tilfredsstillende måte.*

Da det ikke har vært mulig for utvalget å spore opp hvorvidt etterretningsproduktet har vært formidlet til politiet i Sør-Øst politidistrikt, er det heller ikke mulig å vurdere de resterende prinsippene for formidling av etterretningsprodukter, jamfør etterretningsdoktrinen.²⁵⁷

Utvalget ønsker like fullt å dvele ved innholdet i den ugraderte anbefalingen,²⁵⁸ siden vi mener det fremstår som uklart. Anbefalingen om at den lokale forebyggingskontakten bør følge Bråthens utvikling i forholdet til islam og eventuell ekstrem islamisme, er i seg selv god, men fra politiets ståsted kan den fremstå som av liten verdi da politiet, i likhet med PST, verken hadde hjemler eller kapasitet til en proaktiv oppfølging av Bråthen. Nå ligger det neppe til PST-medarbeideren som utførte den operative analysen, å foreslå hvordan anbefalingen taktisk sett kan gjennomføres i politiet, men samtidig kan det være på sin plass å forvente at anbefalinger fra PST til politiet er realistiske med hensyn til hva politiet har mulighet til å gjøre med utgangspunkt i de rettslige rammene. Utvalget vurderer at politiet har mulighet til å registrere hendelser i Indicia og hekte PST på meldingen, i de tilfeller patruljen har vært i kontakt med Bråthen, eller dersom det kommer inn andre meldinger om ham. Men dette kan neppe karakteriseres som «å følge med hans utvikling», da en slik praksis blir for vilkårlig og ustrukturert dersom formålet med oppfølgingen skulle være å forhindre en alvorlig kriminell handling.²⁵⁹

4.5.2 Vurdering av hvordan politiet har behandlet den informasjon som er mottatt om Bråthen forut for hendelsen

Vurderingen tar utgangspunkt i planverk, rutiner og retningslinjer nedfelt i politi-registerloven § 5 og politiloven § 6, politiets etterretningsdoktrine 2014 samt rammer og retningslinjer²⁶⁰ for etablering av nye politidistrikter, med henblikk på radikaliseringskontaktens funksjon.

Er politiets håndtering og tiltak nødvendige og proporsjonale til bekymringene som forelå?

Med det siktemålet å forebygge kriminalitet eller annen uønsket atferd er det mulig å iverksett en lang rekke tiltak.²⁶¹ En helhetlig strategi for forebygging vil ikke utelukkende bestå i tiltak rettet inn mot potensielle gjerningspersoner, og den vil heller ikke kun bestå av tiltak som iverksettes av politiet.²⁶² Det følger imidlertid av utvalgets mandat at evalueringen bare kan omfatte forebyggende tiltak som politiet har iverksatt, initiert eller deltatt i.

- *Utvalget vurderer at politiets håndtering og tiltak var nødvendige og proporsjonale til bekymringene som forelå (men nødvendigvis ikke tilstrekkelige).*

257 Politiets sikkerhetstjeneste, 2017 [Begrenset].

258 (U) Det anbefales at Bråthen følges opp i prosjektet OP Anker med vekt på tverrfaglig tilnærming (U) Videre anbefales det oppfølging fra lokal radikaliseringskontakt med henblikk på å følge hans utvikling i forholdet til islam og eventuell radikal/ekstrem islam.

259 Det pågår en diskusjon i fagmiljøet om hvorvidt etterretningsprodukter bør inneholde anbefalinger (se Moen, 2020).

260 Politidirektoratet, 2016.

261 Bjørge, 2015.

262 Bjørge, 2015.

I 4.3 og 4.4 identifiserte utvalget fire forebyggende tiltak i regi av politiet. Det redegjøres mer utfyllende for disse i det følgende:

Bekymringssamtaler/avklaringssamtalen: Etter informasjonen om mulig radikaliserings- og konvertering til islam, og Bråthens reise til Balkan i 2015, anmodet radikaliseringskontakten i daværende Søndre Buskerud politidistrikt om at forebyggende enhet ved Kongsberg politistasjon gjennomførte en bekymringssamtale med Bråthen. Som det fremgår av delkapittel 4.4.1, ble ikke dette gjort, men den lokale forebyggeren var i kontakt med Bråthens mor. Etter at Bråthen hadde lagt ut videoene i desember 2017, gjennomførte en patrulje fra Kongsberg politistasjon en bekymringssamtale med ham. Det fremgår imidlertid klart at dette ikke var et tiltak som politidistriktet hadde tatt initiativ til, men tvert imot et oppdrag som politiet langt på vei ble presset til å gjennomføre av PST, og som først og fremst skulle brukes ved vurderingen av om Bråthen hadde kapasitet til og intensjon om å gjennomføre handlinger som falt innenfor PSTs mandat.

Voldsalarm: Forklaringene som er gitt til utvalget, viser at det lokale politiet først og fremst vurderte det slik at Bråthen kunne utgjøre en risiko for sine foreldre. Han oppsøkte dem jevnlig, var truende, voldelig og forøvet også skadeverk i hjemmet deres. Et viktig tiltak i en helhetlig strategi for å forebygge kriminalitet er å beskytte sårbare mål. Som et middel i denne kategorien ble Bråthens mor over en periode på to år utstyrt med voldsalarm. Som det fremgår i delkapittel 4.3, ble alarmen aldri utløst.

Besøksforbud: Bråthen ble i flere perioder ilagt besøksforbud overfor foreldrene, og på grunn av truende opptreden ble tilsvarende forbud også gitt overfor enkelte dagligvareforretninger på Kongsberg. Et ilagt besøksforbud er i en forebyggende teori en kombinasjon av å skape «normative barrierer mot å begå kriminelle handlinger» og å tilstrebe «avskrekking gjennom trussel og andre negative sanksjoner».²⁶³ Etter den informasjonen utvalget har mottatt, hadde forbudene i stor grad den tilsiktete virkning så langt de rakk. Det vil si at Bråthen holdt seg unna foreldrene i den tiden besøksforbudet gjaldt, men heller ikke lenger. Han oppsøkte gjerne foreldrene straks forbudet opphørte.

Forsøk på tvangsinnleggelse: Etter forsøk på å oppsøke en myndighetsperson i desember 2017 ble Bråthen av Oslo politidistrikt fremstilt for lege for vurdering av tvangsinnleggelse etter lov om psykisk helsevern. Vilkårene ble imidlertid ikke funnet å være til stede for dette. Etter at Bråthen 11. mars 2019 hadde truet med å ta livet av ansatte i forretninger på Kongsberg, ble han pågrepet og fremstilt for legevakt. Han ble da tvangsinnlagt, men dette ble senere omgjort til frivillig innleggelse, og han ble uskrevet 26. mars 2019. Politiet ble i 2020 varslet om at Bråthen hadde truende opptreden overfor mor, jamfør bekymringsmelding 4. Bråthen ble da pågrepet og fremstilt for legevakt for vurdering av tvangsinnleggelse etter psykisk helsevernloven § 3-3. Politiet fremmet imidlertid ikke noen formell begjæring om slik innleggelse (tutel) og kunne derfor heller ikke påklage avgjørelsen da legen ikke fant at vilkårene for innleggelse var til stede. I en forebyggende språkbruk er en tvangsinnleggelse en kombinasjon av et rehabiliterende (behandlende) og et inkapasiterende tiltak.

Utvalget vurderer håndteringen og tiltakene som påkrevde og proporsjonale, men det betyr ikke at håndteringen og tiltakene nødvendigvis var tilstrekkelige. Slik utvalget vur-

²⁶³ Bjørge 2015, side 27 og 32.

derer det, hadde politiet en reaktiv tilnærming til forebygging ved at de satte inn tiltak da hendelser hadde inntruffet. Vurderingen av om politiets håndtering og tiltak er nødvendige og proporsjonale til bekymringene som forelå, må ses i lys av de kontekstuelle og organisatoriske faktorene, se 4.5.4 Forebygging som primærstrategi – politiets organisering.

Risiko- og trusselvurdering

I 2014 ble etterretningsdoktrinen²⁶⁴ iverksatt i politiet. Et sentralt formål med innføringen av doktrinen var «en mer systematisk og kunnskapsbasert tilnærming til politiarbeidet gjennom strategier og tiltak som er egnet til å forebygge og bekjempe kriminalitet».²⁶⁵ Som i PST forstås etterretning som en styrt prosess som skal gi ledelsen beslutningsstøtte til prioriteringer, strategier og fokusområder i politiet, og den «omfatter hele prosessen med ledelse, (styring og prioritering), innhenting, analyse og formidling, der etterretningsprodukter skal være beslutningsgrunnlag for tiltak»²⁶⁶. Etterretning er dermed mer enn å hente inn informasjon i forbindelse med etterforskning. Den skal også bidra til at man skal kunne gjøre gode risiko- og trusselvurderinger, basert på hypoteser, indikatorer, samt at man kjenner til egne informasjonsbehov.

Når det gjelder politiets håndtering av de mottatte bekymringsmeldingene og informasjonen i Bråthen-saken, forstår utvalget det slik at politiet på Kongsberg oppfattet det dithen at Bråthen var alvorlig psykisk syk og at først og fremst utgjorde en trussel mot foreldrene (derav tiltakene nevnt ovenfor). Til tross for flere bekymringsmeldinger og politioppdrag knyttet til Bråthens potensial for vold har utvalget ikke fått dokumentert hvorvidt politiet verken i Søndre Buskerud eller ved den lokale politistasjonen på Kongsberg foretok noen trussel- og risikovurdering av Bråthens potensial til å utøve vold.

- *Utvalget vurderer at politiets evne og rammer til å gjennomføre risiko- og trusselvurdering med hensyn til å forebygge voldsutøvelse av psykisk syke i perioden 2016–2020 er begrenset.*

Det man først og fremst savner, er en nærmere vurdering av hvilken risiko Bråthen kunne utgjøre, som for eksempel:

- Hvilken uønsket atferd kunne man forvente at Bråthen kunne utvise?
- Hvilke situasjoner, hendelser eller utvikling kunne være utløsende for utførelsen av slike handlinger?

En vurdering av disse forholdene kunne ha dannet grunnlag for personrettede forebyggende tiltak²⁶⁷ som politiet og/eller andre etater kunne ha iverksatt for å hindre eller redusere sannsynligheten for handlingene, eventuelt at de utløsende faktorene inntrådte.

I Bråthen-saken viser utvalgets undersøkelse at politiets evne til å gjennomføre trussel- og risikovurderinger er begrenset, men undersøkelsen viser også at dette synes å være en generell utfordring i Sør-Øst politidistrikt. Det er flere årsaker til dette, og disse

264 Politidirektoratet, 2014.

265 Moen, 2020, side 177.

266 Politidirektoratet, 2014.

267 Se Bjørge, 2015.

henger tett sammen. For det første, flere informanter fortalte i samtale med utvalget at selv om politidistriktet har kommet et stykke på vei og blitt bedre på etterretning, jobber de fremdeles reaktivt, også med hensyn til forebygging. Flere fortalte at politiet går rett på tiltak foranlediget av konkrete hendelser fremfor å utarbeide risikoanalyser basert på hypotesetenkning, vurdering av informasjonsbehov og indikatorer. For det andre fremkom det også at distriktet har svært begrenset kapasitet til informasjonsinnhenting. For det tredje, og kanskje mest relevant i denne saken: Et sentralt prinsipp for at etterretningsprosessen skal ha verdi, er at behovet for informasjon kommer fra ledelsen gjennom en «oppdragsdialog» mellom ledelsen (oppdragsgiver) og dem som skal utføre etterretningen. På mange måter utgjør etterretning det klassiske «høna eller egget»-spørsmålet. Hva kommer først? Informasjon eller behov for informasjon? En medarbeider i politiet forklarte at

etterretning er tosidig. Etterretning som en *styrt prosess* er at «ledelsen skal komme til oss og si hva de er bekymret for», men hvordan skal de få vite hva de er bekymret for hvis det ikke er levert noe? Så det må begynne et sted for å få dette til å rulle.

Et eksempel på at dette er utfordrende å få til, er når etterretningen i Sør-Øst politidistrikt i kjølvannet av Kongsberg-saken fortalte at de overfor ledelsen har spilt inn at de ønsker å utarbeide en analyse over psykiatrikandidater og -tilfeller som var registrert i politidistriktet i perioden 2016–2021. Informantene fortalte at det var nødvendig med en viss grad av overtalelse før ledelsen i distriktet ga klarsignal til å innhente tallmateriale på dette.

Med andre ord må politiledelsen erkjenne sitt informasjonsbehov for at organisasjonen skal jobbe i henhold til doktrinens forventninger. Men det blir vanskelig å kritisere politiledelsen i Sør-Øst for ikke å ha et informasjonsbehov om politiets arbeid med psykiatri, all den tid Politidirektoratet ikke har identifisert psykiatri og alvorlig kriminalitet som et forebyggende felt politiet trenger informasjon om og etterretning på.²⁶⁸

Selv om til dels meget alvorlig kriminalitet forøvet av personer med psykiske lidelser over forholdsvis lang tid har vært en bekymring (se 4.1.4), er det vanskelig å finne spor av at dette har blitt betraktet som et eget forebyggingsområde. På oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet utarbeidet Politihøgskolens forskningsavdeling i 2018²⁶⁹ en kunnskapsoversikt over det forebyggende fagfeltet. Ifølge rapportens forord besto oppdraget blant annet i

å sammenfatte en oversikt over norsk forskning på kriminalitetsforebyggende arbeid. Målet var å løfte fram arbeidet som gjøres innenfor forebyggingsfeltet og synliggjøre hva som er de viktigste utfordringene.

Rapporten viser at psykisk syke som utøver vold eller trusler, innen forskningen ikke betraktes som egen gruppe med behov for forebygging, slik tilfellet for eksempel er med barn og ungdom, gjengmedlemmer og radikaliserede og voldelige ekstremister. Heller ikke på offersiden synes vold utøvet av psykisk syke å være identifisert som en risikofaktor

268 Det er dermed symptomatisk at Politidirektoratet først 22. januar 2022 sendte et skriv med følgende innledning til landets politidistrikter: «Politidirektoratet har nedsatt en tverrfaglig arbeidsgruppe med formål å gjennomgå politiets rutiner og arbeidsmetodikk i møte med utfordringer i skjæringsfeltet politi og psykisk helsevern. I første omgang avgrenses arbeidet til forebygging voldshendelser fra enkeltpersoner som er psykisk syke og har et antatt voldspotensiale.»

269 Runhovde og Skjevraak, 2018, s. 3.

som krever en særlig og spesiell forebyggende innsats. Dette innebærer selvsagt ikke at kriminalitetsproblemer knyttet til psykisk syke er fraværende innen den kriminalitetsforebyggende forskningen, bare at den ikke er sett som eget forebyggingsfelt eller oppgave. Forebygging av rusmisbruk er gjerne tett forbundet med arbeidet med psykisk syke²⁷⁰ og i tilknytning til voldskriminalitet er psykisk sykdom hos gjerningspersonen fremhevet som element tilknyttet vold i nære relasjoner og ved partnervold.²⁷¹

Det følger av politiloven § 1 annet ledd, § 2 nummer 2 og § 6 første ledd at forebygging av uønsket, risikofull eller kriminell atferd er en sentral side av politiets samfunnsoppdrag. Forebyggende strategier har lenge vært en sentral del av politiets virksomhet og har siden 2017/18 vært politiets primære strategi.²⁷² Til tross for at det i forholdsvis lang tid har vært erkjent at psykisk syke personer som også gjør seg skyldig i vold og trusler, kan representere en særlig risiko, har det, så langt utvalget har kunnet konstatere, likevel ikke blitt identifisert som en oppgave som krever særlig forebygging, verken sentralt eller lokalt i Sør-Øst politidistrikt. Til tross for at hendelsen 13. oktober 2021 indikerte behovet for å utvikle en forebyggende strategi overfor den aktuelle gruppen, ble dette ikke erkjent og prioritert hos politidistriktets ledelse.

Følgelig kan man ikke, selv om utvalget mener at det bør være en prioritert oppgave, forvente at det på lokalt nivå utføres trussel- og risikovurderinger av disse personene / dette feltet.

Notoritet

Det anses som en del av det ulovfestede kravet til god forvaltningsskikk at det er mulig å se hva forvaltningen, her politiet, har basert sine avgjørelser eller handlinger, eventuelt passivitet, på.²⁷³ I den foreliggende saken gjelder dette blant annet notoritet omkring tipsene og informasjonen som politiet mottok vedrørende Bråthen. Utvalget har vurdert notoritet med hensyn til politiets mottak av bekymringsmeldinger og utførte tiltak.

- *Utvalget vurderer at politiets notoritet vedrørende mottak av bekymringsmeldinger og informasjon i perioden 2016–2020 har varierende kvalitet.*

Av det som er loggført og registrert i politiets vaktjournal og Indicia vedrørende Bråthen, er det meste godt utført, men noe loggføring er slett og upresis. I flere meldinger er det uklare begrepsbruk og uklare vurderinger og kommentarer, dessuten er meldinger loggført på en måte som gjør det svært vanskelig for PST å oppdage.

- *Utvalget vurderer at politiets forebyggende tiltak har tilfredsstillende notoritet.*

Utvalget har ikke klart å finne ut hvordan politiet vurderte informasjonen fra PST i 2016 og loggførte denne sammen med en begrunnelse for hvorfor en samtale med Bråthen ikke var aktuell. Men de forebyggende tiltakene (se ovenfor) som er utført, er tilstrekkelig registrert i ulike systemer.

270 Runhovde og Skjevraak, 2018, s. 140.

271 Runhovde og Skjevraak, 2018, s. 208–211.

272 Politidirektoratet, 2018.

273 Graver, 2019, side 291 og *Norsk Retstidende* 2012 side 424, avsnitt 44.

4.5.3 Vurdering av hvordan informasjonen har blitt utvekslet mellom politiet og PST, og eventuelt med andre aktører som helsevesenet, og benyttet til mulige forebyggende/risikoreduserende tiltak

Utteksling av informasjon og samhandling er ikke nødvendigvis det samme. Uttveksling av informasjon kan være tilfredsstillende i henhold til de formelle kravene, men samhandlingen, måten informasjonen utveksles på, og hensikten med informasjonsutvekslingen kan oppleves som utilfredsstillende og uklare av aktørene. Selv om mandatet ber utvalget se på «informasjonsutvekslingen», vil vurderingen nedenfor berøre begge deler, siden utvalget mener at god informasjonsutveksling forutsetter god samhandling.

Utteksling av informasjon om Bråthen vurderes ut fra om den er gjennomført i henhold til gjeldende planverk, rutiner og retningslinjer hos PST og Søndre Buskerud, senere Sør-Øst, politidistrikt, herunder Indicia-prosjekt «Radikalisering og voldelig ekstremisme i Søndre Buskerud politidistrikt», rammer og retningslinjer for etablering av nye politidistrikter, herunder funksjonen radikaliseringskontakt, mandat OP Anker 2017/2018. Dokumentgrunnlaget sammenholdes med informantenes erfaringer som er fremmet i samtaler med utvalget.

Utvalgets erfaring er at politiet i Sør-Øst historisk sett erfarer PSTs informasjonsutveksling som mangelfull. At PST tidligere har opptrådt som «hemmelig» og ikke delt informasjon med politiet, er også en erkjennelse i PST. Flere av medarbeiderne i PST fortalte i samtale med utvalget at de siden 2017 har jobbet for å bli en mer åpen sikkerhetsorganisasjon, både overfor politiet og for samfunnet for øvrig.²⁷⁴ Et eksempel på at PST i større grad har åpnet seg for politiet, er terrorindikatorforedraget som presenteres i alle politidistrikter, også i Sør-Øst politidistrikt. Foredraget presenterer PSTs indikatorer og måten disse benyttes på for å vurdere risiko og trusler. I tillegg har PST Sør-Øst i de senere årene jobbet med å forbedre samhandlingen med politiet. I 2021 kom samhandlingsplanen for PST Sør-Øst og Sør-Øst politidistrikt.²⁷⁵ Dette er den første samhandlingsplanen som blant annet beskriver mandatet for henholdsvis PST og politiet, lokale mål for samarbeidet, faste møtepunkter mellom PST og politiet, hva som gjelder vedrørende deling av gradert informasjon, og beskrivelser av samarbeidsområder, tiltak og ansvarsfordeling. Da samhandlingsplanen først trådte i kraft mai 2021, kan ikke utvalget legge denne til grunn for vurderingen.

Men vi kan legge til at politiet i Sør-Øst bekreftet at PST Sør-Øst de senere årene har blitt bedre til å dele informasjon, og delvis også til å dele begrunnelser for vurderinger de gjør. Dog hevdet flere i politiet at PST fremdeles har en vei å gå vedrørende åpenhet om informasjon og vurderinger *i konkrete saker* som også kan berøre politiets arbeid.

Hovedfunnet

Hovedfunnet er at PST og politiet informerer hverandre, men har ulik forståelse av hva saken gjelder / hva som skulle forebygges, hindres eller avverges: radikaliserings og terror eller psykiatri og vold i nære relasjoner?

²⁷⁴ Et eksempel på en mer åpen PST-organisasjon er podkasten Psst., som finnes både på PSTs hjemmeside [Psst.](#) og på Spotify.

²⁷⁵ Sør-Øst politidistrikt, 2021.

- *I sum vurderes informasjonsutvekslingen fra PST til politiet som god, men samhandlingen mellom PST og politiet vurderes som lite tilfredsstillende med tanke på å skape en felles forståelse for et forebyggende formål.*

Rent konkret: Journaler og registreringer viser at når ny informasjon om Bråthen tilflyter Den sentrale enhet, deles denne uten opphold med PST Søndre Buskerud, som igjen uten opphold deler den videre med politiet på Kongsberg («uten opphold» gjelder særlig informasjon knyttet til hendelsen rundt publiseringen av videoene i 2017).

Informasjonskanalene til PST har vært til politiet via radikaliseringskontakt i 2015, Indicia-prosjektet i 2016, i ett direkte møte med politiet på Kongsberg i 2017 og i OP Anker-møter 2017/2018. I tillegg til dette holdt PST i 2019 terrorindikatorforedraget for det operative politiet på Kongsberg hvor de brukte Bråthen som eksempel. Utover hensikten med å formidle kunnskap om indikatorer for radikalisering og terrortrusler ønsket PST å gjøre politiet på Kongsberg oppmerksom på Bråthen som en person PST fremdeles hadde i kikkerten og ønsket informasjon om. Foredraget var et forsøk på å etablere et «PST-blikk» blant operativt personell på Kongsberg.

Det som karakteriserer informasjonsutvekslingen og samhandling, slik utvalget erfarer det, er en manglende forståelse i politiet for PSTs behov for fortløpende informasjon om Bråthen. Utvalget vurderer at selv om Bråthens psykiske diagnose tilsier at han ikke kan radikaliseres i henhold til definisjonen på radikalisering (se 4.1.1), kan han like fullt utgjøre en trussel for myndighetspersoner og rikets sikkerhet. Slik sett er han fremdeles et objekt hos PST.²⁷⁶

Utvalgets analyse viser at informasjonsutvekslingen mellom PST og politiet leder til to sentrale utfordringer (som aktørene ikke tar stilling til, men som utvalget ønsker å kommentere):

- Hvem sin sak er Bråthen?
- rettslige rammer og etiske hensyn vedrørende bekymringssamtalen/avklaringsamtalen

Hvem sin sak er Bråthen?

Når PST ønsker at politiet skal gjennomføre bekymringssamtale med Bråthen (både i 2016 og i 2017), oppstår spørsmålet hvem sin sak Bråthen er».

Bråthen-saken utgjør en gråsoner mellom PSTs og politiets mandat, og det virker krevende for begge parter å håndtere den. Helt siden politiet på Kongsberg via radikaliseringskontakten i 2016 fikk informasjon fra PST, erfarer utvalget at politiet har avfeid bekymringen om radikalisering og heller trukket frem at Bråthen er psykisk syk og trenger oppfølging fra helsevesenet. I 2016 foregikk det en e-postutveksling mellom radikaliseringskontakten og politiet på Kongsberg som utvalget vurderer som en polarisert kommunikasjon. Radikaliseringskontaktens bekymring for mulig radikalisering hos Bråthen, ble besvart av politiet på Kongsberg med at dette dreide seg om psykiatri (og underforstått *ikke* radikalisering).

²⁷⁶ Se også Bjørgo og Silkoset, 2017.

Etter utvalgets vurdering blir denne holdningen også styrende for politiets håndtering av alle innkomne bekymringsmeldinger og annen informasjonen om Bråthen. Så lenge Bråthen i denne sammenhengen ikke har gjort noe galt, vil ikke politiet foreta seg noe i saken. Dette blir særlig tydelig i forbindelse med hendelsen rundt publiseringen av videoene i 2017. Da Bråthens ytringer ble vurdert til ikke å være straffbare, skrev politiet på Kongsberg i sin vaktjournal at «saken tilbakeføres til PST». På samme tid skrev PST i sin journal at det er politiet på Kongsberg som «eier saken» (og ba om at politiet på Kongsberg gjennomførte en samtale). Informasjonsutvekslingen og samhandlingen mellom PST og politiet bærer preg av at aktørene mangler en felles forståelse for hva som er sakens kjerne. Man kunne kanskje sett for seg at radikaliseringskontakten i 2017 kunne spilt en veiledende rolle her. Men utvalget erfarer at radikaliseringskontaktene har hatt en svært begrenset rolle i Bråthen-saken og ikke fungert etter intensjonen om å være en koordinator mellom politiet og PST samt eksterne etater, drive kompetanseheving og ha en rådgivende funksjon.

Dette kan ha flere årsaker. Som allerede nevnt var radikaliseringskontakten en ny funksjon på strategisk nivå for hele distriktet; vedkommende skulle lære seg å kjenne nye kulturer, etablere relasjoner og tillit hos kollegaer i politiet og hos PST. Til tross for økt fremvekst av fremmedkrigere var radikalisering et nytt og ukjent fagfelt for politiet, og kunnskapen da var mindre enn i dag. I dag har radikaliseringskontakten fått en tydeligere rolle og fungerer samlende i spørsmål om radikalisering. Utvalget ser derfor ingen grunn til å evaluere 2017-versjonen av radikaliseringskontaktfunksjonen, som i dag fremstår som forbedret og utviklet.

Operasjon Anker

I vurderingen av hvordan informasjonsutvekslingen mellom PST og politiet har foregått, må det også ses hen til møtene i Op Anker. I hovedsak baserer vurderingen seg på referatene fra OP Anker-møtene. Ut fra disse er det svært vanskelig å se hva som ble tatt opp vedrørende Bråthen under OP Anker-møtene, hvilke vurderinger som ble gjort, og hvordan eventuelle forebyggende tiltak kunne gjennomføres. OP Anker er en pågående operasjon hvor hendelser skal tas opp fortløpende og utenom de faste ukentlige møtene dersom det haster. Det har ikke vært mulig å spore opp om Bråthen også var et tema som fortløpende ble tatt opp i OP Anker.

- *Utvalget vurderer OP Ankers informasjonsutveksling til politiet på Kongsberg vedrørende Bråthen i 2017, 2018 og 2019 som svært lite tilfredsstillende.*
- *Utvalget vurderer OP Ankers notoritet vedrørende informasjonsutvekslingen i 2017, 2018 og 2019 som svært lite tilfredsstillende.*

Ifølge en medarbeider i PST Sør-Øst ble anbefalingene i den operative analysen av Bråthen formidlet til politiet gjennom OP Anker. Ingen av referatene fra OP Anker-møtene viser at PST informerte om den operative analysen av Bråthen eller PSTs (uklare) anbefaling om «å følge Bråthens utvikling i forholdet til islam og eventuell radikal/ekstrem islam». En medarbeider i politiet som deltok på OP Anker-møtene da Bråthen sto på agendaen, sier at han «har aldri hørt om» at PST har utarbeidet noen operativ analyse på Bråthen. Videre viser utvalgets undersøkelser at anbefalingen ikke nådde politiet på Kongsberg. Utvalget kan heller ikke se at det som eventuelt har vært tatt opp på OP

Anker-møtene, fikk betydning for Kongsberg-politiets håndtering av Bråthen med hensyn til trusselvurdering og forebyggende tiltak.

Utvalget mener at den lave kvaliteten på OP Ankers håndtering av Bråthen kan ha flere årsaker. Den åpenbare årsaken er relatert til omorganiseringen som Sør-Øst gjennomførte i årene 2014–2018. Den andre årsaken er at Bråthen, med sine sammensatte utfordringer, ikke nødvendigvis var et tilfelle som skulle opp i OP Anker. Enkelte informanter utvalget har snakket med, mener at OP Anker gikk utover sitt mandat ved å saksbehandle Bråthen. Men siden hverken PST eller politiet hadde andre fora for å håndtere Bråthen-saken, ble OP Anker den nærmeste og mest nærliggende arenaen å ta opp saken på. Dette kan tyde på at det er behov for en arena, i en eller annen form, hvor tilfeller som Bråthen, med komplekse sykdomsbilder, tas opp og får en grundig behandling.²⁷⁷

Informasjonsutveksling med helsevesenet

Informasjonsutveksling med helsevesenet er et rettslig spørsmål som dreier seg om muligheten for, i det personrettede forebyggende arbeidet, å motta informasjon om pasienter og klienter fra helsevesenet og sosialetaten.

- *Utvalget vurderer politiets informasjonsutveksling med helsevesenet som god.*
- *Utvalget vurderer samhandling mellom politi og helsevesenet som mangelfull.*

For begrensningene taushetsplikten innebærer for utveksling av informasjon, vises det til fremstillingen foran (2.1.2). At disse har vært en utfordring i det forebyggende politiarbeidet (og til en viss grad også i den straffeprosessuelle etterforskningen), har vært kjent lenge. Om informasjonsutvekslingen mellom blant annet politiet og det psykiske helsevesenet heter det blant annet i NOU 2010: 3, side 133 under tittelen «Forslag til ytterligere utredningsarbeid»:

Noen personer representerer på grunn av sine psykiske lidelser en varig eller langvarig trussel. Trusselen kan være generell, men er i noen tilfeller rettet mot spesielle personer eller grupper av personer, som medlemmer av Kongehuset, regjeringsmedlemmer eller ansatte i ulike offentlige etater. For personer med slike lidelser og atferd vil det korrekte bilde av hvilket behov som foreligger for behandling og hvilket behov som foreligger for konkrete beskyttelsestiltak (trusselvurdering), først fremkomme når det foreligger oppdatert informasjon både fra helsevesenet og politiet. Helsepersonellet har etter dagens regelverk ikke adgang til å formidle sin informasjon rutinemessig til politiet i denne typen saker. Etter utvalgets vurdering bør dette problemkomplekset utredes nærmere.

Evalueringsutvalget er ikke kjent med at den muligheten for oppdatert informasjon som NOU-utvalget her etterlyser og anbefaler utredet, har blitt fulgt opp. Slik det fremgår foran (2.1.2), synes tvert imot utviklingen i en viss grad å ha gått i motsatt retning.

At de begrensede mulighetene for informasjonsutveksling mellom politiet og det psykiske helsevesenet fremdeles er en stor utfordring, bestyrkes også av intervjuene som er gjort av utvalgets informanter. Når man fjerner seg fra den generelle informasjonsutvekslingen og kommer ned til informasjon om enkeltindivider, beskriver både politiet lokalt og PST

²⁷⁷ Se 6.2 for utvalgets anbefalinger og forslag til forbedring av forbyggende innsats overfor psykisk syke.

en enveiskommunikasjon: Politiet gir sin informasjon til helsevesenet, mens helsepersonellovens regler om taushetsplikt forstås og praktiseres slik at det i liten grad gis opplysninger den motsatte veien. I kombinasjon med at det jevnlig «innskjerpes at helsepersonell har hovedansvaret for å ivareta og vurdere psykisk ustabile personer»²⁷⁸, kan dette synes å lede til en viss grad av «kapitulasjon» fra politi­ets side: Når noen er fremstilt for det psykiske helsevesenet og politi­et har gitt dem sin informasjon, anses vedkommende som et ansvar for helsevesenet og ikke for politi­et.

Gjennomføring av avklarings­sam­tale

Politi­ets «kapitulasjon», som utvalget erfarer, henger nok også sammen med at politi­et i forebyggende øyemed i liten grad har hjemler til å foreta seg noe overfor personer som verken ønsker kontakt med, eller bistand fra, politi­et eller andre etater.

- *Utvalget vurderer at politi­ets gjennomføring av avklarings­sam­ta­len som en tjenestehandling befinner seg i en gråson­e, både juridisk og etisk sett.*

I denne saken illustreres dette godt ved hendelsen rundt publiseringen av Bråthens videoer i desember 2017. Da videoene ble vurdert til ikke å være straffbare, bortfalt adgangen til å pågripe Bråthen og ransake leiligheten hans etter straffeprosesslovens regler. Siden PST likevel ønsket at det ble gjennomført en bekymrings­sam­tale med Bråthen, og at politi­et så gjennom leiligheten hans, måtte patruljen bokstavelig talt overtale og prate seg inn (se 4.4.3). Selv om dette ble gjort med atskillig fintfølelse og dannelse, kan det ikke være tvil om at det i denne situasjonen ble anvendt vesentlig symbolsk makt overfor Bråthen: To uniformerte tjenestepersoner befinner seg i oppgangen til leiligheten og ønsker å komme inn, og ytterligere to enheter er parkert utenfor. Ved siden av det etisk betenkelige ved å utsette en psykisk ustabil person for et slikt press, aktualiserer det også mer grunnleggende problemstillinger: Politi­ets opp­tre­den harmonerer ganske dårlig med den retten til privatliv som er vernet gjennom både Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8. (I den aktuelle saken var dessuten politi­ets opp­møte foranlediget av noe som var vurdert til å være en lovlig bruk av den ytrings­friheten som er vernet gjennom Grunnloven § 100 og EMK artikkel 10.)

Samhandling rundt avklarings­sam­ta­len

Utvalget stiller seg tvilende til PSTs praksis med å presse politi­et til å gjennomføre bekymrings­sam­ta­ler/avklarings­sam­ta­ler som PST selv ikke har tvangsmessige hjemler til å gjennomføre. Informanter har i samtale med utvalget fortalt at de i perioden utvalget evaluerer (2015–2018), kunne gå svært langt for å skaffe informasjon som PST trengte i sin tjeneste for å avklare trusler og bekymringer. I dette ligger det en erkjennelse av at man på vegne av PST strakk politiloven for langt og risikerte å krenke borgernes krav på privatliv.

Imidlertid anerkjenner utvalget PSTs dilemma da de mottar tipsene i en tid med økt opp­merksomhet på fremmed­krigere. PSTs etterretnings­in­for­masjon, samt innsikt i Bråthens kapasitet til å utøve vold, skaper et behov for å innhente informasjon som kan avklare bekymringen. Man kan også si at når PST selv ikke ønsket å gjennomføre bekymrings­sam­ta­len med Bråthen, utviste de en hensiktsmessig bevissthet om de rettslige rammene for tjenesten i saken og hvor langt disse strekker seg. Men å rette press mot politi­et for å

²⁷⁸ NOU 2010: 3, side 194.

få en samtale med Bråthen basert på informasjonen og vurderingene som forelå, anser utvalget som et forsøk på å tøye politiets rettslige rammevilkår.

- *Utvalget vurderer det som positivt at politiledelsen ber om rettslig vurdering når det foreligger usikkerhet knyttet til straffbarheten vedrørende ytringene i videoene, og at den viser tilbakeholdenhet når det ikke foreligger lovhjemmel til polisære inngrep.*

I denne saken erfarer utvalget at politiet på Kongsberg setter grenser for PST. Politiet er, og bør være, en regelstyrt etat. Selv om tjenestehandlinger i mange tilfeller også kan baseres på samtykke fra den som rammes, er det, som i Kongsberg-politiets tilfelle, positivt at politiet både ber om en rettslig vurdering av ytringene i videoene og viser tilbakeholdenhet når det verken foreligger samtykke eller lovhjemmel.

Et ønske om en mer aktiv og inngripende forebyggende innsats fra politiets side overfor personer med psykiske lidelser med en mulig voldelige og truende atferd vil i en demokratisk rettsstat derfor fordre at politiet gis lovhjemmel for dette, jamfør EMK artikkel 8 (2) «i samsvar med lov» og Grunnloven § 113, og utvalgets forslag.²⁷⁹

God samhandling forutsetter at aktørene har en felles forståelse for begreper som brukes. I mange tilfeller er begreper gjerne godt innarbeidet i en praksis, men et gitt begreps betydning i et praksisfelt, for eksempel PST, trenger ikke å være det samme i politiets praksisfelt (se også 2.6.4). Utvalget erfarte ved flere anledninger at politiet og PST hadde en ulik begrepsbruk. Det klareste eksemplet på dette er bruken av begrepene «bekymringssamtale» og «avklaringsamtale».

- *Utvalget vurderer at PST og politiet har en uklar bruk av begrepene «bekymringsamtale» og «avklaringsamtale», noe som leder til uklar forståelse for formålet med samtalen.*

Utvalget erfarer at begrepene brukes om hverandre, både i PST og i politiet. Dette tross for at bekymringssamtaler og avklaringsamtaler må antas ha ulike formål. Et sentralt poeng i Al-Noor-rapporten²⁸⁰ var å sikre et felles språk for samhandlingen. Dette gjør seg også gjeldende i utvalgets vurdering av samhandlingen mellom PST og politiet med hensyn til begrepene «bekymringssamtale» og «avklaringsamtale».

Oppsummering

Våre funn viser at PST og politiet har ulike oppfatninger om hvem som hadde ansvar for (eide) saken, hva dette ansvaret innebar, og hva som faktisk ble gjort i saken. Utvalget tolker dette til å dreie seg om forståelsen av «tilfellet» Bråthen. PST ser riktignok en psykisk syk person, men de vurderer også Bråthen til å være en potensiell farlig voldsperson. Politiet på Kongsberg synes bare å se en som er psykisk syk, som er til «pest og plage» for andre og kan oppleves som truende av sine egne foreldre. Det fremkommer ingen steder i datamaterialet at politiet i perioden 2015–2020 vurderer Bråthen til å være i en radikaliseringsprosess eller radikalisert, eller utgjøre en terrorfare eller fare for rikets sikkerhet.

²⁷⁹ Se 6.2 for utvalgets anbefalinger og forslag til forebyggende innsats overfor psykisk syke.

²⁸⁰ Evalueringsutvalget, 2020.

Gitt det sterkt tragiske utfallet i denne saken er det i ettertid selvsagt ønskelig at det overfor Bråthen kunne vært iverksatt mer personrettede forebyggende tiltak. Selv om dette ikke på noen måte ville gitt noen sikkerhet for at hendelsen 13. oktober 2021 ikke hadde funnet sted, illustrerer saken at det på dette området bør vurderes iverksatt endringer med det siktemål å bedre mulighetene for forebyggende tiltak. Slik utvalget ser det, vil en slik forbedret forebyggende innsats overfor psykisk syke med voldelig atferd kreve både rettslige, organisatoriske og rutinemessige/strategiske endringer.

Forebygging som primærstrategi – politiets organisering

Selv om forebygging nå er politiets foretrukne strategi, og dermed er en oppgave og et ansvar for alle polititjenestepersoner uansett grad og funksjon, sier det seg selv at personrettede forebyggingstiltak av den karakter som er omtalt i punkt 4.5.2, ikke kan løses på et slikt generelt grunnlag. Slike tiltak vil normalt kreve en utarbeidet strategi, at organisasjonen er strukturert slik at noen har forebygging som en dedikert oppgave, og dessuten har tid og kompetanse til å følge dette opp.

- *Utvalget vurderer at den lokale organiseringen av den forebyggende virksomheten er en begrensende faktor for proaktiv forebygging rettet mot psykisk syke med voldelig eller truende atferd.*

Utvalget ønsker å dele noen betraktninger rundt funksjonen fagleder forebygging ved Kongsberg politistasjon, siden funksjonen også er lokal radikaliseringskontakt på Kongsberg og derfor nevnes ved flere anledninger i beskrivelsen ovenfor.

Ved Kongsberg politistasjon er forebygging underlagt etterforskningsseksjonen. I utvalgets samtale med fagleder forebygging fremkom det at han opplevde seg mer som etterforsker – med et forebyggende fokus. På et lite tjenestested er det ikke uvanlig at ansatte har flere hatter på seg, uten nødvendigvis å ha kompetanse og/eller videreutdanning innenfor alle relevante områder.

At det ikke forelå noen sentral eller distriktsforankret forebyggende strategi, er behandlet foran i 4.5.2. Uten forankring i en strategi var oppfølgingen avhengig av at noen grep fatt i oppgaven lokalt. Her synes struktureringen og organiseringen av den primært forebyggende tjenesten å være av avgjørende betydning. Utvalget ser særlig på organiseringen etter politireformen 2016, idet det først og fremst er tiltakene etter årsskiftet 2017/2018 som vurderes. Sør-Øst politidistrikt har en felles enhet for forebygging på nivå 1, lokalisert i Tønsberg. I hver av de tre geografiske distriktenes enheter Buskerud, Vestfold og Telemark er det en seksjon for forebygging som ledes av en seksjonsleder. Under seksjonen er det i større eller mindre grad forebyggende avsnitt ved de lokale politistasjonene. Kongsberg politistasjon er én av elleve politistasjoner i geografisk distriktsenhet Buskerud, og det primært forebyggende ansvaret er der lagt til én person. Denne tjenestepersonen har forebygging som dedikert oppgave i cirka 25 prosent av sin stilling, mens de de øvrige 75 prosent er knyttet til etterforskning. Denne lokale organisasjonsstrukturen har betydning i to relasjoner:

Fraværet av en strategi for forebygging overfor psykisk syke innebar naturlig nok at det heller ikke var etablert noen aktivitetskrav, tiltak eller mulige måltall for denne virksomheten. Det var derfor i liten grad tilrettelagt for at man skulle kunne etterprøve og dokumentere hvorvidt det i det hele tatt ble utført noen forebygging på det aktuelle området.

I sin rolle som etterforsker vil derimot tjenestepersonen styres av parametere med atskil- lig gjennomslagskraft. Her er det i stor grad både måltall for og etterprøving av restanser, saksbehandlingstid og oppklaringsprosenter. Risikoen for at dette leder til at etterfors- kningsoppgavene også spiser seg inn på den forebyggende fjerdedelen av stillingen, er ganske åpenbar. Selv om det gjennom preventive straffeteorier²⁸¹ slik at de forebyggende virkningene i kriminalitetsbekjempelsen er blant de sentrale begrunnelsene for den reaktive straffeforfølgingen, er det likevel slik at disse virkningene først inntreer når politiets primære forebyggende strategi har mislykkes. Både fraværet av strategi og den struktu- relle organiseringen av arbeidet som er behandlet foran, illustrerer det paradoksale i at når det gjelder både ressurser, organisering og styringsparametere, blir den sekundære strategien vesentlig bedre ivarettatt enn den primære.

Dette illustreres i og for seg av det den lokale forebyggeren fortalte om sin kontakt med Bråthen. Det fremgikk at han ikke har hatt noe direkte kontakt med Bråthen i disse årene, men han har loggført og oppdatert Indicia og håndtert Bråthens foresatte, blant annet gjennomført bekymringssamtalen med dem i 2016. Han kjenner dermed best til Bråthen gjennom straffbare forhold han har forøvet mot sine foreldre. Den eneste kon- krete oppgaven forebyggeren har fått når det gjelder Bråthen, var å gjennomføre bekym- ringssamtalen (om radikaliseringskontakt i 2016) og i forbindelse med voldsalarmen til mor. PSTs anbefaling med hensyn til den operative analysen – at lokal radikaliseringskontakt fulgte opp Bråthen «med henblikk på å følge hans utvikling i forholdet til islam og eventuell radikal/ekstrem islam», ble ikke kommunisert til forebyggeren ved Kongsberg.

Både erfaringene fra denne konkrete saken, informasjonen som er gitt utvalget, og den alminnelig debatt om utilregnelige / psykisk syke voldelige gjerningspersoner tilsier derfor at det bør etableres et mer formelt og forpliktende samarbeid først og fremst mellom politiet og det psykiske helsevesenet på det rent forebyggende stadiet. Det vil si før gjerningspersonen har en slik kriminell belastning at vedkommende nærmer seg kri- teriene for å bli idømt tvunget psykisk helsevern etter straffeloven § 62.

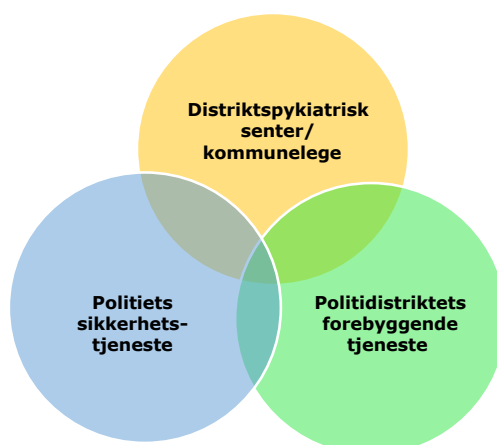
4.5.4 Generelle problemstillinger som vurderingen av PSTs og politiets håndtering av Bråthen-saken leder hen til

Flere av de konkrete problemstillingene som informasjonen i denne evalueringen har gitt grunn til å behandle, springer ut av eller har nær forbindelse med mer generelle pro- blemområder. Utvalget har funnet det hensiktsmessig også å gi en kort beskrivelse av disse. I det store og hele er disse problemområdene knyttet til:

- grensesnittet eller grensedragningen mellom ansvar og oppgaver for det psykiske helsevesenet på den ene siden og politidistriktene / PST på den andre når det gjelder psykisk syke personer med truende eller voldelig atferd
- grensesnittet eller grensedragningen mellom PST på den ene siden og politidistrikte- nes forebyggende tjeneste på den andre overfor personer med truende eller voldelig atferd med uklar eller usikker motivasjon eller intensjon

Figurativt kan problemområdene fremstilles slik det er gjort nedenfor:

281 Gröning et al., 2019, s. 50–54; Andenæs, 2016, s. 81–98; Myhrer, 2011.

Figur 7: Grensesnitt mellom PST, politiet og psykisk helsevern.

Som det fremgår av figuren, men som det like fullt er grunn til å understreke, er det kun et lite mindretall av de psykisk syke som utviser en atferd som aktualiserer forholdet til politiet. På tilsvarende måte vil bare en liten del av de ikke-statlige aktørene med en mulig intensjon om å utøve politisk motivert vold aktualisere en nærmere avklaring av forholdet til det psykiske helsevesenet eller politidistriktenes ordinære forebyggende tjeneste. Og for politidistriktene følger det av samfunnsoppdraget angitt i politiloven §§ 1 og 2 at de psykisk syke med voldelig eller truende atferd bare utgjør en liten del av forebyggingsfeltet. Når disse i og for seg selvsagte forholdene fremheves, er det for å synliggjøre at selv med de beste intensjoner fra de ulike aktørene, eventuelt kombinert med endringer i det rettslige rammeverket, vil det fremdeles kunne være betydelig ressursmessige utfordringer knyttet til å følge opp de personene som faller innenfor de overlappende feltene.

Personer som med psykisk sykdom, som har en voldelig eller truende atferd og som kan mistenkes å ha en politisk motivasjon eller være radikalisert, betegnes gjerne som «gråsonetilfeller» eller tilfeller «som faller mellom alle stoler». «Gråsone» brukes om et område hvor flere mener å ha *rettigheter*, mens betegnelsen «mellom alle stoler» indikerer at tilfellet faller i et område hvor *ingen har plikter*. Ingen av betegnelsene treffer det som er kjernepunktet i det eller de overlappende feltene i figuren foran: Overfor person som faller i denne gruppen, *har to eller alle tre av de angitte aktørene plikter*. Uklarheten og vanskelighetene består i hvordan pliktene skal fordeles, og hvordan de ulike aktørene kan samarbeid med de andre, for å ivareta både den det gjelder, og samfunnets behov for beskyttelse.

Grensesnittet psykisk helsevern og politiet

Samarbeidet og fordeling av ansvarsområdet mellom politiet og det psykiske helsevesenet med hensyn til psykisk syke har over flere år tiltrukket seg oppmerksomhet både i offentlige utredninger og dokumenter²⁸² og i media. Oppmerksomheten er knyttet til to ganske forskjellige spørsmål.

282 Se blant annet NOU 2010: 3, kapittel 11 og 12, og Meld. St. 29 (2019–2020), side 34.

Det ene er i hvilken utstrekning politiet etter politiloven § 2 nummer 6 kan, og eventuelt også skal, yte det psykiske helsevesenet bistand til å håndtere eller skaffe seg adgang til psykisk syke som helsevesenet har under behandling. Denne problemstillingen har ingen relevans for den foreliggende evalueringen og behandles derfor ikke nærmere.

Det andre spørsmålet, som kan være relevant for evalueringen, er hvilke rettslige og faktiske muligheter som foreligger for at politiet og det psykiske helsevesenet kan samarbeide om å sikre behandling av og omsorg for psykisk syke personer og samtidig ivareta samfunnets beskyttelse når disse personene foretar (ellers) straffbare handlinger eller utviser annen sterkt uønsket atferd. Dette grensesnittet, eller samarbeidsområdet, om man vil, kan deles i tre spor:

- strafferettssporet
- forvaltningssporet
- selvbestemmelsessporet (autonomisporet)

Det ligger langt på vei i sakens natur at grensesnittet og samvirket mellom politiet og det psykiske helsevesen først og fremst har oppstått overfor de ulike politidistriktene. At problemstillingen også kan være aktuell med hensyn til PSTs ansvarsområde, fremgår imidlertid av Bjørgo og Silkoset, som refererer til sin egen studie om trusler mot politikere slik:²⁸³

Vi spurte videre om respondentene mistenkte at personen bak den mest alvorlige hendelsen var psykisk syk i tiden kontakten pågikk. Av de som svarte på dette spørsmålet (N = 52), rapporterte 31 % ja, 42 % nei og 27 % vet ikke. Respondenter som svarte ja på dette spørsmålet, fikk så muligheten til å utdype hva det var som fikk dem til å tro dette. Fellesnevnerne her er måten personene formulerte og henvendte seg på, at de fremsto som usammenhengende eller at politikere hadde kjennskap om personens tilstand, for eksempel ved at de har fått vite dette når de har meldt hendelsen til PST.

Bjørgo og Silkoset²⁸⁴ viser til at tilsvarende funn er gjort i andre land.

Strafferettssporet

Strafferettssporet er der grensesnittet og samhandlingen mellom politi (og påtalemyndighet) og det psykiske helsevesenet i størst grad er formalisert og regulert. Det er imidlertid ikke grunn til å gå i detalj på dette.

Men når man sammenfatter bestemmelsene i straffeloven §§ 62 og 65 og psykisk helsevernloven kapittel 5, gir Rosenquist²⁸⁵ en treffende oppsummering: «En slik særreaksjonsdom kan da innholdsmessig være alt fra tre ukers opphold på døgninstitusjon og så et års politiklinisk oppfølging til innleggelse på livstid med overprøving hvert tredje år.»

Opprinnelig var det psykisk syke personer som begikk alvorlige lovbrudd som krenket liv, helse eller frihet, som ble idømt reaksjonen tvunget psykisk helsevern. Gjennom flere endringer i løpet av det siste tiåret har imidlertid bruksområdet blitt utvidet. Senest ved endring av straffeloven § 62, 21. juni 2019 nr. 48, som trådte i kraft 1. oktober 2020. Den ga § 62 annet ledd blant annet dette innholdet:

²⁸³ Se Bjørgo og Silkoset, 2017, side 24.

²⁸⁴ Bjørgo og Silkoset, 2017, side 40.

²⁸⁵ Rosenquist, 2009, side 130.

Overføring til tvungent psykisk helsevern kan også idømmes en lovbrøyer som er utilregnelig etter § 20 annet til fjerde ledd når denne har begått gjentatte lovbrudd av samfunnsskadelig eller særlig plagsom art, særreaksjonen er nødvendig for å verne samfunnet mot slike lovbrudd, faren for nye lovbrudd av samme art er særlig nærliggende, og andre tiltak har vist seg åpenbart uhensiktsmessige.

Med utvidelsen som nå gir adgang til å idømme også de ikke spesielt farlige, men plagsomme utilregnelige lovbrøyer tvunget psykisk helsevern, er Gert Johan Kjelbys synspunkt i artikkelen En rettspolitisk vurdering av straffansvaret for alvorlig sinnslidende i norsk rett²⁸⁶ enda mer treffende i dag enn da det ble skrevet:

Men disse reglene ville jo langt på vei vært overflødige dersom det var et tilbud for utilregnelige under det psykiske helsevern, som også ivaretok samfunnsvernet. En dom på overføring til tvunget psykisk helsevern er derfor i mange tilfeller en ren overstyring av det psykiske helsevern – en «brekkstang» inn i en psykiatrisk institusjon – fordi adgangen til tvangsinnleggelse basert på farlighet etter lov om psykisk helsevern ikke anses tilstrekkelig til å fylle strafferettslige beskyttelsesbehov

Forvaltningssporet

Det som i det avsluttende sitatet i forrige punkt betegnes som «et tilbud for utilregnelig under det psykiske helsevern», er det som kalles forvaltningssporet. Dette er regulert i psykisk helsevernloven kapittel 3, «Etablering og opphør av tvunget psykisk helsevern». Dette er et tiltak som reguleres av helselovgivningen, og hvor avgjørelsene treffes av helseforvaltningen på helsefaglig/medisinsk grunnlag. Men også i disse tilfellene vil politiet ofte ha viktig rolle. Etter psykisk helsevernloven § 3-6 første ledd har offentlig myndighet plikt til å varsle helsevesenet om personer som har behov for (tvunget) psykisk helsevern, og etter bestemmelsens annet ledd skal offentlig myndighet, eventuelt ved bruk av tvang, bistå med å fremstille vedkommende for den nødvendige undersøkelse. I ganske stor grad er det politiet som sørger for slik fremstilling.

Men ofte både kan og bør politiet innta en større og mer formell rolle. I mange tilfeller har politiet hatt kontakt med, og ofte også problemer med, vedkommende i tiden forut for fremstillingen for undersøkelse med tanke på tvangsinnleggelse. At den undersøkende legen gis opplysninger om disse erfaringene, kan være viktig for å vise at vilkåret om frivillig psykisk helsevern har vært forsøkt eller er formålsløst (psykisk helsevernloven § 3-3 nr. 1), og for å underbygge at hovedvilkåret for tvunget psykisk helsevern i lovens § 3-3 nr. 3 er oppfylt:

Pasienten har en alvorlig sinnslidelse og etablering av tvungent psykisk helsevern er nødvendig for å hindre at vedkommende på grunn av sinnslidelsen enten

- a. år sin utsikt til helbredelse eller vesentlig bedring i betydelig grad redusert, eller det er stor sannsynlighet for at vedkommende i meget nær framtid får sin tilstand vesentlig forverret, eller
- b. utgjør en nærliggende og alvorlig fare for eget eller andres liv eller helse.

Men selv om politiet både har varslet, med makt fremstilt vedkommende for undersøkelsen og bidratt med viktige opplysninger, gjør det ikke politiet til formell part i den saken hvor tvunget psykisk helsevern skal besluttes. En slik posisjon får politiet først når

286 Kjelby, 2014, side 268–269.

de inntar rollen som tutor, det vil si at det «fremmes begjæring om tvungen undersøkelse, tvungen observasjon eller tvungent psykisk helsevern» etter lovens § 3-6 første ledd annet punktum. Tas en slik begjæring om tvangsinnleggelse fra politiet ikke til følge, gir dette politiet rett til å klage til kontrollkommisjonen etter lovens § 3-3a fjerde ledd.

Beslattes tvunget psykisk helsevern, følger det av lov om psykisk helsevern § 3-5 første ledd at det som den store hovedregel består i «døgnoophold i institusjon som er godkjent for disse formålene», og at «pasienten kan holdes tilbake mot sin vilje og hentes tilbake ved unnvikelse, om nødvendig med tvang».

Det helt grunnleggende siktemålet med behandling i helsevesenet er jo at pasienten skal bli bedre! Dette gjelder selvsagt også for dem som er under behandling med tvunget psykisk helsevern. Av psykisk helsevernloven § 3-7 første ledd følger at ingen kan undergis tvunget psykisk helsevern hvis ikke vilkårene etter § 3-3 (jamfør sitatet ovenfor) fortsatt er oppfylt. I bestemmelsens tredje ledd fastsettes også at den innlagte til enhver tid kan be om at tvangsinnleggelsen skal opphøre. Den som er faglig ansvarlig for behandlingen, treffer avgjørelsen om slikt opphør. Har politiet opptrådt som formell tutor, har de krav på å bli varslet om og få innsyn i denne beslutningen og kan påklage den til kontrollkommisjonen, jamfør § 3-7 fjerde ledd, men ellers ikke.

Hvis personen som politiet begjærer underlagt tvunget psykisk helsevern, enten ikke innlegges, eller etter forholdsvis kort tid skrives ut, en klage til kontrollkommisjonen ikke fører frem, og vedkommende heller ikke har en kriminell historikk som gjør tvunget psykisk helsevern i strafferettssporet aktuelt, vil den videre oppfølgingen skje i det som nedenfor kalles «selvbestemmelsesporet».

«Selvbestemmelsesporet»

Verken «selvbestemmelsesporet» eller «autonomisporet» er vanlig brukte betegnelser, men når vi kommer utenfor de situasjonene som er behandlet ovenfor, er betegnelsen ganske treffende.

Innenfor medisinen (og velferdsretten mer generelt) er prinsippet om selvbestemmelse en grunnleggende og sentral etisk verdi, jamfør Kjønstad og Syse, 2012, side 476 og 2008, side 269. I sistnevnte heter det blant annet:

Retten til å bestemme over – og for – seg selv (autonomi) anerkjennes i utgangspunkt for alle mennesker. Her gjelder ikke noe unntak for psykisk utviklingshemmede, senil demente eller andre bare fordi det er stilt en medisinsk diagnose.

En pasient blir ikke sjelden skrevet ut fra tvunget psykisk helsevern etter psykiskhelsevernloven kapittel 3 fordi medisiner og terapien har ledet til en slik markant forbedring i den mentale helsen at det anses tilstrekkelig at pasienten tar sine medisiner og tilbys poliklinisk oppfølging. Siden pasienten nå ikke lenger er undergitt tvang, innebærer imidlertid selvbestemmelsesretten at vedkommende fritt kan velge ikke å ta medisiner og avslå poliklinisk oppfølging.

Innenfor den polisære virksomheten er det ikke så vanlig å snakke om selvbestemmelse og autonomi. Her nærmer man seg gjerne problemstillingen fra motsatt side og reiser spørsmålet om hvorvidt politiet har hjemmel til å foreta det aktuelle inngrepet. I langt de

fleste tilfeller er dette et spørsmål om hvorvidt politiet hadde tilstrekkelig hjemmel²⁸⁷ i eller i medhold av lov til å foreta handlingen, jamfør Grunnloven § 113. Både for etterforskning og politioperativt politiarbeid inneholder lovgivningen en lang rekke hjemler som under gitte forutsetninger tillater til dels inngående inngrep overfor enkeltpersoner, jamfør straffeprosessloven fjerde del om tvangsmidler og politiloven §§ 7-10. Når man derimot befinner seg innenfor det mer generelle forebyggende arbeidet, er imidlertid inngrepshjemlene for det ordinære politiet ytterst sparsomme.

Men under forutsetning av at kravet til saklighet og hensynsfullhet i politiloven § 6 tredje ledd er oppfylt, trenger ikke politiet noen hjemmel for å reise hjem til en person de er bekymret for, med det siktemål å ta en samtale med vedkommende og danne seg en oppfatning om hvordan han/hun har det. Om dette lykkes, er imidlertid avhengig av at vedkommende samtykker til å slippe politiet inn og delta i samtalen. Vedkommende er imidlertid også i sin fulle rett til å smelle døren igjen og be politiet ryke og reise. Med unntak av mulige ungdomskriminelle (jamfør politiloven § 13 fjerde og femte ledd) gjelder det samme kravet til frivillig medvirkning og samtykke, også om politiet innkaller vedkommende til samtale på politistasjonen.

For politiet legger det også begrensninger på muligheten for å drive forebyggende arbeid overfor denne gruppen av psykisk syke at helsepersonellets taushetsplikt etter helsepersonelloven kapittel 5 hindrer at politiet får kunnskap om behandling, forventet progresjon, risikofaktorer med videre med mindre pasienten positivt samtykker til dette etter helsepersonelloven § 22.

De psykisk syke er trolig like forskjellige som mentalt friske personer, men et fellestrekk ved noen av dem, for eksempel de paranoid schizofrene, er at de ikke alltid forholder seg rasjonelt til omgivelsene; heller ikke når det gjelder råd, anbefalinger og ønsker som skal være til deres eget beste. Når disse verken er undergitt tvang i strafferettssporet eller forvaltningssporet (jamfør ovenfor), er både helselovgivningen og politilovgivningene innrettet slik at det først kan gripes inn med tvangsmessig korrigerende og forebyggende tiltak når deres atferd blir så utagerende at de kan tvangsinnlegges etter psykisk helsevernloven § 3-3 og/eller pågripes og fengsles etter straffeprosessloven med sikte på straff eller tvungent psykisk helsevern etter straffeloven § 62.

Grensesnittet mellom PST og politiet

Grensesnittet mellom PSTs og de ordinære politiets ansvarsområde er rettslig og teoretisk klart. PSTs ansvarsområde er positivt regulert i politiloven § 17 b, og med hensyn til den gruppen av ikke-statlige aktører som er aktuelle i forhold til utvalgets mandat, følger det av § 17 b første ledd nummer 5 at PST har ansvaret for forebyggende virksomhet og skjult etterforskning knyttet til sabotasje, politisk motivert vold eller tvang samt de mest aktuelle terrorhandlingene som er omhandlet i straffeloven kapittel 18. Utvalget konsentrerer seg om den forebyggende virksomheten. Selv om det kan forekomme tvil om hva som omfattes av begrepene «sabotasje», «politisk motivert vold og tvang» og «terrorhandling», vil en slik rettslig finvurdering først og fremst være aktuell med hensyn til utførte handlinger når saken skal etterforskes og påtales. På det forebyggende stadiet vil usikkerheten hovedsakelig være knyttet til om personen det gjelder, har kapasitet til og motivasjon for / intensjon om å gjennomføre handlinger som faller innenfor PSTs

287 Auglend, 2016, side 164–166.

ansvarsområde. En avgjørelse som blir særlig vanskelig i tilfeller som kan befinne seg innenfor både den blå, den grønne og den gule sirkelen i figur 7, slik Bråthen-saken er et eksempel på.

Om PST kommer til at tilfellet primært skal følges opp av dem, kan dette ha ganske stor *faktisk betydning*, og i noen tilfeller også *rettslig betydning*.

Når det gjelder *den rettslige betydningen*, er den knyttet til at PST er den eneste politienheten som er gitt anledning til å bruke tvangsmidler i forebyggende øyemed, jmfør politiloven § 17 d. Det følger av bestemmelsen at det langt fra er noen generell anledning til å bruke slike midler. De kan bare brukes ved en begrunnet mistanke om de mest alvorlige forhold og behandles ikke nærmere her.

Den faktiske betydningen er knyttet til at det alt vesentlige av PSTs virksomhet er rettet inn mot å forebygge uønsket atferd innenfor deres område.²⁸⁸ Dette vil prege både den metodiske tilnærmingen og bruken av ressurser. Om en bekymringsmelding til PST, og den påfølgende analysen av kapasitet, motivasjon og intensjon leder til den konklusjon at man kan stå overfor en potensiell soloterrorist, vil saken normalt få en helt annen oppfølging enn om det konkluderes med at man mest sannsynlig står overfor en «ensom ulv» med psykiske problemer og religiøse fantasier, med en viss kapasitet for vold, men med en høyst uklar intensjon. I sistnevnte tilfelle vil saken bli returnert til politiet, i den forstand at det blir politidistriktet og den lokale forebyggende enheten som får ansvar for å følge opp vedkommende. Hvis det heller ikke finnes noen tegn på at den aktuelle personen er radikalisert, vil han/hun også falle utenfor Operasjon Anker-samarbeidet. I de tilfellene vil saken bli fulgt av den lokale forebyggende enheten i den lokale geografiske driftsenheten. Så langt utvalget har kunnet konstatere, foreligger det ingen sentral forebyggende strategi som primært er rettet mot psykisk syke med voldelige eller truende atferd. Slik Bråthen-saken er et eksempel på, leder dette i ganske stor grad til en reaktiv forbyggende strategi: Politiet har bare kontakt med og bekymrer seg om personen når vedkommende har begått (mulige straffbare) handlinger som bringes til politiets kunnskap. I rent forebyggende øyemed vil saken måtte følges opp i det som ovenfor er beskrevet som «selvbestemmelsessporet», som er basert på vedkommendes samtykke, slik det er beskrevet ovenfor.

Hensynet til å verne om borgernes privatliv og ønsket om å holde overvåking i samfunnet på et lavest mulig nivå taler med styrke for å begrense bruken av inngripende polisierende midler i forebyggende øyemed overfor personer på et tidspunkt hvor de opptrer innenfor den alminnelige handle- og ytringsfrihet. Etisk sett er det likevel ganske vanskelig å akseptere at mulighet for å forebygge drap på helt sakesløse personer er så sterkt begrenset når gjerningspersonens motivasjon ikke antas å falle innenfor PSTs ansvarsområde.

288 Jmfør utvalgets intervjuer med medarbeidere i PST, Den sentrale enhet.

5. Politiets operative håndtering av hendelsen

I dette kapittelet vil utvalget beskrive politiets operative håndtering av hendelsen på Kongsberg 13. oktober 2021. Ifølge mandatet²⁸⁹ skal utvalget beskrive og vurdere politiets operative håndtering. Dette er tidsmessig avgrenset fra øyeblikket der politiets operasjonssentral mottok første melding om hendelsen, til tidspunktet der gjerningspersonen var pågrepet av politiet. Herunder angir mandatet at blant annet følgende momenter skal inkluderes:

- meldingsmottak / håndtering av 112-anrop (trippelvarsling)
- hendelsesforløpet fra oppdraget leses ut til pågripelse av gjerningsperson, herunder løsningsvalg gjennom oppdraget
- samhandling internt i Sør-Øst politidistrikt
- planlegging og disponering av operative ressurser i Sør-Øst politidistrikt, og i samhandling med andre politidistrikt, nasjonale beredskapsressurser, særorgan eller PST

Grunnet et betydelig informasjonsgrunnlag vil henholdsvis beskrivelse og vurdering av politiets operative håndtering bli presentert i to separate delkapitler. Kapittelet innledes med tolkning og operasjonalisering av mandatet i delkapittel 5.1. I delkapittel 5.2 vil en deskriptiv gjengivelse av hendelsen bli presentert, og i delkapittel 5.3 vil politiets håndtering bli vurdert i lys av lov, instruks, prosedyre, retningslinjer, planverk og relevant teori (se kapittel 2).

5.1 Tolkning og operasjonalisering av mandatet

Med politiets operative håndtering forstås i denne sammenhengen politiets samlede innsats for å stanse og pågripe gjerningspersonen. Dette vil primært berøre operasjonssentralen (operasjonelt nivå) og politipatruljene (taktisk nivå) i Sør-Øst politidistrikt. Andre aktører som nasjonale beredskapsressurser, Utrykningspolitiet, Oslo politidistrikt og Politiets situasjonssenter vil i varierende grad bli omhandlet, avhengig av deres engasjement i hendelsen. I tillegg vil de andre nødetatene, brannvesenet og helsevesenet, bli omtalt ettersom hendelsen var definert som en PLIVO-hendelse.

5.2 Beskrivelse av politiets operative håndtering

I dette kapittelet beskrives politiets operative håndtering av hendelsen, fra operasjonssentralen i Sør-Øst politidistrikt fikk første melding om det inntrufne, til gjerningspersonen var pågrepet av politiet på Kongsberg. For å synliggjøre et sanntidsbilde av hendelsesforløpet er fremstillingen i hovedsak basert på lydloggen for politiets radiosamband som ble benyttet under hendelsen. I tillegg er sambandsmeldingene transkribert, og de fleste er gjengitt ordrett, slik at den faktiske kommunikasjonen kommer tydelig frem. Beskrivelsen av hendelsesforløpet er også supplert med lydlogg for mottatte og utgående telefoner ved operasjonssentralen, intervjuer med polititjenestepersonell, kameraovervåking og data for gjerningspersonens posisjoner.

²⁸⁹ Se rapportens innledning.

Utvalget har valgt å gi korte beskrivelser av gjerningspersonens handlinger som foranlediget politiets respons. Utvalget benytter i dette kapittelet «gjerningspersonen» istedenfor Bråthen, ettersom gjerningspersonens identitet under Kongsberg hendelsen var ukjent frem til pågripelsen. I tillegg foreligger det ikke en rettskraftig dom i det evalueringsrapporten leveres. Utover dette er det håndteringen av hendelsen fra operasjonssentralen i Tønsberg og politiets innsatspersonell som beskrives. For å skille mellom de involverte partene/nivåene er hendelsesforløpet for de involverte fremstilt i ulike farger:

1. gjerningspersonen i rød tekst
2. operasjonssentralen i blå tekst
3. politipatruljene i grønn tekst
4. utvalgets merknader i svart tekst

Beskrivelsen av hendelsesforløpet inkluderer meldingene på sambandet i sambandskanalen TG 1. I tillegg vises det til sambandskanalen BAPS1, som er en sambandskanal for samhandling mellom nødetatene brann, helse og politi, som ble benyttet parallelt med TG 1. Meldingene i sambandskanalaen BAPS1 vil begynne med «BAPS1». Det understrekes at klokkeslettet for hver melding på radiosamband/telefon er tidspunktet da kommunikasjonen ble *påbegynt*. Kommunikasjonen har varierende tidsvarighet, fra noen få sekunder til flere minutter, og kommunikasjon har foregått samtidig på telefon(er) og i flere sambandskanaler. Fremstillingen må derfor leses med utgangspunkt i at meldingene hyppig overlapper hverandre tidsmessig og har sammenheng med hverandre.

Grunnet et relativt omfattende og detaljert delkapittel innledes dette med et sammendrag av beskrivelsen av den operative håndteringen i delkapittel 5.2.1. Deretter presenteres tidslinjer for henholdsvis gjerningspersonen og politiet i 5.2.2. I underkapitlene 5.2.3–5.2.8 beskrives politiets håndtering ved følgende temaer: første melding til politiet, utrykningen, konfrontasjonen i butikken, søk etter ukjent gjerningsperson, pågripelsen, øvrige politipatruljer på Kongsberg under pågripelsen og PLIVO – samhandling med nødetatene.

5.2.1 Sammendrag

Litt over klokken 18 onsdag 13. oktober 2021 forlot gjerningspersonen boligen sin på Kongsberg og hadde med seg en bue, et pilkogger med 60 piler, et kort sverd og to kniver. I Peckels gate avfyrte han piler mot en person som ikke ble truffet. Cirka klokken 18.12 gikk gjerningspersonen inn i garasjen til Coop Extra og vinmonopolet, der han skjøt piler mot to personer. Han fortsatte å skyte piler mot flere personer inne i Coop Extra butikken og fra inngangspartiet ut mot Nytorget.

Politiets operasjonssentral mottok første melding om hendelsen klokken 18.12.30 og leste ut oppdraget til politipatruljer cirka klokken 18.14. Cirka 3 minutter etterpå ble hendelsen definert som en PLIVO-hendelse til alle patruljer i Sør-Øst politidistrikt, og det ble foretatt omfattende varslinger. Det var to politipatruljer med totalt tre tjenestepersoner på Kongsberg da hendelsen oppsto. Første politipatrulje (L-32) ankom Coop Extra/vinmonopolet like før klokken 18.18, cirka 3 minutter og 50 sekunder etter at de mottok oppdraget. De kjørte til stedet uten å iføre seg tungt verneutstyr, for å komme raskt frem. Ved inngangspartiet påtraff patruljen en politimann på fritid som hadde en pil i

ryggen. Denne politimannen holdt observasjon mot garasjeinngangen da patruljen tok seg inn i inngangspartiet til Coop Extra. Patruljen anropte gjerningspersonen inne i bygget, men fikk ingen respons. Utover to butikkansatte, som de evakuerte, møtte de ingen andre personer. Det var stille i lokalet frem til gjerningspersonen utløste brannalarmen. Gjerningspersonen skjøt deretter piler mot patruljen, som tok dekning og holdt observasjon. Deres forståelse var at gjerningspersonen var isolert inne i butikken, og de hadde ikke informasjon om at det befant seg andre i butikklokalene. Den andre politipatruljen (L-209) ankom stedet cirka 4,5 minutter etter første patrulje, etter å ha stanset for å iføre seg mer verneutstyr og bevæpne seg. Denne patruljen hadde telefonkontakt med politimannen på fritid som var skutt med en pil.

Fra gjerningspersonen tok seg inn i garasjen til Coop Extra og vinmonopolet, til han tok seg ut av en nødutgang fra Coop Extra, skjøt han piler mot totalt 13 personer i/ved bygget og traff 3 av dem. Da gjerningspersonen tok seg ut nødutgangen, skjøt han piler mot 5 andre personer i Myntgata, uten å treffe noen. Politipatruljene ved inngangspartiet var ikke kjent med nødutgangen, og oppdaget ikke at gjerningspersonen tok seg ut av denne i motsatt ende av butikken. Gjerningspersonen beveget seg fra Myntgata til Peckels gate, og på veien la han igjen blant annet buen og pilkogeret med piler.

Da gjerningspersonen tok seg ut nødutgangen, ble han observert av en melder i telefonkonferanse med akuttmedisinsk kommunikasjonsentral (AMK) og politiets operasjonssentral. Dette ble formidlet til politipatruljene ved inngangspartiet, som innledet søk etter gjerningspersonen til fots, uten å observere ham. De fikk etter kort tid ny melding fra operasjonssentralen om at gjerningspersonen hadde vært observert i Peckels gate 1 B, og patruljene samlet seg i en patruljebil og begynte søk etter ham. Operasjonssentralen leste ut meldingen til patruljene (L-209/L-32) om observasjonen i Peckels gate 1 B cirka klokken 18.27. Patruljene søkte etter gjerningspersonen i cirka 13 minutter uten ny informasjon om ham. I samme tidsrom var det ingen meldinger til operasjonssentralen med ny informasjon om gjerningspersonen.

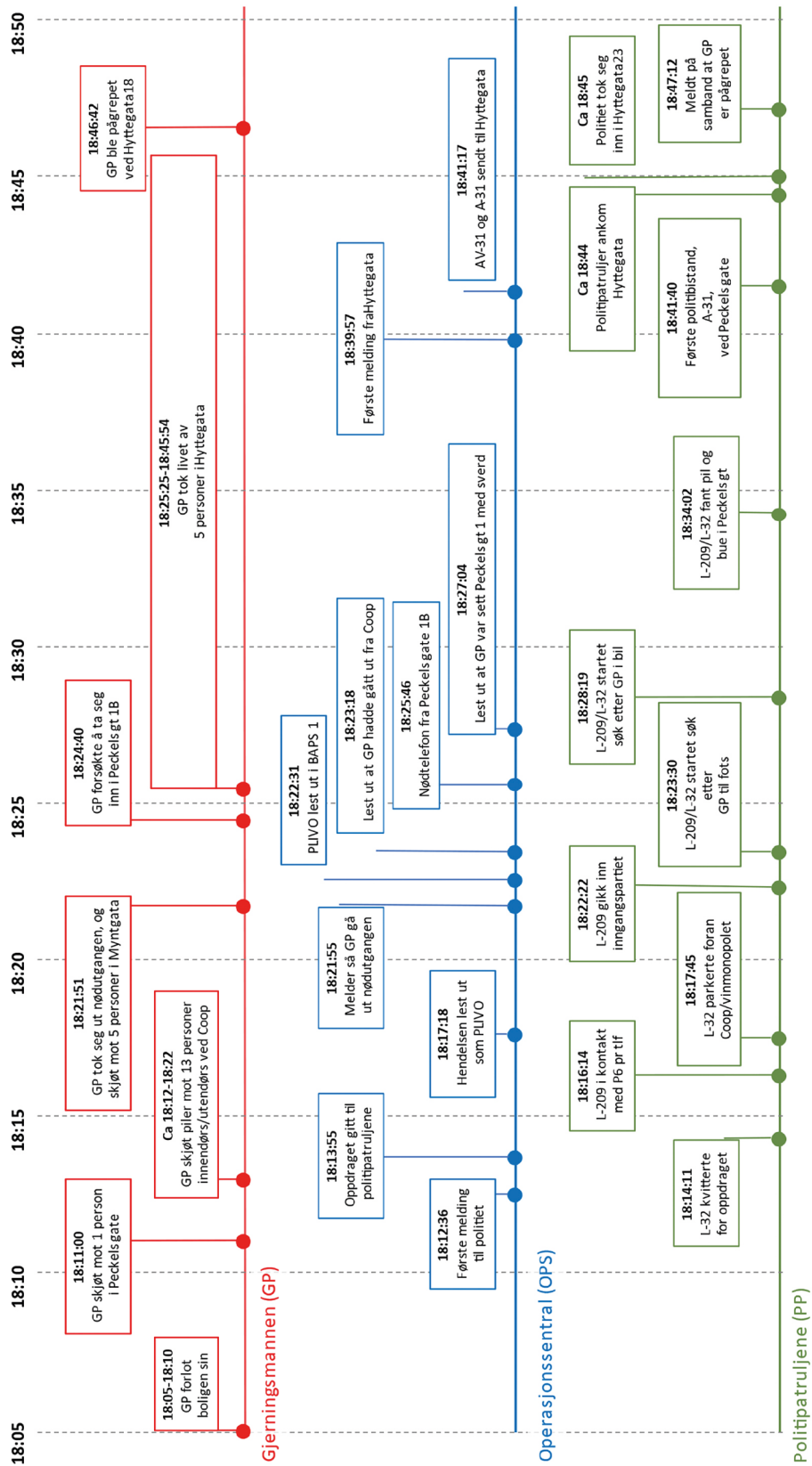
I Peckels gate 1 B hadde gjerningspersonen forsøkt å ta seg inn, og han hadde da et sverd. Gjerningspersonen lyktes ikke og gikk videre mot Hyttegata. I tidsrommet fra cirka klokken 18.25 til cirka klokken 18.46 tok gjerningspersonen livet av 5 personer med stikkvåpen, innen- og utendørs på flere adresser i Hyttegata. Husene i Hyttegata henger sammen, og det er ikke mulig å se mot baksiden (mot Numedalslågen) fra gaten. Gjerningspersonen beveget seg på baksiden og ned mot Lågen, i skjul for gaten. Han ble første gang observert ute i Hyttegata da han tok livet av en person i krysset Apotekergata/Hyttegata. Første telefon til operasjonssentralen fra Hyttegata kom sekunder før klokken 18.40.

L-32 og L-209 (totalt 3 tjenestepersoner) var de eneste politipatruljene på Kongsberg i cirka 21 minutter, fra operasjonssentralen leste ut oppdraget, til første bistandspatrulje A-31 meldte på samband cirka klokken 18.34 at de var i området og gjorde seg klare til innsats. Andre bistandspatruljer, AV-31, J-44 og AE-04, ankom Kongsberg fra motsatt side av elven og løp over broen i Hyttegata. Patruljene A-31, J-44, AE-04 og AV-31 ankom Hyttegata i tidsrommet fra cirka klokken 18.44 til cirka klokken 18.45, og Kongsberg-patruljene L-209 og L-32 rett etterpå. Politipatruljene begynte søk etter gjerningspersonen og igangsatte førstehjelp på en person som lå i krysset Apotekergata/Hyttegata, og på en person som ble funnet i et galleri i en bakgård.

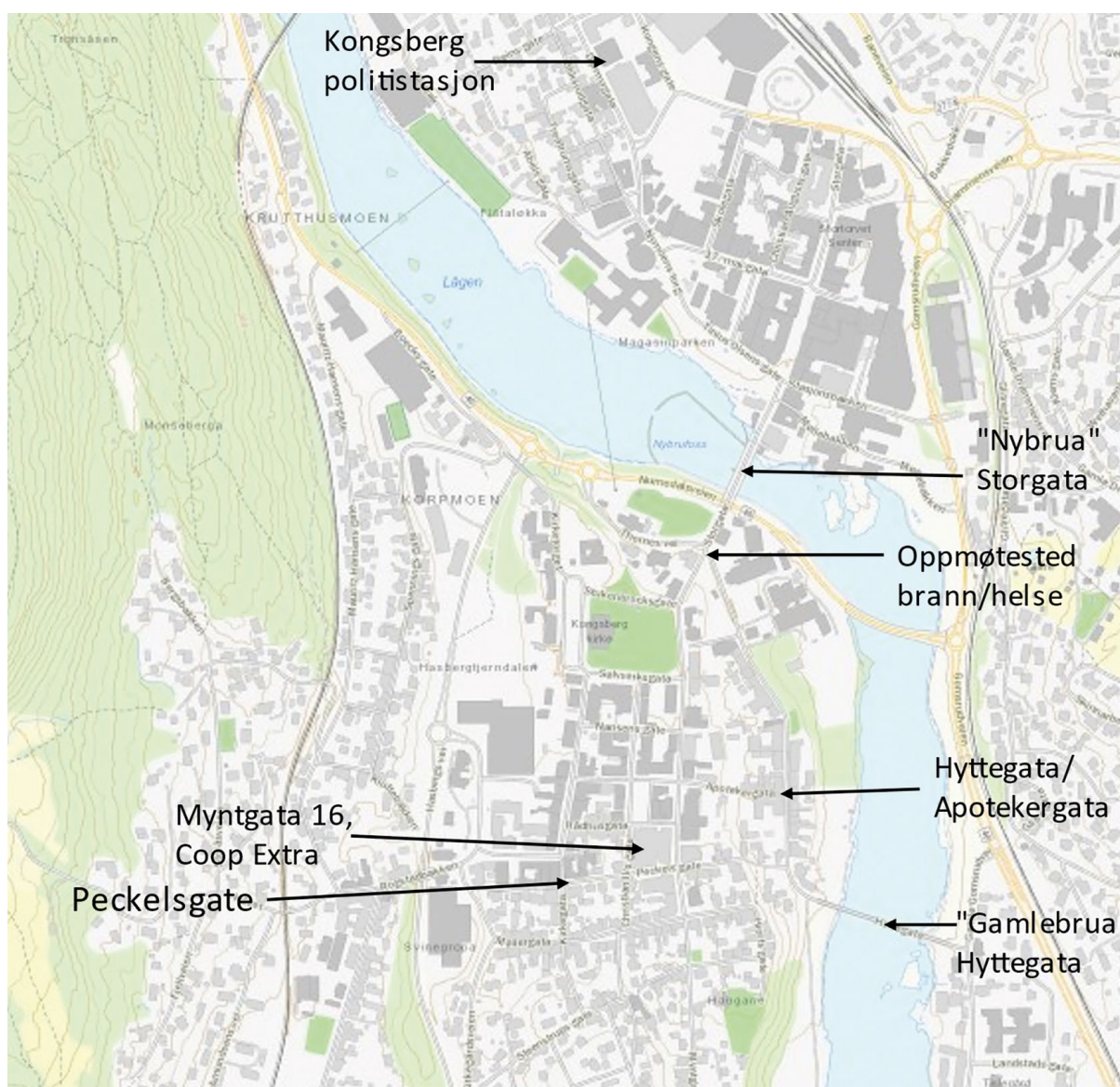
Cirka klokken 18.46 meldte patruljen A-31 på samband at de så gjerningspersonen i Hyttegata og fulgte etter ham inn i bakgården til Hyttegata 18. Gjerningspersonen kastet et kort sverd mot politiet, som avfyrte et varselskudd under pågripelsen. Fra gjerningspersonen ble observert av politiet, til det ble meldt på samband like over klokken 18.47 at han var pågrepet, tok det 55 sekunder.

Fra operasjonssentralen mottok første melding, til gjerningspersonen var pågrepet, hadde hendelsen en varighet på cirka 34 minutter. Se tidslinjene under.

Tidslinjer

Figur 8: Tidslinjer for gjerningspersonen og politiet under hendelsen.

Bilde 1: Oversikt for sentrale områder under hendelsen.

5.2.2 Første melding til politiet

- 18.05–18.10 I dette tidsrommet forlot gjerningspersonen sin bolig i Kirkegata på Kongsberg og hadde med seg en bue og et pilkoger med 60 piler, et kort sverd og to kniver. Gjerningspersonen var kledd hvit singlet, mørk bukse og gikk i sokkelesten og beveget seg ut i Peckels gate mot Christian IVs gate.
- 18.10–18.11 I krysset Peckels gate / Christian IVs gate skjøt gjerningspersonen to piler etter en person, uten å treffe. Gjerningspersonen fortsatte inn i Christian IVs gate, og deretter inn i garasjen til Coop Extra og vinmonopolet.
- 18.11.55 Inne i garasjen skjøt gjerningspersonen to piler etter to personer, som rømte fra garasjen gjennom inngangen til Coop og ut på Nytorget. En av disse personene ringte politiets nødtelefon (112), og dette var første

melding til politiet om hendelsen. Denne 112-telefonen ble mottatt av operasjonssentralen i Tønsberg klokken 18.12.30.

18.12.03 Gjerningspersonen gikk inn i Coop Extra sine butikklokaler via inngangen fra parkeringshuset. Det var to ansatte inne på Coop som befant seg ved kassaområdet, sammen med en kunde. Gjerningspersonen skjøt flere piler mot kassaområdet, og de ansatte løp inn på et postrom, og kunden løp ut av butikken. Den ene ansatte ringte 112, og dette var den andre telefonen til politiet om hendelsen. Operasjonssentralen mottok denne nødtelefonen klokken 18.13.16.²⁹⁰

På tidspunktet gjerningspersonen begynte å skyte piler etter personer på Kongsberg, var operasjonssentralen i Tønsberg bemannet med 1 operasjonsleder, 3 oppdragsledere og til sammen 7 sambandsoperatører (S). Operasjonssentralen var organisert med operasjonsleder og en S på et podium bak 3 grupper, som hver bestod av 1 oppdragsleder og 2 S. Hver gruppe ledet politiressursene i en geografisk del av Sør-Øst politidistrikt og benyttet en egen sambandskanal (talegruppe – TG) for hvert geografisk område.

18.12.30 Første melding til politiet. Operasjonssentralen v/sambandsoperatør 4 (S4) mottok en nødsamtale på politiets nødnummer 112. Personen fortalte at en mann skjøt etter folk med pil og bue ved vinmonopolet på Kongsberg.

S4 fikk i løpet av 10–15 sekunder en opplevelse av at situasjonen var alvorlig, på bakgrunn av intensiteten og påståeligheten til melder samt lyder i bakgrunnen. S4 hadde tidligere erfaring med skadepotensialet med pil og bue. I løpet av samtalen fortalte melder blant annet at det ble «skutt hardt», og S4 hørte en kvinne som skrek. S4 knipset i luften for å påkalle oppmerksomheten til de andre ved operasjonssentralen, og så at det begynte å lyse for funksjonen «medlytt» (andre sambandsoperatører kan lytte på den pågående samtalen). S4 fikk raskt oppmerksomheten til operasjonsleder. S4 registrerte hendelsen i politiets elektroniske vaktjournal (PO) gjennom 6 operasjoner: 1) innskriving av informasjon om melder, 2) innlegging av adressen, 3) valg av «forholdets art» (type oppdrag), 4) innskriving av tidspunktet (når hendelsen fant sted), 5) innskriving av en kort forklaring av hva hendelsen besto i, og 6) valg av prioritet for oppdraget. S4 la inn prioritet «alarm», som er det mest alvorlige og derav gir høyeste prioritet. Fra S4 besvarte 112-telefonen klokken 18.12.30, til første informasjon ble loggført i det opprettede oppdraget i PO klokken 18.13.06, gikk det 36 sekunder. 22 sekunder senere ble de første politipatruljene kalt opp på sambandet av oppdragsleder (melding klokken 18.13.28).

Operasjonsleder ble oppmerksom på hendelsen da S4 knipset i fingrene, ettersom det er sjelden at dette gjøres, og vedkommende var raskt inne i oppdragsloggen og skrev inn at operasjonsleder hadde sett oppdraget. Operasjonsleder ble usikker på hva situasjonen kunne være, og vurderte blant annet om den kunne omfatte lekepil og -bue, psykiatri eller konkurranse bue. Derimot hadde patruljene på Kongsberg kort avstand til stedet, og måten oppdraget ble omtalt og loggført på, ga en forståelse for at det var alvor. Operasjonsleder ga bevæpningsordre til patruljene, ettersom oppdraget «potensielt [kunne] være farlig for publikum og politiet».

290 252 Dokument 05.05.07. Sør-Øst politidistrikt. Unntatt offentlighet.

Oppdragsleder ble oppmerksom på oppdraget S4 opprettet med prioritet «alarm», og samtidig fikk sambandsoperatør 1 (S1) en telefon om det samme (se 18.13.06), men S1 vurderte situasjonen som mindre alvorlig enn hva S4 gjorde. Oppdragsleder klarte først ikke å se for seg et farlig våpen ved informasjonen om «pil og bue» og spurte S4: «Er det et ekte eller skarpt våpen?» Samtidig fikk S4 bekreftet at det «skytes hardt».

Sambandsoperatør 2 (S2) satt på pulten ved siden av operasjonsleder og ble oppmerksom på meldingsmottaket til S4, som knipset med fingrene. S2 lyttet på samtalen til S4 og første melder og tenkte først at det kunne være en person med piler med sugekopp i enden, men hørte et «svosj» gjennom telefonen. S2 sa deretter ut i rommet på operasjonssentralen at han tok sambandet.

Sambandsoperatør 3 (S3) var på pauserommet da hendelsen oppsto, og ble ropt etter av operasjonsleder. Da S3 kom inn på operasjonssentralen, var det stille i rommet, og sambandsoperatørene virket konsentrert etter at det hadde kommet inn en melding om at en person skjød etter andre med pil og bue på Kongsberg. S3 fikk beskjed om å konsentrere seg om dette oppdraget.

Ved operasjonssentralen var det under dette vaktsettet en innsatsleder (ILM) som hospiterte og lyttet til sambandet inne på operasjonssentralen. ILM ble oppmerksom på hendelsen da S4 knipset med fingrene. ILM fikk med seg oppdraget og ble værende inne på operasjonssentralen og høre på sambandet. En person med pil og bue var ikke noe ILM hadde erfaring med, men oppfattet signalene inne på operasjonssentralen som alvorlige.

18.12.56 Kameraovervåking fra inngangspartiet til Coop Extra og vinmonopolet viser at gjerningspersonen fra klokken 18.12.56 til 18.13.13 skyter til sammen 3 piler, fra inngangspartiet ut mot området Nytorget.

18.13.06 Andre melding til politiet. Sambandsoperatør 1 (S1) mottok den andre nødsamtalen fra Coop. En ansatt på Coop ringte fra butikken og fortalte at det var en mann med pil og bue i butikklokalet, og at melderer og en annen ansatt hadde låst seg inne på et rom.

S1 opplevde at hans melder fremsto som rolig, og det hørtes ut som det var kontroll på stedet. S1s første tanke var at dette kunne være en mann med en lekepil og -bue, og han tenkte å loggføre et oppdrag i PO med prioritet 2. S1 ble derimot oppmerksom på at S4 hadde opprettet et oppdrag for den samme hendelsen med prioritet «alarm». S1 ble usikker: «Hva er det jeg ikke har fått med meg nå?» S1 avbrøt sin egen loggføring og skrev informasjonen inn i oppdragsloggen som S4 allerede hadde opprettet. S1 la deretter på med sin melder og gjorde seg klar for å ta nye telefoner. Etter dette skjedde ting veldig fort, og S1 ble litt «satt ut» da de fikk mer informasjon om farligheten. S1 var forberedt på å finne «gode meldere»²⁹¹, men «det raset av telefoner kom aldri». Dette ga S1 en opplevelse av ikke å få gjort den oppgaven han hadde sett for seg.

²⁹¹ Se kapittel 5.3.1, beskrivelse av «gode meldere».

18.13.28 Operasjonssentralen kalte opp patruljene L-209 og L-32, og innsatsleder AU-05, på radiosambandet. Alle 3 patruljene svarte operasjonssentralen umiddelbart.

18.13.35 S4 ringte tilbake til første melder (fra klokken 18.12.30), ettersom første samtale ble brutt. S4 spurte blant annet om beskrivelse av gjerningspersonen og om noen var skadd.

18.13.36 Tredje melding til politiet. En person som befant seg på Nytorget, ringte operasjonssentralen og fortalte blant annet at han hadde blitt skutt etter og at «de pilene hadde gått rett gjennom meg». (Se 18.12.56.)

S6 fortalte at han tok imot samtalen fra melder på Nytorget. Han fikk bekreftet fra melder at det var «skarpe piler», og at melder hadde kommet seg uskadd vekk fra stedet.

18.13.43 Fjerde melding til politiet. En kvinne som sto sammen med P6 på utsiden av Coop Kongsberg, ringte politiets nødtelefon. Hun fortalte at det var en mann som hadde skutt henne med pil og bue inne på Coop Kongsberg, men at hun var uskadd.

18.13.55 Operasjonssentralen v/oppdragsleder leste ut oppdraget til patruljene: «Da er det utrykning til Kongsberg, vinmonopolet, Myntgata 16, der er det melding om person med pil og bue som skal skyte etter folk. Vi får flere meldinger på det.»

18.14.11 L-32 kvitterte for oppdraget og spurte: «04, L-32, får vi bevæpning på den?»

18.14.11 Femte melding til politiet. En ukjent innringer varslet om at en person skjød med pil og bue, samtalen ble deretter brutt uten å ha blitt besvart.

Da operasjonssentralen i Tønsberg mottok de første nødsamtalene for hendelsen, var politipatruljene L-32 (2 tjenestepersoner, P1 og P2) og L-209 (1 tjenesteperson, P3) de eneste politipatruljene på Kongsberg. På dette tidspunktet var L-32 i garasjen og L-209 i vakta ved Kongsberg politistasjon etter å ha kommet tilbake fra et annet oppdrag i politidistriktet. I garasjen avklarte P1, P2 og P3 seg imellom at det var viktig å kjøre raskt frem og få observasjon på stedet. Det ble ikke uttalt, men alle tre hadde forståelse av at P3 var leder av de to patruljene.

I garasjen bevæpnet P1 seg med pistol og P2 med maskinpistol MP5. De valgte å ikke bruke tid på å ta på seg tungt verneutstyr for raskest mulig å ta seg frem for å få observasjon og kontroll på gjerningspersonen. P1 og P2 hadde skuddsikre hjelmer, tunge vernevester og skuddsikkert skjold i patruljebilen.

Politiets innsatsleder, patrulje AU-05, med tjenestepersonene innsatsleder og P7, var inne på Drammen politistasjon da de mottok meldingen fra operasjonssentralen. Innsatsleder fortalte at de fikk beskjed om en mann med pil og bue som skjød etter folk i en butikk på Kongsberg. Både innsatsleder og P7 lurte på hva dette var for noe, og innsatsleder tenkte først at meldingen var overdrevet. Derimot ble det raskt gitt bevæpningsordre, og de

kjørte mot Kongsberg. Kort tid etter at AU-05 hadde kjørt fra politistasjonen, kom det melding om at en person var truffet av en pil, og deretter ble det lest ut at dette var en PLIVO-hendelse. Dette gjorde at de fikk en forståelse av at oppdraget var alvorlig.

5.2.3 Utrykningen

Patrulje L-32 kjørte ut fra garasjen og kjørte utrykning med sirene og blålys. P1 og P2 erindret ikke eksakt kjørerute til de parkerte på stedet, men mener de kjørte over Nybrua, Klokkarbakken, Myntgata og over Nytorget, og de parkerte foran inngangspartiet til Coop Extra og vinmonopolet.

Patrulje L-209 hadde parkert patruljebilen på utsiden og kjørte fra Kongsberg politistasjon cirka 30 sekunder etter L-32. Idet P3 kjørte etter L-32, var P3 ubevæpnet og hadde ikke tatt på seg mer verneutstyr (enn lett vernevest, som P3 hadde på seg). P3 hadde skuddsikker hjelm, tung vernevest og skuddsikkert skjold i bilen.

En politimann på fritid (P6), som hadde kjørt politipatrulje tidligere på dagen, var i området ved Coop i 18-tiden. P6 var ikledd uniformsbukse og sivil jakke. Ved Coop i Myntgata så han en kvinne som han syntes oppførte seg rart, og tok kontakt. Kvinnen var da i telefonkontakt med operasjonssentralen (klokken 18.13.43). Kvinnen fortalte at det var en gal mann inne i butikken som hadde skutt henne i ryggen med pil og bue. P6 så ikke noe på ryggen hennes og tenkte på dette tidspunktet at det kunne være «lekepil og -bue med sugekopp eller noe». Han fulgte kvinnen rundt hjørnet til inngangen til Coop Extra og vinmonopolet og påtraff en gråtende jente som kom løpende. P6 observerte en pil på bakken og så da at det var en ekte pil. P6 ringte deretter P3 direkte på mobiltelefonen til tjenesteleder (P3 meldte på samband klokken 18.16.30 at P3 hadde telefonkontakt med P6).

18.14.14 Operasjonssentralen leste ut på sambandet: «Bevæpning er gitt på oppdraget.»

18.14.20 AV-31 melder seg på oppdraget fra Sande i Vestfold.

Patrulje AV-31 (hundepatrulje) med tjenestepersonene P4 og P5 hadde stanset ved et jorde i Sande i Vestfold for å luften tjenestehunden til P4. De hørte på sambandet at det var en person som skjøt etter andre med pil og bue på Kongsberg. P4 vurderte at det kunne bli behov for å benytte tjenestehund, og de satte seg derfor umiddelbart i bilen og kjørte utrykning mot Kongsberg. Både P4 og P5 var i begynnelsen usikre på hva oppdraget kunne være for noe, og tenkte blant annet at det kanskje var psykiatri. Derimot hørte de etter kort tid meldingen om at en kollega var skutt i ryggen, og de skjønnte da at dette var alvorlig.

18.14.32 AE-04 meldte seg på oppdraget fra Drammen.

Patrulje AE-04 med tjenestepersonene P8 og P9 var i garasjen ved Drammen politistasjon, sammen med AU-05, da de hørte meldingen på samband. De satte seg i bilen og kjørte mot Kongsberg, og da de var ved Drammenshallen, hørte de at P6 var skutt i ryggen med pil. Innsatsleder ga føringer om sambandsdisiplin og verneutstyr på radiosambandet, og P8 forklarte at de da skjønnte at «dette er ekte og kan bli noe stort».

Patrulje A-31 med tjenestepersonene P12, P13 og P14 hadde avsluttet et bevæpningsoppdrag og var på Gulsbogen da de hørte meldingen om en mann med pil og bue som skjøt mot folk på Kongsberg. Førsteintrykket var at dette ikke var alvorlig, og P12 fortalte: «Det var en merkelig melding, tok det ikke seriøst engang.» A-31 begynte å kjøre mot Kongsberg, og på bakgrunn av meldingene på samband skjønte de etter hvert at dette var alvorlig, og de begynte å kjøre utrykning.

- 18.14.50 Operasjonssentralen: «Og til L-209, L-32, personen skal nå befinne seg inne på Coop i Kongsberg.»
- 18.15.01 Innsatsleder meldte på samband at «her er det greit å gjøre et unntak [fra hovedregelen i taktikk], fra AU-05, og direkte konfrontere denne karen når vi kommer frem»²⁹². L-209 sa seg enig i dette på sambandet.
- 18.15.16 Operasjonssentralen informerte på sambandet at det var en kollega i sivilt (P6) som hjalp publikum som var på stedet.
- 18.15.35 Operasjonssentralen informerte på samband at «gjerningspersonen skal ha gått ut av Coop Extra, i retning parkeringshuset, beskrivelse: overvektig og i hvit singlet».
- 18.15.35 Operasjonssentralen ringte AMK og informerte om en mann som skjøt med pil og bue. Det ble skutt hardt, det var stort farepotensial, sambandskanalen BAPS1 skulle benyttes for nødetatene, og oppmøtestedet var brua ved Storgata.

Under utrykningen mottok L-209 en telefon fra P6, som hadde fri og befant seg på Coop. P3 hadde hørt på sambandet at P6 var på stedet, og tok derfor telefonen. P6 fortalte at det var en farlig mann som skjøt med pil og bue, og at han selv gikk inn på Coop for «å se etter».

Kameraovervåking viser at P6 gikk inn inngangspartiet til Coop Extra/vinmonopolet klokken 18.15.35.

- 18.15.52 Innsatsleder meldte om betydningen av sambandsdisiplin.
- 18.16.14 Operasjonssentralen: «L-209, da skal han være på Nytorget, Nytorget, og han har mye piler med seg.»
- 18.16.30 L-209 meldte at det var telefonisk kontakt med politibetjent på stedet (P6).
- 18.16.56 L-32 ba om prioritet på samband, operasjonssentralen bekreftet dette.

Under telefonsamtalen med P6, idet L-209 kjørte over broen, sa P6 at «jeg er truffet», og «P3, jeg har en pil i ryggen». På dette tidspunktet gikk Alvoret i situasjonen opp for P3. P3 visste at L-32 var nærmere Coop, og leste ut meldingen under på sambandet:

292 Se kapittel 5.3.5, aksjonen i Hyttegata.

18.17.05 L-209 meldte: «Kollega er skutt i ryggen med pil, jeg gjentar, kollega er skutt i ryggen med pil. Vi må kle på oss (verneutstyr) L-32.» Det fremgår ikke av sambandsloggen at L-32 kvitterte for denne meldingen.

P3 stanset etter dette på Kirketorget for å iføre seg tungt verneutstyr og bevæpne seg. På dette tidspunktet visste ikke P3 om L-32 hadde tatt på seg tungt verneutstyr. På Kirketorget opplevde P3 at det var mye å tenke på: telefonsamtalen med P6 (som P3 satte på høyttaler, men uten å få med seg alt som ble sagt), å ta på seg verneutstyr og bevæpne seg, og hvilke arbeidsoppgaver som skulle utføres. P3 hørte etter hvert på sambandet at L-32 var på vei inn i butikken, og at de ble beskutt.

Under utrykningen hørte L-32 sambandsmeldingen fra L-209, om at det var telefonkontakt med P6, som var skutt i ryggen med en pil. P1 opplevde det som spesielt å høre at en kollega var skutt, og denne informasjonen ga en forståelse av at gjerningspersonen var farlig for andre, og at oppdraget var mer alvorlig enn først antatt. P1 hørte også at L-209 stanset for å iføre seg mer verneutstyr, men patruljen valgte å kjøre rett til stedet selv om det innebar høy risiko, ettersom de opplevde at det hastet. Det ble ikke sagt så mye mellom P1 og P2 under utrykningen. Da de ankom stedet, stanset de foran trappen til inngangspartiet til Coop Extra og vinmonopolet.

Operasjonsleder fortalte at han etter hvert fikk mer informasjon om den pågående situasjonen som samlet sett tilsa at denne kunne utvikle seg til en PLIVO-hendelse. Da operasjonsleder fikk meldingene om «mange piler, skjøt hardt, og han kollegaen vår som var truffet og hadde en pil i ryggen», var dette nødvendig informasjon for å definere PLIVO. Operasjonsleder hadde kontakt med S2 (som satt på nabopulten) noen sekunder før operasjonsleder sa at «dette er PLIVO». Operasjonsleder beveget seg deretter ut i rommet på operasjonssentralen og gjorde det tydelig for alle at han hadde definert hendelsen som PLIVO. Dette ble fanget opp av oppdragsleder, som leste ut på sambandet en begrenset utlesning av tiltakskortet ettersom første patrulje snart ville være på stedet.

S2 hadde kort kontakt med operasjonsleder om situasjonen som PLIVO-hendelse før operasjonsleder tok kontroll på dette.

S1 opplevde at det «drar seg veldig opp» etter at de fikk melding om politimannen på fritid (P6) som ble skutt med en pil i ryggen. S1 observerte deretter en kort kontakt mellom operasjonsleder og S2 før S1 oppfattet at operasjonsleder gjorde det tydelig for alle på operasjonssentralen at situasjonen var PLIVO, og at de måtte handle deretter.

S3 opplevde at PLIVO ble lest ut av oppdragsleder idet S3 kom tilbake til pulten sin og hentet opp det elektroniske tiltakskortet for PLIVO.

S4 mente at en kort PLIVO-melding ble lest ut etter 4 minutter (etter oppdragets start).

ILM opplevde at PLIVO ble lest ut overraskende tidlig, at det var en «ekstrem konsentrasjon og fokus i rommet», og at operasjonsleder var flink til å kommunisere med oppdragsleder for oppdateringer og foreta varslinger.

Oppdragsleder fortalte at vedkommende alltid har PLIVO-tiltakskortet på pulten sin, for å ha dette tilgjengelig dersom det skulle oppstå en slik hendelse. Da operasjonsleder ba oppdragsleder om å lese ut PLIVO til patruljene, visste oppdragsleder at L-32 var i nærheten av Coop, og gjerningspersonen befant seg i/ved butikken. Oppdragsleder valgte å begrense utlesningen på tiltakskortet til det viktigste, for ikke å oppta sambandet for L-32, som nesten var fremme på stedet.

18.17.18 Operasjonssentralen v/oppdragsleder meldte på samband at hendelsen var PLIVO: «04 til patruljer som er involvert i oppdrag Kongsberg, da er oppdraget definert som PLIVO-hendelse, PLIVO-hendelse.»

Det er ikke registrert i lydloggen fra sambandet at noen patruljer kvitterte for å ha mottatt denne meldingen.

18.17.30 L-32: «04 [operasjonssentralen], hvor er han [gjerningspersonen] nå?»

18.17.34 L-209: «Han er ved Coopen.»

P1, P2 og P3 forklarte at de hørte meldingen på samband om PLIVO på ulike tidspunkter. P1 mente at PLIVO-utlesningen kom etter at de var kommet inn i butikken, P2 forklarte at de mottok denne meldingen på vei inn i butikken, og P3 hørte at PLIVO ble lest ut på sambandet ganske raskt etter at P6 hadde blitt skutt. Selve PLIVO-meldingen gjorde ikke så mye forskjell for P3, da P3 hadde en forståelse av at dette allerede var PLIVO da P6 var blitt skutt. P1 hadde samme opplevelse, at de var i en PLIVO-aksjon før dette ble lest ut på sambandet.

18.17.39 L-32 melder på sambandet: «Vi er ved Coop nå, her er det ingen» (på utsiden).

Kameraovervåking fra inngangspartiet til Coop Extra og vinmonopolet viser patruljebilen til L-32 idet den passerte inngangspartiet cirka klokken 18.17.26, og samme kamera viste blinkende blått lys utenfor inngangspartiet cirka klokken 18.17.45 idet L-32 parkerte foran inngangspartiet.

Fra operasjonssentralen begynte å lese ut oppdraget klokken 18.13.55, til første politi-patrulje L-32 parkerte ved inngangspartiet til Coop og vinmonopolet cirka klokken 18.17.45, var utrykningstiden cirka 3 minutter og 50 sekunder. Responstiden²⁹³, fra operasjonssentralen besvarte første melding, til første patrulje var på stedet, var cirka 5 minutter og 15 sekunder.

18.17.47 Operasjonssentralen leste ut melding i TG0, en talegruppe som sender melding i alle politiets talegrupper: «Dette er 04, 98-98 melding. Det er lest ut PLIVO i Kongsberg, på Nytorget. PLIVO på Nytorget i Kongsberg. Slutt fra 04.»

293 Politidirektoratet, 2020, side 24.

Bilde 2: Utrykningen til Kongsberg-patruljene L-32 og L-209.

5.2.4 Konfrontasjonen i butikken

L-32 påtraff P6 ved inngangspartiet til Coop Extra og vinmonopolet. P6 hadde en lang, svart pil stående ut av skulderen, og P1 opplevde dette som «et absurd bilde», samtidig som det styrket oppfatningen av at situasjonen var alvorlig. P6 virket oppegående og fortalte P1 og P2 at gjerningspersonen var inne i butikken, og at han hadde skutt mot personer.

P6 forklarte at P6 så blålysene da L-32 kom kjørende, og tok kontakt med P1 og P2 i området ved inngangspartiet. Han fortalte at gjerningspersonen var inne i lokalet, og at han ikke visste om andre som var skadd. Idet P1 og P2 tok seg inn i inngangspartiet, fortalte P6 at han gikk for å observere mot den andre utgangen fra butikken (mot garasjelegget).

18.17.48 Operasjonssentralen v/S6 varslet politi­ets nasjonale bered­skapsressurser (NB) på Taraldrud i Nordre Follo kommune, og telefonen ble mottatt ved NB-KO (situasjonssenteret ved NB). På dette tidspunktet hadde NB sendt et helikopter til Trøndelag politidistrikt, og vaktleder 2 var i telefonkontakt med Vest politidistrikt i forbindelse med en mulig gisselsituasjon der.

Vaktleder 1 ved NB-KO mottok varslingen fra operasjonssentralen i Sør-Øst politidistrikt. Vaktleder 1 opplevde det som tydelig at det var en uavklart situasjon – en PLIVO-hendelse – med en mann som skjøt rundt seg med pil og bue, og at en politimann var skutt i ryggen. Vaktleder 1 opplevde det som rart at det ble varslet om PLIVO når det var en mann med pil og bue, og brukte litt tid på å tenke over om «dette henger sammen». At ordet «PLIVO» ble benyttet, ble likevel avgjørende. Vaktleder 1 gikk ut på felles samband for alle ved NB: «Sør-Øst, PLIVO, mann med pil og bue, politimann skutt i ryggen, start full mobilisering», og dette ble iverksatt umiddelbart ved NB.

Vaktleder 2 opplevde at det innledningsvis ble hektisk ved NB-KO, og at deres jobb var å få varslet alle. I tillegg ble rommet deres klargjort for å få felles situasjonsforståelse, ved at man hentet opp vaktjournalen (PO) i Sør-Øst politidistrikt på (stor skjerm på) veggen og sambandet på høyttaler. Vaktleder 2 opplevde at loggføringene i PO hos Sør-Øst politidistrikt kom raskt etter hva som ble sagt på sambandet. NB-KO varslet blant annet: innkalling av ansatte ved NB på beredskap, operativ leder ved NB, operasjonssentralen i Oslo politidistrikt, politi­ets situasjonssenter i Politidirektoratet og Forsvarets helikoptertjeneste ved Rygge flystasjon.

Ved en tilfeldighet var det mange ansatte på jobb ved NB da meldingen kom fra Sør-Øst politidistrikt, siden mange som skulle på en nattøvelse, var på vei til NB. En patrulje fra bombegruppen var allerede på vei til et oppdrag i Asker. De meldte at de kjørte direkte til Kongsberg og ble første bilpatrulje fra NB som ankom byen. Også krise- og gissel­forhandlertjenesten meldte på samband at de kjørte til Kongsberg. Teamleder fra bered­skapstroppen hørte meldingen fra NB-KO da han holdt undervisning. Teamleder så på Google Maps at forventet kjøretid til Kongsberg var estimert til 1 time og 20–30 minutter. Teamleder bekreftet for helikoptertjenesten at de skulle mobilisere, og at bered­skapstroppen skulle ha mannskaper om bord, inkludert en skarpskytter. Samtidig kjørte det bil med mannskaper fra BT mot Kongsberg. Aksjonsleder fra bered­skapstroppen skulle ha nattøvelse med et avsnitt fra bered­skapstroppen og var på bered­skaps­senteret da vakt­leder 1 leste ut meldingen. Aksjonsleder gikk innom NB-KO og fortalte at situasjons­forståelsen varierte under oppdraget. Gjennom sambandet til Sør-Øst politidistrikt fikk aksjonsleder et inntrykk av at gjerningspersonen var isolert inne i en butikk, kort tid etter aksjonsleder ankom NB-KO. Da aksjonsleder satte seg i bilen, kom det melding om at gjerningspersonen var «i drift», noe som førte til en forståelse for at de måtte sende alle tilgjengelige ressurser.

Fra NB ble følgende ressurser sendt til Kongsberg: 1 helikopter og flere bilpatruljer. Totalt 34 tjenestepersoner fra bered­skapstroppen, bombegruppen og krise- og gissel­forhandler­­tjenesten. Alle resursene fra NB ankom Kongsberg etter pågripelsen. Helikopteret fløy inn over Kongsberg cirka klokken 1902.

Bilde 3. Inngangspartiet til Coop Extra og vinmonopolet (foto: Politihøgskolen, 09.12.21).

P1 og P2 gikk inn inngangspartiet for å få gjerningspersonens oppmerksomhet rettet mot seg, og for å konfrontere ham. Kameraovervåking viser at P1 og P2 gikk inn gjennom inngangspartiet klokken 18.18.03 samtidig som det ble ropt høyt: «Bevæpnet politi», og deretter klokken 18.18.09: «Bevæpnet politi, legg fra deg våpenet og vis oss hendene dine, eller så blir du skutt.» P2 gikk først, og P1 fulgte rett bak inn gjennom inngangspartiet, hvor det er en lukket ståldør til venstre [mellom de første og de andre skyvedørene].

18.18.10 L-32 meldte: «Vi er inne i Coop-bygget, ser mannen.» Sekunder senere høres det på samband at det ropes: «Bevæpnet politi.»

Idet P1 og P2 passerte de andre skyvedørene og dreide mot venstre inn mot Coop Extra, ble nevnte ståldør åpnet klokken 18.18.16, og to ansatte fra Coop Extra kom ut døren. På dette tidspunktet var P1 og P2 på vei inn mot Coop, og de ropte «bevæpnet politi, legg deg ned, eller så blir du skutt» og «bevæpnet politi» flere ganger. P1 og P2 rykket fremover mot Coop, til P1 ble stående litt foran stolpen og P2 like ved de røde postkassene til høyre i bilde 2. På dette tidspunktet høres ingen lyder fra lokalet gjennom kameraovervåkingen. P1 og P2 trakk seg tilbake noen meter, til den andre skyvedøren, og meldte følgende på sambandet til operasjonssentralen:

Bilde 4: Fra innsiden av felles inngangsparti etter skyvedør nummer 2. Inngangen til Coop Extra i front, og til vinmonopolet til høyre (foto: Politihøgskolen, 09.12.21).

18.18.38 L32 meldte: «04, L32, uoversiktlig lokale, gjerningspersonen gir seg ikke til kjenne. Jeg tror vi bare nå fryser her og får ressurser på plass.» I bakgrunnen kan man også høre at politiet ropte «gå ut av bygget» til de to butikkansatte som kom ut gjennom ståldøren i inngangspartiet bak dem.

P1 og P2 har begge forklart at de syntes at det var vanskelig å få innsyn i butikklokalet til Coop, grunnet reolenes plassering. P1 beskrev dette som et «kaos av farger og lite innsyn», og P2 ga en beskrivelse av et «kjempevanskelig butikklokale» (se bilde nummer 4).

18.19.02 L-32: «Inngangsparti er nå hvit side. Vi har sikret hvit side og ser inn i Coop-bygget.»

På dette tidspunktet sto P1 på trappen rett foran de første skyvedørene til inngangspartiet, han og P2 hadde den åpne ståldøren mellom seg, og fra de andre skyvedørene sikret P2 mot Coop. Fra denne posisjonen så P2 inn mot Coop-butikken og utgangen mot garasjeanlegget (se bilde 2).

Klokken 18.19.11 høres det på kameraovervåking at brannalarmen ble utløst.

18.19.14 L-32 meldte: «04, brannalarmen er utløst i bygget.»

- 18.19.26 L-32: «Vi ser ikke gjerningsmannen. Han er inne i Coop-butikken.»
- 18.19.14 Operasjonssentralen ringte AMK og 110-sentralen i telefonkonferanse. Operasjonssentralen informerte om at det er PLIVO, og at politiet ikke har observasjon på gjerningspersonen, brannalarmen er utløst, det er ukjent om det er skadde personer. Brannvesenet og ambulanse bes benytte sambandskanal BAPS1, og oppmøtested er brua.
- 18.19.37 Innsatsleder spurte på samband: «Hva med tredje person, er det det inne i bygget?»
- 18.19.43 L-32: «Gjenta siste, L-32.» AU-05: «Er det tredje personer i bygget?»
L-32: «Det er usikkert per nå.»
- 18.20.00 L-32 meldte på samband: «Vi prøver å anrope inne i butikken. Det er ingen som kommer ut av butikken per nå, ingen kunder.» Operasjonssentralen v/S2 svarte umiddelbart: «Det er mottatt. Det er uavklart om det er noen inne. Dette er en PLIVO-situasjon. Er han [gjerningspersonen] inne, så skal vi aksjonere.»

S2 forklarte at S2 minnet L-32 om at det var PLIVO og at de måtte aksjonere, ettersom prosedyren innebærer dette. Dette var en påminnelse S2 ga på eget initiativ.

Operasjonsleder fortalte at det var S2 som minnet patruljen om at dette var PLIVO og at de skulle gå direkte i innsats, men at de vurderingene gjorde de selv også. Samtidig presiserte operasjonsleder at det ikke skulle aksjoneres for enhver pris, selv om «vi har en handlingsplikt og skal foreta oss noe». Ved en slik aksjon skal også skytevåpen brukes forsvarlig, for å unngå at publikum kan bli truffet.

S4 var av den oppfatning at patruljens melding om at de ville isolere gjerningspersonen, førte til at S2 på eget initiativ leste ut påminnelsen om PLIVO. Dette fordi man må være helt sikker på hvor gjerningspersonen er, og at vedkommende er alene, dersom gjerningspersonen skal isoleres under en PLIVO-hendelse. S4 antok at påminnelsen ble lest ut for å spille patruljen god, og grunnet usikkerhet om hvorvidt patruljen husket PLIVO-prosedyren.

ILM fortalte at han reagerte litt på at L-32 (se 18.21.25) meldte at de skulle trekke seg ut, og fikk en forståelse av at L-32 trakk seg ut av butikken [bygget] for å få på seg mer verneutstyr. ILM opplevde det som bra at S2 minnet om PLIVO. Samtidig hadde ILM forventet at en slik påminnelse hadde kommet fra innsatsleder eller operasjonsleder.

- 18.20.25 L-32 spør på sambandet: «P3, det er P2, posisjon?» L-209 svarte: «P3 har akkurat kledd på seg (verneutstyr), kjører fra Kirketorget nå.» L-32: «Ja, vi må få bistand inn her, og så aksjonerer vi.»
- 18.20.40 L-209 kvitterte med: «Det er hørt.» L-32 meldte på sambandet: «L-32 går inn i butikken.»

Av kameraovervåkingen fremgår det at P1 og P2 rykket frem fra sin posisjon [fra skyvedør nummer 2 i inngangspartiet]. På dette tidspunktet hørtes brannalarmen, men ingen andre lyder fra lokalet. L-32 ropte høyt «bevæpnet politi, gi deg til kjenne» da de rykket fremover. Idet P1 og P2 passerte stolpen [midt i bilde 2] på høyre side, sa en av dem «han kommer der», hvorpå P2 går ned i knestående anleggsstilling med våpenet sitt. Cirka 1 sekund etterpå høres lyden av formentlig en pil som treffer veggen bak P2, som trakk seg hurtig bakover et par meter og tok dekning bak nevnte stolpe sammen med P1.

P2, som gikk fremst under fremrykningen, har forklart at han plutselig så en skikkelse i helsetrøye «med en slags anretning» i hendene, og det var vanskelig å se forfra hva dette var for noe. P2 så skikkelsen «kanskje i ett sekund» på cirka 10 meters avstand, og han så ikke ansiktet til vedkommende. Dette var også den eneste gangen P2 så gjerningspersonen. P2 hørte et «svijsj» i luften og et smell da en pil slo inn i veggen bak ham. Han skjønnte at dette var farlig. P2 rakk ikke å få rettet våpenet mot gjerningspersonen før han var ute av syne igjen. P2 visste fra tidligere at det var leiligheter i andre etasje i bygget, og av denne grunn måtte han være forsiktig med å avfyre skudd inne i lokalet. Varselskudd ble også vurdert som u hensiktsmessig.

P2 ble beskytt to ganger og opplevde at «han stakk bare av og løp av gårde» veldig stille. P2 opplevde situasjonen som urealistisk og hadde «aldri stått i noe slikt før». P2 erfarte at situasjonen var veldig annerledes enn trening. P2s treningserfaringer er fra trening innendørs, motparten gir seg når de blir truet med skytevåpen, det er kommunikasjon mellom politiet og motparten, og gjerningspersonen brukte et annet våpen [pil og bue] enn P2 hadde trent på. I tillegg var det i situasjonen inne på Coop «en helt annen motstand».

P1 fortalte at han ikke så vedkommende, men «kanskje en silhuett» da gjerningspersonen skjøt mot dem. P1 opplevde at pilen ble skutt mot dem uten noe forvarsel. P1 fortalte at de, så lenge de ikke visste noe om bakgrunnen, gjorde gode vurderinger ved ikke å skyte inne i butikken for å unngå å treffe utenforstående. P1 fortalte at han ikke tidligere hadde vært i et oppdrag hvor han hadde blitt beskytt. I forhold til tidligere PLIVO-trening var det også til dels større forskjeller, ved at de hadde trent i bygg og ikke i en bydel. I tillegg hadde tidligere PLIVO-trening «hatt et bastant lydbilde, her var det lydøst».

Kameraovervåking viser gjerningspersonen da han skjøt den første pilen mot P1 og P2. Gjerningspersonen gikk i sokkelesten og beveget seg krumbøyd mellom reolene med pil og bue i hendene, en pil lå på strengen og pekte fremover. Gjerningspersonen så seg rundt når han beveget seg, hoppet frem mellom en stolpe og en reol da han skjøt pilen, og beveget seg raskt videre slik at han kom seg bak neste reol.

18.20.42 AMK ringte operasjonssentralen og tok deres innringer inn i telefonkonferanse med operasjonssentralen. Personen som ringte, var sammen med en annen person som var skutt i armen med en pil. 1 minutt og 13 sekunder ut i samtalen ropte personen «nå kommer det noen ut – neeeeeiii», og samtalen blir deretter utydelig. Det høres prat i bakgrunnen, og operatøren på AMK forsøker å rope på vedkommende gjennom telefonen. Operatøren får etter hvert kontakt med melder igjen og spør om det er en ordentlig pil og bue, noe melder bekrefter. Melder forsvinner igjen fra samtalen, men kommer tilbake og sier at hun selv har kommet seg inn. 3 minutter og 35 sekunder

ut i samtalen (klokken 18.24.17) sier melder: «Han er i Peckels gate nå». 5 minutter og 18 sekunder ut i samtalen (klokken 18.26.00) spurte sambandsoperatøren: «Når du så han, kom han ut av bygget og kom mot dere? Melder svarer: «Ja, han kom ut vinduene fra Extra på sida, han dyttet opp de vindu-dørene, om du skjønner hva jeg mener.»

S6 tok imot telefonkonferansen med AMK og melder. Han fortalte at melder sto sammen med en person som var skutt i armen. Under samtalen ropte plutselig melder «nå kommer han ut», og så fikk de ikke mer kontakt med melder på en stund. Det hørtes ut som hun løp. Ved å rope til oppdragsleder i rommet og føre i PO-loggen formidlet S6 raskt til oppdragsleder at gjerningspersonen hadde kommet seg ut av butikken,.

Bilde 5: Skisse av inngangspartiet, vinmonopolet og Coop Extra. Grønne markeringer viser ansattes evakuering, blå markering 1 og 2 viser første politipatrulje L-32s plasseringer første og andre gang de ble beskytt. Rød markering viser gjerningspersonens posisjoner da han skjøt, og veien til nødutgangen.

18.20.58 L-32 meldte på samband, fra sin posisjon i dekning bak stolpen: «L-32, vi ble nettopp beskutt med ei pil her, og pila er meget farlig, han bomma på meg nå, og dette er meget farlig.»

18.21.09 L-32 gjentok på samband: «Vi blir beskutt.»

Klokken 18.21.21 høres det et nytt smell på kameraovervåkingen, antakelig etter pil nummer 2 som ble skutt mot P1 og P2. De trakk seg deretter 2–3 meter tilbake til skyvedør nummer 2 i inngangspartiet.

Av kameraovervåkingen fremgår det at gjerningspersonen gikk mellom to reoler i butikken og beveget ut til siden for disse idet han klokken 18.21.21 skjøt pil nummer 2 mot P1 og P2. Sekundet etter gikk gjerningspersonen tilbake inn mellom reolene.

18.21.00 Politihøgskolen i Stavern, som hadde kurs for innsatspersonell kategori 3 (UEH), ringte operasjonssentralen og fortalte at de sendte UEH-instruktører til Kongsberg.

18.21.18 Operasjonssentralen v/operasjonsleder varslet jourhavende politimester i Sør-Øst politidistrikt.

18.21.25 L-32 meldte: «Ja, pilene fyker rundt hodet. Vi må trekke ut.»

18.21.33 L-32 kalte opp L-209 direkte på samband: «P3, det er P2, vi må ha tung skjold her nå.»

Kameraovervåking viser at P1 og P2 ikke trakk ut av bygget, men ble stående i inngangspartiet ved skyvedør nummer 2, og P2 holdt observasjon innover mot Coop og utgangen mot garasjelegget. Klokken 18.21.34 høres et nytt smell på kameraovervåkingen, antakelig av en pil nummer 3 som ble skutt inne i lokalet.

18.21.51 Av kameraovervåking fremgår det at gjerningspersonen åpnet nødutgangen fra Coop Extra (se bilde 6) og gikk ut i Myntgata.

Fra gjerningspersonen gikk inn i bygget via garasjen cirka klokken 18.12, og frem til han forlot bygget ut gjennom nødutgangen klokken 18.21.51, skjøt han piler mot totalt 12 personer inne i bygget [inkludert P1 og P2], og mot 1 person utendørs fra bygget (se klokken 18.12.56). 3 personer ble truffet (inkludert P6).²⁹⁴

294 Dokument 05.05.07. Sør-Øst politidistrikt. Unntatt offentlighet.

Bilde 6: Nødutgangen fra Coop Extra ut mot Myntgata (foto: Politihøgskolen, 09.12.21).

18.21.55 L-32 meldte: «04. Det er skutt to piler med bue mot oss. Og det er tilfeldigheter at vi ikke blir truffet, over.» Operasjonssentralen kvitterte umiddelbart: «Det er mottatt, 04.»

På tidspunktet da gjerningspersonen tok seg ut av nødutgangen, forklarte P1 og P2 at deres situasjonsforståelse var at han var isolert inne i butikklokalet. P1 tenkte at gjerningspersonen ikke utøvde vold mot andre enn P1 og P2, og at «han må forbi oss for å komme ut». P2 tenkte at gjerningspersonen måtte passere deres observasjonsfelt dersom han skulle ut. P1, P2, P3 og P6 har forklart at ingen av dem var kjent med nødutgangen fra Coop (ut mot Myntgata) fra tidligere. P6 forklarte at han på dette tidspunktet oppholdt seg i området Peckels gate/Christian IVs gate og ba andre personer om å komme seg bort fra stedet. Ifølge kart over området ville P6 kunne se mot innkjørselen til garasjelegget [som kun har én utgang] fra denne posisjonen.

Ved operasjonssentralen hadde S1 en forståelse av at gjerningspersonen var isolert inne i butikken. S1 forklarte at «nå trodde vi at han [gjerningspersonen] var isolert inne på Coopen, og at vi hadde grei kontroll», inntil S1 tok telefonen som kom fra Peckels gate (se melding 18.24.48), og ble usikker på om dette var samme gjerningspersonen. S3 tenkte at L-32 prøvde å isolere bygget, og at L-32 trodde de hadde kontroll på utgangsdøren.

Cirka 18.22 Etter at gjerningspersonen hadde tatt seg ut gjennom nødutgangen, skjøt han piler mot 5 personer i Myntgata, uten å treffe. Gjerningspersonen fortsatte deretter inn mellom Myntgata 15 og Peckels gate 4B, og ut igjen i Peckels gate mellom Peckels gate 2 og Hyttegata 30, og videre nedover Peckels gate, hvor han på veien la igjen buen, koggeret med piler og en knivslire.²⁹⁵

18.22.12 Innsatsleder meldte på samband: «De som skal inn i bygget, må ha på seg alt utstyr, men har du noe inntrykk av at det er flere personer der inne?» L-32 [som sto i inngangspartiet] svarte: «Nei, vi får ikke kontakt med noen andre. Det er to ansatte som vi har fått ut, og alle andre er bedt om å holde seg unna her.»

På kameraovervåkingen klokken 18.22.22 fremgår det at P3, ikledd tung vernevest og hjelm, kom inn i inngangspartiet mellom dør 1 og dør 2 med et skuddsikkert skjold. P1 gikk ut av inngangspartiet for å hente skuddsikker hjelm. P2 og P3 ble stående i inngangspartiet.

18.22.31 BAPS1: Operasjonssentralen meldte: «Dette er politiets operasjonssentral i BAPS1. Vi har fått melding om at det er PLIVO på Coop i Kongsberg. Det er Myntgata. Det pågår skyting med pil og bue. I hvert fall er én person skutt i ryggen med pil. Gjerningsperson er observert inne på Coop-butikken, jeg gjentar inne på Coop-butikken.»

18.23.08 L-209 sa på samband: «Til patruljene her, vi har jo hvit side, men vi må passe på, han kan jo komme ut andre steder.»

18.23.18 Operasjonssentralen leste ut viktig melding: «Myntgata 16, baksiden av bygget, rød side og folk blir skutt etter der nå.» L-209 kvitterte for meldingen klokken 18.23.32: «Myntgata, det er hørt.» [Se også meldingen klokken 18.20.42.]

5.2.5 Søk etter ukjent gjerningsperson

Av kameraovervåkingen fremgår det at P2 og P3 løp ut av inngangspartiet klokken 18.23.30. Rett etterpå løp P2, P3 og P1 til høyre i Rådhusgata mot Myntgata, og P1 og P2 var nå iført skuddsikker hjelm og hadde med et skuddsikkert skjold. De rundet hjørnet til høyre ut i Myntgata og passerte nødutgangen ved nummer 16. Klokken 18.25.20 gikk de til høyre rundt hjørnet inn i Peckels gate og ble ute av syne for kameraet cirka 2,5 minutt. I dette tidsrommet fikk P1, P2 og P3 kontakt med P6 og en dame, som verken hadde sett gjerningspersonen eller visste hvilken retning han hadde tatt. P1 forklarte at de ble stående med opplevelsen av «hvor i all verden har han blitt av?». P3 forklarte at når hverken P6 eller damen visste noe om tid eller retning, så syntes P3 at det tok «kjempelang tid, en evighet». Derimot tok det ikke lang tid før de fikk melding om Peckels gate 1.

Under søket etter gjerningspersonen til fots utendørs fortalte P1 at «ute i gatebildet er det helt vanlig». P1 ropte til folk at de måtte komme seg i sikkerhet, men folk var helt

²⁹⁵ Dokument 05.05.07. Sør-Øst politidistrikt. Unntatt offentlighet.

uberørt, og dette ga en opplevelse av at folk i gatebildet «ikke skjønner alvorret i situasjonen». P1 var sikker på at de kom til å bli beskytt på ny, og synet av pilen som sto i P6, ga frykt for å bli truffet. P2 fortalte om en lignende opplevelse, at de ropte «hold dere unna» til utenforstående, og at de hadde «dødsangst» for å bli skutt. P3 fortalte at hun ville at de skulle være nøye på sikring i alle retninger, for P3 «ønsket ikke en pil inn i rekka». P3 syntes også at det var rart at det var folk i gatebildet, men ingen ga tegn eller informasjon til dem om hvor gjerningspersonen hadde tatt veien.

- 18.23.43 BAPS1: Operasjonssentralens melding til ambulanse: «En person til er skutt i Myntgata ved Coopen. Det er to personer som er skutt med pil og bue.» Ambulanse kvitterer for mottatt melding og opplyser at de står ved broen. Operasjonssentralen meldte videre at personen som var skutt, befant seg på baksiden av Coop-butikken. Ambulanse kvitterte og spurte om de fortsatt skulle forbli hvor de var. Operasjonssentralen bekreftet at de skulle avvente.
- 18.23.54 På bakgrunn av kameraovervåking antas det at gjerningspersonen forsøkte å ta seg inn i Peckels gate 1 B mellom klokken 18.23.54 og klokken 18.25.25. Han hadde da en kniv eller et sverd i hånden. Gjerningspersonen fortsatte deretter ned i Hyttegata.²⁹⁶
- 18.23.57 Operasjonssentralen v/operasjonsleder varslet geografisk driftsenhetsleder for Buskerud [området Kongsberg hører inn under].
- 18.24.48 Operasjonssentralen meldte på samband: «L-209, gjerningspersonen er observert i Peckels gate. Siste info med melder på tråden.»
- Denne meldingen ble lest ut på sambandet samtidig som operasjonssentralen var i telefonen med melder, se telefonsamtalen inn til operasjonssentralen klokken 18.20.42. 3 minutter og 35 sekunder ut i denne samtalen (klokken 18.24.17) sa melder: «Han er i Peckels gate nå.» L-209 kvitterte på meldingen: «Peckels gate er hørt, vi er på grønn side av bygget nå [i Myntgata], hvor langt unna er nærmeste patrulje?»
- 18.25.10 A-31 svarte: «A-31 i godt driv på vei oppover, passerer Langebru nå.» Operasjonssentralen videreformidlet beskjeden fra A-31 til L-209.
- 18.25.25 Kameraovervåking viser det som antas å være gjerningspersonen, i bakgården [mot Numedalslågen] til den første adressen i Hyttegata 31, hvor gjerningspersonen tok livet av offer nummer 1 med stikkvåpen²⁹⁷.
- 18.25.31 L-209 meldte: «Vi har ingen anelse om hvor han er nå, vi er på sort side av bygget [i Peckels gate] og holder der.»

296 Dokument 05.05.07. Sør-Øst politidistrikt. Unntatt offentlighet.

297 Dokument 05.05.07. Sør-Øst politidistrikt. Unntatt offentlighet.

- 18.25.38 Innsatsleder spurte om operasjonssentralen kunne be om bistand fra helikopter. Operasjonssentralen svarte at helikopter, beredskapstroppen og krise- og gisselforhandlertjenesten (KGF) var varslet og på vei.
- 18.25.46 Nødsamtale inn til operasjonssentralen fra Peckels gate 1 B. Melder fortalte at en person med «kniv i hånden» prøvde å åpne et vindu, men stakk av fra stedet for «to minutter siden». Senere i samtalen sies det at vedkommende hadde et «svært sverd eller kniv». 2 minutter og 45 sekunder ut i samtalen fortalte melder at gjerningspersonen gikk mot broen mot sentrum.

S1 tok imot nødsamtalen fra Peckels gate 1 B, og S1 ble usikker på om dette var gjerningspersonen.

S1 hadde visse problemer med å forstå melderens, men fikk blant annet vite at gjerningspersonen var gått fra stedet, og at melderens trodde at det var i retning broen. Det er flere broer over elven, og S1 fant ikke den broen melder sa navnet på. Etter denne samtalen opplevde S1 at det oppsto et nytt «vakuum». S1 ventet på telefoner, men det kom veldig få, og dette var veldig frustrerende: «Du aner ikke hva som skjer, og har ingen informasjon å gi.» Dette var et tidsrom frem til det begynte å komme telefoner (fra Hyttegata, se meldinger 18.39.57 og 18.40.51).

Operasjonsleder forklarte at operasjonssentralen fikk telefoner og observasjoner av gjerningspersonen idet han tok seg ut av Coop (og ut i Myntgata), men at det deretter ble «et vakuum hvor operasjonssentralen ikke får noe informasjon». Politiet er da på søk etter gjerningspersonen, og operasjonssentralen er avhengig av å få informasjon. I denne perioden arbeidet operasjonsleder med varslinger og gjorde klart for en større operasjon.

Oppdragsleder forklarte at etter meldingen fra Peckels gate 1, om at noen med sverd hadde forsøkt å ta seg inn i en leilighet, så «ender det med at vi ikke vet hvor gjerningspersonen forsvinner». Oppdragsleder tenkte at politiet hadde å gjøre med en person som ville bli lagt merke til, men det kom ingen informasjon om hvor gjerningspersonen befant seg, før det kom melding fra Hyttegata om «en mann som slår en dame som ligger nede» (se klokken 18.40.51).

S2 forklarte at da det kom meldinger fra Peckels gate, sendte S2 L-209 gjennom Hyttegata for å prøve å få observasjon på gjerningspersonen. L-209 kjørte gjennom Hyttegata og meldte at det var stille (se klokken 18.31.41).

S3 fortalte at da det kom melding om en person med sverd som prøvde å åpne et vindu i nabogaten (Peckels gate 1), så ble det ny organisering ettersom gjerningspersonen kunne ha kommet seg ut fra Coop. S3 opplevde at «da blir det litt kaos, for vi vet jo ikke, er dette samme hendelse, ingen av patruljene har sett at han har gått ut av Coopen». Patruljen (L-209) foretok deretter søk etter gjerningspersonen. Neste stedsreferanse S3 fortalte om, var at det kom en melding om en mann som slo en dame i Hyttegata (se melding 18.40.51).

ILM, som observerte hendelsesforløpet inne på operasjonssentralen, fortalte at «det var en frustrerende opplevelse å stå inne på operasjonssentralen og oppleve at man hele tiden jobbet på etterskudd». Det var også tungt etter hvert å høre på meldinger til operasjonssentralen om skadde, og at politiet ikke rakk frem før neste melding om skadde.

Av telefonloggen til operasjonssentralen fremgår det at fra meldingen klokken 18.25.46 fra Peckels gate 1 og frem til første melding fra Hyttegata klokken 18.39.57 er det et tidsrom på 14 minutter og 11 sekunder uten at operasjonssentralen mottar nye observasjoner eller informasjon om gjerningspersonen.

- 18.26.37 Innsatsleder gikk ut på samband og meldte om at «alt utstyr må på nå, det er viktig, og så er det viktig å få kontroll på han karen her fortest mulig». L-209 kvitterte for meldingen fra innsatsleder: «Det er hørt av L-209, vi har ingen anelse om han er inne i bygget eller utenfor bygget her nå.»
- 18.26.52 Operasjonssentralen leste ut på samband: «Meldere inn til 04 forteller at de har sett han [gjerningspersonen] gå ut av et vindu på baksiden, sort side på Extra (Coop), og Peckels gate er da siste observasjon.»
- 18.27.04 Operasjonssentralen leste ut på sambandet: «Ny viktig melding. En mann med sverd i hånden prøvde å åpne vinduet i Peckels gate 1 B for ett minutt siden.» Denne meldingen ble lest ut samtidig som melder fra Peckels gate 1 B var i telefonkontakt med operasjonssentralen, se telefon til operasjonssentralen klokken 18.25.46. L-209 kvitterte for mottatt melding om Peckels gate: «Peckels gate 1 er hørt.»
- 18.27.29 Operasjonssentralen informerte L-209 om at Peckels gate 1 er helt ned mot broen, Hyttegata. L-209 etterspurte presisering om dette var ned mot Næringsparken og brua. Operasjonssentralen rettleidet for beliggenheten.
- 18.27.58 L-209 svarte operasjonssentralen: «Ja, det er hørt», og at det begynte å bli langt å gå med tungt skjold.
- 18.27.47 Operasjonssentralen v/operasjonsleder varslet politiets situasjonssenter i Politidirektoratet (POD). PSS fulgte med i vaktjournalen (PO).
- 18.27.55 Kameraovervåking viser at P1, P2 og P3 rundet hjørnet tilbake i Myntgata fra Peckels gate, da de løp tilbake til patruljebilene.
- 18.27.55 Kameraovervåking viser det som antas å være gjerningspersonen i bevegelse fra Hyttegata 31 og ned mot Numedalslågen. Gjerningspersonen gikk nede i terrenget ved elven og nordover.

Patrulje J-44 med tjenestepersonene P15 og P16 var opptatt med en pågripelse på Notodden da de hørte PLIVO-meldingen som ble lest ut i sambandskanalen TG3 klokken 18.17.47. De løslot den pågripne og kjørte mot Kongsberg. De leste vaktjournalen (PO) på telefonen, om en person som skjøt piler, og en politimann som var skutt i ryggen. De skjønnte straks at dette var alvorlig. De skrudde sambandene sine over i Kongsbergs

sambandskanal (TG1) og hørte meldingen fra P3 om at de (L-209) var på vei tilbake til bilen for å søke etter gjerningspersonen.

18.28.19 L-209 meldte på samband: «Forslag fra L-209 her, vi prøver å sette oss i bil igjen og få øyne på gjerningspersonen».

18.28.31 Innsatsleder responderte: «Ja, det går an å vurdere å bruke bilen for å prøve å stoppe han, eventuelt prøve å kjøre på ham.»

P3 besluttet at de skulle benytte patruljebil, for de ønsket ikke å «bli hengende etter», og det var tungt å gå med skjoldet. De ble enige å samle seg i én bil, og P1, P2 og P3 satte seg inn i patruljebilen til P3 (L-209). Det kom en melding om at gjerningspersonen var sett gående i retning sentrum, og P3 var opptatt av at han ikke skulle komme seg dit. P3 besluttet derfor at de skulle kjøre til motsatt ende av Hyttegata og mot Peckels gate, for å søke etter gjerningspersonen. P3 ble overrasket over at de ikke så ham, og de fikk heller ingen informasjon fra andre. Dette var frustrerende.

P1 fortalte at da de satte seg i bilen (L-209) igjen, kjørte de Myntgata ned til Hyttegata. Da de kom ned til Klokkarbakken/Myntgata, så de at ambulanse og brannvesen hadde tatt oppstilling, og de kjørte deretter gjennom hele Hyttegata. Under søket så de ingenting til gjerningspersonen, de så ingen skadde, og det var ingen som tok kontakt med dem. Dette opplevde P1 som veldig rart og frustrerende, og han tenkte at gjerningspersonen kanskje hadde stukket av. De kjørte deretter opp gjennom et kryss og fikk innsyn over et industrifelt, gamlebroen over til Tislegård og en gangvei som er Peckels gate. P1 opplevde da at de alle tre følte at de hadde fryktelig dårlig tid. De kjørte deretter Hyttegata, opp Apotekergata, Myntgata og ned Peckels gate uten at noen tok kontakt med dem. Da de kjørte ned Peckels gate, på det bratteste på gangveien, så P1 at det lå en bue på bakken, og denne manglet streng slik at den var «rett». Det var en god følelse at dette våpenet tilsynelatende var defekt. P3 spurte om de skulle ta med buen, men P1 sa at de skulle la denne ligge på stedet. De fortsatte ned til Hyttegata før de kjørte over broen til Tislegård, hvor det var helt stille. De kjørte Gomsrudveien inn mot sentrum, tok av ved REMA 1000 og opp på Nybrua. Omtrent i dette tidsrommet ba innsatsleder på sambandet om noen kunne søke etter skadde på Coop (se melding 18.36.33). Siden det var helt stille, og ingen tok kontakt med dem, kvitterte L-209 på innsatsleders melding at de kjørte til Coop.

18.28.41 A-31 meldte at de har kjørt forbi avkjøringen til Darbu og «L (Lima), ønsker du oss noen spesiell plass?». L-209 svarte umiddelbart at de ønsker A-31 direkte til Peckels gate 1. A-31 bekreftet mottak av denne beskjeden.

18.29.19 BAPS1: Innsatsleder kalte opp AMK. Ambulanse på Kongsberg svarte innsatsleder i BAPS1 klokken 18.29.41.

18.29.41 Operasjonssentralen meldte: «L-209, siste observasjon fra Peckels gate 1 B, videre Peckels gate i retning Kongsberg sentrum.»

18.29.51 BAPS1: Innsatsleder etterspurte flere ambulanser og helikopter fra ambulansetjenesten ettersom det kan være flere skadde. Ambulanse kvitterte at

de har vært i kontakt med AMK og at de sender de ressursene de har ledig. AMK brøt inn med at de har fire ambulanser på vei.

- 18.29.52 Operasjonssentralen v/operasjonsleder varslet UEH leder i Sør-Øst politidistrikt.
- 18.30.01 Patrulje J-30 kalte opp operasjonssentralen med spørsmål om meldere kunne si noe om hvorvidt gjerningspersonen fortsatt hadde pil og bue.
- 18.30.16 Operasjonssentralen leste ut på samband at siste melder, fra Peckels gate, sa at gjerningspersonen hadde et sverd i hånden, uvisst om dette var buen. Flere patruljer [som ikke brukte kallesignal] kvitterte for mottatt melding.
- 18.30.23 Operasjonssentralen ringte tilbake til en person som ikke hadde kommet gjennom på telefon til operasjonssentralen. Vedkommende var en av de første som ble beskytt av gjerningspersonen i garasjen til Coop, og fikk beskjed om å søke tilflukt.
- 18.30.55 Kameraovervåking viser antatt gjerningsperson i hagen til Hyttegata 23 [etter å ha beveget seg fra Hyttegata 31 via terrenget langs Numedalslågen].²⁹⁸
- 18.31.28 Operasjonssentralen leste ut: «L-209, da sier siste melder at hun ikke så hvor han gikk fra Peckels gate 1, siste observasjon da, er Peckels gate 1 B. Gått derfra i ukjent retning.»
- 18.31.41 L-209 kvitterte for meldingen: «Det er hørt, han har ikke passert mot sentrum, nå har vi kjørt hele Hyttegata fram og tilbake.»
- 18.32.06 Kameraovervåking viser antatt gjerningspersonen ved verkstedet i bakgården til Hyttegata 23, hvoretter gjerningspersonen forsvinner ut av syne. Gjerningspersonen tok deretter livet av offer nummer 2 med stikkvåpen.
- 18.33.03 Operasjonssentralen leste ut en oppdatering: «04 med sit.rap Kongsberg, siste kjente posisjon er Peckels gate 1 B. Vi tar imot stadig nye nødmeldinger og vil melde fra til patruljer om det kommer noe nytt. Det er en person, ukjent, som har skutt flere med pil og bue. Slutt, 04.»
- 18.33.11 Operasjonssentralen v/operasjonsleder varslet politimester i Sør-Øst politidistrikt.
- 18.33.25 Operasjonssentralen ringte tilbake til personen som ringte fra Peckels gate 1 B (se klokken 18.25.46), og ba om beskrivelse av gjerningspersonen.
- 18.34.02 L-209 meldte at pil og buen lå igjen i bakken ned mot Hyttegata. Operasjonssentralen kvitterte for dette.

298 Dokument 05.05.07. Sør-Øst politidistrikt. Unntatt offentlighet.

- 18.34.25 A-31 meldte at de er ved «Krona, Kongsberg», rett i nærheten.
- 18.34.34 L-209 meldte at de kjørte over broen mot Tislegård skole for å se i området der, og spurte deretter om det var mulig at en patrulje dro til Peckels gate 1 og tok utgangspunkt der.
- 18.34.59 En patrulje [som ikke brukte kallesignal] meldte på samband: «Peckels gate 1 B hørt.»
- 18.35.09 J-44 meldte på samband at de var cirka 8 minutter unna Peckels gate 1.
- 18.35.20 Operasjonssentralen v/operasjonsleder varslet stabssjef i Sør-Øst politidistrikt.

Stabssjefen fortalte at operasjonsleder ble spurt om det var behov for flere ressurser ved operasjonssentralen, men operasjonsleder svarte at på daværende tidspunkt «går det ok». Stabssjef forklarte at han etter varslingen fra operasjonsleder tok kontakt med en beredskapsplanlegger for å sette opp et Teams-møte med personene som utgjør forsterket linje. Forsterket linje er en mellomting mellom ordinær linje ledelse og stab. Formålet er blant annet hurtig å kunne forsterke operasjonssentralen med personell, beslutningsstøtte og varslinger, og Sør-Øst politidistrikt har egen instruks for dette.²⁹⁹ Det er de samme personene som blir involvert i forsterket linje som i stab, og det er derfor enkelt å gå over til stabsledelse om nødvendig. Stabssjef rakk ikke å gjennomføre det første Teams-møtet med forsterket linje før gjerningspersonen var pågrepet. GDE-leder Buskerud og leder for kommunikasjon i Sør-Øst politidistrikt ble varslet for å håndtere stor pågang fra media.

- 18.35.21 En patrulje (som ikke brukte kallesignal) ba operasjonssentralen benytte Twitter for å få folk i sentrum til å komme seg hjem og holde seg inne. Operasjonssentralen kvitterte at det var gjort.
- 18.35.35 En patrulje (som ikke brukte kallesignal, trolig L-209): «Det vi vet da, er at han formentlig flyr rundt med et sverd fortsatt, pil og buen er antagelig ødelagt og ligger igjen i den bakken vi snakket om.» Operasjonssentralen kvitterte på meldingen og gjentok beskrivelsen av gjerningspersonen som «en overvektig mann i hvit singlet, formentlig med et sverd i hånda», og at dette er et PLIVO-opdrag.
- 18.36.09 Innsatsleder spurte på samband om noen kunne svare på om alle skadde hadde fått hjelp. L-209 svarte at den eneste de visste var skadd, var P6, og at han «går ned til ambulansen selv, med en pil i ryggen». Operasjonssentralen svarte med at de ikke hadde kontroll på andre skadde personer.
- 18.36.33 Innsatsleder spurte på samband om noen kunne se etter skadde personer i Coop-butikken, ettersom det ikke var kontroll på gjerningspersonen, og at det derfor kunne være et gunstig tidspunkt for dette. L-209 svarte at de tok denne oppgaven.

299 296 Sør-Øst politidistrikt, 2022b. Unntatt offentlighet.

- 18.36.51 Operasjonsleder i Oslo politidistrikt ringte operasjonssentralen i Sør-Øst politidistrikt og tilbød hjelp med innsatspersonell kategori 3 (UEH) og hundepatrulje. OPD sendte 2 patruljer med IP3 (4 tjenestepersoner) og 1 hundepatrulje (1 tjenesteperson). Disse patruljene ankom Kongsberg etter pågripelsen.
- 18.37.08 A-31 responderte på innsatsleders forespørsel (klokken 18.36.33) og sa på sambandet at de var i Peckels gate og tok på seg utstyr, og de var «straks klar».
- P14 og P13 forklarte at de kjørte til området ved Krona kultursenter (like ved Peckels gate) og stanset for å iføre seg verneutstyr. P14 fortalte at P14 sikret patruljen først, mens P12 iførte seg hjelm, tung vernevest (TTV) og bevæpnet seg med MP5 før de rullerte. P13 ble samtidig sittende i patruljebilen og holde utkikk. P13 iførte seg ikke mer verneutstyr enn lett vernevest, som P13 allerede hadde på seg, og bevæpnet seg med pistol. Da de var ferdige, kjørte P13 bilen som et skjold foran P12 og P14, som gikk bak. P14 ga også P13 beskjed om at dersom gjerningspersonen kom mot dem, og han utgjorde en trussel, «så kjører du han rett ned».
- GPS-posisjoner viser at A-31 var rett i nærheten av Peckels gate klokken 18.41.40.
- 18.37.35 Patrulje (som ikke brukte kallesignal) ba operasjonssentralen gjenta beskrivelsen av gjerningspersonen. Operasjonssentralen gjentok beskrivelsen som overvektig mann, i hvit singlet med formentlig et sverd i hånden.
- 18.37.45 L-209 begynte søket etter skadde på Coop.
- Kameraovervåking viser at L-209 gikk inn gjennom inngangspartiet til Coop og vinmonopolet klokken 18.37.45. Under søket etter skadde skilte P1, P2 og P3 lag, og de forlot bygget klokken 18.43.51, gjennom inngangspartiet til Coop Extra og vinmonopolet og garasjeinngangen.
- 18.37.51 BAPS1: Operasjonssentralen leste ut oppdatering: «Dette er politiet 04 med en oppdatering i BAPS1, i forbindelse med PLIVO i Kongsberg. Vi søker fortsatt etter gjerningsperson. Vi har funnet en pil og bue i Peckels gate. Det er en overvektig mann, hvit singlet, mulig går med sverd, så vi antar at han fortsatt er bevæpnet. Slutt, politiet 04.»
- 18.37.56 UP-213 meldte på samband at de er på Darbu og (kjører for å) bistår.
- 18.38.05 Operasjonssentralen ringte AMK og ba om telefonnummeret til personen som så gjerningspersonen komme ut av [nødutgangen til] Coop (klokken 18.20.42).

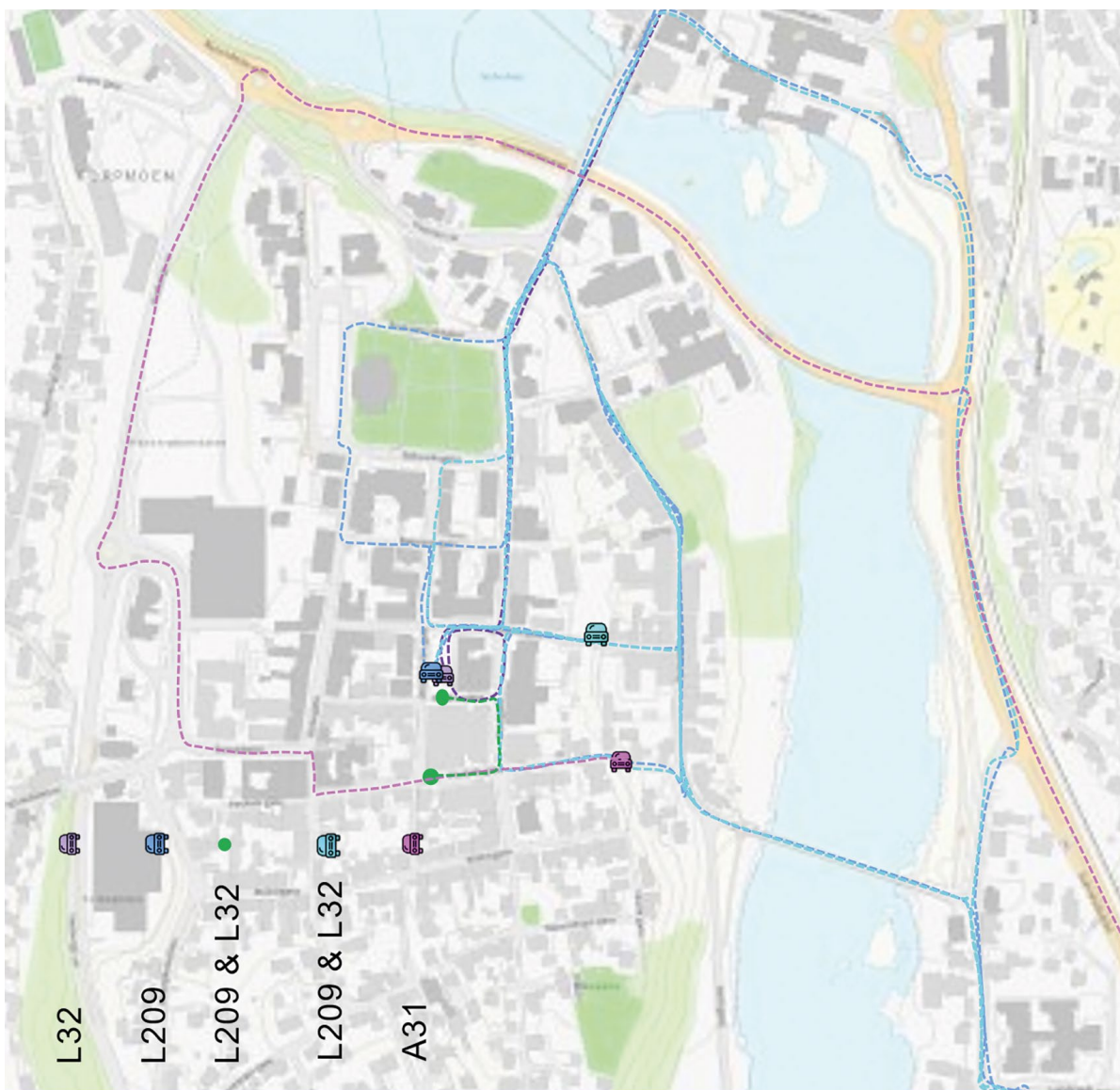
- 18.38.08 UP-230 meldte at de passerte Saggrenda på vei mot Kongsberg. Operasjonssentralen kvitterte og leste ut for patruljer på vei at dette var en aktiv PLIVO.
- 18.38.30 L-32 (som var sammen med L-209) meldte at de var på Coop.
- 18.38.42 Kameraovervåking viser igjen antatt gjerningspersonen ved verkstedet i bakgården til Hyttegata 23. Gjerningspersonen forsvinner ut av syne mellom klokken 18.39.02 og klokken 18.41.20, og i dette tidsrommet antas det at han tok livet av offer nummer 3 med stikkvåpen i området Hyttegata 23 og krysset Hyttegata/Apotekegata. Gjerningspersonen ble observert av flere vitner og kastet en kniv mot to av dem i nevnte område. Gjerningspersonen beveget seg deretter tilbake til bakgården til Hyttegata 23.
- 18.38.56 Patrulje FS-36 meldte på samband at de er 20 minutter unna.
- 18.39.57 Operasjonssentralen mottok telefon fra en person i Hyttegata. Melderens fortalte at det ett minutt tidligere var hørt skriking på utsiden. Operasjonssentralen spurte om vedkommende så noe på utsiden, men melderens observerte ikke noe.
- 18.40.08 Operasjonssentralen kalte opp L-209 og informerte om at så snart Coop var gjennomført, så måtte det sendes politi inn på vinmonopolet, etter som dette var første hendelsessted. UP-230 meldte at de kunne kjøre til vinmonopolet.
- 18.40.50 L-04 meldte på sambandet at de passerte Saggrenda.
- 18.40.51 Operasjonssentralen mottok en nødtelefon fra en person i Hyttegata som fortalte at det er en mann som slår en kvinne i Hyttegata, og det var skriking. På spørsmål fra operasjonssentralen svarte melder at mannen hadde gått inn i en leilighet, og melder fortalte også at politiet «står oppå her».
- Det var S5 som tok imot nødtelefonen, og S5 fortalte at det ikke virket som om melderens oppfattet hva som faktisk skjedde. Melderens var rolig, men fortumlet. S5 ba melderens stå igjen på stedet og vise politiet hvor gjerningspersonen hadde gått inn.
- 18.41.08 BAPS1: Operasjonssentralen brann kalte opp operasjonssentralen politiet, uten svar. Oppkallet ble gjentatt klokken 18.41.17, uten svar. Klokken 18.41.35 kalte operasjonssentralen brann opp politiets innsatsleder (AU-05). Klokken 18.41.55 kalte operasjonssentralen brann opp operasjonssentralen politiet med «viktig melding i BAPS1», uten å få svar.
- 18.41.12 Operasjonssentralen ble oppringt av AMK og tatt med i telefonkonferanse med en person som ringte fra en adresse i Hyttegata. Vedkommende skrek og fortalte at det lå en skadd person midt i krysset Apotekegata/Hyttegata, og at det skulle være en mann med to kniver som hadde hugget personen.

Melderer pratet samtidig med andre personer i bakgrunnen på stedet og fikk vite at gjerningspersonen hadde gått inn i «galleriet», og at da ville [«navnet på offer nummer 2»] være der. Melderer fortalte i løpet av samtalen at politiet hadde kjørt forbi tidligere, og at det også hadde skjedd noe «på torget». 3 minutter og 21 sekunder (klokken 18.44.33) ut i samtalen sier melderer «der kommer det politi», og melderer ble bedt om å ta kontakt med politiet på stedet.

- 18.41.17 Operasjonssentralen leste ut melding: «AV (AV-31) og A-31 kjør Hyttegata 20, Hyttegata 20. Der kommer det meldinger om hyl og skrik.»
- 18.41.20 Kameraovervåking viser igjen antatt gjerningspersonen i bakgården til Hyttegata 23, og gjerningspersonen beveget seg videre mot Hyttegata 19 [på siden mot elven] klokken 18.42.18³⁰⁰.
- 18.41.28 Patrulje (som ikke brukte kallesignal) meldte: «Hjelp oss med retning.»
- 18.41.31 Operasjonssentralen kvitterte: «Hyttegata 20. Det blir i nærheten av utgangspunktet. Jeg setter oppdraget på Hyttegata.»
- 18.41.47 L-209 meldte til operasjonssentralen at selve butikken Coop er gjennom-søkt, og at det ikke var noen skadde der. Patruljen meldte også at de ikke hadde tilgang til personalrommet.
- 18.42.00 Operasjonssentralen sendte ut melding via PAV (politiets alarm- og varslingssystem) til nabopolitidistriktene Innlandet, Oslo og Øst om pågående PLIVO-hendelse: «Det pågår PLIVO-hendelse på Kongsberg i Sør-Øst. Mann skutt etter flere og skadet flere med pil og bue. Også observasjon av sverd. Nasjonale ressurser på vei. Vurdert til ikke å ha behov for ressurser fra naboliktrikter pr nå, foruten Oslo.»
- 18.42.00 En person ringte fra en adresse i Myntgata og sa at det hadde blitt skutt med pil og bue på Coop. Det er uklart om skytingen pågår, og samtalen ble brutt. Samme person ringte opp igjen klokken 18.43.17 og fortalte at en venninne skulle ha sett skyting med pil og bue, og at det hadde skjedd noe i nærheten. Operasjonssentralen opplyste om at dersom melderer ikke hadde ytterligere opplysninger, måtte samtalen avsluttes, slik at politiet kunne besvare andre telefoner.
- 18.42.04 Operasjonssentralen kvitterte på melding fra L-209: «Det er mottatt. Vi må fram til Hyttegata 20, Hyttegata 20.»
- 18.42.14 Patrulje K-04 meldte at de kjører til Hyttegata 20.
- 18.42.18 Operasjonssentralen kvitterte: «Det er mottatt, skal ligge en person på bakken utenfor, en mann skal ha slått en dame og har nå gått inn i en leilighet.»

18.42.28 L-209 spurte operasjonssentralen om det var ønskelig at de fortsatt skulle søke etter skadde.

18.42.45 BAPS-1: Luftambulansse meldte at de er 17 minutter unna.

Bilde 7: Viser søksfasen for L-32 og L-209 til fots (i grønn farge) og i bil, samt rute for A-31.

5.2.6 Pågripelsen

18.42.55 Operasjonssentralen meldte til patruljene: «Til patruljer, Hyttegata 34, Hyttegata 34, melding om kniv nå, en person kan møte patruljen og påvise aktuell leilighet.»

18.43.21 Operasjonssentralen meldte: «To kniver, Hyttegata 34, person med to kniver.»

A-31 svarte umiddelbart «rett i nærheten nå». GPS-posisjoner viser at A-31 befant seg i Peckels gate, i kvartalet mellom Christian IVs gate / Myntgata, klokken 18.43.31.

18.43.40 AE-04 kalte opp operasjonssentralen, som svarte 1 sekund etterpå, hvor-etter AE-04 meldte: «AV (31), AE04 løper mot stedet nå, P8 er leder.» Operasjonssentralen kvitterte umiddelbart.

Patruljen J-44 (P15 og P16) v/P16 hadde skrevet inn adressen «Hyttegata» på telefonen og benyttet i tillegg politiets kartverk for å finne frem. P16 forklarte at de fikk retningsanvisning til motsatt side av elven, til en gangbro (området Gamle Gomsrudvei / Hyttegata), hvor de parkerte rett etter to andre politipatruljer (AV-31 og AE-04). J-44 hadde på seg [politi]refleksvester, var bevæpnet med pistol og tok med seg et plastskjold fra patruljebilen. De løp over broen mot Hyttegata og løp fra innsatspersonellet fra patruljene AE-04 og AV-31, som var ikledd tungt verneutstyr.

18.43.44 Kameraovervåking viser antatt gjerningspersonen bak Hyttegata 19.³⁰¹

18.44.01 Operasjonssentralen meldte posisjon: «Siste posisjon, inne i et bygg det står 'galleri' på.»

18.44.06 Patrulje UP-230 ankom inngangspartiet til Coop Extra og vinmonopolet.

Kameraovervåking viser at P10 og P11 gikk inn inngangspartiet klokken 18.44.06, utførte et kortvarig søk i inngangspartiet til Coop før de gikk ut gjennom det samme inngangspartiet de kom inn klokken 18.44.47. UP-230 kjørte etter dette mot Hyttegata og ankom området etter pågripelsen.

18.44.13 Operasjonssentralen ble oppringt av AMK og tatt med i telefonkonferanse av en person som sto i krysset Apotekergata/Hyttegata. Vedkommende fortalte at det lå en skadd person (offer nummer 3) på bakken, og at politiet var på stedet. 2 minutter og 2 sekunder ut i samtalen (klokken 18.46.15) høres roping i bakgrunnen: «Han er der, jeg ser ham», og melderer sier at «de (politiet) springer etter en kar som har gjort det». Operasjonssentralen og AMK diskuterer deretter trygg vei til stedet for ambulansen, og at dette måtte klareres med politiet på stedet.

301 Dokument 05.05.07. Sør-Øst politidistrikt. Unntatt offentlighet.

- 18.44.15 Patrulje (som ikke bruker kallesignal) ba patruljer ved broen om å arbeide sammen.
- 18.44.28 L-209 meldte på samband at de hadde søkt ferdig (i Coop) og kjørte mot Hyttegata. Operasjonssentralen kvitterte umiddelbart.

Det antas at patrulje J-44 var den første politipatruljen som ankom området Hyttegata. P16 forklarte at P15 løp først med plastskjoldet. Da de kom frem til Hyttegata, var det mørkt, kaotisk, flere utenforstående på stedet og en ambulanse med blålys litt lenger oppe i gaten. P15 forklarte at det ikke var noen andre polititjenestepersoner på stedet da de ankom Hyttegata, men det var «en ambulanse og noen sivile» der. Både P15 og P16 fortalte at de fikk informasjon fra tilstedeværende om at gjerningspersonen skulle ha gått inn i et galleri i en bakgård. Porten til bakgården var låst, og P16 sparket opp denne. P15 hadde skjold og gikk først inn i bakgården og ropte «bevæpnet politi». P15 og P16 klarerte bakgården/hagen og rettet deretter oppmerksomheten mot galleriet, som var opplyst. P15 gikk først inn i galleriet, fant offer nummer 2 og fullførte søket etter gjerningspersonen på stedet. P15 fikk sammen med andre polititjenestepersoner båret offer nummer 2 ut til en politibil [maje] og kjørt «load and go» til Kongsberg sykehus. P16 fortalte at P16 gikk inn i bakgården bak P15, og at det kom til flere polititjenestepersoner bak dem. De søkte gjennom bakgården, og P16 gikk inn på galleriet bak P15. Inne i galleriet fant de offer nummer 2, og P16 informerte de andre polititjenestepersonene om dette. Noen av polititjenestepersonene gikk ut igjen på gaten, og P15 og P16 fullførte søket etter gjerningspersonen før de bar offer nummer 2 ut til en politibil og tok «load and go». P16 hørte etter hvert på sambandet at gjerningspersonen var pågrepet.

Patrulje A-31 (P12, P13 og P14) befant seg ifølge GPS-posisjoner i Peckels gate like ovenfor krysset med Hyttegata klokken 18.44.10. Kameraovervåking viser at antakelig A-31 svingte til venstre inn i Hyttegata cirka klokken 18.44.20, og samtidig er det formentlig polititjenestepersonell på broen som løper mot Hyttegata. A-31 v/P12 fortalte at da de ankom Hyttegata, ble de oppmerksomme på personen (offer nummer 3) som lå i krysset (med Apotekergata), og at P13 ble igjen for å utføre førstehjelp. Det var personer på stedet som pekte mot et galleri hvor porten var åpen. P13 forklarte at da de kom ned Peckels gate og inn i Hyttegata, var patruljene AV-31 og AE-04 i Hyttegata. P13 så offer nummer 3 liggende i krysset Apotekergata/Hyttegata og begynte førstehjelp «på drill» med hjelp fra flere tilstedeværende. Samtidig var det flere som pekte inn til galleriet. P14 forklarte seg likt som P12 og P13 om deres ankomst til Hyttegata, og at det var flere personer som pekte i retning galleriet. P12 beveget seg inn porten og inn i galleriet, hvor P12 fant offer nummer 2 og fikk utført noe førstehjelp før det ble besluttet «load and go». P12 fortsatte da søket i leiligheten til offer nummer 3, og senere på loftet. P14 tok seg inn porten til bakgården sammen med P12 og ble stående i mellomgangen og sikre mot flere dører. P12 hørte at det ble ropt «han løper her» ute fra Hyttegata, og løp da ut i Hyttegata og etter AV-31.

Patrulje AV-31 (P4 og P5) stanset etter tunnelen før Kongsberg for å ta på seg tungt verneutstyr og bevæpne seg. Navigasjonen i patruljebilen viste feil vei, slik at de kjørte over den nye broen før de måtte snu og kjøre tilbake til bysiden av gamlebroen (området Gamle Gomsrud vei / Hyttegata). Broen var sperret med to steiner, så de måtte parkere på motsatt side av elven fra Hyttegata. Patruljene AE-04 og J-44 ankom stedet omtrent samtidig som dem selv, og alle løp over broen mot Hyttegata. P5 fortalte at AE-04 (P8)

ble aksjonsleder da de løp mot Hyttegata, og de møtte en politipatrulje (antas å være A-31) «oppi krysset på motsatt side» av broen. Da de kom til krysset Hyttegata/Apotekegata, lå det en skadd person på bakken (offer nummer 3), og det var en polititjenesteperson (P13 fra patrulje A-31) ved siden av vedkommende. P5 så at det var flere polititjenestepersoner som tok seg inn et sted på motsatt side av gaten (galleriet), vurderte at de var tilstrekkelig mange, og ble stående i Hyttegata. P4 fortalte at da de kom frem i Hyttegata, opplevde P4 det som likt et [trenings] PLIVO-scenario med mye lyd, ropende personer og en skadd person. P4 oppfattet også at det var flere personer som ropte «inn der, inn der» mot et galleri/verksted, men tenkte som P5 at det var tilstrekkelig med polititjenestepersoner som tok seg inn, og ble stående i Hyttegata.

Patrulje AE-04 (P8 og P9) v/P8 forklarte at de ankom Kongsberg samtidig med patruljen AV-31. Navigasjonssystemet i patruljebilen viste feil vei, slik at de måtte snu før de ankom bysiden av gamlebroen (området Gamle Gomsrud vei / Hyttegata). De løp over broen, og P8 ropte «jeg er leder». På broen kontaktet de en mann, som viste seg å være en utenforstående, før de fortsatte videre. Da de kom løpende opp Hyttegata, så de en skadd person (offer nummer 3) i krysset Apotekegata/Hyttegata, som P13 (fra patruljen A-31) utførte førstehjelp på. P8 registrerte at det skjedde noe på galleriet, og de tok seg inn der. De kom over en hardt skadd person (offer nummer 2) inne på galleriet. P8 returnerte ut i Hyttegata og påtraff P3 i krysset Apotekegata. P8 forsøkte å få oversikt og kontroll over situasjonen. Samtidig som P8 var i kontakt med andre polititjenestepersoner ute i Hyttegata, hørte P5 at det skjedde noe lenger opp i Hyttegata, og P5 med flere løp etter gjerningspersonen. P8 ba P3 bli igjen i krysset Apotekegata for å sikre området dersom gjerningspersonen skulle slippe unna politiet og komme tilbake mot dem. P9 fortalte at de ankom området ved gamlebroen, ettersom de måtte snu på grunn av feil veibeskrivelse i navigasjonssystemet. De løp over gamlebroen sammen med AV-31 og J-44. Da de kom frem til krysset Hyttegata/Apotekegata, så de en skadd person (offer nummer 3) på bakken. P9 konsentrerte seg deretter om søket etter gjerningspersonen og gikk inn mot galleriet sammen med flere andre polititjenestepersoner. Da de tok seg inn i galleriet, fant de offer nummer 2. P2 ble igjen for å ivareta offeret, mens P9 fortsatte å konsentrere seg om søket i bakgården. Da P9 hørte på sambandet at gjerningspersonen var pågrepet, endret P9 fokus fra søk til livreddende førstehjelp.

Patrulje L-209 (P1, P2 og P3) hørte ifølge P2 meldingen på sambandet om observasjon i Hyttegata like før de var ferdige med søket i Coop-butikken. De løp tilbake til bilen og kjørte raskt mot Hyttegata. P3 fortalte at meldingen om Hyttegata kom like før de var ferdige med søket, og P3 visste at en politipatrulje fra Drammen var like i nærheten. Da de kom til Hyttegata, så P3 flere kjente polititjenestepersoner, og det var en lettelse da P3 forsto at de ikke lenger var alene [som politi på Kongsberg]. P3 fikk likevel en dårlig følelse ved synet av den skadde personen på bakken. P1 forklarte at de kjørte ned Apotekegata, og da de kom til krysset med Hyttegata, så P1 at det lå en person på bakken, og det var politi på stedet.

Kameraovervåking viser at klokken 18.45.20 kjørte to biler ned Apotekegata mot Hyttegata, hvor den ene bilen antas å være patrulje L-209.

P2 og P3 gikk inn i bakgården mot galleriet, hvor P2 startet førstehjelp på offer nummer 2. I Hyttegata 19 ble P3 kontaktet av et vitne som pekte oppover gaten, og P3 gikk

derfor ut i Hyttegata igjen. P1, som var sjåfør på L-209, ble stående igjen i Hyttegata for å ordne sambandet da han hørte et skrik lenger opp i gata.

- 18.44.30 Gjerningspersonen forsøkte å ta seg inn i Hyttegata 17 B, hvor han ble observert av en beboer som ringte politiets nødtelefon klokken 18.45.02. Gjerningspersonen beveget seg videre mot Hyttegata 17 A.³⁰²
- 18.44.42 A-31 meldte: «A-31 på stedet. Ser ikke gjerningsmannen, en person ligger nede, en person ligger nede.» Operasjonssentralen svarte umiddelbart: «A-31 ved Hyttegata 31, vi sender ambulanse.»
- 18.45.01 Innsatsleder meldte på samband: «Husk alt verneutstyr og hjelm på alle mannskaper nå.»
- 18.45.02 En person ringte operasjonssentralen på nødtelefonen. Melderer ringte fra en adresse i Hyttegata og lurte på om gjerningspersonen var på utsiden, da gjerningspersonen var ved «det nye bygget ved Lågen». Operasjonssentralen ba melderer om å holde seg inne og avsluttet samtalen, da melderer ikke hadde informasjon om hvor gjerningspersonen befant seg nå.
- 18.45.05 BAPS1: Operasjonssentralen kalte opp ambulanse på Kongsberg. Ambulanse svarte umiddelbart.
- 18.45.08 A-31 meldte: «Han skal være inni bygget her.»
- 18.45.16 Patrulje [som ikke brukte kallesignal] meldte: «To patruljer som er ved broen nå, hvor trengs vi, P8?»
- 18.45.16 Kameraovervåking viste gjerningspersonen ved Hyttegata 17 A [på siden mot elven] i tidsrommet klokken 18.45.16–18.45.54, før han forsvant ut av bildet. Det antas at gjerningspersonen da tok seg inn i en leilighet og tok livet av offer nummer 4 og 5 med stikkvåpen, ved inngangspartiet til Hyttegata 17 A. Gjerningspersonen ble observert av politiet ute i Hyttegata like etter (se 18.46.17).³⁰³
- 18.45.16 BAPS-1: Operasjonssentralen meldte: «Patrulje i Hyttegata 31, kontakt med en person som ligger på bakken, ønsker ambulanse frem.» Ambulanse bekreftet umiddelbart at de kjørte til stedet.
- 18.45.23 A-31 meldte: «A-31 tar seg inn på inngangsdøra (navn på offer nummer 2) galleri og verksted, det er der personer rundt sier at han er inne, over.» Operasjonssentralen kvitterte for denne meldingen: «Mottatt, det er Hyttegata 31 merket galleri.»
- 18.46.17 A-31 meldte på samband til operasjonssentralen at de «ser personen [gjerningspersonen]».

302 Dokument 05.05.07. Sør-Øst politidistrikt. Unntatt offentlighet.

303 Dokument 05.05.07. Sør-Øst politidistrikt. Unntatt offentlighet.

- 18.46.33 A-31 meldte på samband at de måtte ha flere ambulanser til Hyttegata.
- 18.46.40 Innsatsleder spurte på samband om det var ønskelig med flere ambulanser til Hyttegata, og om det var trygt å kjøre frem. En patrulje [som ikke brukte kallesignal] kvitterte umiddelbart: «Flere ambulanser til Hyttegata.»
- 18.46.42 På kameraovervåking høres lyden av et formentlig skudd.

Det antas at det var følgende politipatruljer (som i varierende grad) var inne i bakgården og galleriet: J-44 v/P15 og P16, AE-04 v/P9 og P8 (som gikk ut igjen i Hyttegata), L-209 v/P2 og P3 (som gikk ut igjen i Hyttegata), A-31 v/P12 og P14. Omtrent samtidig sto P1, P4 og P5 igjen ute i krysset Hyttegata/Apotekergata, og P13 utførte førstehjelp på offer nummer 3 ute på gaten. På et tidspunkt hørte P1 og P5 skrik lenger borte i Hyttegata, og begge så gjerningspersonen. P5 ropte «hvit singlet», og P5 og P1 løp etter gjerningspersonen med P4 like bak, frem til Hyttegata 18, hvor det er en portal som fører inn til en bakgård. P5 forklarte at det var mørkt i portalen. P5 stoppet derfor opp og ropte «bevæpnet politi» og flere korte kommandoer for å gi gjerningspersonen en mulighet til å overgi seg. Da P5 beveget seg fremover i portalen, dukket plutselig gjerningspersonen opp til venstre for P5, kastet en stor kniv/sverd mot P5 og forsvant ut av syne igjen. P5 fulgte da etter gjerningspersonen og så ham ved noen leilighetsdører. P5 var redd for at gjerningspersonen skulle ta seg inn en av leilighetsdørene, og skjøt et varselskudd ved siden av bena hans (av kameraovervåking høres klokken 18.46.42 et smell, som antas å være varselskuddet). Gjerningspersonen «skvatt til» så kraftig at P5 trodde at han hadde løpt inn i skuddfeltet og blitt truffet av skuddet. Gjerningspersonen overga seg, la seg ned på bakken og ble pågrepet av P1 og P14.

P1 forklarte seg likt som P5 om pågripelsen. P1 hørte et skrik i Hyttegata, så gjerningspersonen litt lenger borte i gata og løp sammen med P5 etter gjerningspersonen til Hyttegata 18. P1 gikk inn i portalen bak P5, og gjerningspersonen kastet noe (stor kniv/sverd) mot dem da de var omtrent halvveis inne i portalen. De fulgte etter gjerningspersonen og så at han beveget seg over den åpne plassen. P5 avfyrte et varselskudd, og gjerningspersonen fikk en reaksjon på dette. P1 og P5 beveget seg fremover ved siden av hverandre, gjerningspersonen la seg ned på bakken og ble pågrepet av P1. På dette tidspunktet var P4 også sammen med dem i bakgården.

P4 forklarte at han hørte skrik i Hyttegata, så at P5 løp bortover gata, og fulgte etter. P4 registrerte at en person løp inn ved Hyttegata 18. Da P4 kom inn i bakgården, så han gjerningspersonen og var klar til å sende politihunden i angrep, men det ble avfyrte et varselskudd som hadde umiddelbar effekt på gjerningspersonen. P4 brukte deretter hunden for å sikre P1 idet P1 pågrep gjerningspersonen.

- 18.46.54 BAPS1: Operasjonssentralen kalte opp ambulanse på Kongsberg. Ambulanse svarte umiddelbart og fikk beskjed fra operasjonssentralen om at det var behov for raskt å få ambulanse til Hyttegata 31.
- 18.47.12 AV-31 meldte på samband: «Kontroll på gjerningspersonen.» Operasjonssentralen kvitterte: «A-31 melder kontroll på gjerningsperson, gjentar kontroll på gjerningsperson, det er mottatt, 04.»

Under den pågående politiaksjonen i Hyttegata erfarte S2 at det kom politi til stedet, blant annet løpende over en bro, og dette ga S2 en opplevelse av å ha nødvendige ressurser for å kunne ta kontroll over området. S2 erfarte selv å ha kontroll over situasjonen, ettersom det i Hyttegata var dyktige kollegaer som ga gode og konsise meldinger for hva som foregikk.

Oppdragsleder fortalte at politiet var raskt på stedet i Hyttegata, og det hadde kommet flere patruljer. Operasjonssentralen fikk melding om at det lå skadde i gaten, og at gjerningspersonen hadde gått inn i galleriet. Politiet tok seg inn i galleriet og fant flere skadde. Deretter fikk politiet pågrepet gjerningspersonen, som forsøkte å stikke av.

S1 fortalte at politiet kjørte til stedet hvor det i alle fall ble funnet én person som var død. S1s opplevelse var at det ble mye frem og tilbake på stedet, hvor det blant annet var et galleri, og det var noe usikkert hva som hadde skjedd. Det kom flere patruljer til, og S1 erfarte at det var kaotisk og ingen kontroll på hvor gjerningspersonen befant seg. Det virket for S1 som en tilfeldighet at gjerningspersonen ble oppdaget og pågrepet.

S3 erfarte at patruljen (L-209) som søkte etter gjerningspersonen, returnerte til Hyttegata, og at det kom til flere polititjenestepersoner over broen i Hyttegata. S3 hørte blant annet at politiet tok seg inn «på galleriet». Opplevelsen var at det var kaotisk med mange meldinger på sambandet, og det var vanskelig «å ha bilde av hvor patruljene er til enhver tid». I tillegg bidro manglende opplysninger om hvor gjerningspersonen befant seg, og få politipatruljer på stedet, til at situasjonen opplevdes som kaotisk.

5.2.7 Øvrige politipatruljer på Kongsberg under pågripelsen

Følgende patruljer var på/ved Kongsberg idet gjerningspersonen ble pågrepet:

UP-213 parkerte ved broen (Hyttegata / Gamle Gomsrudvei). De tok seg over broen til fots og var omtrent midt i bakken før Peckels gate da det ble meldt på sambandet at gjerningspersonen var pågrepet.

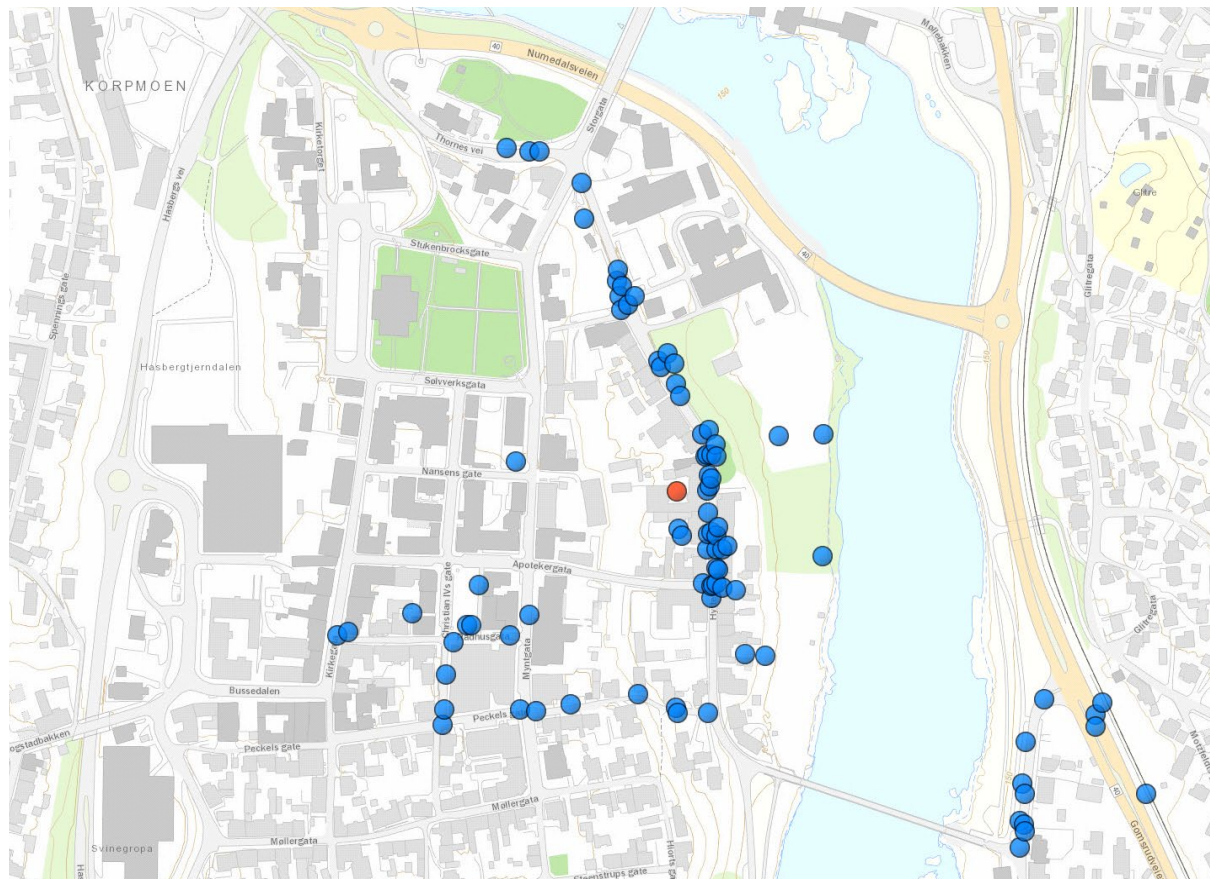
UP-240 kom frem til Kongsberg like etter AV-patruljen. De parkerte midt på broen i Hyttegata og løp derfra. Idet de var i Hyttegata, og like før de var fremme ved første tilskadekomne, hørte de et varselskudd og hørte at gjerningspersonen var pågrepet.

UP-230 var på E134 mellom Kongsberg og Notodden. (Står i loggen 18.38.) De kjørte direkte til vinmonopolet, før de fortsatte rett til Hyttegata da de hørte om skadde. UP-230 bisto med sikring og bistand av ambulansene. Etter pågripelsen og akuttfasen bisto de med søk i bygninger.

J-30 kom frem cirka to minutter etter pågripelsen. De parkerte ved gamlebroen og kom opp i Hyttegata.

K-04 stoppet i Myntgata/Apotekergata. De hørte roping og tok seg ned mot Hyttegata. Da hørte de at det var kontroll på gjerningspersonen.

AE- 71 parkerte i Gamle Gomsrudvei / Hyttegata, og tok seg til fots opp i Hyttegata. Idet de løp opp bakken og så personer og skadde foran seg, fikk de melding om at gjerningspersonen var pågrepet.

Bilde 8: Viser 87 politi-radiosamband (blå felter), i tidsrommet klokken 19.17–19.22. Dette inkluderer samband i både kjøretøy og håndholdte radioterminaler. Rødt felt viser stedet for pågripelsen.

5.2.8 PLIVO – samhandling med nødetatene

Operasjonsleder på AMK fortalte at første telefon de fikk fra politiet, var en varsling om en person med pil og bue som skjøt mot personer på Kongsberg. Operasjonsleder AMK stusset på våpenet, men ellers er det ganske vanlig at ambulansene bistår politiet. Cirka 3 minutter etter denne telefonen kom det trippelvarsling (varsling til helse, brann og politi) om PLIVO. AMK fikk samtidig en nødtelefon som forsterket innholdet i PLIVO-meldingen, og de sendte alle ressursene de hadde tilgjengelig. De fikk et konkret oppmøtested (Nybrua ved Storgata), men politiet definerte aldri noen «HOT zone» (se kapittel 5.3.3). De fikk melding om at gjerningspersonen hadde gått fra butikken, men mottok ingen informasjon om hvilken retning han hadde gått. Det kom ingen informasjon i BAPS1. Både brann og ambulans forsøkte å kalle opp innsatsleder i politiet, men fikk ikke svar. Operasjonsleder AMK opplevde det som ubehagelig å ha personell i området, uten å vite hvor gjerningspersonen befant seg. Det var ikke politi på oppmøtestedet, og det var kaos der. Det var en opplevelse av å ha hjertet i halsen, når man sender ressursene inn uten å vite om det er fare for liv og helse for personellet. I tillegg opplevde operasjonsleder AMK at det var mangel på informasjon, og mindre gode stedsbeskrivelser.

Innsatsleder helse (ILH, innsatsleder for ambulanspersonellet) måtte velge mellom å bli værende på oppmøtestedet eller kjøre inn for å prøve å redde liv. ILH valgte å kjøre inn [til Hyttegata]. Da var det ingen igjen på oppmøtestedet for å møte nye helseressurser der.

ILH kjørte ut fra ambulansstasjonen da de fikk den første meldingen, om en person med pil og bue som skjød etter folk inne i Coop-butikken. Det er cirka 1 minutt kjøring til stedet som var definert som sikker oppmøteplass. På veien fikk ILH melding om PLIVO. AMK begynte å kalle ut flere ressurser, og ILH satte sambandet i BAPS1. «Der var det helt dødt», det var ingen informasjon til helse eller brann. ILH skjønnte at det var lite politi på Kongsberg. Da ILH kom frem til oppmøtestedet sammen med brannvesenet, besluttet de å sperre av området for innkommende trafikk. De ba også personer på stedet om å komme seg bort fra området. På et tidspunkt fikk en ambulanse et oppdrag inne i «HOT zone», noe som senere viste seg å være til en av de drepte. På et tidspunkt ropte brannvesenet på politiet i BAPS1 med «viktig melding», men fikk ikke svar. Etter en stund ropte politiet på bistand fra helse i BAPS1. ILH besluttet da at de måtte kjøre inn og hjelpe skadde, og tre ambulanser kjørte frem til stedet. De kjørte til Hyttegata fra Myntgata og kom ned til to skadde personer som lå i gaten. Idet ILH og kollegaen gikk ut av bilen, hørte kollegaen et skudd. De møtte politiet ved de skadde, men politiet forsvant så fort ambulanspersonellet ankom stedet. Dette ga en opplevelse av å være uten sikring, og flere følte seg usikre.

Vaktleder på 110-sentralen (VLB) fortalte at de fikk trippelvarsling om PLIVO på telefon fra politiets operasjonssentral. Samtidig fikk de en automatisk brannalarm fra Coop Extra på Kongsberg. VLB bekreftet at de hadde mottatt brannalarm fra stedet og varslet riktig brannstasjon etter rutiner ved PLIVO. VLB opplevde at de fikk en del informasjon i trippelvarslingen, men at det var veldig stille i BAPS1. Innsatsleder brann (ILB) ønsket å kalle inn 3 lag med en gang, og disse ble sendt ut. Brannvesenet etablerte seg på nedsiden av broen, omtrent ved Hyttegata. Underveis i hendelsen fikk de en nødtelefon på 110, hvor melderer sa at gjerningspersonen knivstakk personer. Denne ble umiddelbart satt over til politiets operasjonssentral. 110-sentralen fikk posisjonen til melder, som ble videreformidlet til brannmannskapene, og de fikk de en klar beskrivelse av retningen gjerningspersonen beveget seg i. 110-sentralen fikk også telefoner fra beboere over butikken i Myntgata, hvor brannalarmen gikk. Beboerne var engstelige for hva som skjedde, og 110-sentralen visste ikke om det var brann eller ikke. VLB fikk kontakt med politiets operasjonssentral, som fortalte at det ikke var brann, og at beboerne skulle holde seg inne. Etter hvert fikk brannvesenet beskjed om at gjerningspersonen var pågrepet, og at de kunne returnere.

Innsatsleder brann (ILB) fortalte at han ble oppkalt på radio fra hjemmevakt cirka klokken 18.20. Det var melding om PLIVO, en mann som skjød med pil og bue ved Coop Extra på Vestsiden, og flere personer skulle være skadd. ILB kjente til pil og bue fra før og visste hvor farlig det kunne være. Han fikk oppgitt oppmøtested over sambandet og tildelt BAPS1 som sambandskanal. ILB kjørte mot oppmøtestedet og fikk klokken 18.24 melding om å kjøre frem på en stille måte uten bruk av blålys og sirene. Første mannskapsbil fra brannvesenet var fremme ved oppmøtestedet i Myntgata/Hyttegata klokken 18.28. Det var ingen fra politiet ved oppmøtestedet, og de fikk ingen informasjon eller respons på oppkall i BAPS1. Brann og helse ble enige om å sperre for trafikk og fotgjengere inn i området. De opplevde at de måtte være veldig tydelige overfor folk for å

få dem til å forstå alvoret. Brannvesenet iverksatte også tiltak for egen sikkerhet, i tilfelle gjerningspersonen skulle komme mot dem. ILB kjørte fra oppmøtestedet for å hente datteren sin, som var inne i farlig område, og deretter til Coop-butikken for å sjekke om det var brann der. Han gikk inn i butikken, kontrollerte tavlen til brannalarmen og konstaterte at det ikke var brann. Kameraovervåking fra Coop viser at ILB var inne på Coop i tidsrommet fra cirka klokken 18.51 til cirka klokken 18.54. Da ILB kom tilbake til oppmøtestedet, hadde innsatsleder fra politiet vært i kontakt med brannvesenets utrykningsleder før innsatsleder hadde kjørt videre ned i Hyttegata. Personell fra brannvesenet bisto ambulansene i Hyttegata etter at gjerningspersonen var pågrepet. De ble spredt og bisto med hjertestarter og annet førstehjelpsutstyr. Brannvesenet var innstilt på skader fra piler, men møtte stikkskader og drap. Det var sterke inntrykk for dem som havnet opp i dette. ILB fant politiets innsatsleders kommandoplass i Hyttegata og fikk kontakt med ILH og innsatsleder her.

5.3 Vurdering av politiets operative håndtering av hendelsen

I dette delkapittelet vil utvalget vurdere politiets operative håndtering av hendelsen, med utgangspunkt i beskrivelsene som ble presentert i delkapittel 5.2. Ifølge mandatet skal utvalget, i tillegg til å beskrive politiets operative håndtering, også gi en vurdering av denne. På samme måte som for beskrivelsen i 5.2 er vurderingen tidsmessig avgrenset fra politiets operasjonssentral mottok første melding om hendelsen, til gjerningspersonen var pågrepet av politiet. Herunder skal blant annet følgende momenter inkluderes i vurderingen:

- meldingsmottak / håndtering av 112-anrop (trippelvarslings)
- hendelsesforløpet fra oppdraget leses ut, til pågripelse av gjerningsperson, herunder løsningsvalg gjennom oppdraget
- samhandling internt i Sør-Øst politidistrikt
- planlegging og disponering av operative ressurser i Sør-Øst politidistrikt, og i samhandling med andre politidistrikter, nasjonale beredskapsressurser, særorganer eller PST

Mandatet angir også at evalueringen skal inneholde en selvstendig vurdering av eventuelle andre læringspunkter som bør omtales. Utvalget har inkludert noen vurderinger og læringspunkter.

I delkapittel 5.2 ble politiets operative håndtering forstått som politiets samlede innsats for å stanse og pågripe gjerningspersonen. For å forankre vurderingen i mandatet, og fremheve prioriterte fokusområder, vil utvalget benytte følgende evalueringskriterier:

- Er politiets operative håndtering gjennomført i henhold til PLIVO-prosedyren og relevant beredskapsplanverk, lover, instruksjoner og retningslinjer?
- Er politiets operative håndtering preget av hensiktsmessig informasjonsflyt, varslinger, samhandling og ledelse?

- Er politiets samhandling med de andre nødetatene preget av hensiktsmessig informasjonsflyt, varslinger, samhandling og ledelse?
- Er politiets innsats preget av erfaring fra trening og erfaring fra skarpe situasjoner?

Ved vurderingen av den operative håndteringen av hendelsen på Kongsberg 13. oktober 2021 vil utvalget legge til grunn relevant dokumentgrunnlag i politiet som normerer og gir føringer for informasjonsflyt, samhandling, beslutninger og handlinger i etaten. Dette inkluderer politiets beredskapssystem I, II og III, PLIVO-prosedyren, lovverk, instruks, reglement og politifaglig emnehefte. Mange av dokumentene er unntatt offentlighet, og de refererte innholdsmomentene gjengis derfor med tillatelse fra henholdsvis Politidirektoratet, Politihøgskolen og Sør-Øst politidistrikt.

Vurderingen av politiets operative håndtering er strukturert etter: 1) meldingsmottak, varslinger og ressursmobilisering, 2) utrykningsfasen, 3) aksjonen i butikken, 4) søksfasen, 5) aksjonen i Hyttegata, 6) samhandling, koordinering og ledelse, 7) informasjonsflyt og situasjonsforståelse, 8) materiell og utstyr, 9) operativ beslutningstaking samt 10) PLIVO og erfaringslære.

Utvalget har gjennomgående lagt vekt på læring og utvikling. De vurderingene som kommer frem i dette delkapittelet, må derfor ses i sammenheng med læringspunktene og anbefalingene til forbedringer som fremkommer i kapittel 6.

5.3.1 Meldingsmottak, varslinger og ressursmobilisering

Operasjonsleder er til vanlig politidistriktets leder på operasjonelt nivå, og oppdragsleder skal bidra til å lede og koordinere oppdragsavviklingen ved operasjonssentralen.³⁰⁴ Sambandoperatørene på operasjonssentralen skal betjene alle henvendelser på telefon og samband samt opprette og følge opp oppdrag i politiets elektroniske vaktjournal (PO). Retningslinjene³⁰⁵ inneholder ikke detaljerte føringer for hvordan meldingsmottak og videre oppdragshåndtering ved operasjonssentralen skal utføres. Dette er derimot utdypet i Sør-Øst politidistrikts eget planverk for operasjonssentralen. Planverket inneholder ikke et generelt tiltakskort for meldingsmottak, men i tiltakskortet *Masseskade – mulig PLIVO*³⁰⁶ fremgår konkrete spørsmålsformuleringer, råd til innringer, oversikt over varslinger og detaljert utlesning av PLIVO. Dette er også tilpasset *Nasjonal trippelvarslingsprosedyre*³⁰⁷. Tilsvarende inneholder *PLIVO-prosedyren*³⁰⁸ et eget tiltakskort som blant annet beskriver informasjonsinnhenting og prioriteringer.

- *Utvalget vurderer at meldingsmottak på operasjonssentralen ble utført og loggført raskt og effektivt. Operatørene var gode til å innhente informasjon, stille oppfølgende spørsmål, berolige og gi råd til meldere.*

For operasjonssentralen i Tønsberg var det i hovedsak fire faser hvor de mottok innkommende telefoner (meldinger) med ny informasjon om den pågående hendelsen på Kongsberg: 1) da hendelsen oppsto ved Coop Extra/vinmonopolet (utrykningsfasen),

304 Politidirektoratet, 2020. Se også kapittel 2 i denne rapporten.

305 Politidirektoratet, 2020.

306 Sør-Øst politidistrikt, 2022a. Unntatt offentlighet.

307 Politidirektoratet et al., 2019.

308 Politidirektorat et al., 2019. Unntatt offentlighet.

2) da gjerningspersonen gikk ut nødutgangen til Myntgata (aksjonsfasen i butikken), 3) fra Peckels gate 1 B (søksfasen) og 4) fra (aksjonen i) Hyttegata. Det var stor variasjon i meldinger og arbeidsbelastning på operasjonssentralen i de ulike fasene. Det var mye informasjon og sambandsbruk under fase 1, 2 og 4, mens det i fase 3 var relativt stille, både på samband og med hensyn til ny informasjon fra publikum. For å kommunisere relevant informasjon under akutte hendelser er operasjonssentralen avhengig av at «gode meldere» ringer inn. Det vises til Lundgaards studie³⁰⁹ av politiets operasjonssentraler, som fremhevet at melderne til operasjonssentralen er helt avgjørende for arbeidet:

Meldere på skadested/i kriseområdet er som oftest de som gir operasjonssentralen den innledende og grunnleggende informasjonen om en uønsket hendelse. Det betyr at kommunikasjonen, og relasjonen, mellom melder og operatør på operasjonssentralen vil være avgjørende for politiets innledende vurdering av situasjonen, og derigjennom være styrende for politiets respons, samt også responsen til brann og helse. En god melder har øyne på stedet – de observerer det som skjer, svarer på spørsmål og operatørene kan styre dem.³¹⁰

1. Første melding til politiet ble mottatt i form av en nødtelefon (112) til operasjonssentralen i Tønsberg.

Sambandsoperatøren oppfattet raskt at situasjonen var alvorlig. Operatøren opptrådte rolig, stilte oppfølgingsspørsmål, fikk hurtig påkalt oppmerksomheten inne på operasjonssentralen og brukte 36 sekunder på opprettelsen av oppdraget med prioritet «alarm», alvorligste prioritering som krever umiddelbar respons. Andre melding ble mottatt omtrent samtidig som oppdraget ble loggført, men denne sambandsoperatøren fikk en annen situasjonsforståelse og tenkte først å opprette et oppdrag med prioritet 2 – noe som skal følges opp – men så ikke behov for umiddelbar respons. Melderen var, i motsetning til første melder, rolig og svarte på spørsmål om hvor gjerningspersonen befant seg, og om det var noen skadde. De første patruljene ble kalt opp 22 sekunder etter at oppdraget var loggført. 6 sekunder etter dette mottok operasjonssentralen tredje melding fra en oppskjørtet melder, men sambandsoperatøren tok imot informasjon fra melder på en rolig måte, stilte oppfølgingsspørsmål, fikk bekreftet at gjerningspersonen hadde vært på Nytorget, ga råd til melder om å stanse andre og ivareta sin egen sikkerhet, og ga melder positiv tilbakemelding. Kort tid etter definerte operasjonsleder hendelsen som PLIVO, og flere ved operasjonssentralen tok i bruk planverket for PLIVO-hendelser.

- *Utvalget mener at det var en god beslutning i initialfasen av hendelsen å sette en høy prioritet³¹¹ selv om det var usikkert hva situasjonen var.*

2. Da gjerningspersonen tok seg ut nødutgangen på Coop Extra, var operasjonssentralen i telefonkonferanse med AMK og en melder til dem.

Melderen observerte at gjerningspersonen kom ut, og det ble skriking og opphold i kommunikasjonen i litt over 1 minutt. Telefonkontakten ble opprettholdt, med gjentatte forsøk for å påkalle oppmerksomheten til melder. Cirka 30 sekunder etter at gjerningspersonen tok seg ut, ble det ført i PO-loggen³¹² at denne melderens observerte gjerningspersonen som skjøt etter personer i Myntgata. Dette ble lest ut på sambandet etter ytterligere cirka 40 sekunder. Cirka 3 minutter og 30 sekunder ut i samtalen fortalte melder at gjernings-

309 Lundgaard, 2019, side 156–165.

310 Lundgaard, 2019, side 161.

311 Argumentasjon om å sette prioritet på oppdrag, se Lundgaard (2019, side 187).

312 Sør-Øst politidistrikts elektroniske vaktjournal. Unntatt offentlighet.

personen befant seg i Peckels gate (den eneste informasjonen om hvilken retning gjerningspersonen beveget seg i). Melderen ble stilt flere spørsmål og bedt om å holde seg utenfor fare. I nødsituasjoner skal operasjonssentralen sørge for at befolkningen får rask og riktig hjelp «i samhandling med de andre nødmeldesentralene (110 og 113)»³¹³.

- *Utvalget finner at informasjonsdeling fra AMK til operasjonssentralen, med telefonkonferanser sammen med meldere, var meget bra.*

Samhandlingen mellom AMK og operasjonssentralen sikret rask tverretattlig informasjonsdeling og hjelp fra nødetatene. Imidlertid må viktig informasjon, som at gjerningspersonen var ute av butikken, ha høy prioritet for videreformidling til patruljene på stedet. At det tok 40 sekunder, etter loggføringen, å videreformidle denne informasjonen til patruljene, fremstår som unødig lang tid i en tidskritisk situasjon.

- *Utvalget vurderer at tidskritisk informasjon i denne situasjonen blir formidlet for sent. Utvalget stiller spørsmål ved om rutinene med å loggføre informasjon for at den skal fanges opp av en annen operatør, for så å kommuniseres ut til patruljene, er tids effektive nok i veldig dynamiske situasjoner.*

3. Operasjonssentralen mottok en (nød)telefon fra Peckels gate 1 B like før klokken 18.26. Melderen fortalte at en person med kniv i hånden hadde prøvd å åpne et vindu, men stakk av for «to minutter siden». Nærmere 3 minutter ut i samtalen fortalte melder at personen hadde gått i retning av broen mot sentrum. Det kom ikke frem ytterligere informasjon om gjerningspersonens bevegelser i løpet av denne samtalen. Kommunikasjonsutfordringer mellom sambandsoperatør og melder i denne samtalen medførte behov for gjentatte oppfølgingsspørsmål hvor sambandsoperatøren forsøkte å få frem viktig informasjon, noe som resulterte i forsinkelser i informasjonsflyten. En lignende problematikk ble også påpekt av evalueringsutvalget for terrorangrepet på Al-Noor-moskeen i 2019³¹⁴.

Etter utlesning av informasjon fra denne meldingen var det et tidsrom på cirka 13 minutter uten ny informasjon om gjerningspersonen før første melding kom om skriking i Hyttegata.

4. Operasjonssentralen mottok første melding fra Hyttegata sekunder før klokken 18.40. Etter en stille periode økte nå antall innkommende meldinger, og det var mye sambandsstrafikk. Melderen hadde hørt skriking ett minutt i forveien, så ingenting på utsiden og ble bedt om å holde seg innendørs. Andre melder hadde sett en mann slå en dame, og tredje melding kom via telefonkonferanse med AMK. Denne melder fremsto som preget av situasjonen. Sambandsoperatørene ved AMK og operasjonssentralen fortsatte å prate like rolig, stilte korte og konsise spørsmål om nøyaktig adresse, om hvorvidt personen som lå på stedet, var skadd, og ba melder peke ut retningen til gjerningspersonen for politiet. I løpet av samtalen ble melder roligere, og spørsmålene ble besvart. Også fjerde melding var i telefonkonferanse mellom AMK, operasjonssentralen og melder. Melder til AMK sto ved siden av den skadde personen på bakken i krysset Apotekergata/Hyttegata, og operasjonssentralen fikk bekreftet at politiet var på stedet. Femte melding var fra en melder i Hyttegata som hadde sett gjerningspersonen og ble spurt: «Vet du hvor han er akkurat nå?» Da melder svarte «nei», informerte sambandsoperatøren: «Da

313 Politidirektoratet, 2020, side 120.

314 Evalueringsutvalget, 2020.

må jeg legge på.» Denne formen for prioritering av meldere ble påpekt av sambandsoperatører, siden de var opptatt av å finne «gode meldere» som kunne gi god, relevant og tidsriktig informasjon under hendelsen. Ut fra lydloggene legger utvalget til grunn at det tidvis har vært utfordrende å sikre rask og god informasjonsinnhenting. Utvalget finner også her et hensiktsmessig og godt samarbeid mellom sambandsoperatørene ved AMK og operasjonssentralen, og med meldere hvor noen åpenbart befant seg i krevende situasjoner. Sambandsoperatørene klarte å berolige meldere og gi dem råd, og fikk viktig informasjon. I tillegg var det formålstjenlig at operasjonssentralen foretok tydelige prioriteringer for å fortsette samtale med meldere eller ikke, avhengig av informasjonen de kunne bidra med. Meldingsmottakene synes gjennomgående å være gode, sammenholdt med innholdsmomenter i lokalt planverk og PLIVO-prosedyren. I tillegg fremstår det som om operasjonssentralen har håndtert melderne på en måte som etter forholdene bidro til rask og god informasjonsinnhenting.

Varslinger og ressursmobilisering

Operasjonsleder skal besørge varslinger, jamfør PLIVO-prosedyren og tiltakskort for Sør-Øst politidistrikt.³¹⁵

- *Utvalget finner at operasjonssentralen i Sør-Øst politidistrikt hurtig foretok hensiktsmessige varslinger i samsvar med planverket.*

Ved Kongsberg-hendelsen foretok operasjonsleder flere varslinger selv, og delegerte andre til sambandsoperatører. Følgende varslinger ble foretatt fra operasjonssentralen i Sør-Øst politidistrikt frem til pågripelsen:

1. nasjonale beredskapsressurser
2. trippelvarsling av brann- og helsevesenet
3. visepolitimesteren i Sør-Øst politidistrikt
4. geografisk driftsenhetsleder for Buskerud
5. politiets situasjonssenter i Politidirektoratet
6. leder for Utrykningsenheten (IP3) i Sør-Øst politidistrikt
7. politimesteren i Sør-Øst politidistrikt
8. stabssjefen i Sør-Øst politidistrikt
9. melding til andre politidistrikter via politiets alarm- og varslingssystem (PAV)³¹⁶ om en pågående PLIVO-hendelse på Kongsberg

Det lokale planverket i Sør-Øst politidistrikt³¹⁷ viser til en liste med aktører det kan vurderes varsling av, men noen prioriteringsrekkefølge er ikke gitt. Det legges derfor til grunn at varslinger foretas etter faglig skjønn og tilpasses den enkelte situasjon. Flere av varslingene ble foretatt raskt. For eksempel ble nasjonale beredskapsressurser varslet på telefon 30 sekunder etter at PLIVO ble lest ut på sambandet i Sør-Øst politidistrikt. Utvalget viser også til at stabssjefen i Sør-Øst politidistrikt ble varslet.

Politidistriktet har egen stabsinstruks³¹⁸ som skiller mellom normal drift, forsterket linje og stabsledelse. Det ble avklart mellom operasjonsleder og stabssjef at på daværende

³¹⁵ Politidirektoratet, 2020 og Sør-Øst politidistrikt, 2022a. Unntatt offentlighet.

³¹⁶ Politidirektoratet, 2020.

³¹⁷ Sør-Øst politidistrikt, 2022a. Unntatt offentlighet.

³¹⁸ Sør-Øst politidistrikt, 2022b. Unntatt offentlighet.

tidspunkt håndterte operasjonssentralen hendelsen. Stabssjefen kalte like fullt inn personellet i forsterket linje til møte, men de rakk ikke å gjennomføre møtet før pågripelsen.

- *Utvalget finner at det var en fornuftig beslutning og i samsvar med planverk, for eventuelt raskt å kunne forsterke driften ved operasjonssentralen, å kalle inn til forsterket linje.*

Varslingene som er nevnt ovenfor, førte til en massiv ressursmobilisering inn i oppdraget. Nasjonale beredskapsressurser rykket ut med personell i både helikopter og flere bilpatroljer, samtidig som Forsvarets helikopter ble varslet og flyttet til beredskapssenteret for å ivareta den nasjonale helikopterberedskapen. Parallelt sørget en PAV-melding³¹⁹ for bistand fra tiliggende politidistrikter, ikke bare til håndtering av selve hendelsen, men også til ivaretagelse av beredskap i Sør-Øst politidistrikt, som benyttet store ressurser ved hendelsen på Kongsberg. Utvalget finner at ressursmobiliseringen under hendelsen er et eksempel på økt beredskapsevne etter opprettelsen av politiets nasjonale beredskapssenter, og økt samhandling og koordinering mellom politidistriktene. Det fremstår også som en økt beredskap i politiet, da det ble mobilisert fra blant annet kursvirksomhet og personell som i utgangspunktet ikke var på jobb. Dette er i tråd med funn og anbefalinger fra 22. juli-kommisjonen.³²⁰

5.3.2 Utrykningsfasen

Patroljene L-32 og L-209 (ved Kongsberg politistasjon) og innsatsleder AU-05 (ved Drammen politistasjon) mottok oppdraget cirka klokken 18.14 og fikk bevæpningsordre sekunder etterpå. Retningslinjer og våpeninstruks for politiet³²¹ viser til at operasjonsleder kan gi bevæpningsordre ved bevæpningsoppdrag. Innsatsleder skal lede og koordinere innsatsen ved flere involverte patroljer og følger i utgangspunktet en innledende disponeringsrekkefølge for lokalisering, observasjon og isolasjon av en gjerningsperson.³²² Sør-Øst politidistrikts lokale planverk inneholder et eget tiltakskort³²³ for innsatsleder ved bevæpningsoppdrag. I tillegg viser planverket³²⁴ til en hovedregel ved at antatt farlig gjerningsperson for politiet skal komme ut i område hvor politiet har kontroll. *Politihøgskolens emnehefte i polititaktikk*,³²⁵ som utgjør et faglig grunnlag for politiets innsatspersonell sin operative trening, viser til den samme hovedregelen for polititaktikk. Derimot inneholder hovedregelen unntak, eksempelvis ved situasjoner hvor det er fare for liv og helse for andre personer.

Hva angår politiets bruk av verneutstyr ved bevæpnede oppdrag, reguleres dette av våpeninstruks for politiet:³²⁶ «Når bevæpningsordre er gitt skal verneutstyr være tilgjengelig og benyttes, med mindre tjenestens art tilsier noe annet.»

- *Utvalget er av den oppfatning at det synes å være et avvik mellom våpeninstruks for politiets bestemmelse for bruk av verneutstyr og praksis i politiet. Utvalget finner at patroljene gjorde kvalifiserte vurderinger for bruk av verneutstyr, men tok en ufor-*

319 PAV: Politiets alarm- og varslingssystem.

320 NOU 2012: 14.

321 Politidirektoratet, 2020, side 122: Lovdata.no, 2022d.

322 Politidirektoratet, 2020, side 158.

323 Sør-Øst politidistrikt, 2022c. Unntatt offentlighet.

324 Sør-Øst politidistrikt, 2022d. Unntatt offentlighet.

325 Politihøgskolen, 2020, side 6. Unntatt offentlighet.

326 Våpeninstruks for politiet, 2015, se § 3-1, nummer 3.

holdsmessig stor risiko ved ikke å iføre seg tungt verneutstyr da de fikk informasjon om økt trussel i oppdraget.

Patruljen L-32 bevæpnet seg i garasjen til Kongsberg politistasjon, men de var innledningsvis usikre på situasjonens natur, da gjerningspersonen brukte pil og bue. De var iført lett vernevest, men iførte seg ikke mer verneutstyr i form av tung vernevest og hjelm før de rykket ut som første patrulje. Dette var en vurdering de tok sammen med L-209, for raskest mulig å komme frem for å få observasjon og kontroll på gjerningspersonen. Professor Myhrer³²⁷ omtaler bestemmelsen om bruk av verneutstyr ved bevæpningsoppdrag:

Har tjenestepersonene tid til å bevæpne seg, skal de også ha tid til å ta på seg tilgjengelig verneutstyr. Noe unntak knyttet til situasjoner som oppstår plutselig, er det derfor ikke. Plikten til å benytte tilgjengelig verneutstyr i akutte situasjoner er tvert imot forholdsvis absolutt.

Dersom denne forståelsen legges til grunn, handlet L-32 ikke i overensstemmelse med våpeninstruks for politiet da de rykket ut bevæpnet, men uten å benytte tilgjengelig verneutstyr. Heller ikke L-209 tok på seg verneutstyr og unnlot å bevæpne seg før utrykningen. Derimot vurderte L-209 det slik at L-32 skulle kjøre først, og at L-209 ville stanse nærmere stedet for å bevæpne seg / ta på verneutstyr, avhengig av oppdragets utvikling. Under utrykning mottok L-209 en telefonoppringning fra en kollega på fritid som var skutt med en pil. L-209 stanset derfor på veien for å iføre seg verneutstyr og bevæpne seg. Dette medvirket til at L-209 kom frem til stedet cirka 4 minutter og 30 sekunder etter L-32. I denne sammenhengen vises det til ordlyden i forrige utgave av våpeninstruks for politiet:³²⁸ «Verneutstyr nyttes når bevæpningsordre er gitt, med mindre *oppdragets art* tilsier noe annet» (utvalgets uthevelse). Denne formuleringen åpner, etter utvalgets syn, for større rom for at polititjenestepersonellet kan vurdere bruk av verneutstyr i det enkelte tilfelle enn dagens ordlyd med *tjenestens art* (utvalgets uthevelse).

Hvordan forstås så dette i politiet? En leder og en instruktør ved Politihøgskolen fortalte at ved bachelorutdanningen formidles instruksens ordlyd, og at alt verneutstyr skal benyttes ved bevæpningsoppdrag. Instruktører fra politidistriktene, som underviser i PLIVO for PHS, fortalte at det ikke ble formidlet noen absolutt krav om bruk av verneutstyr. Absolutte krav blir heller ikke formidlet på operative videreutdanninger, som UEH (IP3)-kurs, hvor det formidles at politiet i større grad kan gjøre egne situasjonsbetingede vurderinger for bruk av verneutstyr, eksempelvis ved sikring av hundefører i skogsterreng. Erfaringer fra instruktørens politidistrikter var at det er forskjellige vurderinger rundt verneutstyr, spesielt ved bevæpningsoppdrag hvor det er dårlig tid og gjerningspersonen er bevæpnet med stikkvåpen. Det ble også påpekt at verneutstyret, i tillegg til å beskytte personellet, var viktig for å øke sannsynligheten for å kunne gjennomføre oppdraget selv om man skulle bli truffet. Ansatte i Politidirektoratet fortalte at det er fastsatte krav til verneutstyr: Det skal brukes. Samtidig fortalte de at tjenestepersonellet må gjøre vurderinger i hvert enkelt tilfelle. Dersom det er visuell kontakt med en gjerningsperson, vil det ikke være naturlig å trekke seg tilbake for å iføre seg verneutstyr; i stedet opprettholder man kontakten. Dette ble eksemplifisert slik: «Dersom man kjører inn i en situa-

³²⁷ Myhrer, 2020, side 88.

³²⁸ Våpeninstruks for politiet, 1989.

sjon, kan man ikke kjøre rundt kvartalet for å ta på verneutstyr. Her man må man skille.» Det ble også formidlet at en prosedyre må være så generisk og fleksibel at man ikke tar bort personlige vurderinger. Med denne bakgrunnen viser praksis fra ulike deler av etaten en mer situasjonsbestemt tilpasning til bruk av verneutstyr enn de absolutte kravene som ligger i våpeninstruks for politiet.³²⁹

- *Utvalget finner at patruljene gjorde kvalifiserte vurderinger for bruk av verneutstyr, hvor de prioriterte mindre sikkerhet for seg selv for raskere å komme frem og stanse gjerningspersonen. Samtidig er utvalget av den oppfatning at første patrulje, etter å ha mottatt sambandsmeldingen om en politimann som var skutt, og de så vedkommende med en pil i ryggen, like fullt tok en uforholdsmessig stor risiko ved ikke å ta i bruk mer verneutstyr.*

Utvalget vil også påpeke at valgene for bruk av verneutstyr kan ha hatt innvirkning på oppdragsløsningen. Ved å unnlate å ta på verneutstyr kom patruljen raskere frem og kunne konfrontere gjerningspersonen raskere. Imidlertid var de, uten verneutstyr, i mindre grad i stand til å nøytralisere trusselen gjerningspersonen utgjorde da de ble beskytt. Samtidig kan ikke utvalget si noe om hvilke handlinger gjerningspersonen eventuelt kunne begått i tidsrommet patruljen ville ha brukt for å iføre seg mer verneutstyr. Utvalget kan derfor ikke konkludere med hvorledes utfallet ville ha blitt dersom patruljen hadde tatt andre valg med hensyn til bruk av verneutstyr.

Et annet sentralt aspekt ved utrykningsfasen er vurderinger og planlegging for aksjonsfasen. I løpet av utrykningsfasen konstaterte innsatsleder på sambandet at «her er det greit å gjøre et unntak [...] og direkte konfrontere denne karen når vi kommer frem». Denne vurderingen ble foretatt mens innsatsleder selv var på vei fra Drammen, før hendelsen ble definert som PLIVO, og patruljene L-32 og L-209 var under utrykning fra Kongsberg politistasjon til Coop Extra/vinmonopolet. Dette var også før det ble meldt om at en polititjenesteperson på fritid var skutt med pil. Innsatsleder tok med dette en viktig beslutning for patruljene på Kongsberg, for at de kunne avvike fra hovedregelen for polititaktikk for å ivareta liv og helse som angitt i politidistriktets planverk.³³⁰ Innsatsleders beslutning ble tatt på bakgrunn av et begrenset informasjonsgrunnlag, hvor vedkommende selv befant seg langt unna Kongsberg.³³¹

- *Utvalget finner at det var hensiktsmessig at innsatsleder her tok tydelig ledelse ved å treffe en rask og viktig beslutning om fremgangsmåte for løsning av oppdraget for de første patruljene.*

L-32 hadde en utrykningstid på cirka 3 minutter og 50 sekunder fra de begynte å motta oppdraget inne på Kongsberg politistasjon, til de parkerte ved inngangspartiet til Coop/vinmonopolet.³³² Patruljen har ikke kunnet redegjøre detaljert for sin kjørerute før de stanset fremme på stedet. Basert på deres forklaringer, GPS-posisjoner og kameraovervåking fremgår det at patruljen først kjørte over Nytorget for deretter å kjøre rundt kvartalet (Rådhusgata, Myntgata, Apotekergata), før de igjen kjørte inn på Nytorget og parkerte foran inngangspartiet. Dette kan fremstå som en unødvendig omkjøring under

329 Våpeninstruks for politiet, 2015, se § 3-1, nummer 3.

330 Sør-Øst politidistrikt, 2022c. Unntatt offentlighet.

331 Om å utpeke leder på stedet, se kapittel 5.3.6.

332 Krav til responstid på Kongsberg; 80 prosent av prioritet 1 og alarmoppdrag innenfor 12 minutter. (kommunikasjon med Sør-Øst politidistrikt 29.3.22).

en tidskrittisk hendelse, hvor det forventes at politiet kjører rett til stedet. På den annen side leste operasjonssentralen ut tre ulike stedsangivelser for gjerningspersonen til patruljene under utrykningen (se 4.2.3):

- 18.14.50 «Og til L-209, L-32, personen skal nå befinne seg inne på Coop i Kongsberg.»
- 18.15.35 «Gjerningspersonen skal ha gått ut av Coop Extra, i retning parkeringshuset, beskrivelse: overvektig og i hvit singlet.»
- 18.16.14 «L-209, da skal han være på Nytorget, Nytorget, og han har mye piler med seg.»

Siste stedsangivelse operasjonssentralen ga for gjerningspersonen, før første patrulje ankom stedet, var på Nytorget. Med denne stedsangivelsen legger utvalget til grunn at første patrulje kjørte over og rundt Nytorget, noe som vil være en hensiktsmessig tilnærming for å lokalisere gjerningspersonen, siden siste informasjon var at gjerningspersonen befant seg utendørs i dette området. I tillegg fikk de melding fra L-209: «Han er ved Coop'en», da de var i området.

L-209 fulgte nesten samme kjørerute fra Kongsberg politistasjon, men kjørte via Kirketorget for å bevæpne seg og iføre seg mer verneutstyr og ankom Coop Extra/vinmonopolet cirka 4 minutter og 30 sekunder etter L-32. Utvalget er ikke kjent med eksistensen av planverk i politiet som sier noe om *hvordan* politiet skal prioritere kjøreruter under tidskrittiske hendelser. Tematikken om kjøreruter og fremkommelighet ble også omtalt av evalueringsutvalget for terrorangrepet mot Al-Noor-moskeen.³³³

- *Utvalget finner at patruljene valgte hensiktsmessige utrykningsveier. De kjørte utrykning gjennom antatt korteste kjøreruter etter siste stedsangivelse for gjerningspersonen, noe som medførte en rask utrykning.*

5.3.3 Aksjonen i butikken

Operasjonssentralen ga først et oppdrag med bevæpningsordre, men dette ble definert som en PLIVO-hendelse idet første patrulje L-32 ankom området ved Coop.³³⁴ PLIVO-prosedyren³³⁵ er en felles nasjonal samhandlingsprosedyre for nødetatene politi, brann og helse for håndtering og samhandling ved PLIVO-hendelser. Prosedyren definerer PLIVO-hendelser slik:

En PLIVO-hendelse er en pågående situasjon hvor en eller flere gjerningspersoner utøver – eller er i ferd med å utøve – livstruende vold med våpen/farlige gjenstander mot flere uskyldige personer. Politiet skal gå i direkte innsats for å nøytralisere gjerningspersonen(e) for å redde liv og begrense skade. Brann og helse skal [etter denne prosedyren] aktivt bistå med livreddende tiltak i et innsatsområde, der politiet ikke har tilstrekkelig med ressurser til både å søke etter og nøytralisere gjerningspersonen(e), og samtidig evakuere livstruende skadde ut av området.

333 Evalueringsutvalget, 2020. Se kapittel 6.

334 Politiets beredskapssystemer definerer en ekstraordinær hendelse som «en hendelse som er så omfattende eller alvorlig at politiet må organisere, lede og benytte sine ressurser på en annen måte enn normalt» (Politidirektoratet, 2020, side 24).

335 Politidirektoratet et al., 2019, side 4. Unntatt offentlighet

Politiets operasjonsleder skal avgjøre om en hendelse er PLIVO, og operasjonsleder eller politiets innsatsleder skal avgjøre aksjonsformen.

Et sentralt aspekt ved PLIVO-prosedyren er samhandlingen mellom nødetatene. Herunder har politiets operasjonssentral og innsatsleder nøkkelfunksjoner for blant annet ledelse, informasjonsformidling, definering av soner og aksjonsform. Dette for at brann og helse på en – etter omstendighetene – tryggest mulig måte kan rykke inn i aktuelt område og utføre sine primæroppgaver. Samtidig påpeker prosedyren at nødetatenes håndtering alltid vil måtte tilpasses tilgjengelige ressurser, og da spesielt politiets ressurstillgang. Sør-Øst politidistrikts planverk³³⁶ utfyller PLIVO-prosedyren og inneholder blant annet detaljerte og lokalt tilpassede oversikter for tiltak, varslinger og utlesninger av PLIVO.

Politiets innsatsleder er ansvarlig for å definere risikosoner under PLIVO-aksjoner:

HOT-zone er området med høyest risiko og hvor gjerningspersonen trolig befinner seg.

WARM-zone er området med lavere risiko og (grov)gjennomsøkt eller sikret av politiet.

COLD-zone er området så langt fra mulig trussel at det ikke er behov for sikringstiltak.

Slike soner ble ikke satt i denne aksjonen. Det kommer vi tilbake til under delkapittel 5.3.6.

For politiets innsatspersonell innebærer PLIVO at de raskest mulig skal iverksette tiltak mot gjerningspersonen når vedkommende utgjør en fare for tredjepart. PLIVO-hendelser er skarpe hendelser hvor politiet opptrer bevæpnet, og handlingsmønsteret er forankret i politiets *Håndbok for innsatspersonell*.³³⁷

politiet [skal] gjøre alt for å stoppe gjerningspersonen(e) så raskt som mulig, slik at uskyldig tredjepart blir minst mulig skadelidende. Politiet må derfor raskest mulig gjøre klar til å gå direkte inn i aksjonsfasen.

Politiet må dermed avvike fra ordinært handlingsmønster i polititaktikk³³⁸ og ta høyere risiko for å stanse gjerningspersonen. Dette aktualiserer politiets handleplikt, som er utførlig beskrevet i delkapittel 2.2.3. Derfra refereres det til at

basert på foreliggende generelle planer, den tilgjengelige informasjonen og kvaliteten og omfanget av de tilgjengelige ressurser, må innsatsen planlegges med slike marginer at den har rimelige forutsetninger for å lykkes.

PLIVO-prosedyren³³⁹ omhandler også politiets handleplikt, hvor det blant annet fremgår at handleplikten

alltid må baseres på en konkret vurdering i den enkelte situasjon, og vurderingen må ta utgangspunkt i det aktuelle informasjonsbildet, tilgjengelig utstyr og personellens ferdigheter.

336 Sør-Øst politidistrikt, 2022a. Unntatt offentlighet.

337 Politidirektoratet, 2008. Unntatt offentlighet.

338 Politihøgskolen, 2020, side 6. Unntatt offentlighet.

339 Politidirektoratet et al., 2019. Unntatt offentlighet.

Prosedyren viser også til at i situasjoner med uakseptabel risiko må politiet velge en annen tilnærming.

- *Utvalget finner at første patrulje gikk i direkte aksjon, i henhold til PLIVO-prosedyren. At de valgte å fryse situasjonen og vente på flere ressurser, finner utvalget var en hensiktsmessig beslutning, gitt patruljens initiale valg om verneutstyr.*

Første politipatrulje, L-32, fikk beskjed om PLIVO da de allerede var på stedet. Ved inngangspartiet til Coop Extra/vinmonopolet påtraff de en politimann på fritid, med en pil i ryggen. Denne politimannen observerte mot garasjeinngangen da patrulje L-32 tok seg inn inngangspartiet. Patruljen meldte at de «ser mannen» på vei inn, de møtte ingen andre personer, fikk ingen respons da de ropte at det var bevæpnet politi, og fikk evakuert to butikkansatte. De meldte deretter at situasjonen var uoversiktlig, og ville fryse situasjonen og vente på andre patrulje L-209, som var i nærheten. Gjerningspersonen, som var ute av syne, utløste etter dette brannalarmen. Etter forespørsel fra innsatsleder på samband svarte patruljen at det var usikkert om det var andre personer inne i butikken, hvorefter en sambandsoperatør ved operasjonssentralen kvitterte med: «Det er mottatt. Det er uavklart om det er noen inne. Dette er en PLIVO-situasjon. Er han [gjerningspersonen] inne, så skal vi aksjonere.» L-32 etterspurte deretter bistand fra den andre patruljen som var i nærheten, før de tok seg videre inn i lokalet, mot Coop-butikken. På vei inn ble de to ganger beskutt med piler. I tidsrommet gjerningspersonen ikke skjøt mot politiet, holdt han seg skjult inne i butikken. Etter at patruljen hadde blitt beskutt for andre gang, meldte de på samband: «Ja, pilene fyker rundt hodet. Vi må trekke ut.» Patruljen tok deretter dekning ved inngangspartiet til lokalet,³⁴⁰ hvor de holdt observasjon mot Coop og utgangen mot garasjeanlegget, og ba L-209 om å ta med skjold. L-209 ankom inngangspartiet kort tid etter med skuddsikkert skjold/verneutstyr. Gjerningspersonen var da ute av butikken. L-209 påpekte da at de måtte passe på, for han kunne komme ut andre steder. Sekunder etterpå informerte operasjonssentralen om at en person skjøt etter andre i Myntgata.

Ved å gå direkte i aksjon fikk patruljen bidratt til evakuering av to butikkansatte, dekket opp begge utgangene ved hjelp av sin skadde kollega samt tiltrukket seg oppmerksomheten seg ved å anrope gjerningspersonen. De ville så fryse situasjonen i inngangspartiet for å vente på flere ressurser (se bilde 5). I denne sammenhengen er et sentralt spørsmål hvordan PLIVO-prosedyrens formulering «politiet skal gå i direkte innsats for å nøytralisere gjerningspersonen(e) for å redde liv og begrense skade»³⁴¹ skal fortolkes i den gitte konteksten. PLIVO-prosedyren inneholder ingen spesifikk begrepsavklaring. Dersom det legges til grunn at «å nøytralisere» innebærer at politiet skal gå i direkte konfrontasjon med gjerningspersonen uten informasjon om andre tilstedeværende, skulle patruljen ha fortsatt fremrykkingen til den fikk kontakt med gjerningspersonen. Derimot kan innholdsmomentet «utgjør ikke lenger noen trussel» tolkes som at også andre fremgangsmåter enn direkte konfrontasjon kan benyttes for «å nøytralisere» gjerningspersonen. Eksempelvis å isolere gjerningspersonen slik at vedkommende ikke kan utgjøre en trussel mot andre. Representanter for Politidirektoratet (POD), referansegruppen for PLIVO og instruktører i PLIVO ved Politihøgskolen (PHS) har ikke fremmet noen felles og enhetlig forståelse av hvordan formuleringen «å nøytralisere» skal forstås. Uavhengig av

³⁴⁰ Se bilde 5.

³⁴¹ Politidirektoratet et al., 2019. Unntatt offentlighet.

begrepsforståelsen er målet like fullt å «redde liv og begrense skade». På dette tidspunktet hadde patruljen ingen observasjoner av andre personer enn gjerningspersonen, ingen responderte på deres anrop, og dessuten meldte patruljen på samband at det var usikkert om det befant seg andre personer inne i lokalet. De hadde også en situasjonsforståelse av at gjerningspersonen var isolert i butikken, og at han måtte passere deres observasjonsfelt, fra den fremskutte posisjonen i inngangspartiet, for å komme ut. Under disse omstendighetene er et aktuelt spørsmål om patruljen skulle opprettholdt aksjonsformen etter PLIVO-prosedyren, eller valgt en annen fremgangsmåte etter hovedregelen i polititaktikk,³⁴² ved å få gjerningspersonen ut til seg. Hendelsen var definert som PLIVO, men på dette tidspunktet fantes det ingen informasjon om at det pågikk voldsutøvelse mot andre personer.

Utvalget finner at første patrulje gikk i direkte innsats, i overensstemmelse med PLIVO-prosedyren. De fikk evakuert ansatte og gjort anrop i samsvar med våpeninstruks for politiet.³⁴³ At de valgte å fryse situasjonen og vente på flere ressurser, under de gitte omstendighetene, finner utvalget var en hensiktsmessig og proporsjonal løsning, tatt i betraktning valgene patruljen initialt traff om verneutstyr.

- *Evalueringsutvalget vurderer at viktige taktiske føringer for patruljer bør tilligge innsatsleder, eventuelt operasjonsleder/oppdragsleder.*

Etter at patruljen ønsket å «fryse» situasjonen, ble de av sambandsoperatøren på operasjonssentralen påminnet om at det var PLIVO, og at «er han [gjerningspersonen] inne, så skal vi aksjonere». Sambandsoperatøren la med dette vekt på *gjerningspersonens* tilstedeværelse i butikken som en avgjørende faktor for at patruljen skulle fortsette å aksjonere. Politiet har en særlig handlingsplikt (se 2.2.3), og ved PLIVO-aksjoner må politiet akseptere høyere risiko etter PLIVO-prosedyren.³⁴⁴ Etter å ha etterspurt bistand fra den andre patruljen (som var i nærheten) fortsatte patruljen fremrykkingen mot Coop og ble beskyttet. Patruljen befant seg i en kontekst hvor brannalarmen gikk, lokalene var uoversiktlige, gjerningspersonen skjulte seg og beveget seg lydløst på sokkelesten og var raskt fremme og skjøt mot politiet. Politiet hadde helt klart handlingsplikt i den gitte situasjonen. På den annen side viser prosedyren også til at handleplikten «alltid må baseres på en konkret vurdering i den enkelte situasjon», og ved situasjoner med uakseptabel risiko må politiet velge en annen fremgangsmåte. På bakgrunn av PLIVO-prosedyrens beskrivelser av at det er operasjonelt og taktisk ledernivå som skal definere PLIVO og avgjøre aksjonsform, er evalueringsutvalget av den oppfatning at det ikke tillegges en sambandsoperatør alene å pålegge patruljen å aksjonere. Dette var en føring som primært skulle vært gitt av innsatsleder – som leder for taktisk nivå – alternativt operasjonsleder eller oppdragsleder. I denne sammenhengen forklarte også politiets innsatsleder at: «Hvis han [gjerningspersonen] er alene, kan han like gjerne holde på [...]. Da kunne vi gått bort fra PLIVO og fulgt disponeringsrekkefølgen og hovedregel, men ingen kunne si om han var alene, eller om det var skadde der.» Patruljen valgte like fullt å aksjonere før de hadde fått den etterspurte bistanden, og under de gitte forholdene ble de utmanøvrert av gjerningspersonen. Med henblikk på den gitte situasjonen er utvalget kritisk til at det måtte aksjoneres før patruljen hadde fått nødvendig assistanse. Patruljen hadde riktignok selv satt seg i en situasjon med mangelfullt verneutstyr, men da de

342 Politihøgskolen, 2020, side 6. Unntatt offentlighet.

343 Lovdata.no, 2022d. Se § 4-2.

344 Politidirektoratet et al., 2019. Unntatt offentlighet.

møtte motstanden de gjorde, finner utvalget at det var en hensiktsmessig polititaktisk vurdering å fryse situasjonen i påvente av bistand fra andre patrulje L-209.

- *Utvalget er av den oppfatning at politiet handlet i tråd med PLIVO-prosedyren ved å aksjonere mot gjerningspersonen, og at det var hensiktsmessig å opptre samlet, da ressursene på Kongsberg ikke var tilstrekkelige til å få kontroll på gjerningspersonen i butikken.*

Det er et sentralt spørsmål om første patrulje L-32 kunne ha stanset gjerningspersonen inne i butikken. Dette var det eneste tidspunktet politiet hadde kontakt med gjerningspersonen på før pågripelsen. Politibetjenten som gikk fremst, så gjerningspersonen «kanskje i ett sekund» på cirka 10 meters avstand da de ble beskytt første gang, og rakk dermed ikke å få rettet våpenet sitt mot ham. På bakgrunn av at gjerningspersonen hadde skutt piler mot flere personer og skjød mot politiet, var det adgang til å gjøre bruk av skytevåpen.³⁴⁵ Derimot ville bruk av skytevåpen betinge at politiet hadde fritt skuddfelt mot vedkommende, og våpeninstruks for politiet gir føringer for blant annet advarsel til motparten og vurderinger om faren for utenforstående, dersom omstendighetene tillater det. Gjerningspersonen holdt seg derimot skjult og skjød en pil til mot politiet før han tok seg ut nødutgangen. Med gjerningspersonen ute av syne kunne en mulig fremgangsmåte ha vært å avfyre varselskudd for om mulig å få ham til å overgi seg. Patruljen valgte like fullt ikke å avfyre varselskudd innendørs, grunnet usikker bakgrunn med leiligheter i etasjen over og beferdet gate i motsatt ende av butikklokalet. Patruljen hadde på dette tidspunktet også en situasjonsforståelse³⁴⁶ av at gjerningspersonen var isolert inne i butikken, og de kontrollerte det de trodde var begge utgangene. Ingen av politiets innsatspersonell som deltok ved aksjonen i butikken, var kjent med nødutgangen hvor gjerningspersonen tok seg ut. I denne sammenhengen vises det til at planverket i Sør-Øst politidistrikt³⁴⁷ også omtaler nødutganger fra bygg: «NB! Bruk evakueringskart som ofte finnes slått opp på vegger.» Nødutganger er dermed kjent tematikk, og innarbeidet i politiets planverk. Imidlertid viser PLIVO-prosedyren³⁴⁸ til at ved isolering av objekter skal «utvendig sikring av bygningen opprettes først når det er tilstrekkelig med politipersonell i HOT-zone». I denne situasjonen var det heller ikke å forvente at L-32 hadde tid til å vurdere dette, ei heller var det tilstrekkelig kapasitet til både å konfrontere gjerningspersonen og samtidig dekke opp bygget på utsiden. Utvalget finner det som en formålstjenlig og proporsjonal fremgangsmåte ikke å skyte inne i butikken. Patruljen ble like fullt utmanøvrert av motstanden de møtte, og gjerningspersonen unnslopp politiet. Gitt de ressursene som var tilgjengelige ved aksjonen i butikken, mener utvalget at innsatspersonellet ikke kan klandres for at gjerningspersonen unnslopp butikken via en nødutgang.

5.3.4 Søksfasen

Det er flere relevante aspekter ved søksfasen som vil bli vurdert. For det første valgte patruljene å søke etter gjerningspersonen til fots, deretter valgte patruljene å samle seg i én patruljebil. Patruljene iverksatte videre en proaktiv strategi i valg av kjørerute. Til slutt blir valget om ikke å plukke opp gjerningspersonens våpen vurdert.

³⁴⁵ Våpeninstruks for politiet, 2015. Se §§ 4-2 og 4-3, samt politiloven 6B.

³⁴⁶ Se 2.7.2. i rapporten.

³⁴⁷ Sør-Øst politidistrikt, 2022a. Unntatt offentlighet.

³⁴⁸ Politidirektoratet et al., 2019. Unntatt offentlighet.

Men først: Utvalget er ikke kjent med konkrete retningslinjer for hvordan søk etter en antatt farlig gjerningsperson skal gjennomføres. Utvalget påpeker imidlertid at «ved en PLIVO-hendelse gjelder egne prinsipper for planlegging og innsats»³⁴⁹. PLIVO-prosedyren³⁵⁰ viser til at aksjonsfasen pågår til politiet har kontroll på gjerningspersonen(e), og prinsippene for definering av soner gjelder også ved utendørs PLIVO-aksjoner. Herunder omhandles definering av soner ved «store åsteder», hvor det blir referert til at det kan være mange skadde over et større område, men det gis ingen konkrete føringer for gjennomføring av søk. Også lokalt tiltakskort for PLIVO i Sør-Øst politidistrikt³⁵¹ refererer til soneinndelinger, men gir ingen anbefalinger for hvordan innsatspersonell skal gjennomføre en søksfase. Kort veiledning for gjennomføring av fremrykning og søk etter gjerningsperson er å finne i *Politihøgskolens emnehefte i polititaktikk*,³⁵² hvor det blant annet påpekes momenter som hensyn til området.

- *Utvalget vurderer at søket etter gjerningspersonen ble utført på en hensiktsmessig måte, gitt at det kun var én patrulje (med tre tjenestepersoner) tilgjengelig på Kongsberg i mesteparten av søket. Mangel på informasjon om gjerningspersonens bevegelser vanskeliggjorde søket.*

Operasjonssentralen varslet patruljene (L-32/L-209) på samband om at personer ble skutt etter i Myntgata. Patruljene rykket så samlet frem rundt bygget til fots, uten å lokalisere gjerningspersonen. Under dette søket fikk de ny sambandsmelding om observasjon i Peckels gate, uten at de var i stand til å lokalisere ham. Etter å ha søkt etter gjerningspersonen til fots i cirka 5 minutter fikk de melding om ny observasjon, nå i Peckels gate 1 B og «videre Peckels gate i retning Kongsberg sentrum». De returnerte da til patruljebilene, samlet seg i bilen til L-209 og startet et søk med bil. Patruljen kjørte Hyttegata frem og tilbake, og deretter tilliggende gater og i et utvidet område rundt Hyttegata (se bilde 7).

De to politipatruljene, med totalt 3 tjenestepersoner, var eneste tilgjengelige politiressurser på Kongsberg. At patruljen valgte å benytte kjøretøy istedenfor å bevege seg til fots, medførte at den kunne forflytte seg raskere og ha større aksjonsradius. Søk i bil medførte også at innsatspersonellet unngikk å bære et tungt skjold i et lengre søk til fots. Bilen kunne også, som innsatsleder foreslo, brukes til å kjøre på gjerningspersonen. Valget om å gjennomføre søk med bil ga mulighet til å søke i et større område, samtidig reduserte beslutningen om å samles i én bil mulighetene for å søke i et enda større område. En samlet patrulje utgjorde imidlertid en mer robust responskapasitet i tilfelle de lokaliserte og konfronterte gjerningspersonen. Med henblikk på gjerningspersonens handlinger vurderes derfor beslutningen om å samle seg i én bil som hensiktsmessig.

- *Utvalget vurderer at kjøreruten var hensiktsmessig på bakgrunn av tilgjengelig informasjon.*

Vedrørende valg av kjørerute i søk foreligger det ikke retningslinjer å sammenholde prioriteringene mot. Det er imidlertid en realitet at patruljen, da den gikk over i en søksfase med bil, var minutter på etterskudd etter siste konkrete observasjon av gjernings-

349 Politidirektoratet, 2020, side 165.

350 Politidirektoratet et al., 2019. Unntatt offentlighet.

351 Sør-Øst politidistrikt, 2022a. Unntatt offentlighet.

352 Politihøgskolen, 2020. Unntatt offentlighet.

personen. Den hadde to valg for å starte søket. Den kunne enten starte søket ved siste observasjon av gjerningspersonen, eller den kunne forsøke å komme ham i forkjøpet. Den valgte det siste alternativet. Patruljen valgte å kjøre Myntgata til enden av Hyttegata (se bilde 7), og derfra i retning Peckels gate 1 B, hvor siste observasjon av gjerningspersonen ble rapportert. Dette fremstår som en hensiktsmessig tilnærming, ettersom det var flere minutter siden gjerningspersonen hadde gått fra den adressen, og patruljens mål var å hindre ham i å ta seg mot Kongsberg sentrum. Under søket gjorde ikke patruljen observasjoner av gjerningspersonen. Ei heller ble den kontaktet av publikum eller mottok ny informasjon fra operasjonssentralen. Den samlede patruljen gjennomførte søksfasen alene og søkte, basert på sin kunnskap om området, i områder hvor de vurderte det som sannsynlig å påtreffe gjerningspersonen. Situasjonen tatt i betraktning fremstår dette som den mest formålstjenlige tilnærmingen. Det understrekes også at det ikke ble gitt føringer fra operasjonssentralen eller innsatsleder for hvor eller hvordan patruljen skulle gjennomføre søket, før innsatsleder ba om en patrulje til å søke etter skadde på Coop.

Hva så med pil og bue som ble observert i Peckels gate?

- *Utvalget er kritiske til beslutningen om å la bue og piler ligge igjen i gaten, da disse ble funnet i Peckels gate.*

Under søket fant patruljen gjerningspersonens bue og piler i Peckels gate. Disse lot de ligge da buen så ødelagt ut. Riktignok fremsto buen som defekt ved at strengen var av, men å la et våpen, som kanskje kunne gjøres funksjonsdyktig igjen, ligge igjen under en pågående PLIVO-aksjon, finner utvalget å være lite hensiktsmessig.

5.3.5 Aksjonen i Hyttegata

Etter observasjon av gjerningspersonen i Peckels gate foregikk et søk etter ham i cirka 13 minutter, uten at det kom inn ny informasjon om hans bevegelser. Etter denne stille perioden mottok operasjonssentralen flere telefoner fra Hyttegata. På dette tidspunktet begynte også flere politipatruljer å ankomme Kongsberg. Vurderingen av aksjonen i Hyttegata er strukturert på følgende måte: ankomst Hyttegata, ledelse av aksjonen i Hyttegata, aksjonen i bakgården/galleriet, PLIVO og førstehjelp samt pågripelsen av gjerningspersonen.

Ankomst Hyttegata

Etter at det hadde vært kun én samlet patrulje på Kongsberg under aksjonen i butikken og i søksfasen, begynte flere politipatruljer å ankomme området. I tidsrommet cirka klokken 18.43.30–18.45.00 ankom 7 politipatruljer Hyttegata. Ved ankomst møtte politipatruljene flere personer som sto ved en skadd person som lå på bakken i krysset Apotekergata/Hyttegata.

Ledelse av aksjonen i Hyttegata

Situasjonen i Hyttegata var uoversiktlig. Det kom flere politipatruljer, det lå en skadd person i gaten, publikum forsøkte å hjelpe vedkommende og ga tegn til politiet som kom løpende, om hvor de mente gjerningspersonen kunne befinne seg. Det var med andre ord mange oppgaver som skulle ivaretas samtidig.

- *Evalueringsutvalget er av den oppfatning at en leder fra taktisk eller operasjonelt nivå skulle ha utpekt en leder for aksjonen i Hyttegata frem til innsatsleders ankomst.*
- *Utvalget finner at innsatspersonellet på stedet tok ledelse, søkte arbeidsoppgaver og prioriterte i henhold til innøvd PLIVO-prosedyre.*

Ved hendelser som krever koordinerende ledelse, skal innsatsledelse ivaretas av fast eller utpekt innsatsleder.³⁵³ Politiets innsatsleder ledet taktisk nivå under hendelsen, men var under utrykning fra Drammen og ankom Hyttegata først etter pågripelsen. Politiets retningslinjer refererer i slike sammenhenger til at oppdraget skal ledes av annen overordnet tjenesteperson inntil innsatsleder har overtatt ledelsen.

Innsatsleder var riktignok under utrykning, men utvalget finner at innsatsleder, som leder for taktisk nivå, kunne ha utpekt en delleder. På den annen side hadde operasjonssentralen, som hadde kartverk og derigjennom posisjoner for patruljene, anledning til å bistå innsatsleder med å utpeke delleder og koordinere innsatsen.

Det ble ikke eksplisitt utpekt annen leder i Hyttegata i påvente av innsatsleders ankomst, hverken av innsatsleder eller av operasjonssentralen. Det er imidlertid utvalgets oppfatning at politiets innsatspersonell selv søkte og påtok seg nødvendige arbeidsoppgaver. I tillegg tok en polititjenesteperson, fra en av patruljene som kom til Kongsberg, selv initiativet og utpekte seg selv som aksjonsleder. Dette er en dellederfunksjon som egentlig skal utpekes av og er underlagt innsatsleder. Aksjonsleder skal blant annet lede sin innsatsstyrke under gjennomføringen under koordinering av innsatsleder. PLIVO-prosedyren gir føringer for at aksjonsleder skal lede søk etter gjerningspersonen(e), og Politihøgskolens emnehefte i polititaktikk skisserer tilsvarende arbeidsoppgaver for delleder som i politiets retningslinjer (*PBS I*). I Hyttegata støttet aksjonsleder seg blant annet til innhold i et tiltakskort for å gjenvinne kontroll over situasjonen.³⁵⁴ Aksjonsleder holdt også igjen innsatspersonell i Hyttegata da gjerningspersonen ble forfulgt av politiet, i tilfelle han skulle unnsnippe forfølgelsen og komme tilbake mot dem.

Aksjonen i bakgården/galleriet, førstehjelp og PLIVO

De første politipatruljene som ankom Hyttegata, møtte personer som hjalp en skadd person som lå på bakken i krysset Apotekergata/Hyttegata. Publikum ropte og pekte i retning av der gjerningspersonen skulle ha tatt seg inn i en bakgård. Innsatspersonellet som ankom stedet først, aksjonerte direkte inn i bakgården og et galleri, uten å begynne førstehjelp på den skadde personen i gaten. I galleriet fant politiet nok en skadd person. Alminnelig tjenesteinstruks for politiet (politiinstruksen) viser til at

[n]år en politimann kommer til åstedet for en straffbar handling, skal han først hjelpe eller besørge hjelp til personer som har kommet til skade, og ellers sette i verk det som er mulig for å hindre at andre blir skadet.³⁵⁵

Derimot er prioriteringsrekkefølgen annerledes etter PLIVO-prosedyren, hvor politiet skal prioritere å gå i direkte innsats for å nøytralisere en gjerningsperson; «primært skal [man] hindre at flere personer blir påført livstruende skader, samt yte livreddende

353 Politidirektoratet, 2020.

354 Nakos.no, 2022.

355 Politiinstruksen, 1990.

medisinsk behandling til de som allerede er skadd». Derimot kom det til tilstrekkelig med politiresurser, slik at førstehjelp kunne utføres både på personen i Hyttegata og på personen i galleriet, samtidig med søk etter gjerningspersonen. Utvalget finner at dette var en hensiktsmessig og god prioritering da ressursene tillot dette.

Pågrepelse av gjerningspersonen

- *Utvalget vurderer at politiets pågrepelse fremstår som effektiv, med en hensiktsmessig og proporsjonal håndtering.*

Under den pågående aksjonen ble politiet i Hyttegata oppmerksomme på skrik lenger oppe i gaten. De observerte gjerningspersonen da han kom ut i Hyttegata etter å ha angrepet offer nummer 4 og 5. PLIVO-prosedyren viser til at politiet skal gå i direkte innsats mot gjerningsperson(er). Hverken prosedyren eller tiltakskortet for PLIVO i Sør-Øst politidistrikt gir detaljerte retningslinjer for hvordan en direkte konfrontasjon med en gjerningsperson skal håndteres. Dette omtales kort i emneheftet i polititaktikk, der det vises til at måten politiet skal forholde seg til en motpart på, avhenger av situasjonen. I situasjoner hvor bruk av våpen kan bli aktuelt, blir også bestemmelsene i politiloven og våpeninstruks for politiet gjeldende. Da gjerningspersonen ble observert i Hyttegata, begynte politiet umiddelbart å løpe etter ham. Han forsvant inn i en portal som fører til bakgården til Hyttegata nummer 18. Ved portalen anropte politiet gjerningspersonen flere ganger med blant annet «bevæpnet politi», hvorefter gjerningspersonen kastet et kort sverd mot dem. Polititjenestepersonellet fortsatte inn i bakgården, observerte gjerningspersonen ved noen leiligheter og avfyrte et varselskudd for å stanse og pågripe gjerningspersonen. Ved pågrepelse av antatt farlig gjerningsperson for politiet skal denne i utgangspunktet komme til politiet etter politiets hovedregel i polititaktikk. Dette er en fremgangsmåte som øker sikkerheten for de involverte. Derimot ville en slik tilnærming økt risikoen for at gjerningspersonen kunne unndratt seg pågrepelse, noe som understrekes av at han gjennom hele hendelsen hadde holdt seg skjult og gjorde aktiv motstand når politiet nærmet seg. Politiet fulgte unntak fra nevnte hovedregel og aksjonerte direkte mot gjerningspersonen i henhold til PLIVO-prosedyren. Dette medførte en rask pågrepelse. Fra det ble meldt på samband at politiet så gjerningspersonen i Hyttegata, til det igjen ble meldt at han var pågrepet, tok det 55 sekunder.

5.3.6 Samhandling, koordinering og ledelse

Samhandling kan forstås som et samspill eller vekselvirkning mellom to eller flere aktører som er i aktivitet med hverandre. Det nasjonale beredskaps- og samfunnsikkerhetsarbeidet, samt samhandling og koordinering, bygger på de grunnleggende prinsippene om ansvar, likhet, nærhet og samvirke.³⁵⁶

I politidistriktene er det operasjonssentralene som skal lede og koordinere politiinnsats, og operasjonslederen leder og koordinerer arbeidet ved operasjonssentralen. Oppdragslederen skal, etter føringer fra operasjonsleder, lede og koordinere oppdrag, herunder ha god kommunikasjon med politiets innsatsleder/leder, og besørge god kommunikasjon og samarbeid med andre samvirkeaktører.³⁵⁷ Tilsvarende føringer fremgår også av lokalt instruksverk for Sør-Øst politidistrikt.³⁵⁸ Sambandsoperatørene betjener alle henvendelser

³⁵⁶ Justis- og beredskapsdepartementet, 2012.

³⁵⁷ Politidirektoratet, 2020.

³⁵⁸ Stillingsbeskrivelser operasjonsleder, oppdragsleder og sambandsoperatører. Unntatt offentlighet.

til operasjonssentralen på telefon/samband og loggfører oppdrag i politidistriktets vaktjournal (PO). På taktisk nivå er det politiets Innsatsleder som leder politiinnsatsen samt leder og koordinerer arbeidet mellom nødetatene.³⁵⁹ PLIVO-prosedyren³⁶⁰ er av særskilt betydning for nettopp samhandling, koordinering og ledelse ved PLIVO-hendelser:

Ved PLIVO-hendelser har politiets operasjonssentral og politiets innsatsleder en avgjørende rolle med å sikre at det blir skapt et mest mulig omforent bilde av den risikoen man kan stå overfor i situasjonen. Konkret innebærer dette at operasjonssentralen innledningsvis må lese ut felles meldinger til innsatspersonell hvor det tydelig fremgår hvilken risiko man står overfor. Tilsvarende må politiets innsatsleder kommunisere direkte med innsatslederne fra brann og helse for å avklare risiko og handlingsmønster på stedet. Innsatsleder må gi gode og jevnligte situasjonsrapporter på samband, da dette gir god situasjonsforståelse for alle involverte.

Sør-Øst politidistrikts tiltakskort for PLIVO³⁶¹ omhandler trippelvarsling og bruk av felles talegruppe med nødetatene. Dette er også omhandlet i Felles sambandsreglement for Nødnett,³⁶² hvor blant annet trippelvarslingsrutiner, overføring av nødmeldinger fra publikum, informasjonsdeling og etablering av felles situasjonsforståelse er beskrevet. Dette er videreførte rutiner som samsvarer med PLIVO-prosedyren.

Følgende vurdering av samhandling og koordinering er strukturert etter de sentrale samhandlingsaktørene.

Samhandling og koordinering på politiets operasjonssentral

- *Utvalget finner at operasjonsleder raskt tok viktige beslutninger og utøvde tydelig ledelse.*
- *Utvalget vurderer at ledelse og koordinering internt på operasjonssentralen tidvis var begrenset.*
- *Utvalget finner at operasjonsleder/oppdragsleder verken formidlet eller oppdaterte en felles situasjonsforståelse internt på operasjonssentralen.*
- *Utvalget vurderer at oppdragsleder og operatørene opptrådte rolig og behersket på samband og telefon, noe som bidro til å betrygge patruljene og meldere.*

Operasjonsleder definerte hendelsen som PLIVO, tydeliggjorde dette for alle, og den ene av de tre gruppene ved operasjonssentralen, med ansvar for geografisk område Buskerud, fikk i oppdrag å håndtere PLIVO-hendelsen på Kongsberg. De benyttet egen sambandskanal for politiet, og i tillegg en felles sambandskanal for samhandling mellom nødetatene (brann, ambulanse, politi, samhandling – BAPS). Operasjonsleder var tydelig og beslutningsdyktig, ved eksempelvis raske beslutninger for bevæpningsordre og definering av hendelsen som PLIVO. Operasjonsleder gikk frem i rommet og fordelte og prioriterte arbeidsoppgaver.

359 Politidirektoratet, 2020.

360 Politidirektoratet et al., 2019. Unntatt offentlighet.

361 Sør-Øst politidistrikt, 2022a. Unntatt offentlighet.

362 Politidirektoratet et al., 2021.

Det var én oppdragsleder og tre sambandsoperatører som primært håndterte hendelsen, mens oppdragsleder/sambandsoperatører ved de to andre gruppene blant annet bisto ved å ta telefoner og lese ut PLIVO i deres sambandskanaler. Under hendelsen var det et stille og konsentrert arbeidsmiljø inne på operasjonssentralen. Ved viktig informasjon, som raskt måtte formidles, ble oppmerksomhet påkalt i rommet eksempelvis ved at man knipset i fingrene. Når det gjelder sambandstrafikken fra oppdragsleder/sambandsoperatører til patruljene, fremsto den i all hovedsak som rolig og presis.

Derimot fremstår ledelsen under oppdragsavviklingen som noe mer mangelfull. Ansvaret for sambandet ble delt mellom oppdragsleder og en sambandsoperatør. Planverk ble aktivt benyttet, og operatører fulgte opp viktige oppgaver på eget initiativ. Derimot ble det ikke utpekt en ansvarlig for å følge opp BAPS. I tillegg fremstår det som om det i liten grad ble planlagt for og tildelt nye arbeidsoppgaver for patruljene, noe man ville ha gjort for å være proaktiv i oppdragsutviklingen. Hva angår samhandling internt ved operasjonssentralen for etablering av felles situasjonsforståelse, har ikke utvalget funnet konkrete tiltak for dette. Politiets vaktjournal ble ført i fellesskap, men det ble verken skrevet i vaktjournalen eller formidlet muntlig noen felles situasjonsforståelse ved operasjonssentralen. Dette ble heller ikke lest ut på samband. Dette finner utvalget mangelfullt, og viser til at det eksempelvis i politiets stabs- og lederutviklingsprogram³⁶³ legges vekt på betydningen av etablering av felles situasjonsforståelse. Dette er også praksis ved operasjonssentralen og innsatsledelse i Oslo politidistrikt.³⁶⁴ Å fremme felles situasjonsforståelse var også et forbedringspunkt for operasjonssentralen i rapporten etter terrorangrepet på Al-Noor-moskeen.³⁶⁵

Samhandling og koordinering mellom politiets operasjonssentral og patruljene

- *Utvalget finner at det ikke ble etablert / lest ut noen felles situasjonsforståelse mellom operasjonssentralen og patruljene.*
- *Utvalget er av den oppfatning at oppmerksomhet på sambandsdisiplin medførte at viktige sambandsrutiner, som kvittering for mottak av viktige meldinger, ikke ble fulgt i nødvendig grad.*
- *Utvalget mener at operasjonssentralen burde fokusert mer på scenarietenkning, fordeling av arbeidsoppgaver og koordinering av ressurser på vei til Kongsberg.*
- *Utvalget har identifisert at informasjonsflyt mellom operasjonssentralen og patruljene har vært hurtig og effektiv.*

Samhandling mellom operasjonssentralen og politipatruljer var i hovedsak, frem til avslutningen av hendelsen (aksjonen i Hyttegata), begrenset til politipatruljene på Kongsberg. Under hendelsen var informasjonsformidlingen mye basert på tidvis få (nød) telefoner til operasjonssentralen i Tønsberg, som behandlet anropene og videreformidlet informasjonen til patruljene på sambandet. Herunder ble det gjennomgående utført raske mottak og behandlinger av telefoner til operasjonssentralen. Eksempelvis ble det brukt 36 sekunder fra mottak av første telefon til oppdraget var loggført i PO. Viktig informasjon ble i all hovedsak også raskt videreformidlet til patruljene. Det tok 22 sekunder etter

³⁶³ Politiets stabs- og lederutviklingsprogram, Politi høgskolen.

³⁶⁴ Rutine ved innsatsledelse i Oslo politidistrikt, hvor innsatsleder leser ut sin situasjonsforståelse på sambandet.

³⁶⁵ Evalueringsutvalget, 2020, side 152.

nevnte loggføring til Kongsberg-patroljene og innsatsleder ble kalt opp på sambandet. I hovedsak var det også rask informasjonsflyt, fra meldingsmottak ved operasjonssentralen til utlesning på sambandet. Samhandlingen mellom operasjonssentralen og patruljer, i form av rask informasjonsflyt, finner utvalget var bra.

Det viktigste kommunikasjonsmiddelet ved samhandlingen var sambandet. I denne sammenhengen ble god sambandsdisiplin fremhevet av flere. Felles reglement for nødnett³⁶⁶ omhandler sambandsdisiplin i sammenheng med ledig kapasitet i nødnettet, og politiet kan styre dette ved aksjoner som ledes av dem. Det sentrale blir da å begrense sambandstrafikken i nettet, slik at involverte kan slippe til med viktig informasjon. Eksempelvis minnet innsatsleder på sambandet om sambandsdisiplin under utrykningen til Kongsberg-patroljene, og oppdragsleder valgte å begrense utlesningen av PLIVO, for både å få meldingen gjennom før første patruljen ankom Coop, men også for å holde sambandet åpent for første patrulje. Utvalget vil likevel stille spørsmål ved om oppmerksomheten på sambandsdisiplin kan ha medført begrensninger for viktig informasjonsflyt. Første patrulje på stedet på Kongsberg ba riktignok selv om sambandsprioritet under utrykningen, men de kvitterte ikke for mottak av viktige sambandsmeldinger som at en kollega var skutt med pil, at de måtte ta på seg verneutstyr eller at de mottok meldingen om at hendelsen var definert som PLIVO. I en tidskritisk fase er det gode argumenter for å holde sambandet åpent for trafikk, slik at patruljer raskt kan formidle viktig informasjon fra stedet. På den annen side var det bare to politipatruljer på Kongsberg, og informasjonen som ble formidlet, vurderes av utvalget som svært viktig. Noe mer sambandstrafikk burde derfor vært håndterlig.

Utvalget finner det like fullt vanskelig å skissere konkret hvilken informasjon som må formidles, og hvilke meldinger det skal kvitteres for. Det legges til grunn at dette vil bero på situasjonen. Samtidig, og med så viktig informasjon som ble formidlet, er utvalget av den oppfatning at første patrulje skulle ha prioritert å kvittere for mottak av meldingene, slik at operasjonssentralen og andre visste at de hadde fått denne kritiske informasjonen. Operasjonssentralen eller den andre patruljen på Kongsberg kunne også ha etterspurt kvittering fra første patrulje som ikke responderte på viktige meldinger. Utvalget er også av den oppfatning at sambandet i større grad kunne ha blitt benyttet under søksfasen, for eksempelvis disponering av ressurser, fordeling av arbeidsoppgaver til patruljer som nærmet seg Kongsberg, og formidling av oppdatert situasjonsforståelse.

Samhandling og koordinering mellom politiets operasjonssentral og politiets innsatsleder

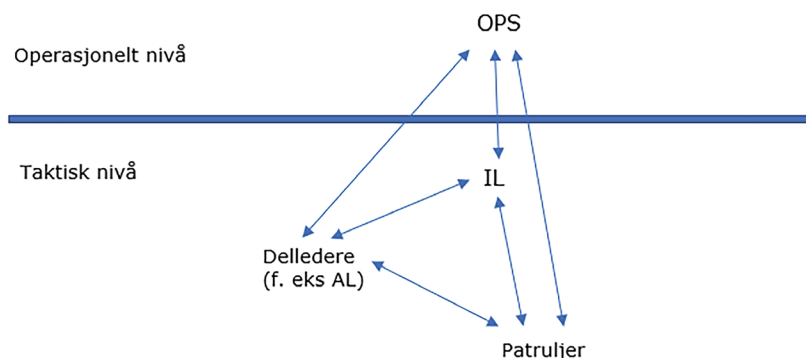
- *Utvalget finner at samhandlingen og koordineringen mellom operasjonssentralen og innsatsleder var mangelfull.*

Operasjonssentralen skal som nevnt lede og koordinere politiets innsats, og dette inkluderer god kommunikasjon med politiets innsatsleder / leder på taktisk nivå. I tillegg skal innsatsleder lede politipatruljene som deltar i oppdraget, og koordinere og lede den totale innsatsen med de andre nødetatene.³⁶⁷ Operasjonssentralen ga oppdraget til innsatsleder, som befant seg på Drammen politistasjon, mens patruljene var på Kongsberg. Det ble ikke eksplisitt uttalt, men for innsatsleder og blant patruljene på Kongsberg var det for-

³⁶⁶ Politidirektoratet et al., 2021.

³⁶⁷ Politidirektoratet, 2020.

ståelse for at patruljen L-209 var leder på Kongsberg. Innsatsleder var under utrykning til Kongsberg da hendelsen pågikk, og kom frem omtrent samtidig med pågripelsen. Under utrykningen hadde innsatsleder egen sjåfør, men de kjørte ikke den vanlige innsatsleder-bilen og manglet derfor utstyr som innsatsleder normalt ville ha med seg, eksempelvis ekstra samband, tavler og iPad/pc. I denne sammenhengen er samhandling og koordinering mellom operasjonssentralen og innsatsleder sentralt, noe som kan visualiseres i figuren under:

Figur 9: Kommunikasjonslinjer mellom operasjonelt og taktisk nivå.

Modellen visualiserer kommunikasjonslinjene mellom sentrale aktører på taktisk nivå (innsatspersonellet) og operasjonssentralen (operasjonelt nivå). Kommunikasjonslinjene viser at politiets innsatsleder er i en nøkkelposisjon og skal lede aktiviteten på taktisk nivå. Ettersom innsatsleder var i en situasjon hvor tekniske hjelpemidler besto av samband og mobiltelefon, medførte dette begrensede muligheter til å benytte politiets systemer som kart og vaktjournal, og derigjennom lede patruljene som var involvert i oppdraget. Innsatsleder ga via sambandet blant annet føringer for bruk av verneutstyr og ba om søk etter skadde i butikken. På den annen side fremgår det av sambandstrafikken at det manglet koordinering og føringer for patruljene på Kongsberg, og for patruljene som var under utrykning på vei til Kongsberg. Under søksfasen var det også en tidsperiode hvor det var mindre arbeidspress for innsatsleder og operasjonssentralen. Denne fasen finner utvalget at med fordel kunne blitt benyttet til informasjonsutveksling, samhandling, koordinering, planlegging, disponering av ressurser og oppdatering av de andre nød-etatene i BAPS. I motsetning til innsatsleder hadde operasjonssentralen flere verktøy og datasystemer tilgjengelig for å ha et mer oppdatert situasjonsbilde. For eksempel kartverk med oversikt over andre patruljer under utrykning til Kongsberg. Operasjonssentralen sørget for god informasjonsformidling ut på sambandet, men det fremstår som at operasjonssentralen i liten grad bistod innsatsleder med ledelse og koordinering av politiets ressurser. Dette understrekes av at det under hendelsen, før innsatsleder ankom Kongsberg, ikke var telefonkontakt mellom innsatsleder og noen ved operasjonssentralen. Utvalget finner dermed at samhandlingen og koordineringen mellom operasjonssentralen og innsatsleder var mangelfull, spesielt hva angår planlegging for ankomst av store politiressurser, fordeling av arbeidsoppgaver for disse og koordinering med brann og helse. Tilsvarende synes det som om avklaringene av hvem som skulle lede politiinnsetsen på Kongsberg inntil innsatsleder ankom, var mangelfulle. Derimot fremstår det som at politi-patruljene selv valgte kjøreruter, fant arbeidsoppgaver, tok ledelse og samhandlet i innsetsen i Hyttegata.

Samhandling og koordinering mellom politiet og de andre nødetatene

- *Utvalget finner at politiets samhandling og koordinering med de andre nødetatene ikke var i samsvar med PLIVO-prosedyren.*
- *Utvalget finner at nødmeldesentralene i liten grad øves i sin naturlige funksjon under årlige PLIVO-øvelser.*

Ved PLIVO-hendelser er samhandling mellom nødetatene en nøkkelfaktor. PLIVO-prosedyren³⁶⁸ skisserer rollefordelinger og fremgangsmåter, hvor politiets operasjonssentral blant annet skal lese ut meldinger på samband for å sikre forståelse av situasjonen. Politiets innsatsleder skal kommunisere med innsatsleder brann og innsatsleder helse for å avklare risiko og handlingsmønster, herunder soneinndelinger, og gi jevnligesituasjonsrapporter på sambandet for å sikre situasjonsforståelse.³⁶⁹ Ved samhandlingen benyttes en egen sambandskanal (BAPS) i nødnettet. Ved hendelsen på Kongsberg disponerte nødetatene BAPS1 for kommunikasjon via samband. Operasjonssentralen foretok trippelvarsling om PLIVO-hendelse via telefonkonferanse til operasjonssentralen helse (AMK) og operasjonssentralen brann cirka klokken 18.19. Dette var i underkant av 2 minutter etter at patruljene på Kongsberg fikk varsel på samband, og cirka 1 minutt og 30 sekunder etter at PLIVO var varslet på samband til alle i Sør-Øst politidistrikt. Nødetatene fikk beskjed om å benytte BAPS1 og tildelt oppmøtested. Dette ble også fulgt opp med sambandsmelding i BAPS1. Deretter foretok operasjonssentralen kun to oppdateringer i BAPS1 frem til pågripelsen: et oppkall på ambulanse med opplysninger om en skadd person bak Coop, og en oppdatering. Det fremstår som om oppgaven med å ivareta BAPS ikke ble tilstrekkelig avklart inne på operasjonssentralen, og heller ikke mellom operasjonssentralen og innsatsleder. Ved operasjonssentralen var det en sambandsoperatør som leste ut informasjon i BAPS på eget initiativ. Det var heller ingen kommunikasjon mellom innsatsleder politi, innsatsleder brann og innsatsleder helse i BAPS1 før pågripelsen av gjerningspersonen.

Utvalget finner at politiet ikke definerte soner under Kongsberg-hendelsen, og derav at samhandling etter PLIVO-prosedyren var mangelfull.

Innsatsleder formidlet ingen soneinndelinger etter PLIVO-prosedyren under hendelsen.³⁷⁰ I denne sammenhengen ble det påpekt fra politiets side at hendelsen var annerledes enn de var vant til, med en gjerningsperson i bevegelse i et større område utendørs. Dette vil naturligvis gjøre det mer utfordrende å definere soner. Allikevel er intensjonen med soner å sørge for at de andre nødetatene ikke skal bevege seg inn i et område hvor risikoen er for stor, uten bistand av politiet. Av denne grunn er det viktig for samhandlingen at det blir definert soner, eller i det minste angitt trygge områder eller områder hvor brann og helse ikke skal ta seg inn. Herunder kunne en mulighet vært å benytte en vid definisjon av HOT-zone, og tilsvarende tilnærming for å definere trygt oppmøtested. At politiet ikke ga avklaringer for risiko og handlingsmønster, manglende situasjonsoppdateringer og ikke besvarte oppkall fra nødetater i BAPS er svært mangelfullt. En forklaring på dette kan være at nødmeldesentralene i liten grad øver sine funksjoner ved PLIVO-øvelser. Dette fremstår som mangelfullt med hensyn til adekvate forberedelser.

368 Politidirektoratet et al., 2019. Unntatt offentlighet.

369 Politidirektoratet et al., 2019. Unntatt offentlighet.

370 Politidirektoratet et al., 2019. Unntatt offentlighet.

5.3.7 Informasjonsflyt og situasjonsforståelse

Politiets beredskapssystemer³⁷¹ benytter blant annet begrepene «ekstraordinær hendelse» og «krise».³⁷² Ekstraordinære hendelser kjennetegnes blant annet ved at politiets ressurser utfordres grunnet hendelsens kompleksitet og alvorlighetsgrad. En krise omtales som «en uønsket hendelse med høy grad av usikkerhet og potensielt betydelige konsekvenser for den som rammes, enten det er enkeltpersoner, organisasjoner eller samfunnet»³⁷³. PLIVO-hendelser sorterer ifølge *PBS I* under ekstraordinære hendelser. Derimot er det, på bakgrunn av nevnte karakteristikker, rimelig også å kunne betegne PLIVO-hendelser som kriser, hendelser preget av usikkerhet, stress, behov for informasjonsflyt og kritiske beslutninger.

- *Utvalget finner at kommunikasjon og etablering av felles situasjonsforståelse kan være krevende ved raskt utviklende og dynamiske hendelser. Dette fordrer tydelig kommunikasjon og eksplisitt uttalte situasjonsforståelser.*

Kongsberg-hendelsen kan beskrives som en hurtigbrennende krise, som kjennetegnes ved at den oppsto raskt, og at den ble avsluttet raskt,³⁷⁴ i form av en akutt PLIVO-hendelse som ble avsluttet med pågripelse av gjerningspersonen. Hendelsen hadde en rask utvikling og klare kjennetegn av å være preget av usikkerhet, tidspress og stress. Håndteringen av en slik krise vil være krevende for den som har ansvaret. Boin med flere³⁷⁵ karakteriserer den innledende delen av en krise som «what the hell is going on»-fasen. En sentral utfordring i dynamiske kriser er å finne ut hva som foregår, for så å formidle den forståelsen til dem som trenger den, gjennom god informasjonsflyt. Formålet med informasjonsflyten er å få på plass en felles situasjonsforståelse mellom involverte aktører på taktisk og operasjonelt nivå for å optimalisere beslutninger og bruk av ressursene. På Kongsberg var det viktig å få på plass en felles situasjonsforståelse mellom politiets operasjonssentral og politiets innsatspersonell, men også for viktige samarbeidspartnere i helsevesenet og brannvesenet. Ved Kongsberg-hendelsen ble det meste av informasjonen om gjerningspersonens handlinger og bevegelser formidlet fra meldere til politiets operasjonssentral i Tønsberg (også til 110- og 113-sentralene). Flere meldere hadde kritisk viktig informasjon, med observasjoner av gjerningspersonen i sanntid, som måtte formidles raskt. Informasjonsflyten mellom meldere på Kongsberg og sambandsoperatører ved politiets operasjonssentral i Tønsberg var essensiell, for at operasjonssentralen skulle få etablert en situasjonsforståelse av den pågående hendelsen. Endsley³⁷⁶ definerer situasjonsforståelse som «persepsjonen av elementene i miljøet innenfor et volum av tid og rom, forståelsen av deres betydning og projeksjonen av deres status i nær fremtid». I denne sammenhengen innebar dette at sambandsoperatørene evnet å få med seg viktig informasjon fra melderne, forstå betydningen av denne og derigjennom forsøke å forutsi hvordan situasjonen kunne utvikle seg (se 2.7.2). Operasjonssentralen videreformidlet deretter raskt informasjon til politipatruljene på Kongsberg, til innsatsleder samt til patruljene under utrykning på vei til Kongsberg.

371 Politidirektoratet, 2020, side 24.

372 Politidirektoratet, 2020.

373 Politidirektoratet, 2020, side 25.

374 t`Hart og Boin, 2001.

375 Boin et al., 2005.

376 Endsley, 1995, side 36.

En utfordring for operasjonssentralen er at informasjonen som mottas, er formidlet av andre,³⁷⁷ og det sentrale aspektet blir da deres evne til å forstå situasjonen. Operasjonssentralen mottok en melderens gjenfortelling av egne observasjoner, eller patruljers kommunikasjon av informasjon fortolket av patruljen. I denne kommunikasjonsprosessen er det flere kompliserende faktorer. Kommunikasjon foregikk fra avsender til mottaker gjennom melding og kanal – informasjonsformidling via telefon eller samband. Avsender var kilden til og utsteder av en melding,³⁷⁸ og flere faktorer kan påvirke evnen til å kommunisere. Avsender kodet sin melding, og mottaker dekodet den. Dette forstås som avsenders evne til å kommunisere / måte å kommunisere på og hvordan meldingen formuleres, samt hvordan mottaker evner å skape forståelse av budskapet. Dette avhenger av avsenders kommunikasjonsferdigheter og mottakers holdninger til budskapet og evne til å kommunisere. Kunnskap knyttet til innholdet i informasjonen som kommuniseres, og det sosiale systemet kommunikasjonen finner sted i, er viktig og vil påvirke evnen til å kommunisere. I tillegg vil kulturen i det aktuelle sosiale systemet/samfunnet påvirke kommunikasjonen mellom avsender og mottaker. Melderne til operasjonssentralen evnet i varierende grad å kommunisere om situasjonen de befant seg i. Noen var rolige og svarte presist på spørsmål, mens andre meldere var i akutt fare mens de skulle kommunisere. En sentral melder hadde sågar utfordringer med i det hele tatt å få kommunisert, siden vedkommende var på flukt / forsøkte å gjemme seg under telefonsamtalen. Noen meldere måtte sambandsoperatørene også roe ned før de fikk etablert tilstrekkelig kommunikasjon til å få informasjonen de hadde behov for. Kommunikasjonen mellom meldere og operatører bar preg av at sambandsoperatørenes måte å kommunisere på var viktig for å hente ut relevant informasjon fra meldere. Det er utvalgets inntrykk at operatørene på politiets operasjonssentral opptrådte rolig og profesjonelt. Samtidig var det informasjon fra melderne som gjorde at det var fremdrift i søket etter gjerningspersonen under hendelsen. Dette understrekes av at det, med unntak av konfrontasjonen i butikken, var informasjon fra meldere som ga politiet informasjon de kunne handle etter.

Ved siden av hurtig informasjonsformidling er etablering av situasjonsforståelse en viktig faktor (se 2.7.2). Under Kongsberg-hendelsen skapte de to første meldingene til politiet vidt forskjellig situasjonsforståelse blant sambandsoperatørene. Begge melderne fortalte at det var en mann med pil og bue i butikken. Derimot var avgjørende informasjon fra første melder at det ble sagt at mannen skjøt, og at det ble «skutt hardt». I tillegg var rammen rundt første melderens informasjonsformidling at melder var oppskjørtet, og det var støy i bakgrunnen. Motsatt var andre melder rolig, og det var stille i bakgrunnen. Hva angår sambandsoperatørenes kunnskap knyttet til budskapene, så hadde første sambandsoperatør selv sett hvilke skader pil og bue kan medføre, og sambandsoperatøren som tok imot den andre meldingen, tenkte først at det var lekepil og -bue. Samlet sett, to sambandsoperatører utviklet forskjellig situasjonsforståelse basert på informasjonen formidlet av ulike meldere, om samme pågående hendelse.

- *Utvalget er av den oppfatning at informasjon om en pågående og dynamisk hendelse, som må formidles via operasjonssentralen, vil medføre tidstap og medfører at politiet må tenke proaktivt for å komme i forkant av utviklingen.*

³⁷⁷ Lundgaard, 2019, side 146.

³⁷⁸ Engen et al., 2021.

Det er imidlertid et tidstap i denne prosessen, et tidstap som blir viktigere jo mer dynamisk hendelsen utvikler seg. Et sentralt aspekt ved Kongsberg-hendelsen, som hurtigbrennende krise, var dynamikken i hendelsesforløpet. Gjerningspersonen utøvde voldshandlinger innen- og utendørs og beveget seg til fots og for en stor del i skjul i gater og friområder på Kongsberg. En avgjørende faktor for å få stanset gjerningspersonen var etablering av hurtig kommunikasjon og informasjonsutveksling. Meldere opplevde en situasjon med gjerningspersonen og ringte deretter til operasjonssentralen. Sambandsoperatører besvarte telefonene, vurderte informasjonen og loggførte denne i politiets vaktjournal (PO). PO ble så benyttet som grunnlag for meldinger ut til patruljene på sambandet. Ved noen anledninger påkalte sambandsoperatører oppmerksomheten i rommet mens samtalene pågikk, slik at andre ved operasjonssentralen kunne lytte på samtalen og iverksette nødvendige tiltak, som for eksempel å lese situasjonen ut til politipatruljene. Dette var like fullt en prosess som i noen grad medførte tidstap, fra tidspunktet for melderens observasjoner til denne informasjonen, via operasjonssentralen, nådde patruljene på stedet. Ved dynamiske og hurtigutviklende kriser er minutter og sekunder kritisk viktige for å stanse en gjerningsperson. Ved noen anledninger ble politiet, på bakgrunn av den raske utviklingen av situasjonen, hengende etter de viktige sekundene og minuttene. Et eksempel kan illustrere dynamikken og utfordringene for informasjonsflyt og situasjonsforståelse. Da gjerningspersonen tok seg ut av nødutgangen fra butikken, ble han observert av en melder som allerede var i telefonkonferanse med AMK og politiets operasjonssentral. Melder ropte i telefonen «nå kommer det noen ut [...]», før kommunikasjonen fikk et opphold i litt over ett minutt, da gjerningspersonen skjøt piler mot flere personer. Det ble deretter usammenhengende kommunikasjon, hvor melder cirka 2 minutter og 30 sekunder etter at gjerningspersonen kom ut, fortalte at «han er i Peckels gate nå». På denne tiden hadde gjerningspersonen skutt piler mot 5 personer og beveget seg ned til området ved Peckels gate 1 B. Ved dette eksempelet befant melder seg åpenbart i en krevende situasjon og kan på ingen måte lastes for ikke å ha vært i stand til å formidle hva som skjedde. Politiets operasjonssentral opprettholdt like fullt telefonkontakten og fikk nødvendig informasjon. Dette medførte likevel et tidstap for viktig informasjonsformidling til patruljene som sto inne i bygget, som først cirka 1 minutt og 30 sekunder i etterkant fikk beskjed på sambandet om hva som foregikk. I denne sammenhengen kan ikke utvalget se andre åpenbare fremgangsmåter sambandsoperatørene kunne ha benyttet for raskere å innhente og videreformidle informasjon til patruljene på stedet. Utvalget er av den oppfatning at informasjonsformidling i en pågående hendelse, hvor melderens informasjon må formidles via operasjonssentralen, alltid vil medføre et tidstap. Politipatruljene, som sto uvitende om hva som foregikk ute i gaten ved motsatt ende av bygget, kan vanskelig kritiseres for at de ikke nådde igjen gjerningspersonen til fots, tidsforsinkelsen tatt i betraktning.

5.3.8 Materiell og utstyr

Evalueringen av Kongsberg-hendelsen har identifisert visse forhold knyttet til materiell og utstyr, som informantene har fremhevet under intervjuer. Utvalget kan ikke se at disse forholdene har påvirket utfallet av hendelsen, og kan heller ikke si konkret om noen av de påpekte forholdene skyldes brukerfeil. Disse temaene vil derfor bli kort omtalt i form av verneutstyr, kartverk i kjøretøy og tilgang på håndholdte radioterminaler.

Verneutstyr

- *Utvalget mener det bør vurderes mer helhetlige løsninger som kombinerer uniform, samband og verneutstyr, som kan korte ned tiden for iføring av verneutstyr.*

Noen få fra politiets innsatspersonell opplevde at innfestingen på hjelmen løsnet da de skulle ta denne i bruk, noe som blant annet medførte at en av dem gjennomførte oppdraget uten hjelm. Et annet tema er tidsbruken for å iføre seg verneutstyr. Utvalget gjennomførte en test for dette (se delkapittel 3.2.5). I denne forbindelsen observerte utvalget blant annet at den tunge vernevesten har en utforming som medførte utfordringer med hurtig å iføre seg denne. Samtidig måtte utstyr løsnes fra uniformen før man kunne iføre seg verneutstyret.

Kartverk i kjøretøy

- *Utvalget finner at politiets kartverk MAPS må utbedres.*

Mange fra politiets innsatspersonell opplyste at de ikke benyttet navigasjonsdelen i politiets applikasjon MAPS, da denne oppleves som ustabil og ikke er rask nok med informasjon under utrykningskjøring. Noen få fortalte at de benyttet denne applikasjonen, men at den falt ut på et kritisk tidspunkt da de nærmet seg Kongsberg. Polititjenestepersonellet benyttet istedenfor Google Maps for navigasjon. Al-Noor-evalueringen³⁷⁹ viser til behovet for et godt navigasjonssystem som også er egnet for utrykningskjøring. Som Al-Noor-utvalget ser også utvalget i Kongsberg-evalueringen behovet for at politiets navigasjonsapplikasjon blir forbedret slik at denne er mer pålitelig og brukervennlig under utrykningskjøring.

Håndholdte radioterminaler

- *Det bør vurderes økt tilgjengelighet for flere håndholdte radioterminaler for politiets innsatspersonell.*

De fleste polititjenestepersonene ved Kongsberg-hendelsen disponerte en håndholdt radioterminal. For samtidig å kunne lytte og sende både i en polititalegruppe og i BAPS for samhandling under en PLIVO-aksjon påpekte flere et behov for ekstra tilgjengelige håndholdte radioterminaler. Utvalget vurderer også dette som en relevant problemstilling for samhandling mellom nødetatene, også ved hverdagslige hendelser.

5.3.9 Operativ beslutningstaking

I delkapittel 2.7.3 ble det beskrevet en modell for beslutningstaking i operativ kontekst. I dette delkapittelet vil modellen bli belyst gjennom noen eksempler fra den operative håndtering av Kongsberg-hendelsen. Dette delkapittelet inngår ikke i den formelle vurderingen, men er ment å skape en bedre forståelse for beslutningstaking ved kriser.

Før vi belyser eksemplene, er det relevant å vise til den konteksten som direkte rammede, politiets innsatspersonell og nødetatene befant seg i ved hendelsen på Kongsberg. Det er rimelig å argumentere for at hendelsen var en hurtigbrennende krise, og vanskelig å håndtere. Først og fremst var det stor usikkerhet innledningsvis, både med hva som skjedde, hva det betydde at det var pil og bue, samt gjerningspersonens beve-

379 Evalueringsutvalget, 2020, side 159.

gelses. Dette var en hendelse som det var vanskelig å forutse,³⁸⁰ og den utviklet seg raskt.³⁸¹ En slik dynamisk og hurtigbrennende krise medførte vanskelige utfordringer for de berørte partene. Det er rimelig å si at de involverte i hendelsen opplevde dette som en krise, som ble kjennetegnet av usikkerhet, stress, en konkret trussel og at det var behov for kritisk beslutningstaking på flere nivåer. Rosenthal³⁸² peker på behovet for kritisk beslutningstaking i sin definisjon av kriser: «En alvorlig trussel mot strukturer, verdier og normer i et sosialt system som under tidspress og usikkerhet gjør det nødvendig å foreta kritiske beslutninger.»

Kriser kan, som beskrevet i kapittel 2, grovt sett inndeles i tre ulike faser:

1. førkrisefasen: forebygging og beredskapsforberedelser
2. akutt krisefase: kritisk beslutningstaking, spesielt for å ivareta liv og helse
3. etterkrisefasen: restituering og læring

I førkrisefasen er det to sentrale aktiviteter, forebygging og forberedelser (beredskapsarbeid). Mens forebygging går ut på å håndtere de risikoer som omgir oss, går beredskapsforberedelser ut på å etablere ressurser og kapasiteter som kan håndtere de risikoer vi ikke klarer å forebygge, det vil si restrisiko. Overført til hendelsen på Kongsberg kan vi argumentere for at førkrisefasen er den tiden sentrale aktører som helse- og sosialvesenet, politiet og PST har samhandlet for å forebygge hendelsen. Dette er eksemplifisert med barrierene til venstre i diagrammet under. Dersom vi har gode barrierer, har vi generelt liten sårbarhet. Barrierenes styrke vurderes med hensyn til:³⁸³

- effektivitet og kapasitet når de virker slik som tiltenkt (funksjonalitet)
- integritet/pålitelighet, det vil si sannsynlighet for at de virker i en gitt situasjon

Faktorer som kan påvirke styrken til barrierene, risikopåvirkende forhold, kan være kompetanse, samhandling, tilgjengelige ressurser, prioriteringer med mer.

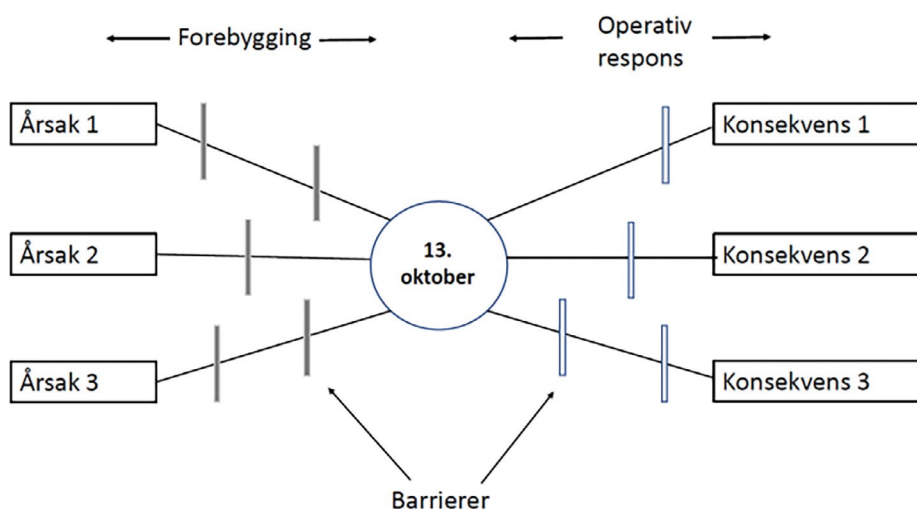
Førkrisefasen er også perioden hvor nødetatene kan dimensjonere en nødvendig beredskap for å håndtere slike hendelser, gjennom beredskapsutstyr og trening av innsatspersonell i sine respektive funksjoner og øving av samhandling nødetatene imellom. Ved Kongsberg-hendelsen strakk derimot ikke forebyggingen til, og førkrisefasen gikk over i den akutte krisefasen.

380 Gundel, 2005.

381 Boin et al., 2001.

382 Rosenthal et al. 1989, side 10.

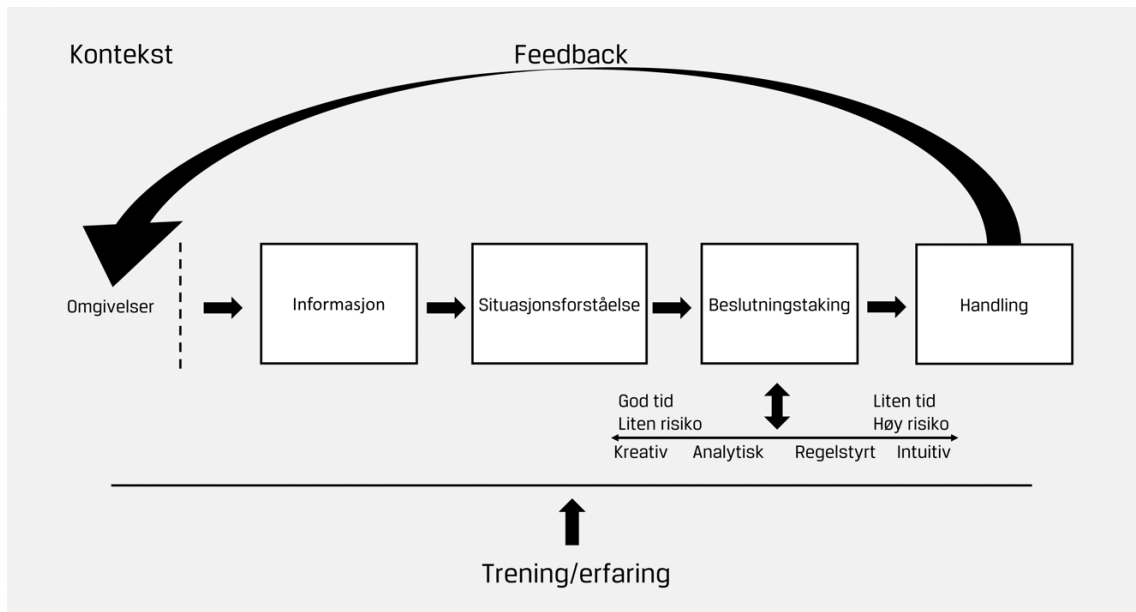
383 Aven, 2007, side 46.

Figur 10: Forenklet bow-tie diagram.

Evalueringsutvalget har kartlagt noen barrierer som var på plass i det forebyggende arbeidet, relatert til politiets, helsevesenets og PSTs arbeid i forkant av hendelsen (se kapittel 4). Kongsberg-hendelsen var en tragisk hendelse hvor liv gikk tapt, samtidig som samfunnet gjorde bruk av de ressursene og kapasitetene som var forberedt for å håndtere slike hendelser. Disse ressursene og kapasitetene utgjør de konsekvensreducerende barrierene til høyre i diagrammet over. Sentralt i perioden etter hendelsen 13. oktober 2021, etterkrisefasen, står også restituering, stressmestring og sorgarbeid for direkte og indirekte involverte, men også for personell fra nødetatene. Det er i denne fasen de profesjonelle aktørene kan trekke ut lærdom. Både fra det forebyggende arbeidet i førkrise-fasen og ved den operative håndteringen, hvor identifiserte bevaringspunkter og forbedringspunkter skal benyttes for å forebygge og håndtere lignende hendelser.

I det følgende vil eksempler fra utrykningsfasen: valg av verneutstyr og konfrontasjonen i butikken, kommunikasjon mellom operasjonssentralen og første patrulje i butikken, samt aksjonen i Hyttegata og pågripelsen bli belyst ved hjelp av innholdsmomenter i modellen under.

Figur 11: Beslutningstaking i operativ kontekst (basert på Endsley, 1995, side 35; Flin et al., 2008, side 44 og Johnsen, 2018, side 252).

Kort fortalt vil en ekstraordinær hendelse som PLIVO utspille seg i en kontekst/omgivelse. Innsatspersonell som befinner seg i denne konteksten, vil motta informasjon fra omgivelsene. Informasjonen vil passere filtre, som eksempelvis kun informasjon i form av lyd via radiosamband. Informasjonen som passerer filteret, danner grunnlaget for utviklingen av en situasjonsforståelse, som kan defineres som «persepsjonen av elementene i miljøet innenfor et volum av tid og rom, forståelsen av deres betydning og projeksjonen av deres status i nær fremtid»³⁸⁴. Nærmere bestemt betyr dette at vi: 1) oppdager viktig informasjon i omgivelsene, 2) setter sammen denne informasjonen til en forståelse av dens betydning, og 3) forutsier hva som kommer til å skje videre. I dagligtale benytter vi gjerne begrepet «felles situasjonsforståelse» om at alle involverte i en hendelse skal være omforent om hvordan situasjonen skal forstås. Evalueringer etter kriser, som 22. juli 2011³⁸⁵ og Al-Noor-hendelsen i 2019³⁸⁶, viser derimot at det er særdeles vanskelig å oppnå en felles situasjonsforståelse, spesielt i en dynamisk hendelse. En (felles) situasjonsforståelse danner igjen grunnlaget for individuell/felles beslutningstaking som kan finne sted i ulike former og kan påvirkes av risiko og tidspress. De handlingene som besluttes utført, påvirker igjen omgivelsene. Prosessen med beslutningstaking påvirkes også av beslutningstakerens tidligere trening og erfaring.

Valg av verneutstyr og konfrontasjonen i butikken

Den første sambandsmeldingen som ble lest ut til Kongsberg-patroljene (L-32 og L-209), inneholdt informasjon om en mann med pil og bue som skjøt mot andre. Patruljene hadde ikke tidligere erfaring med oppdrag som omfattet pil og bue, og dette erfaringsgrunnlaget antas å ha preget deres innledende situasjonsforståelse, hvor de var usikre på hva dette kunne være. Dette førte til en beslutning hos den første patruljen (L-32) om ikke å iføre seg tungt verneutstyr før de rykket ut fra garasjen. De tok heller ikke på seg

384 Endsley, 1995, side 36.

385 NOU 2012: 14.

386 Evalueringutvalget, 2020.

verneutstyr etter informasjon om en kollega som var skutt med pil, og så dette med selvsyn kort tid etter. Utvalget kan ikke konkludere med hvorfor patruljen kom frem til en beslutning om ikke å ta på seg mer verneutstyr, men innsatspersonellet har forklart at de prioriterte hurtig respons for å stanse gjerningspersonen. I tillegg fremhevet innsatspersonell fra patruljen at erfaring fra trening og reelle oppdrag var at gjerningspersonen umiddelbart ville gi seg når vedkommende ble konfrontert av bevæpnet politi. Derimot befant de seg i en kontekst i butikken hvor det var en ukjent gjerningsperson som holdt seg skjult, beveget seg lydløst, utløste brannalarmen og skjøt piler mot dem, og de opplevde en motstand de ikke hadde erfaring med fra tidligere. Det er av denne grunnen at innsatspersonellet opplevde liten grad av gjenkjenning i situasjonen, basert på tidligere erfaring. Med liten tid og høy risiko i en ukjent situasjon er det også rimelig å si at det var raske intuitive beslutninger som førte til at patruljen søkte dekning og stanset fremrykningen. Patruljen har også beskrevet en stressende situasjon med påvirkede sanser som hørsel og syn. En slik påvirkning kan begrense muligheten til å motta og bearbeide informasjon, og derigjennom påvirke situasjonsforståelse og beslutningstaking. Dette viser hvordan situasjonsforståelsen og beslutningstaking kan bli påvirket av både innledende informasjon, trening og erfaring samt stress.

Kommunikasjon mellom operasjonssentralen og patruljen

Betydningen av presis informasjonsformidling kommer tydelig frem i kommunikasjonen mellom operasjonssentralen og første patrulje i butikken. Meldingene fra den første patruljen om at «vi fryser her», «vi har sikret hvit side og ser inn i coop-bygget», samt «vi ser ikke gjerningsmannen, han er inne i coop-butikken» ble mottatt av operasjonssentralen. Informasjonen var egnet til å gi en situasjonsforståelse av at patruljen hadde trukket ut og var på utsiden av bygget. Imidlertid var situasjonen at patruljen av taktiske hensyn kun trakk seg noen meter tilbake og fremdeles var inne i bygget med sikring mot begge (de kjente) utgangene fra butikken. Basert på denne begrensede informasjonen er det rimelig å si at patruljen og operasjonssentralen, på dette tidspunktet, hadde ulik situasjonsforståelse. Mangelfull og upresis informasjonsformidling kan dermed medføre en feilaktig situasjonsforståelse og beslutninger ved operasjonssentralen som ikke gjenspeiler den faktiske situasjonen på taktisk nivå.

I hvilken grad kan situasjonsforståelse og beslutninger påvirkes ved en slik dynamisk kontekst? I en slik hendelse må alle involverte, på både taktisk og operasjonelt nivå, fatte mange beslutninger ut fra begrenset og til dels utdatert informasjon, og under stort tidspress. Beslutninger vil med dette trolig være preget av regelstyrt og intuitiv (herunder gjenkjennelsesbasert) beslutningstaking. Betydningen av god kompetanse om regler, instruksjoner og prosedyrer vil styrke de regelstyrte beslutningene. Samtidig vil erfaring gjennom trening og reelle hendelser styrke muligheten for å treffe gode, intuitive beslutninger, da sjansen for gjenkjenning fra tidligere situasjoner øker med mengde og variasjon i treningen. Sist, men ikke minst kan felles situasjonsforståelse, også i en dynamisk situasjon, tilstrebes ved gode sambandsprosedyrer, inkludert bekreftelser på mottatte meldinger og utlesning av situasjonsforståelse på samband. God sambandsdisiplin skal sørge for at nettet er ledig for nettopp slik sambandstrafikk.

Aksjonen i Hyttegata og pågripelsen

I motsetning til de første sambandsmeldingene, som tidvis medførte ulik situasjonsforståelse, var aksjonen i Hyttegata et eksempel på at bistandspatruljene hadde en tydeligere situasjonsforståelse for hva de sto overfor. Det var riktignok ikke lest ut en

situasjonsforståelse på sambandet, men patruljene som kom til Kongsberg etter lengre utrykningstid, hadde fått mye informasjon, blant annet via sambandet, og bedre tid til å danne seg en forståelse av situasjonen. Ved ankomst Hyttegata var konteksten flere politipatruljer, utenforstående som ropte og pekte retning for hvor gjerningspersonen hadde tatt veien, og en skadd person på bakken. Innsatspersonell fra politiet har beskrevet dette som å komme inn i et treningsscenario, basert på deres tidligere erfaringer fra PLIVO-trening. I motsetning til hva første patrulje på Kongsberg opplevde i butikken, er det rimelig å si at disse patruljene opplevde en større grad av gjenkjennelse. Under pågripelsen var det, som ved konfrontasjonen i butikken, liten tid og høy risiko. Derimot finner utvalget at konteksten ved pågripelsen, med en ukjent gjerningsperson bevæpnet med stor kniv / kort sverd som prøver å komme seg unna og kaster våpenet mot politiet, i større grad er egnet til å fremme gjenkjennelse fra treningen politiets innsatspersonell har vært gjennom, enn hva patruljen i butikken opplevde. En høy grad av gjenkjennelse kan støtte opp under intuitiv og gjenkjennelsesbasert beslutningstaking, som kan medføre raske beslutninger og at relevante handlingsalternativer fremstår som klarere for innsatspersonellet. Dette understrekes av den raske pågripelsen på 55 sekunder fra observasjon til gjennomført pågripelse, til tross for aktiv motstand fra gjerningspersonen. Dette understreker betydningen av realistisk og relevant (trenings) erfaring for håndtering av slike hendelser.

5.3.10 PLIVO og erfaringslære

Politiets beredskapssystemer viser til at erfaringslære er en bestemmende strategi for læring i politiet. Videre er organisatorisk læring beskrevet som «læring skjer når et politidistrikt lærer av det enkeltmedarbeidere eller grupper har lært, mens systemisk læring finner sted når mange politidistrikter lærer av det ett politidistrikt har lært».³⁸⁷

Hva angår erfaringer fra og læring om PLIVO, skal Politihøgskolen og nasjonal referansegruppe for PLIVO besørge videreutvikling av prosedyren. Dette følger av retningslinjer fra Politidirektoratet, Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap og Helsedirektoratet.³⁸⁸ Herunder fremgår det at:

[j]ustering eller revisjon av PLIVO-prosedyren kan være som følge av endringer i lov, forskrift, ansvarsområder, oppgaver eller erfaringsbasert læring med bakgrunn fra tidligere øvelser og hendelser. Erfaringer fra hendelser i utlandet bør også vurderes.

Rutinen legger særskilt vekt på erfaringslæring fra øvelser og reelle hendelser, også internasjonale erfaringer, og systematisk erfaringslæring innebærer nettopp å ha innarbeidede rutiner for å lære av erfaringer.³⁸⁹

- *Utvalget finner at politiets informasjonsinnhenting, som grunnlag for systematisk erfaringslære fra PLIVO, er svært mangelfull. Dette begrenser mulighetene for en mer kunnskapsbasert tilnærming til PLIVO.*

I utvalgets undersøkelser fremgår det at politidistriktene i Norge ikke har noen fast systematisk erfaringsinnhenting- og læring av PLIVO, og erfaringer blir heller ikke innhentet av Politidirektoratet. De nordiske landene har ulike strategier for erfaringsinn-

³⁸⁷ Politidirektoratet, 2020, side 215.

³⁸⁸ Rutine for revisjon av nasjonal prosedyre for nødetatenes samvirke ved pågående livstruende vold (PLIVO).

³⁸⁹ Politidirektoratet, 2020, side 214.

henting og læring fra PLIVO / tilsvarende hendelser (se 2.5.4). Intervjuer med PLIVO-instruktører fra politidistriktene avdekket usikkerhet for hvilket informasjonsgrunnlag PLIVO-prosedyren bygger på. Politihøgskolen har ikke etablert noe fast system for informasjonsinnhenting om PLIVO, verken ved etter- og videreutdanning eller ved simulatortrening ved bachelorutdanningen. Den nasjonale referansegruppen for PLIVO samler erfaringer, men dette følger ikke av en fast tilnærming. En informant fortalte at denne erfaringsinnhentingen gjerne beror på enkeltpersoners initiativ og muntlig erfaringsdeling og er vilkårlig. Informanter fra Politidirektoratet informerte om at de generelt gjør nytte av Spesialenheten for politisakers påtalevedtak, men har ikke noe system for erfaringsinnhentinger fra verken nasjonale eller internasjonale erfaringer med PLIVO. Det fremstår dermed som at politiet mangler innarbeidede rutiner for informasjonsinnhenting for PLIVO. Dette understrekes av bevæpningsutvalgets anbefaling fra 2017:³⁹⁰

Utvalget anbefaler systematisk evaluering av situasjoner der politiet har benyttet skytevåpen i tjeneste. Slik evaluering vil være viktig for å heve kvaliteten i politiets arbeid.

Utvalget er ikke kjent med at bevæpningsutvalgets anbefaling har blitt fulgt opp, men støtter anbefalingen. Nettopp tilgangen på dokumenterte erfaringer er et viktig steg for å fremskaffe et grunnlag for erfarings- og organisasjonslære i politiet.

390 NOU 2017: 9, side 14.

6. Læringspunkter og anbefalinger

6.1 Læring av læringspunkter

Formålet med denne evalueringsrapporten har vært å undersøke Kongsberg-hendelsen med henblikk på å fremme læring i PST og i politiet. Utvalget har beskrevet og vurdert PSTs og politiets mottak av informasjon og informasjonsutveksling og samhandling, og politiets operative håndtering av hendelsen. Rapporten har avdekket flere forhold ved praksis som utvalget vurderer som gode, men også forhold som kan bli bedre.

Læring er en prosess der man søker å oppnå ny kunnskap som gir *varig endring* i holdninger, ferdigheter, atferd, tenkemåter, arbeidsvaner og reaksjonsmåter (se 2.6). Utvalget har avdekket læringspunkter, men læring slik at praksis endres på disse områdene, er i stor grad et spørsmål om hvordan læring initieres, ledes og gjennomføres. Utvalget minner om at erfaringslæring er mer enn å ta utgangspunkt i noe som har skjedd. Erfaringslæring er en strukturert prosess hvor erfaringen skal bearbeides til ny kunnskap. Erfaringslæring forutsetter visse betingelser, som for eksempel at den er personlig opplevd, at den berører hele individet, og innebærer en kollektiv refleksjon som omdanner erfaring til ny kunnskap.³⁹¹ Refleksjonens formål er å søke mening gjennom å forstå sammenhengene praksis inngår i. Refleksjonen bør fasilitere som en systematisk måte å tenke på, og den bør være forankret i vitenskapelig undersøkelsesmetodikk. I tillegg bør refleksjonen skje i fellesskap og på tvers av hierarki og rang og praksisfellesskap. Til slutt, læring bør skje i en kontekst hvor man anerkjenner personlig utvikling av en selv og andre.

For å legge til rette for gode læringsprosesser bør man kjenne til hvilke begrensninger læring i politiet har. Noen av disse begrensningene diskuteres i kapittel 2.6. Utvalgets forslag til læringspunkter og anbefalinger har ikke tatt hensyn til disse begrensningene, men det forventes at både de som skal lede læringen, og de som skal lære, reflekterer over og diskuterer hvilke begrensninger som kan gjøre seg gjeldende, og hva disse kan bety for læringen som igangsettes.

Evalueringen omhandler mange faglige temaer, og enda flere kunne vært berørt. Herunder har utvalget prioritert å fremme de læringspunktene som er funnet mest relevante for mandatets innholdsmomenter, slik utvalget har tolket det:

1. Hvordan har politiet og PST behandlet de meldingene som er mottatt om gjerningspersonen forut for hendelsen?
2. Hvordan har denne informasjonen blitt utvekslet mellom politiet og PST, og eventuelt med andre aktører som helsevesenet, og benyttet til mulige forebyggende/risikoreducerende tiltak?
3. Beskrivelse og vurdering av politiets krisehåndtering fra meldingsmottak ved operasjonssentralen frem til gjerningspersonen ble pågrepet av politiet, herunder blant annet:

³⁹¹ Dewey, 2004; 2005.

- meldingsmottak / håndtering av 112-anrop (trippelvarsling)
- hendelsesforløpet fra oppdraget leses ut, til pågripelse av gjerningsperson, herunder løsningsvalg gjennom oppdraget
- samhandling internt i Sør-Øst politidistrikt
- planlegging og disponering av operative ressurser i Sør-Øst politidistrikt, og i samhandling med andre politidistrikter, nasjonale beredskapsressurser, særorgan eller PST

I mandatet bes evalueringsutvalget også om å presentere sin selvstendige vurdering for andre læringspunkter som bør omtales. Utvalget har derfor inkludert flere temaer som er relevante for å bidra til læring i politiet. I tillegg skal evalueringen foreslå tiltak for å følge opp identifiserte læringspunkter.

Delkapittel 6.2 omhandler læringspunkter relatert til PSTs og politiets mottak av meldinger og informasjonsutveksling og samhandling. Delkapittel 6.3 fremstiller læringspunktene for politiets operative håndtering av hendelsen. For begge delkapitlene er læringspunkter delt inn i bevaringspunkter og forbedringspunkter. Dette med utgangspunkt i at læring kan fremmes på grunnlag av både positive erfaringer og av erfaringer som har vist at tjenesteutførelse kunne vært bedre.

De identifiserte læringspunktene er i seg selv ikke læring, men et grunnlag for læring og organisasjonslære i PST og politiet. Full integrering av de identifiserte læringspunktene vil først ha funnet sted når disse er benyttet og endring i PSTs og politiets arbeidsutførelse har funnet sted. I tillegg er forslag til anbefalt oppfølging av læringspunktene inkludert i begge delkapitlene.

6.2 Læringspunkter og anbefalt oppfølging for PSTs og politiets mottak av meldinger og informasjonsutveksling og samhandling

Bevaringspunkter

- Politiet etterspurte hjemmelsgrunnlag for å gjennomføre avklaringsamtale på vegne av PST og rettslig vurdering av den mulige straffbarheten av innholdet i de to videoene Bråthen publiserte.
- PSTs regionskontor gjennomførte opplæring om sitt fagfelt i distriktene for politiets innsatspersonell.
- Politiet ga jevnlig informasjon til helsevesenet om Bråthens atferd og utvikling.

Forbedringspunkter

- Politidirektoratet må følge opp Al-Noor-utvalgets anbefaling om å utvikle en grunnopplæring for politiets radikaliseringskontakter, særlig med tanke på samhandling.
- Som kontaktperson mellom PST og politiet bør radikaliseringskontakten ha et særlig ansvar for at PST og politiet har en felles forståelse og bruk av begrepene «bekymringssamtale» og «avklaringsamtale».

- Som kontaktperson mellom PST og politiet bør radikaliseringskontakten ha et særlig ansvar for å sikre at når PST anmoder om en avklaringsamtale, at dette er forankret i rettslige rammer og etiske hensyn.
- PST og politiet bør i større grad forstå egen og den andres rolle i den felles forebyggende oppgaven.
- Radikaliseringskontakten bør ha som oppgave å klargjøre og følge opp ansvar og oppgaver, mellom PST og politiet, i saker som befinner seg i skjæringspunktet mellom dem.>
- Radikaliseringskontakten bør sikre at PSTs anbefalinger om oppfølging og tiltak er realistiske og når frem til og forstås av forebyggende enhet i politiet.

Læringspunktene ovenfor er ikke en kritikk av radikaliseringskontakten, men utvalget ser at funksjonen har potensial til å få en større og tydeligere rolle med hensyn til å initiere og lede læring vedrørende samhandling mellom PST og politiet. Radikaliseringskontakten har en sentral funksjon med henblikk på samhandlingen mellom PST og politiet, som til tross for ulike formål med sin tjeneste jobber mot et felles forebyggende mål. Utvalget slutter seg til Al-Noor-utvalgets anbefalinger til Politidirektoratet om å tilby radikaliseringskontaktene en grunnopplæring. I tillegg til å vektlegge fenomenkunnskap om radikalisering og ekstremistisk vold må en grunnopplæring også berøre temaet organisasjonslæring. Radikaliseringskontakten må settes i stand til å ta ansvar for å planlegge og lede erfaringslæringen på dette feltet. OP Anker kan være et forum for slik erfaringslæring. Radikaliseringskontakten bør med jevne mellomrom ta frem vanskelige gråsonesaker, med henblikk på at PST og politiet lærer om hverandres forståelse for egen rolle, oppgaver og opplevd ansvar, og forventninger fra den andre part. En slik oppmerksomhet på læring vil endre praksisgrensene (se kapittel 2.6) fra å være en begrensning som hemmer samhandling, til å være en læringsressurs som ved å bli konfrontert og utfordret sikrer at man senere utøver en ansvarlig praksis. Radikaliseringskontaktene må også tydeliggjøres og forsterkes i politidistriktene.

- Politiet bør sikre rutiner for hvor informasjon registreres, og hvem som er mottakere av informasjonen (for eksempel PST).
- PST og politiet bør arbeide videre med å klargjøre de karakteristika og indikatorer som skal være bestemmende for hvilke betegnelser en gitt hendelse skal registreres under, slik at man sikrer en felles forståelse for hva saken handler om.
- Politiet må forbedre sin kompetanse og prioritere gjennomføring av risiko- og trusselvurderinger som ledd i det forebyggende arbeidet.
- Politidirektoratet må sørge for at politiets forebyggende tjeneste overfor psykisk syke med kriminell eller utagerende atferd identifiseres som et eget forebyggende felt. Herunder organiseres og gis hjemler som gjør det mulig å gjennomføre en bedre forebyggende tjeneste.
- Utvalget foreslår at Politidirektoratet vurderer å gjøre Oslo politidistrikts psykiatrigruppe til et nasjonalt kompetansesenter.

Anbefalinger og forslag til forbedring av forbyggende innsats mot psykisk syke

Utvalget vurderer at et prekært funn i denne saken er relatert til politiets manglende muligheter for å drive forebyggende arbeid rettet mot psykisk syke med tilbøyelighet til voldelig atferd. Siden dette er et komplekst tema som berører flere sfærer og etater, ønsker utvalget å presentere en grundigere redegjørelse for våre anbefaling og forslag til hvordan politiets forebyggende innsats kan styrkes på dette området.

Allerede betegnelsen «psykisk syke med voldelig eller truende atferd» indikerer at et forebyggende arbeid må skje i samarbeid mellom det psykiske helsevesenet og politiet. Men både personens psyke og atferd kan lede til at vedkommende faller utenfor arbeidslivet og også for øvrig har liten sosial omgang. Dette innebærer at det også kan være aktuelt med innsats og tiltak fra sosial- og velferdsetatene.

Basert på intervjuene utvalget har gjennomført, synes det som om politiet gjennom utrykninger til hendelser og etterforskning av mulige straffbare forhold, samt fremstillinger for vurdering av tvangsinnleggelse med videre, har ganske god kunnskap om hvilke personer som innenfor den aktuelle politienhet faller inn under gruppen som krever oppfølging fra både psykisk helsevern og politiet, eventuelt også sosialetaten. Utvalget anbefaler at det foretas en konkret registrering av hvilke personer dette gjelder, og at det mellom de aktuelle etatene etableres et formalisert samarbeid om disse som gir både rettigheter og plikter, jamfør nedenfor.

Skal et slik samarbeid fungere, er det en nødvendig forutsetning at det ikke i unødig grad hemmes av taushetsplikten.

Siktemålet med utvalgets forslag er å skape mulighet for en risikoreduserende oppfølging som ligger mellom behandling basert på tvang (etter lov om psykisk helsevern kapittel 3 eller tvunget psykisk helsevern etter straffeloven kapittel 12) og en oppfølging basert på samtykke og full frivillighet fra den psykisk syke. Erfaringsmessig vil det variere, både fra person til person og over tid, om den psykisk syke frivillig vil medvirke til en slik oppfølging. Det foreslås derfor å innføre en særskilt tvangshjemmel i politiloven, som beskrives nærmere nedenfor.

Opgaven med å håndtere psykisk syke med kriminell atferd vil innen politiet kreve spesiell kunnskap innenfor både helselovgivningen, sosiallovgivningen og deler av straffeloven, og ressurser (kanskje først og fremst tid) til å følge opp oppgavene. Avslutningsvis tas det derfor til orde for at oppgaven på politidistriktsnivå til en viss grad bør sentraliseres, og at det på nasjonalt nivå etableres et kompetansesenter.

Formalisert samarbeid

I og med at utvalgets mandat og faglige kompetanse på dette området ikke strekker seg lenger enn til å skissere hvilke tiltak erfaringene fra Kongsberg-saken kan gi grunnlag for å utrede nærmere, har det ikke vært foranledning til i detalj å beskrive hvordan et formalisert arbeid relatert til den aktuelle risikogruppen bør gjennomføres. Rent tentativt ser utvalget for seg at det innenfor et hensiktsmessig geografisk område etableres et formalisert samarbeid etter mal av SLT-ordningen, hvor det møter representanter fra politiet og helse- og sosialetaten. Skal et slik formalisert samarbeid kunne ha den nødvendige forebyggende effekt, må forutsetningen være at man kan diskutere og vurdere

risikoen knyttet til enkeltpersoner. Det må derfor være en forutsetning at de som deltar fra de forskjellige etater/institusjoner, har den nødvendige innsikt og kompetanse til å foreta en nærmere risikovurdering av personene som samarbeidet gjelder, samt til å initiere nødvendige tiltak som kan ha en forebyggende og risikoreduserende effekt. Utvalget har gjennom intervjuene fått informasjon om at det flere steder er opprettet slik samarbeidsfora, men uten at de er gitt spesielle og tilpassede rettslige og organisatoriske rammer.

Basert på de erfaringene informantene i Kongsberg-saken har delt med utvalget, vil det trolig være påkrevd at arbeidet i et slik samarbeidsforum både er *hendelsesstyrt* og basert på *faste rutiner*. Det hendelsesstyrte vil naturlig nok være knyttet til at det for en person som er omfattet av samarbeidet, registreres hendelser som utløser en viss bekymring eller i alle fall en ny vurdering av risikoen. Det kan for eksempel være at vedkommende har rasert eller flyttet fra den boligen han/hun har fått tildelt av sosial-etaten, at avtaler om konsultasjoner og medisinering med helsevesenet ikke er overholdt, eller at politiet har fått melding om at vedkommende har opptrådt truende overfor butikkpersonale eller vært utagerende i beruset tilstand. Men selv om slike hendelser ikke registreres, er det utvalgets oppfatning at det også bør vurderes om ikke psykisk syke personer med voldelig eller truende atferd også bør følges opp rutinemessig med faste intervaller. Siktemålet bør blant annet være å avdekke om «stillheten» representerer en bekymringsfull isolasjon som potensielt kan «eksplodere» i sterkt uønsket atferd.

Informasjonsutveksling

Som nærmere beskrevet foran i delkapittel 2.1.2 representerer politiets og helsepersonellens taushetsplikt langt på vei ytterpunkter på hver sin side. Politiets taushetsplikt er i ganske vid utstrekning relativ i den forstand at den har mange unntak som tillater formidling av informasjon til en lang rekke formål og mottakere. Helsepersonellens taushetsplikt er på den annen side forholdsvis absolutt, mens sosial- og omsorgsetatens taushetsplikt kan sies å finnes seg i en mellomstilling.

Ulikheten i samfunnsoppdragene innebærer at det må være betydelige forskjeller i hvilken grad det er adgang til å formidle fortrolig informasjon. Det er derfor viktig at behovet for informasjonsutveksling i et slik formalisert samarbeid som beskrives ovenfor, ikke forutsetter en generell uthuling først og fremst av helsepersonellens taushetsplikt. På den annen side er det slik at når det gjelder psykisk syke med voldelig eller truende atferd, vil også personell tilknyttet helse- og omsorgsetatene, i tillegg til å være tilgjengelig for pasienten/klienten, også ha et samfunnsbeskyttende ansvar. I mer akutte situasjoner er plikten til å ivareta dette samfunnsbeskyttende ansvaret generelt straffesanksjonert i straffeloven § 196. For helsepersonellet er det også etablert en yringsplikt i helsepersonelloven § 31. Disse hjemlene gir imidlertid ikke yringsrett (eller -plikt) i en mer generelt forebyggende setting som er aktuell for det formaliserte samarbeidet. Utvalget foreslår derfor at det for aktørene i dette samarbeidet, for den pasient- og klientgruppen samarbeidet gjelder, gis et eget unntak fra taushetsplikten. Utkastet er utarbeidet med politiregisterloven § 27 fjerde ledd og dansk retsplejelov § 115 som mal og kan for eksempel lyde:

Taushetsplikt etter [de ulike aktørers lovbestemte taushetsplikt] er ikke til hinder for at det gis opplysninger til andre offentlige organer eller institusjoner som inngår i et formalisert

forebyggende arbeid knyttet til psykisk syke og kriminelt belastede personer når dette anses nødvendig for å kunne forebygge alvorlig kriminalitet og verne samfunnet.

Den foreslåtte bestemmelsen inneholder tre sentrale begrensninger: Den vil bare gjelde

- for aktørene når de deltar i det formaliserte samarbeidet
- for pasienter/klienter som er registrert som gjenstand for et slik samarbeid
- så langt hensynet til risikoreduserende forebygget arbeid tilsier det

Tvangshjemmel

Et gjennomgående tema i de samtale utvalget har hatt med informantene, har vært at politiet i liten grad har verktøy eller tiltak som er aktuelle overfor gruppen psykisk syke med voldelig eller truende atferd når handlingene de har begått, ikke har vært alvorlige eller omfattende nok til at de blir idømt tvunget psykisk helsevern, jamfør straffeloven § 62.

Det formaliserte samarbeidet som foreslås i punkt overfor, vil i seg selv kunne være et relevant og nytt verktøy. Selv om samarbeidet i stor grad vil bestå i hjelpende og tilretteleggende tiltak overfor den aktuelle persongruppen, tilsier erfaring at personene det gjelder, ikke nødvendigvis oppfatter det slik eller verdsetter oppfølgingen. I en del tilfeller vil jo også den psykiske lidelsen innebære at vedkommende av helt irrasjonelle grunner avslår kontakt med både politiet, sosialetaten og helsevesenet. I slike situasjoner foreslår utvalget at det vurderes om man ikke kan supplere og videreutvikle de tvangshjemler som man har eksempler på i politiloven § 12 tredje ledd og § 13 fjerde og femte ledd, og for eksempel vurdere å innta et nytt sjette ledd i politiloven § 12 med et slikt innhold:

Har politiet et formalisert forebyggende samarbeid med andre offentlige organer eller institusjoner om psykisk syke og kriminelt belastede personer, kan politiet

- a. pålegge personen å møte til forebyggende samtaler, og eventuelt avhente vedkommende til dette, eller*
- b. om nødvendig kreve eller bane seg adgang til vedkommendes bolig for å avklare om det er behov for forebyggende eller hjelpende tiltak.*

En spesialisert politioppgave

Håndtering av psykisk syke personer med voldelig eller truende atferd i et forebyggende perspektiv vil kreve en spesialkunnskap som vanskelig kan opparbeides på det enkelte tjenestested. Utvalget viser her til den beskrivelsen som er gitt av psykiatrigruppen i Oslo politidistrikt i deres prosjektrapport fra 2018, side 15–16:

I Psykiatrigruppens forebyggende arbeid er vi utenfor strafferetten og inne på et område som er ukjent for de fleste med bakgrunn fra politi- og påtalemyndigheten. Det har derfor vært nødvendig med intern opplæring i helserett.

Lovverk som er sentrale i vårt forebyggende arbeid:

- Psykisk helsevernloven (regler for spesialisthelsetjenesten, bl.a. regler om innleggelse og behandling av pasienter, herunder tvangsbruk, omfattende forskriftsverk)
- Pasientrettighetsloven (regler om samtykkekompetanse, pasienters rett til helsehjelp i spesialisthelsetjenesten, rett til innsyn i journal)

- Helsepersonelloven (regler om taushetsplikt for helsepersonell)
- Helse og omsorgstjenesteloven (regler om kommunale helse og omsorgstjenester; herunder regler om tvangsbruk overfor rusmisbrukere og utviklingshemmede)
- Forskrift om rett til helse- og omsorgstjenester til personer uten fast opphold i riket (regler om retten en asylsøker har til helsehjelp)
- Vergemålsloven (regler for offentlig oppnevning og vergens rolle)
- Forvaltningsloven (bydel og bosetting)

For å få til et godt eksternt samarbeid, må aktørene synes det er attraktivt å samarbeide. Samarbeidet blir først nyttig når aktørene forstår både sine egne og andres rolle i vår felles oppgave; å ivareta psykisk syke borgerne på individnivå, og samtidig verne samfunnet mot de samme borgerne.

Det er også viktig å kjenne til hverandres lovverk; muligheter, begrensninger og regler om taushetsplikt. De fleste aktørene er store offentlige instanser fra både stats- og kommunalforvaltningen. I tillegg har vi også samarbeid med private tjenestetilbydere.

For å forstå saksgangen i det forebyggende arbeidet rundt den enkelte, er kunnskap om forvaltningens oppgaver, virkemidler og oppbygning nødvendig.

Selv om den faktiske kunnskapen som er nødvendig i dette arbeidet, må fanges opp og formidles av og fra de lokale tjenestestedene, mener utvalget at ansvaret for oppfølgingen og deltakelsen i det formaliserte samarbeidet i alle fall ikke bør ligge lavere i organisasjonen enn på GDE-nivå. Om det bør sentraliseres som en egen funksjonell enhet på distriktsnivå, må avgjøres ut fra distriktets størrelse og organisering for øvrig. En slik sentral forankring vil både sikre at tjenestepersonen(e) opparbeider seg den nødvendige kompetansen, og at det blir en større grad av stabilitet i hvem samarbeidspartnerne møter. Begge deler er viktig for å skape grunnlag for den gjensidige tilliten det foreslåtte samarbeidet forutsetter. Like vesentlig er det at en viss sentralisering er nødvendig for at oppgaven kan gis egne dedikerte ressurser og derfor ikke blir fortrent av andre gjøremål.

Psykiatrigruppen ved Oslo politidistrikt har gjennom sitt virke siden opprettelsen i 2016 (og forgjengeren Mellom Alle Stoler [MAS] i 2013–2015) opparbeidet seg en betydelig kompetanse på feltet. De bedriver allerede en vesentlig ekstern veilednings- og foredragsvirksomhet, jamfør rapporten fra 2018 side 49–50. Utvalget foreslår at Politidirektoratet vurderer å gjøre gruppen til et nasjonalt kompetansesenter.

6.3 Læringspunkter og anbefalt oppfølging for politiets operative håndtering

I dette delkapittelet presenteres læringspunkter i form av bevarings- og forbedringspunkter for politiets operative håndtering av Kongsberg hendelsen. I tillegg presenteres anbefalte tiltak for oppfølging av læringspunktene. Læringspunktene legger særskilt vekt på håndtering av PLIVO-hendelser, og blir presentert i en tematisk inndeling; operasjonelt nivå, taktisk nivå, planverk, instruksjer og prosedyre, samt læring i politiet. På et generelt grunnlag finner utvalget at læringspunktene kan anvendes av både operasjonssentraler ved paroler/fagdager, og ved obligatorisk trening for innsatspersonell. Mer spesifikt finner utvalget at Politidirektoratet og Politihøgskolen bør gjøre systematisk bruk av læringspunktene, ved styrende dokumenter og utdannelser som eksempelvis funksjonsrettet ledelse for innsatsledere, samt operasjonsledere og oppdragsledere.

6.3.1 Operasjonelt nivå

Bevaringspunkter

- Operasjonsleder utøver tydelig ledelse og fordeler arbeidsoppgaver ved operasjonsentralen.
- Operasjonsleder foretar hurtige beslutninger for bevæpning og PLIVO.
- Varslinger etter planverket er raske og omfattende for å sikre hurtig informasjonsflyt og bistand.
- Operasjonsentralen varsler stabssjef og det foretas vurdering om innkalling av forsterket linje og muligheter for å støtte operasjonsentralen.
- Situasjonstilpasset (og forkortet) utlesning av PLIVO ved tidskritiske hendelser.
- Vektlegging av sambandsdisiplin og prioritering av viktige meldinger på sambandet.
- Operasjonsentralen besvarer telefoner raskt og med gode meldingsmottak.
- Sambandsoperatører beroliger meldere, for å sikre god informasjonsinnhenting.
- Sambandsoperatører benytter signaler i rommet for raskt å påkalle oppmerksomhet fra andre ved operasjonsentralen ved viktige meldinger.
- Sambandsoperatører prioriterer meldere, for aktivt å søke etter viktig informasjon.
- Operasjonsentralen opptrer rolig og betryggende på sambandet.
- Operasjonsentralen har en hensiktsmessig utforming, gitt de fysiske rammene, med atskilte grupper som håndterer de ulike geografiske områdene i politidistriktet.
- Operasjonsentralen har et rolig og kontrollert arbeidsmiljø, til tross for krevende hendelser.
- Operasjonsentralen benytter aktivt relevant planverk.
- Sør Øst politidistrikt har et godt utviklet og lett tilgjengelig planverk for PLIVO.

Forbedringspunkter

- Politiets operasjonsentral og 110 sentralen er lokalisert i samme etasje i Sør Øst politidistrikt, men planløsningen er uhensiktsmessig utformet med hensyn til samhandling.
- Politiets operasjonsentraler, og de andre nødmeldesentralene, bør øve PLIVO i sin funksjon og i sitt vanlige miljø.
- Operasjonsentralen bør lese ut situasjonsforståelse på sambandet, og repetere dette ved endringer.
- Operasjonsentralen bør forsikre seg om at patruljer har mottatt kritisk viktig informasjon.

- Operasjonssentralen bør vurdere å utpeke leder på stedet, inntil innsatsleders ankomst.
- Operasjonssentralen bør sørge for oppfølging av BAPS og de andre nødetatene.
- Oppdragsleder bør ha en tilbaketrukket rolle for å ivareta lederfunksjonen.
- Operasjonssentralen bør samhandle og kommunisere med innsatsleder for å ivareta ledelse og koordinering av politiresurser.
- Operasjonssentralen bør benytte disponibel tid til proaktiv planlegging, i samvirke med innsatsleder.
- Operasjonssentralen bør, ved tidskritiske hendelser, formidle viktig informasjon på sambandet parallelt med loggføring.

Anbefalinger

Utvalget finner at operasjonelt nivå ved Kongsberg hendelsen ble utfordret på spesielt tre områder; ledelse, disponering av ressurser og samhandling. Utvalget anbefaler at nødmeldesentralene (110, 112 og 113) øves som nettopp nødmeldesentraler i sine daglige funksjoner under PLIVO-øvelser, slik at de får erfaring med ledelse av store hendelser med stort ressurstillfang. Dette vil også styrke nødmeldesentralene sin evne til å etablere felles situasjonsforståelse, og gjøre bruk av de samlede ressursene på en mest mulig sikker og effektiv måte.

Utvalget mener også at ledere på operasjonelt og taktisk nivå må samhandle tett i hverdagen, og øves sammen på dimensjonerende hendelser, for innarbeidelse av gode rutiner. Herunder etablering av felles situasjonsforståelse, samt ledelse og samhandling ved hendelser hvor politidistriktet blir tilført store ressurser. Dette er nødvendig for hensiktsmessig disponering av ressurser, gjennom hurtig organisering av innsatsen. Helt essensielt er samhandlingen mellom innsatsleder og operasjonssentralen, hvor leder for taktisk nivå må samarbeide tett med operasjonelt nivå som besitter verktøy for oversikt over hendelsen.

6.3.2 Taktisk nivå

Bevaringspunkter

- Innsatsleder foretar raske avklaringer for de første patruljenes fremgangsmåte i oppdraget. Eksempelvis avklaring for unntak av hovedregel i polititaktikk.
- Innsatsleder vektlegger sikkerheten til utenforstående, og prioriterer søk etter eventuelle skadde.
- Rask respons og stor aksjonsvilje fra politiets innsatspersonell.
- Innsatspersonell er proaktive i søksfasen, ved å søke utenfra og innover mot siste sted for observasjon.
- Innsatspersonell søker arbeidsoppgaver og tar ledelse på stedet.
- Innsatspersonell handler i tråd med PLIVO prosedyren.

Forbedringspunkter

- Innsatsleder bør utpeke delledere for å ivareta og synliggjøre de forskjellige arbeidsoppgavene/funksjonene på stedet, og forberede for opprettelse av innsatsleders kommandoplass (ILKO).
- Innsatsleder bør følge opp nødetatene etter PLIVO prosedyren, alternativt be operasjonssentralen om å ivareta denne oppgaven.
- Innsatsleder bør samhandle tett med operasjonssentralen, for å etablere felles situasjonsforståelse, planlegging og disponering av ressurser.
- Innsatspersonell bør kvittere for mottak av viktige meldinger på sambandet, og tilstrebe presise sambandsmeldinger.
- Innsatspersonell bør fortløpende vurdere bruk av verneutstyr, for ivaretagelse av egen sikkerhet og evne til å gjennomføre tjenestehandlinger.
- Etterlatte våpen under pågående PLIVO-hendelser må sikres.

Anbefalinger

Utvalget finner at taktisk nivå ble spesielt utfordret med hensyn til ledelse, planlegging og disponering av ressurser. Politiets innsatsleder/leder på taktisk nivå har en svært viktig funksjon i akuttfasen og i etterfølgende driftsfase. I denne sammenheng understrekes det at det var meget begrensede politiresurser på Kongsberg gjennom meste-parten av oppdraget, men omfattende politiresurser ankom Kongsberg etter hvert. Utvalget anbefaler at politiets innsatsleder, som øverste leder på taktisk nivå, øves på hendelser med stor ressurstilgang fra både politiet og andre samvirkeaktører. Det anbefales at også innsatslederfunksjonen forsterkes ved omfattende hendelser, hvor andre politidistrikts ressurser og nasjonale beredskapsressurser bistår. Eksempelvis påpekte 22. juli kommisjonen et behov for oppskalering og riktig dimensjonering av operasjonssentralene, men utvalget kan ikke se at taktisk ledernivå har blitt viet samme oppmerksomhet. Utvalget anbefaler at det bør vurderes å etablere en nasjonal beredskap for innsatsledelse, i samarbeid med nasjonale beredskapsressurser, for å bistå lokal innsatsleder som liaison, med lederstøtte ved hendelser hvor nasjonale beredskapsressurser bistår. Dette bør være en funksjon med god kompetanse og erfaring med store hendelser og samhandling med nasjonale beredskapsressurser, som kan rykke ut med ressurser herfra. Denne funksjonen vil kunne avlaste lokal innsatsleder og gi beslutningsstøtte, slik at innsatsleder i samhandling med operasjonssentralen, og eventuelt stab, i større grad kan utøve proaktiv planlegging.

6.3.3 Planverk, instruksjer og prosedyre

Bevaringspunkter

- Et godt utviklet og forankret planverk i Sør Øst politidistrikt. For eksempel et detaljert og praktisk anvendelig PLIVO tiltakskort.
- Tilstrekkelig med lovverk, instruksjer, retningslinjer og prosedyre som omhandler sentrale aspekter for PLIVO.

Forbedringspunkter

- PLIVO-prosedyren bør revideres med hensyn til sentrale begrepsavklaringer, for eksempel hva det innebærer «å nøytralisere» en gjerningsperson.
- PLIVO-prosedyren bør vurderes revidert, med hensyn til mer fleksibel tilnærming ved atypiske hendelser.
- Våpeninstruksens absolutte bestemmelse for bruk av verneutstyr bør vurderes endret.
- Det bør etableres et fast system for datainnsamling, som kan benyttes som grunnlag for erfaringslære og videreutvikling av PLIVO-prosedyren (se også 6.3.4).

Anbefalinger

Utvalget finner at politiet generelt, og Sør Øst politidistrikt spesielt, synes å ha tilstrekkelig med planverk, instruks og prosedyre for håndtering av PLIVO hendelser. Derimot anbefaler Utvalget at Politidirektoratet initierer en endring og/eller presisering av ordlyden i Våpeninstruks for politiet, som regulerer bruken av verneutstyr. Nærmere bestemt mener utvalget at det er behov for å åpne opp for vurdering av bruk av verneutstyr i gitte situasjoner, samtidig som det synes å være behov for å stramme inn praksis. Utvalget anbefaler også at Referansegruppen for PLIVO gis i oppgave å revidere PLIVO prosedyren, for sentrale begrepsavklaringer samt tilpasse prosedyren til mer atypiske hendelser som eksempelvis Kongsberg hendelsen. I denne sammenheng anbefales det at referansegruppen, i samarbeid med Politihøgskolen, etablerer et fast system for datainnsamling om nasjonale og internasjonale PLIVO hendelser, for å sikre et bedret datagrunnlag som utgangspunkt for erfaringslære.

6.3.4 Læring i politiet

Bevaringspunkter

- Opplæring i håndtering av PLIVO-hendelser inngår i Politihøgskolens bachelorutdanning.
- Årlig samtrenting med de andre nødetatene i PLIVO i politidistriktene.
- For en stor del relevant og realistisk PLIVO-trening, som kan bidra til gjenkjennelse ved reelle hendelser.

Forbedringspunkter

- Politiet bør etablere et fast nasjonalt system for datainnsamling som grunnlag for erfaringslære, for PLIVO og hendelser hvor politiet har benyttet skytevåpen (se også 6.3.3).
- PLIVO-trening for innsatspersonell må gjennomføres i ulike miljøer, innen- og utendørs.
- Politidirektoratet bør avsette forsknings- og utviklingsmidler til evaluering av krisehåndteringen, som etterfulgte pågripelsen av gjerningspersonen.
- Det bør etableres mer systematisk samtrenting og erfaringsutveksling innen PLIVO mellom taktisk og operasjonelt nivå, samt sammen med helse og brann.

Anbefalinger

Utvalget viser til bevæpningsutvalgets anbefaling for systematiske evalueringer av hendelser hvor politiet har benyttet skytevåpen, for å fremme erfaringslæring i politiet. Utvalget finner at politiet fortsatt mangler et adekvat system for slik datainnsamling. Det anbefales derfor at Politidirektoratet gir Politihøgskolen i oppdrag å etablere og forvalte datainnsamling for hendelser hvor politiet har benyttet skytevåpen, og for alle PLIVO-hendelser. Utvalget er av den oppfatning at Politihøgskolen, som politietatens sentrale utdannings- og forskningsinstitusjon er et egnet sted for å sikre at informasjonen blir benyttet som utgangspunkt for læring i politiet. I tillegg anbefaler utvalget at krisehåndteringen etter pågripelsen evalueres, for ytterligere læring av Kongsberg hendelsen.

7. Konklusjon

Formålet med evalueringen er å identifisere læringspunkter om tipsmottak og informasjonsutveksling forut for hendelsen og den operative håndteringen av hendelsen. Disse skal gi politiet viktig kunnskap om det videre arbeidet med å forebygge og bekjempe alvorlige straffbare handlinger og hendelser.

Samhandling i det forebyggende arbeidet

Er hendelsen på Kongsberg unik? Det er mulig å svare både ja og nei på det spørsmålet. Hendelsen på Kongsberg 13. oktober er selvsagt unik. Men betyr det at denne hendelsen ikke kunne funnet sted i en annen by i Norge? Personer i grenseland mellom psykisk sykdom og voldelig kriminell atferd er ikke unikt. Det vil alltid være en risiko forbundet med deres voldelige tilbøyeligheter og kapasiteter. Det gjør at et samarbeid mellom helse- og sosialvesenet, PST og politi i det forebyggende arbeidet er viktig for risikoerkjennelse og -håndtering. Det grunnleggende spørsmålet er hva slags risiko samfunnet er villig til å akseptere. Hva skal samfunnet leve med av risiko? Utvalget kan ikke slå fast hva som er de spesifikke løsninger på dette spørsmålet. I slike saker må sentrale myndigheter ta standpunkt til hva slags regime for taushetsplikt helse- og sosialvesenet skal være underlagt i fremtiden, hva slags hjemler politiet skal gis i forebyggende øyemed, og hvor grensen går for PSTs interesseområde. Uansett hva svarene blir på disse spørsmålene, må disse tre etatene finne en bedre måte å samhandle på.

Det er rimelig å anta at jo mer fullstendig informasjonen fra helsevesenet og politiet er, desto bedre forebyggende tiltak vil kunne iverksettes. Det vil dog ikke fjerne risikoen for at uønskede hendelser kan oppstå. Det vil alltid være en restrisiko, også med godt forebyggende arbeid. Men som påpekt allerede i NOU 2010:3, side 133:

for personer med slike lidelser og atferd vil det korrekte bildet av hvilket behov som foreligger for behandling og hvilket behov som foreligger for konkrete beskyttelsestiltak (trusselvurdering) først fremkomme når det foreligger oppdatert informasjon både fra helsevesenet og fra politiet.

Dette sitatet fra 2010 reflekterer også situasjonen i forkant av hendelsen på Kongsberg 13. oktober 2021. Utvalget undrer seg over hvorfor det ikke er gjort mer med denne problemstillingen i løpet av disse årene.

Betydningen av felles situasjonsforståelse

Utvalgets evaluering avdekker noen sentrale utfordringer med hensyn til informasjonsutveksling og samhandling både i forebygging og i den operative responsen. I den forebyggende fasen er det en utfordring at det er en manglende felles forståelse av hvem som har hvilket ansvar og hvilke oppgaver med å følge opp gjerningspersonen når vedkommende faller inn under både PSTs område og det alminnelige politiet. En kompliserende faktor er også informasjonsutveksling og samhandling med helsevesenet. De ulike etatene registrerer informasjon om gjerningspersonen i sine respektive systemer, men uten å sikre en nødvendig gjensidig informasjonsflyt. Samhandlingen bærer preg av mangelfulle bekreftelser på at man har en felles forståelse.

Når det gjelder den operative innsatsen, viser politipatruljenes respons en meget stor aksjonsvilje idet meldingen leses ut og varsles om. Det ble derfor mobilisert en omfattende innsatsstyrke fra store deler av det sentrale Østlandet. Gjerningspersonen ble raskt pågrepet da responskvaliteten økte med mange patruljer i Hyttegata.

Når det er sagt, viser den operative håndteringen av hendelsen 13. oktober 2021 en manglende informasjonsflyt og samhandling fra politiet til de andre nødetatene. Dette til tross for at PLIVO-prosedyren er en samhandlingsprosedyre. Utvalget finner at samhandling på operasjonelt nivå ikke er tilstrekkelig ivaretatt i øvingssammenheng. Det var også utfordringer med informasjonsflyt og samhandling vertikalt, mellom operasjonssentralen og politiets operative mannskaper på taktisk nivå. Denne mangelfulle samhandlingen medførte i praksis at politiets innsatspersonell i stor grad styrte sin egen innsats.

Gjerningspersonen tok livet av fem personer på Kongsberg. Etter våre vurderinger er det ikke gitt at mangelfull samhandling mellom politi og PST hadde avgjørende innflytelse på vedkommendes handlinger 13. oktober 2021. Den mangelfulle samhandlingen i den operative fasen påvirket trolig heller ikke utfallet.

Responstid og responskvalitet

I årenes løp har det vært stor diskusjon om responstid i politiet. Erfaringene fra den operative responsen på Kongsberg viser at vi må skille mellom responstid og responskvalitet. Det tok noen få minutter før første patrulje var på stedet og i konfrontasjon med gjerningspersonen. Det var imidlertid ikke nok mannskaper til både å isolere og å konfrontere gjerningspersonen. De første patruljene leverte det man kunne forvente, gitt ressursene som var tilgjengelig innledningsvis. Begrenset tilfang av ressurser var derfor avgjørende for at gjerningspersonen ikke ble stanset tidligere.

Læring av Kongsberg-saken

Utvalget har intervjuet involverte i det forebyggende arbeidet og i den operative responsen. Informantene har formidlet verdifulle erfaringer, og utvalget har formulert disse i læringspunkter (både bevarings- og forbedringspunkter). På bakgrunn av utvalgets funn om mangelfulle rutiner for å sikre grunnlag for strukturert læring i politiet er det viktig at disse dyrekjøpte erfaringene benyttes i det videre arbeidet med å forebygge og bekjempe alvorlige straffbare handlinger og hendelser.

8. Referanser

- Abbott, C. & Rogers, P. & Sloboda, J. (2006). *Global Responses to Global Threats: Sustainable Security for the 21st Century*. Oxford Research Group.
- Alkire, S. (2003). *A Conceptual Framework for Human Security*. Working paper 2. Centre for Research on Inequality, Human Security and Ethnicity, CRISE. Queen Elizabeth House, University of Oxford.
- Andenæs, J. (2016). *Alminnelig strafferett* (6. utg., ved G. F. Rieber-Mohn & K. E. Sæthre). Universitetsforlaget.
- Andresen, L., Boud, D. & Cohen, R. (2000). *Experiential based learning*. Allen & Unwin.
- Argyris, C. & Schön, D. (1996). *Organizational learning II: Theory, method and practice*. Addison-Wesley.
- Arnesen, S. A. & Bjørgo, T. & Mærli, M. E. (2004). *Hva gjør Norge utsatt for terrorisme? Trusselscenarier og norsk sårbarhetsforvaltning*. Notat. Underlag til Nasjonal sårbarhets- og beredskapsrapport, Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB). NUPI.
- Auglend, R. L. (2016). *Handleplikt, kommandomyndighet og lydighetsplikt i operativt politiarbeid*. Gyldenda.
- Auglend, R. L. & Mæland, H. J. (2016). *Politirett* (3. utg.). Gyldendal.
- Aven, T. (2007). *Risikostyring*. Universitetsforlaget.
- Aven, T. (2010). *Misconceptions of Risk*. Wiley.
- Aven, T. (2019, 26. september). Risiko. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/risiko>
- Aven, T. & Renn, O. (2009). On risk defined as an event where the outcome is uncertain. *Journal of Risk Research*, 12(1), 1–11. doi:<http://dx.doi.org/10.1080/13669870802488883>
- Bailes, A. J. (2012). *Societal security and small states*. University of Iceland.
- Banfield, E. C. (1959). Ends and Means in Planning. *International Social Science Journal*, XI(3), 361–368.
- Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. Sage.
- Bento, J.-P. (2001). *Menneske – teknologi – organisasjon: Veiledning for gjennomføring av MTO-analyser*. IRIS.
- Boin, A., 't Hart, P., Stern, E. & Sundelius, B. (2016). *The Politics of Crisis Management: Public Leadership under Pressure*. Cambridge University Press
- Bjørgo, T. (2015). *Forebygging av kriminalitet*. Universitetsforlaget.
- Bjørgo, T. & Silkoset, E. (2017). *Trusler og trusselhendelser mot politikere: En spørreundersøkelse blant stortingsrepresentanter og regjeringsmedlemmer*. (PHS Forskning 2017: 5). Politihøgskolen.
- Bjørkelo, B. & Gundhus, H. O. I. (2015). Å forbedre en etat: Om læring gjennom eksisterende systemer i politiorganisasjonen. *Magma, Econas tidsskrift for økonomi og ledelse* (2), 34–46. <https://www.magma.no/a-forbedre-en-etat>

- Blaikie, N. (2009). *Designing social research: The logic of anticipation*. Polity Press.
- Blaikie, N. & Priest, J. (2019). *Designing social research: The logic of anticipation*. Wiley.
- Boin, A., 't Hart, P., Stern, E. & Sundelius, B. (2005). *The Politics of Crisis Management: Public Leadership under Pressure*. Cambridge University Press.
- Boulton, L. & Cole, J. (2016). Adaptive flexibility: Examining the role of expertise in the decision making of authorized firearms officers during armed confrontation. *Journal of Cognitive Engineering and Decision Making*, 10(3), 291–308.
- Bratholm, A. & Matningsdal, M. (1995). *Straffeloven: Kommentarutgave: Anden del: Forbrytelsene*. Universitetsforlaget.
- Brown, J. (1996). Police research: Some critical issues. I F. Leishman, B. Loveday & S. P. Savage (Red.), *Core issues in policing* (s. 179–186.). Longman.
- Bråthen K. (2021). *Å dele, eller ikke dele?: En sammenlignende casestudie av informasjonsdeling i det forebyggende arbeidet mot radikaliserings og voldelig ekstremisme i Skandinavia* (Masteroppgave i statsvitenskap). Institutt for statsvitenskap, Universitetet i Oslo.
- Carlile, P. R. (2002). A pragmatic view of knowledge and boundaries: Boundary objects in new product development. *Organization Science*, 13(4), 442–455. <https://doi.org/10.1287/orsc.13.4.442.2953>
- Commission on Human Security. (2003). *Human Security Now*. New York.
- Crawshaw, R. Cullen, S. & Williamson, T. (2007). *Human Rights and Policing*. Martinus Nijhoff Publishers.
- Danmarks Evalueringsinstitut. (2016). *Den gode evaluering*. <https://www.eva.dk/eva-tilbyder/gode-evaluering>
- Davies, M. (2016). To What Extent Can We Trust Police Research?: Examining Trends in Research 'on', 'with', 'by' and 'for' the Police. *Nordisk Politiforskning*, 3(2), 154–164.
- Dewey, J. (2004). *Democracy and education*. Aakar Books.
- Dewey, J. (2005). *Art as experience*. Penguin.
- Drillings, M. & Serfaty, D. (2014). Naturalistic decision making in command and control. I C. E. Zsombok & G. Klein (Red.), *Naturalistic decision making* (s. 71–80). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- DSB. (2006). *Øvelse Oslo 2006: Evaluering*. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB). <https://www.dsb.no/rapporter-og-evalueringer/ovelse-oslo-2006---evaluering/>
- DSB. (2014). *Nasjonalt risikobilde 2014*. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB). <https://www.dsb.no/rapporter-og-evalueringer/nasjonalt-risikobilde-2014/>
- Dynes, R. R. (1993). Disaster Reduction: The Importance of Adequate Assumptions About Social-Organization. *Sociological Spectrum*, 13(1), 175–192.
- Engen, O. A., Gould, K. P., Kruke, B. I., Olsen, K. H. & Olsen, O. E. (2021). *Perspectives on societal safety and security*. Cappelen Damm.

- Edvardsen, O. & Hoel, L. (2021). The Window of Opportunity: Organisational Challenges in the Development of Competence in the Police Patrol's Investigation of Domestic Violence against Children. *Nordic Journal of Studies in Policing*, 8(2), 1–21. <https://doi.org/10.18261/issn.2703-7045-2021-02-03>
- Elkjær, B. (2004). Organizational Learning. «The Third Way». *Management Learning*, 35(4), 419–434.
- Ellefsen, R. (2021). Prevention of Radicalization as an Emergent Field of Plural Policing in Norway: The Accelerating Role of Militant Islamists. *Nordic Journal of Studies in Policing*, 1–23. <https://doi.org/10.18261/issn.2703-7045-2021-01-03>
- Endsley, M. R. (1995). Toward a Theory of Situation Awareness Dynamic Systems. *Human Factors*, 37(1), 32–64.
- Engen, O. A., Gould, K. P., Kruke, B. I., Olsen, K. H. & Olsen, O. E. (2021). *Perspektiver på samfunnssikkerhet*. Cappelen Damm.
- Evalueringsutvalget (2020). *Evaluering av politiets og PSTs håndtering av terrorhendelsen i Bærum 10. august 2019*. https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/al-noor---terrorhandlingen/evaluering_terrorhendelsen_i_baerum_01072020_original_digital.pdf
- Flin, R., O'Connor, P. & Chrichton, M. (2008). *Safety at the sharp end: A Guide to Non-Technical skills*. CRC Press.
- Flin, R., Pender, Z., Wujec, L., Grant, V. & Stewart, E. (2007). Police officers' assessment of operational situations. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 30(2), 310–323. <https://doi.org/10.1108/13639510710753289>
- Fougner, J., Holo, L., Sundet, T. L. & Thorkildsen, T. (2018). *Arbeidsmiljøloven: Lovkommentar* (3. utg.) Universitetsforlaget.
- Gundel, S. (2005). *Towards a New Typology of Crises: Journal of Contingencies and Crisis Management*. 13(3), 106–115.
- Gundhus, H. O. I., Talberg, N. & Wathne, C. T. (2018). Konturene av en ny politirolle: Politiansattes erfaringer med Nærpolitireformen. I V. L. Sørli & P. Larsson (Red.), *Politireformer: Idealer, realiteter, retorikk og praksis* (s. 199– 222). Cappelen Damm Akademisk.
- Graver, H. P. (2019). *Alminnelig forvaltningsrett* (5. utg.). Universitetsforlaget.
- Grøning, L., Husebø, E. J. & Jacobsen, J. (2019). *Frihet, forbrytelse og straff* (2. utg.). Fagbokforlaget
- Guba, E. G. & Lincoln, Y. S. (1989). *Fourth Generation Evaluation*. Sage.
- Hager, P. & Hodkinson, P. (2009). Moving beyond the metaphor of transfer of learning. *British Educational Research Journal*, 35(4), 619–638. <https://doi.org/10.1080/01411920802642371>
- Helsedirektoratet. (2015). *Helsepersonellens taushetsplikt: Rett og plikt til å utlevere pasientopplysninger til politiet*. (Rundskriv IS-9-2015).
- Helsepersonelloven. (1999). *Lov om helsepersonell m.v.* (LOV-1999-07-02-64). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1999-07-02-64>

- Helsloot, I. & Ruitenberg, A. (2004). Citizen Response to Disasters: A Survey of Literature and Some Practical Implications. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 12(3), 98–111.
- Henriksen, S. V. & Kruke, B. I. (2020). Norwegian Police Use of Firearms: Critical Decision-Making in Dynamic and Stressful Situations. *Nordic Journal of Studies in Policing*, 7(2), 99–120. <https://doi.org/10.18261/issn.2703-7045-2020-02-03>
- Hoel, L. & Barland, B. (2017). *Store endringer kommer på kattepoter: Evaluering av stabs- og lederutviklingsprogrammet ved Politihøgskolen* (PHS Forskning 2017:2). Politihøgskolen. <http://hdl.handle.net/11250/2455866>
- Hoel, L. & Barland, B. (2021). A lesson to learn?: A study of how various ranks and police leaders understand and relate to experience-based learning. *Policing and Society*, 31(4), 402–417. <https://doi.org/10.1080/10439463.2020.1748626>
- Hoel, L., Barland, B. & Lillevik, M. (2019). – ville ikke vært det foruten... *Evaluering av Stabs- og lederutviklingsprogrammet ved Politihøgskolen* (PHS Forskning 2019:1). Politihøgskolen. <https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/handle/11250/2596203>
- Holmberg, L. (2018). Evaluering av den danske politireformen. I V. L. Sørli & P. Larsson (Red.), *Politireformer: Idealer, realiteter, retorikk og praksis*, (s. 223–242). Cappelen Damm Akademisk.
- Hovden, J., Sklet, S. & Tinmannsvik, R. K. (2004). I etterpåklokskapens klarsyn: Gransking og læring av ulykker. I S. Lydersen (Red.), *Fra flis i fingeren til ragnarok: Tjue historier om sikkerhet* (s. 163–182). Tapir Akademiske.
- Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Høyskoleforlaget.
- Jakhelln, H. (2003). *Brannmannskapers innsatsplikt og plikten til å ivareta egen sikkerhet under redningsaksjoner m.v.* (Utredning til Direktoratet for brann og eksplosjonsvern).
- Jakhelln, H. (2012). *Innsatsaksjoner og innsatspersonellets plikt til å utføre arbeidsoppgaver med særlig faregrad*. Utredning til 22. juli-kommisjonen.
- Johannessen, S. O. (2017). *Strategies, Leadership and Complexity in Crisis and Emergency Operations*. Routledge.
- Johnsen, B. H. (2018). Beslutningstaking i operative situasjoner. I J. Eid & B. H. Johnsen, (Red.), *Operativ psykologi* (3. utg., s. 251–265). Fagbokforlaget.
- Jones, D. G. & Endsley, M. R. (1996). Sources of situation awareness errors in aviation. *Aviation, Space, and Environmental Medicine*, 67(6), 507–512.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2012). *Samfunnssikkerhet* (Meld. St. 29 [2011–2012]). <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-29-20112012/id685578/>
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2014). *Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme*. https://www.regjeringen.no/contentassets/6d84d5d6c6df47b38f5e2b989347fc49/handlingsplan-mot-radikaliserings-og-voldelig-ekstremisme_2014.pdf

- Justis- og beredskapsdepartementet. (2017). *Om endringer i straffeloven og straffeprosessloven m.v.* (Prop. 154 L [2016–2017]). <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-154-l-20162017/id2557006/>
- Justis- og beredskapsdepartementet (2020). *Politimeldingen – et politi for fremtiden.* (Meld. St. 29 (2019–2020)).
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2021). *Samfunnssikkerhet i en usikker verden* (Meld. St. 5 [2020–2021]). <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-5-20202021/id2770928/>
- Justis- og politidepartementet. (2002). *Samfunnssikkerhet: Veien til et mindre sårbart samfunn* (St.meld. nr. 17 [2001–2002]). <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-17-2001-2002-/id402587/>
- Justis- og politidepartementet. (2005). *Instruks for Politiets sikkerhetstjeneste* (nr. 9230).
- Justis- og politidepartementet. (2006). *For budsjettåret 2007* (St.prp. nr. 1 [2006–2007]). https://www.regjeringen.no/contentassets/a1505592ac034226a2d6149161fd9dbc/no/pdfs/stp200620070001_udddpdfs.pdf
- Kaempf, G. L., Klein, G., Thordsen, M. L. & Wolf, S. (1996). Decision making in complex naval command-and-control environments. *Human Factors*, 38(2), 220–231.
- Kahneman, D. & Klein, G. (2009). Conditions for intuitive expertise: A failure to disagree. *American Psychologist*, 64(6), 515–526.
- Kavanagh, E. L. (2006). A cognitive model of firearms policing. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 21(2), 25–36.
- Kjelby, G. J. (2014). En rettspolitisk vurdering av straffansvaret for alvorlig sinnslidende i norsk rett. *Tidsskrift for strafferett*, 14(3), 263–283.
- Kjønstad, A. & Syse, A. (2008). *Velferdsrett II* (3. utg.). Gyldendal.
- Kjønstad, A. & Syse, A. (2012). *Velferdsrett I* (5. utg.). Gyldendal.
- Klein, G. (1997). The Recognition-Primed Decision (RPD) Model: Looking back, Looking Forward. I C. E. Zsombok & G. Klein (Red.), *Naturalistic Decision Making* (s. 285–303). Lawrence Erlbaum.
- Klein, G. (1998). *Sources of Power: How People Make Decisions*. MIT Press.
- Klein, G. (2008). Naturalistic decision making. *Human factors*, 50(3), 456–460.
- Kruke, B. I. (2012). *Samfunnssikkerhet og krisehåndtering: Relevans for 22. juli 2011. 22. juli-kommisjonen*, Notat 7/12.
- Kruke, B. I. (2021). Survival through coping strategies for resilience following a ship accident in polar waters. *Safety Science*, 135. <https://doi.org/10.1016/j.ssci.2020.105105>
- Kruke, B. I., Olsen, O. E. & Hovden, J. (2005). *Samfunnssikkerhet: Forsøk på en begrepsfesting* (RF 2005/034). Rogalandsforskning.
- Kruke, B. I. & Olsen, O. E. (2011). Knowledge Creation and Reliable Decision-making in Complex Emergencies. *Disasters*, 36(2), 212–232. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7717.2011.01255.x>.

- LaPorte, T. (2007). Critical Infrastructure in the Face of a Predatory Future: Preparing for Untoward Surprise. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 15(1), 60–64.
- Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge University Press.
- Lazarus, R. S. & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. Springer.
- Lindseth, A. (2015). Svarevne og kritisk refleksjon. I J. McGuirk & J. Methi (Red.), *Praktisk kunnskap som profesjonsforskning* (s. 43–60). Fagbokforlaget.
- Lipshitz, R., Klein, G., Orasanu, J. & Salas, E. (2001). Taking stock of naturalistic decision making. *Journal of Behavioral Decision Making*, 14(5), 331–352.
- Lundgaard, J. M. (2019). *Kritisk kunnskap: Meningsdannelse og beslutningsprosesser ved politiets operasjonssentral* (Doktoravhandling). Universitetet i Oslo.
- Miettinen, R. (2000). The concept of experiential learning and John Dewey's theory of reflective thought and action. *International Journal of Lifelong Education*, 19, 54–72. <https://doi.org/10.1080/026013700293458>
- Moen, R. (2020). Anbefalinger i politiets etterretningsprodukter: Et dilemma. *Nordic Journal of Studies in Policing*, (7)3, s. 176–198. <https://doi.org/10.18261/issn.2703-7045-2020-03-02>
- Moynihan, D. P. (2009). The Network Governance of Crisis Response: Case Studies of Incident Command Systems. *Journal of Public Administration Research and Theory*, (19)4, 895–915. <https://doi.org/10.1093/jopart/mun033>
- Myhrer, T.-G. (2011). Mulige forebyggende virkninger av straffen: Generelt og overfor terrorhandlinger spesielt. I T. Bjørge (Red.), *Forebygging av terrorisme og annen kriminalitet* (PHS-Forskning 2011:1). Politihøgskolen.
- Myhrer, T.-G. (2015). «... dø om så det gjelder»? – De rettslige rammer for den individuelle handleplikten ved farlige politioperasjoner. *Nordisk politiforskning*, 2(01), 34–72. <https://doi.org/10.18261/ISSN1894-8693-2015-01-03>
- Myhrer, T.-G. (2020). *Våpeninstruks for politiet: Kommentartutgave* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Møse, E. (2002). *Menneskerettigheter*. Cappelen Akademiske.
- Nakos.no (2022). Åpne kurs: *Leksjon H-E-N-S-P-E*. [Åpne kurs : Leksjon: H-E-N-S-P-E: Akronymet HENSPE \(nakos.no\)](https://www.nakos.no/akronymet-henspe)
- Nofi, A. A. (2000). *Defining and Measuring Shared Situational Awareness*. Center For Naval Analyses.
- NORSOK. (2003). *NORSOK Standard S-006N: HMS-evaluering av leverandører*. In (Vol. S-006N). Standard Norge
- NOU 2000: 24. (2000). *Et sårbart samfunn: Utfordringer for sikkerhets- og beredskapsarbeidet i samfunnet*. Justis- og politidepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2000-24/id143248/>

- NOU 2006: 6. (2006). *Når sikkerheten er viktigst: Beskyttelse av landets kritiske infrastrukturer og kritiske samfunnsfunksjoner*. Justis- og politidepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/c8b710be1a284bab8aea8fd955b39fa0/no/pdfs/nou200620060006000dddpdfs.pdf>
- NOU 2009: 12. (2009). *Et ansvarlig politi: Åpenhet, kontroll og læring*. Justis- og politidepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2009-12/id560793/>
- NOU 2010: 3. (2010). *Drap i Norge i perioden 2004–2009*. Helse- og omsorgsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/NOU-2010-3/id602257/>
- NOU 2012: 14. (2012). *Rapport fra 22. juli-kommisjonen*. Departementenes servicesenter. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2012-14/id697260/>
- NOU 2014: 10. (2014). *Skyldevne, sakkyndighet og samfunnsvern*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/NOU-2014-10/id2008986/sec2>
- NOU 2017: 9. (2017). *Politi og bevæpning: Legalitet, nødvendighet, forholdsmessighet og ansvarlighet*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2017-9/id2545750/>
- NOU 2018: 17. (2018). *Klimarisiko og norsk økonomi*. Finansdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2018-17/id2622043/>
- Olsen, O. K. & Eid, J. (2018). Operativ ledelse: En introduksjon. I J. Eid & B. H. Johnsen (Red.), *Operativ psykologi* (3. utg., s. 333–354). Fagbokforlaget.
- Olson, R. S. (2000). Towards a Politics of Disaster: Losses, Values, Agendas and Blame. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 18(2), 265–287.
- Orasanu, J., Martin, L. & Davidson, J. (2001). Cognitive and contextual factors in aviation accidents: Decision errors. I E. Salas & G. Klein (Red.), *Linking expertise and naturalistic decision making* (s. 209–225). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Paton, D. & Flin, R. (1999). Disaster stress: An emergency management perspective. *Disaster Prevention and Management*, 8(4), 261–267.
- Politiet. (2018). *Psykiatrigruppen: Prosjektrapport*. Oslo politidistrikt.
- Politi høgskolen. (2020). *Emnehefte i polititaktikk*. Unntatt offentlighet.
- Politidirektoratet. (2008). *Håndbok for innsatspersonell*. Unntatt offentlighet.
- Politidirektoratet. (2012). *Helsetjenestens og politiets ansvar for psykisk syke – oppgaver og samarbeid* (Rundskriv 2012/007). <https://www.helsedirektoratet.no/rundskriv/helsetjenestens-og-politiets-ansvar-for-psykisk-syke-oppgaver-og-samarbeid/Helsetjenestens%20og%20politiets%20ansvar%20for%20psykisk%20syke%20%E2%80%93%20Oppgaver%20og%20samarbeid%20%E2%80%93%20Rundskriv.pdf>
- Politidirektoratet. (2014). *Etterretningsdoktrine for politiet*. <https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/03-strategier-og-planer/etterretningsdoktrine.pdf>
- Politidirektoratet (2016). *Rammer og retningslinjer for etablering av nye politidistrikt* (V1.0 av 10.05.2016).

- Politidirektoratet. (2018). *Kriminalitetsforebygging som politi­ets primærstrategi 2018 – 2020: Politiet mot 2025: Delstrategi*. <https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/03-strategier-og-planer/kriminalitetsforebygging-politi­ets-primarstrategi.pdf>
- Politidirektoratet. (2020). *PBS I: Politiet­s Beredskapssystem del I: Retningslinjer for politi­ets beredskap*.
- Politidirektoratet. (2021). *Politiet­s trusselvurdering 2021*. <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/politi­ets-trusselvurdering-ptv/2021-02-12-og-ptv-2021.pdf>
- Politidirektoratet, Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap og Helsedirektoratet. (2021). *Felles sambandsreglement for nødnett*. Versjon 4.1. [felles-sambandsreglement-for-nodnett-med-vedlegg.pdf](https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/politi­ets-trusselvurdering-ptv/2021-02-12-og-ptv-2021.pdf) (politiet.no)
- Politidirektoratet, Helsedirektoratet og Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. (2015). *Nasjonal prosedyre for nød­etatenes samvirke ved pågående livstruende vold (PLIVO)*.
- Politidirektoratet, Helsedirektoratet og Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. (2019). *Nasjonal prosedyre for nød­etatenes samvirke ved pågående livstruende vold (PLIVO)*. Unntatt offentlighet.
- Politiet­s sikkerhetstjeneste. (2015a). *Åpen trusselvurdering*. <https://www.pst.no/globalassets/artikler/trusselvurderinger/trusselvurdering-2015.pdf>
- Politiet­s sikkerhetstjeneste. (2015b). *Asylstrømmens konsekvenser for trussel­bildet: Tilleggstrusselvurdering*. <https://www.pst.no/alle-artikler/presse­meldinger/asylstrømmens-konsekvenser-for-trussel­bildet/>
- Politiet­s sikkerhetstjeneste. (2017a). *Åpen trusselvurdering*. <https://www.pst.no/trusselvurdering-2017/>
- Politiet­s sikkerhetstjeneste. (2017b) *Rapport om soloaktører*. <https://www.pst.no/alle-artikler/utgivelser/soloaktorer---rapport/>
- Politiet­s sikkerhetstjeneste. (2022). *Trusselvurdering*. <https://www.pst.no/alle-artikler/trusselvurderinger/ntv-2022/>
- Politiinstruksen. (1990). *Alminnelig tjenesteinstruks for politiet* (FOR-2021-12-10-3466). <https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/1990-06-22-3963>
- Politi­loven. (2021). *Lov om politiet* (LOV-2021-06-18-127). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53>
- Rasmussen, Ø. (2017). *Kommunikasjonsrett og taushetsplikt i helsevesenet*. Eget forlag.
- Ratcliffe, J. H. (2017). *Intelligence-Led Policing* (2. utg.). Routledge.
- Reason, J. (1997). *Managing the Risks of Organizational Accidents*. Routledge.
- Reay, T. & Hinings, C. R. (2009). Managing the Rivalry of Competing Institutional Logics. *Organization Studies*, 30(6), 629–652. <https://doi.org/10.1177/0170840609104803>
- Renå, H. (2018). Nærpolitireformen: Hvorfor så stor skepsis i egne rekker? I V. L. Sørli & P. Larsson (Red.), *Politireformer: Idealer, realiteter, retorikk og praksis* (s. 261–277). Cappelen Damm Akademisk.

- Renå, H. & Christensen, J. (2020). Learning from crisis: The role of enquiry commissions. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 28(1), 41–49. <https://doi.org/10.1111/1468-5973.12269>
- Rodgers, C. (2002). Defining Reflection: Another Look at John Dewey and Reflective Thinking. *Teachers College Record*, 104(4), 842–866.
- Rosenquist, R. (2009). *Rettspsykiatri: En introduksjon*. Universitetsforlaget.
- Rosenthal, U., Boin, R. A., & Comfort, L. K. (2001). *Managing Crises: Threats, Dilemmas, Opportunities*. Charles C. Thomas.
- Rosenthal, U., Charles, M. T. & t'Hart, P. (1989). *Coping With Crises: The Management of Disasters, Riots, and Terrorism*. Charles C. Thomas.
- Ross, K. G., Lussier, J. W. & Klein, G. (2005). From the Recognition Primed Decision Model to Training. I T. Betsch & S. Haberstroh (Red.), *The Routines of Decision making* (s. 327–341). Psychology Press.
- Roux-Dufort, C. (2007). Is Crisis Management (Only) a Management of Exceptions? *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 15(2), 105–114. <http://www.projectwhitehorse.com/pdfs/Crisis%20Mgmt%20Only%20Mgmt%20of%20Exceptions%20-%20Roux-Dufort.pdf>
- Runhovde, S. & Skjevraak, P. E. (2018). *Kriminalitetsforebygging på norsk: En kunnskapsoversikt* (PHS Forskning 2018: 3). Politihøgskolen.
- Salas, E., Wilson, K. A., Burke, C. S., Wightman, D. C. & Howse, W. R. (2006). A checklist for crew resource management training. *Ergonomics in Design*, 14(2), 6–15.
- Samfunnssikkerhetsinstruksen. (2017). *Instruks for departementenes arbeid med samfunnssikkerhet* (FOR-2017-09-01-1349). <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2017-09-01-1349>
- Sarter, N. B. & Woods, D. D. (1991). Situation awareness: A critical but ill-defined phenomenon. *The International Journal of Aviation Psychology*, 1(1), 45–57.
- Schneider, S. K. (1995). *Flirting with Disaster: Public Management in Crisis Situations*. M. E. Sharpe.
- Selye, H. (2013). *Stress in health and disease*. Butterworth-Heinemann.
- Skeie, (1946). *Den norske strafferett: Bind II*. Olaf Nordlis Forlag.
- Sklet, S. (2002). *Methods for accident investigation*. NTNU.
- Sneddon, A., Mearns, K. & Flin, R. (2006). Situation awareness and safety in offshore drill crews. *Cognition, Technology & Work*, 8(4), 255–267.
- Sommer, M., Pollestad, B. & Steinnes, T. (2020). *Beredskapsøving og -læring*. Fagbokforlaget.
- Stanton, N. A. (2016). Distributed situation awareness. *Theoretical Issues in Ergonomics Science*, 17(1), 1–7.
- Statens undersøkelseskommissjon for helse- og omsorgstjenesten. (2021). *Hva kan vi lære etter et drap begått i psykotisk tilstand?* (Rapport 5-2021). <https://ukom.no/rapporter/hva-kan-vi-laere-etter-et-drap-begatt-i-psykotisk-tilstand/sammendrag>

- Sto­thard, C. & Drobnjak, M. (2021). Improving team learning in military teams: Learning-oriented leadership and psychological equality. *The Learning Organization*, 28(3), s. 242–256. <https://doi.org/10.1108/TLO-12-2019-0174>
- Sørensen, J. L., Torgersen, G. E., Grove, M., Ellingsen, L. M. Boe, O. (2022). It All Comes Down to Preparation. A Study of the Perceived Outcomes of Norwegian Police Tactics and Maintenance Training. *Nordic Journal of Studies in Policing*, 1–14. <https://doi.org/10.18261/njsp.9.1.3>
- Sør-Øst politidistrikt. (2015). *Strategisk kriminalitetsanalyse Sør-Øst politidistrikt 2015–2016*.
- Sør-Øst politidistrikt. (2021). *Samhandlingsplan Sør-Øst politidistrikt og PST Sør-Øst*. Unntatt offentlighet.
- Sør-Øst politidistrikt. (2022a). *Masseskade – mulig PLIVO. Tiltakskort*. Unntatt offentlighet.
- Sør-Øst politidistrikt. (2022b). *Stabsinstruks*. Unntatt offentlighet.
- Sør-Øst politidistrikt. (2022c). *Skarpe oppdrag*. Unntatt offentlighet.
- Sør-Øst politidistrikt. (2022d). *Tvang/trusler med skyte-, stikk-, -annet våpen­pågående*. Unntatt offentlighet.
- Säljö, R. (2003). *Læring i praksis: Et sosiokulturelt perspektiv* (3. utg.). Cappelen Akademiske.
- Taleb, N. N. (2007). *The black swan: The impact of the highly improbable*. Penguin.
- ’t Hart, P. & Boin, A. (2001). Between Crisis and Normalcy: The Long Shadow of Post-crisis Politics. In U. Rosenthal, A. R. Boin, & L. Comfort (Red.), *Managing Crises: Threats, Dilemmas, Opportunities*, (s. 28–46). Charles C. Thomas.
- Thiele, L. P. (2006). *The heart of judgement: Practical wisdom, neuroscience, and narrative*. Cambridge University Press.
- Thornton, P. H., Ocasio, W. & Lounsbury, M. (2013). *The Institutional Logics Perspective. A New Approach to Culture, Structure, and Process*. Oxford University Press.
- Tinmannsvik, R. K., Sklet, S. & Jersin, E. (2004). *Granskingsmetodikk: Menneske – teknologi – organisasjon. En kartlegging av kompetansemiljøer og metoder*. SINTEF Digital.
- Turner, B. (1976). The Organizational and Interorganizational Development of Disasters. *Administrative Science Quarterly*, 21(3), 378–397.
- Ursin, H. & Eriksen, H. R. (2004). The cognitive activation theory of stress. *Psychoneuroendocrinology*, 29(5), 567–592.
- Våpeninstruks for politiet*. (1989). (FOR-1989-08-01-4872 [opphevet] <https://lovdata.no/dokument/INSO/forskrift/1989-08-01-4872> *Våpeninstruks for politiet – Lovdata*
- Våpeninstruks for politiet*. (2015). (FOR-2015-07-02-1088). <https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/2015-07-02-1088>
- Våpeninstruks for politiet*. (2015). *Våpeninstruks for politiet*. (FOR-2021-06-28-2251). Lovdata.

- Wacherhausen, S. (2015). Erfaringsrom, handlingsbåren kunnskap og refleksjon. I J. McGuirk & J. Methi (Red.), *Praktisk kunnskap som profesjonsforskning* (s. 81–100). Fagbokforlaget.
- Walker, S. E. & Archbold, C. A. (2018). *The new world of police accountability* (3. utg.). Sage Publications.
- Wathne, C. T. (2012). The Norwegian police force: A learning organization. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 35(4), 704–722. <https://doi.org/10.1108/13639511211275535>
- Weick, K. E. (1985). Cosmos vs. chaos: Sense and nonsense in electronic contexts. *Organizational Dynamics*, 14(Autumn), 50–64.
- Weick, K. E. (1993). The Collapse of Sensemaking in Organizations: The Mann Gulch Disaster. *Administrative Science Quarterly*, 38(4), 628–652. ISI>://A1993MW12400005
- Weick, K. E. (2001). *Making Sense of the Organization*. Blackwell Publishing.
- Weick, K. E., Sutcliffe, K. M. & Obstfeld, D. (1999). Organizing for High Reliability: Processes of Collective Mindfulness. *Research in Organizational Behavior*, 21, 81–123.
- Weick, K. E. & Sutcliffe, K. M. (2001). *Managing the Unexpected: Assuring High Performance in an Age of Complexity*. Jossey-Bass.
- Wenger-Trayner, E. & Wenger-Trayner, B. (2015). Learning in a landscape of practice. A framework. I E. Wenger-Trayner, M. Fenton-O’Creevy, S. Hutchinson, C. Kubiak & B. Wenger-Trayner (Red.), *Learning in Landscapes of Practice. Boundaries, identity, and knowledgeability in practice-based learning*. Routledge.
- Wong, B. L. & Blandford, A. (2001). *Naturalistic decision making in emergency ambulance command and control*. (The Information Science Discussion Paper Series, 2001/11). University of Otago. https://eprints.mdx.ac.uk/2225/1/Wong_dp2001-11.pdf
- Wright, M. C. & Endsley, M. R. (2017). Building shared situation awareness in healthcare settings. I C. P. Nemeth (Red.), *Improving healthcare team communication* (s. 97–114). CRC Press.
- Wucker, M. (2016). *The Gray Rhino: How to Recognize and Act on the Obvious Dangers We Ignore*. St. Martin’s Press.
- Yerkes, R. M. & Dodson, J. D. (1908). The relation of strength of stimulus to rapidity of habit-formation. *Journal of Comparative Neurology and Psychology*, 18(5), 459–482. <https://doi.org/10.1002/cne.920180503>
- Yin, R. K. (2014). *Case study Research: Design and Methods* (5. utg.). Sage.
- Zsombok, C. E. (1997). Naturalistic Decision Making: Where Are We Now? I C. E. Zsombok & G. Klein (Red.), *Naturalistic Decision Making* (s. 3–16). Lawrence Erlbaum.
- Østby, L. (2015). *Flyktninger til Norge*. <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/flyktninger-i-norge>

Vedlegg

1. Oversikt over intervjuede informanter.
2. Informasjonsskriv til informanter.
3. Referanseoversikt over forskning for PLIVO med mer.

Vedlegg 1. Intervjuoversikt

Antall personer	Organisasjonstilhørighet	Intervjuform
38	Sør-Øst politidistrikt Politipersonell	Individuelle intervjuer
7	PST Medarbeidere i Den sentrale enhet og PST, Sør-Øst politidistrikt	Individuelle intervjuer
8	Utrykningspolitiet UP-personell	Individuelle intervjuer
12	Politihøgskolen Instruktører og ledelse 2 gruppeintervjuer	
4	Brann og helse Innsatspersonell	Individuelle intervjuer
4	NB Innsatspersonell	1 gruppeintervju
4	Politidirektoratet Medarbeidere	2 gruppeintervjuer
3	Politihøgskolen Referansegruppe, PLIVO	1 gruppeintervju
Totalt 80		

Vedlegg 2.

Evaluering av Kongsberg hendelsen, 13. oktober 2021

Til:

PST, den sentrale enhet
PST, regionskontor i Sør Øst politidistrikt
Sør Øst politidistrikt
Politidirektoratet
Politihøgskolen

Evaluering av politiets og PSTs håndtering av Kongsberg hendelsen

Politidirektoratet har nedsatt et evalueringsutvalg som, i samsvar med Politiets beredskapssystem del I (PBS I) (Politidirektoratet, 2020) kap. 16 og i et læringsperspektiv, skal evaluere den tragiske hendelsen på Kongsberg 13. oktober, hvor fem personer ble drept.

I dette skrivet ønsker vi å informere om utvalgets sammensetning, mandat, formål, kriterier for evalueringen, evalueringsprosessen og hvordan informasjon til utvalget blir behandlet.

Utvalgets mandat

Mandatet ble publisert av Politidirektoratet 4. november 2021, på politiets nettsider www.politiet.no. Formålet med evalueringen er å identifisere læringspunkter om hva som fungerte godt og hva som kunne vært gjort bedre med tanke på:

- Politiets og PSTs tipshåndtering
- Politiets og PSTs håndtering og informasjonsutveksling forut for hendelsen, både mellom politiet og PST og med andre aktører, som helsevesenet
- Politiets operative håndtering av hendelsen

Evalueringsutvalget ønsker å gjennomføre samtaler med politiansatte som har hatt ansvar og oppgaver knyttet til håndtering av tips, deling av informasjon internt og tverretattlig forut for hendelsen, samt vært aktive i politiets operative håndtering av hendelsen.

Utvalgets sammensetting

Leder: Steinar Henriksen, Politiinspektør ved Politihøgskolen.

Tor-Geir Myhrer, Dr. juris og professor emeritus ved Politihøgskolen.

Linda Hoel, Førsteamanuensis ved Politihøgskolen i Bodø.

Torgeir Brenden, avsnittsleder ved innsatsledelse i Oslo politidistrikt.

Bjørn Ivar Kruke, Professor i risikostyring og samfunnssikkerhet ved Universitetet i Stavanger.

Formål med evalueringen

I tråd med Politiets beredskapssystem 1 (Politidirektoratet, 2020), skal politiet lære av erfaringer i forbindelse med kritiske hendelser for å skape et tryggere samfunn. Utvalget har verken som oppgave å undersøke eller avklare eventuelle uklare punkter i det faktiske hendelsesforløpet, eller fordele eller plassere eventuell skyld eller ansvar. Evalueringens formål er utelukkende å se om det er lærdom å trekke ut fra hendelsen, både av det som fungerer bra og det som kan bli bedre. I denne sammenheng er utvalget avhengige av innsikt i den enkeltes erfaringer, for tilstrekkelig å kunne belyse PST og politiets håndtering av den aktuelle hendelsen.

Vurderingskriteriene for evalueringen vil primært være lover, instruksjer, retningslinjer, prosedyrer og tiltakskort for de aktuelle oppgavene. I tillegg vil utvalget følge opp læringspunkter fra tidligere evalueringsrapporter, samt forskning på fagområdene.

Datainnsamling og behandling av data

Samtaler med politiansatte som kan kaste lys over evalueringen vil primært foregå i uke 2 og 3. Det kan også bli nødvendig med oppfølgingssamtaler. Vi ber om at mest mulig av det som sies i samtalen inneholder ugradert, eller nedgradert informasjon. Samtalene som omhandler informasjon unntatt offentlighet vil bli tatt opp på lyd. Lydfilen brukes til å skrive en oppsummering av samtalen, som blir sendt tilbake til informanten for gjennomlesning og godkjenning. Lydfilen slettes etter at utvalget har levert sin rapport. Innsamlet datamateriale blir oppbevart i en skjermet mappe i politinettet, hvor kun utvalget har tilgang.

Utvalget har frist for ferdigstilling av rapporten 4. mai 2022.

Dersom du har spørsmål til evalueringen, kan disse sendes til vår e-post konto:
evalueringsutvalget@phs.no

Alle medlemmer er sikkerhetsklart til Hemmelig.

Med vennlig hilsen

Steinar Henriksen

Utvalgsleder

Vedlegg 3. Litteraturliste. Internasjonal forskning på PLIVO-hendelser og andre relevante temaer

(259 referanser)

- Aastad, K. W. (2016). Beredskapsplanlegging for tilsiktede livstruende hendelser ved et utvalg videregående skoler [Masteroppgave, University of Stavanger]. UiS Brage. <http://hdl.handle.net/11250/2425104>
- Abbasi, J. (2016). Expanding the health care response to mass violence. *JAMA: Journal of the American Medical Association*, 316(10), 1031–1033. <https://doi.org/10.1001/jama.2016.10371>
- Adler, J. (2017). Madmen cause mass killings, not guns. *Police*, 41(2), 50–50.
- Aggarwal, J., Eitlland, E. S., Gonzalez, L. N., Greenberg, P., Kaplun, E., Sahili, S., Koshy, K., Rajan, S. & Shendell, D. G. (2021). Built environment attributes and preparedness for potential gun violence at secondary schools. *Journal of Environmental Health*, 83(4), 8–16.
- Akhgar, B., Wells, D. & Blanco, J. M. (2020). *Investigating radicalization trends: Case studies in Europe and Asia*. Springer.
- Albert, E. & Bullard, T. B. (2016). Training, drills pivotal in mounting response to Orlando shooting. *ED management: The monthly update on emergency department management*, 28(8), 85–89.
- Almgody, G., Bala, M. & Rivkind, A. I. (2007). The approach to suicide bombing attacks: Changing concepts. *European Journal of Trauma and Emergency Surgery*, 33(6), 641–647. <https://doi.org/10.1007/s00068-007-6171-0>
- Alvinus, A., Boström, M. E. & Larsson, G. (2015). Leaders as emotional managers: Emotion management in response organisations during a hostage taking in a Swedish prison. *Leadership and Organization Development Journal*, 36(6), 697–711. <https://doi.org/10.1108/LODJ-11-2013-0142>
- Andersen, J. P., Papazoglou, K., Koskelainen, M., Nyman, M., Gustafsberg, H. & Arnetz, B. B. (2015). Applying resilience promotion training among special forces police officers. *SAGE Open*, 5(2). <https://doi.org/10.1177/2158244015590446>
- Andersen, J. P., Pitel, M., Weerasinghe, A. & Papazoglou, K. (2016). Highly realistic scenario based training simulates the psychophysiology of real world use of force encounters: Implications for improved police officer performance. *Journal of Law Enforcement*, 5(4), 1–13.
- Ashby, C. M. (2007). *Emergency management: Status of school districts' planning and preparedness* (GAO-07-821T). United States Government Accountability Office.
- Awada, M., Zhu, R., Becerik-Gerber, B., Lucas, G. & Southers, E. (2021). An integrated emotional and physiological assessment for VR-based active shooter incident experiments. *Advanced Engineering Informatics*, 47. <https://doi.org/10.1016/j.aei.2020.101227>
- Barton, J., Vrij, A. & Bull, R. (2000). High speed driving: Police use of lethal force during simulated incidents. *Legal and Criminological Psychology*, 5(1), 107–121. <https://doi.org/10.1348/135532500168010>

- Behavioral Analysis Unit. ([2015]). *Making prevention a reality: Identifying, assessing and managing the threat of targeted attacks*. FBI.
- Bennett, B. T. (2006). *Understanding, assessing, and responding to terrorism: Protecting critical infrastructure and personnel*. Wiley.
- Bennett, R. L. (2006). Chemical or biological terrorist attacks: An analysis of the preparedness of hospitals for managing victims affected by chemical or biological weapons of mass destruction. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 3(1), 67–75. <https://doi.org/10.3390/ijerph2006030008>
- Berry, A. J. & Hilgers, M. G. (2004). *Modeling first-responder emergency sensors for virtual training*. Proceedings of the IASTED International Conference on Modeling and Simulation, Palm Springs, USA.
- Bertilsson, J., Petersson, U., Fredriksson, P. J., Magnusson, M. & Fransson, P. A. (2017). Use of pepper spray in policing: Retrospective study of situational characteristics and implications for violent situations. *Police Practice & Research*, 18(4), 391–406. <https://doi.org/10.1080/15614263.2017.1288119>
- Bertomen, L. (2008). Fighting in the hole. *Law Enforcement Technology*, 35(11), 70–73.
- Biggs, M. (1990). Non-lethal weapons: A tool for law enforcement. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 6(1), 37–43. <https://doi.org/10.1177/104398629000600105>
- Bilir, M. Z. & Gürcüm, B. H. (2018). Ballistic wearable electronic vest design. *Journal of Industrial Textiles*, 47(7), 1769–1790. <https://doi.org/10.1177/1528083717710710>
- Bjelopera, J. P. (2012). Terrorism information sharing and the nationwide suspicious activity report initiative: Background and issues for congress. I A. Hudson & E. Davidson (Red.), *Domestic Terrorism* (s. 229–249). Nova Science Publisher.
- Bjørkeng, G. (2019). *Utfordringer med å oppnå delt situasjonsforståelse i samvirke mellom innsatsledere: En kvalitativ studie av et nødetatstiljø* [Masteroppgave, UiT Norges arktiske universitet]. UiT Munin. <https://hdl.handle.net/10037/16018>
- Blacker, S. D., Carter, J. M., Wilkinson, D. M., Richmond, V. L., Rayson, M. P. & Peattie, M. (2013). Physiological responses of police officers during job simulations wearing chemical, biological, radiological and nuclear personal protective equipment. *Ergonomics*, 56(1), 137–147. <https://doi.org/10.1080/00140139.2012.734335>
- Blair, J. P. & Martaindale, M. H. (2013). *United States active shooter events from 2000 to 2010: Training and equipment Implications*. Texas State University. <https://rems.ed.gov/docs/UnitedStatesActiveShooterEventsFrom2000to2010.pdf>
- Blair, J. P. & Schweit, K. W. (2014). *A study of active shooter incidents, 2000–2013*. Texas State University & Federal Bureau of Investigations, U. S. Department of Justice. <https://www.fbi.gov/file-repository/active-shooter-study-2000-2013-1.pdf/view>
- Blair, J. P. (2013). *Active shooter events and response*. CRC Press.
- Blair, J. P., Martaindale, M. H. & Sandel, W. L. (2019). Peek or push: An examination of two types of room clearing tactics for active shooter event response. *SAGE Open*, 9(3). <https://doi.org/10.1177/2158244019871052>

- Blair, J. P., Nichols, T., Burns, D. & Curnutt, J. R. (2013). *Active shooter events and response*. Taylor and Francis. <https://doi.org/10.1201/b14996>
- Bobko, J. P. & Kamin, R. (2015). Changing the paradigm of emergency response: The need for first-care providers. *Journal of Business Continuity & Emergency Planning*, 9(1), 18–24.
- Borelli, F. (2019). Protection starts with prevention. *Law Enforcement Technology*, 46(4), 2-2.
- Borelli, F. (2019). The value of virtual simulation training for active shooter response: In today's climate, all law enforcement personnel must be prepared to respond to an active shooter event, whether it's at a school, workplace or public venue. *Law Enforcement Technology*, 46(3), 30–32.
- Borelli, F. (2019). Trauma training and supplies: It behooves the agencies to evolve along with our response protocols and deliver what is necessary at an accelerated rate. *Law Enforcement Technology*, 46(4), 6–7.
- Boucht, J. (2021). Nødetatenes bistandsplikt overfor politiet. *Kritisk Juss*, 47(3), 109–140. <https://doi.org/10.18261/issn.2387-4546-2021-03-01>
- Boulton, L. & Cole, J. (2016). Adaptive flexibility: Examining the role of expertise in the decision making of authorized firearms officers during armed confrontation. *Journal of Cognitive Engineering and Decision Making*, 10(3), 291–308. <https://doi.org/10.1177/1555343416646684>
- Brataas, K. (2019). *Krisekommunikasjon: Hva vi har lært av store katastrofer*. Universitetsforlaget.
- Bredahl, K. (2018). *Skytetreningen til politiet: Overgang fra gammelt til nytt skytetreningprogram* [Masteroppgave, UiT Norges arktiske universitet]. UiT Munin. <https://hdl.handle.net/10037/13603>
- Briggs, S. M. (2005). Disaster management teams. *Current Opinion in Critical Care*, 11(6), 585–589. <https://doi.org/10.1097/01.ccx.00001186916.92757.ab>
- Brisinda, D., Venuti, A., Cataldi, C., Efremov, K., Intorno, E. & Fenici, R. (2015). Real-time imaging of stress-induced cardiac autonomic adaptation during realistic force-on-force police scenarios. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 30(2), 71–86. <https://doi.org/10.1007/s11896-014-9142-5>
- Brodahl, S. & Sæther, K. A. (2013). *Når det uvirkelige blir virkelig!* [Masteroppgave, University of Stavanger, Norway]. UiS Brage. <http://hdl.handle.net/11250/184883>
- Brodersen, J. (2017). *Falsk trygghetsfølelse* [Masteroppgave, Nord universitet]. Nord Open. <http://hdl.handle.net/11250/2459398>
- Brunstad, P. O. (2019). Samhandling i møte med det uforutsette. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 103(4), 300–304. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2987-2019-04-10>
- Bryant, C. & Loumansky, A. (2010). The use of deadly force: Legal implications for the Metropolitan Police Service. I A. M. Gallore (Red.), *Terrorism: Motivation, threats and prevention* (s. 1–24). Nova Science Publishers.
- Cain, A. (Red.). (2011). *Protecting the force: Lessons from Fort Hood: Report of the D. O. D. Independent Review*. Department of Defence.

- Callaway, D. (2016). Tragedies provide learning opportunities. *ED management: The monthly update on emergency department management*, 28(9), 100–104.
- Cameron, S. (2014). Applying the right tactic. *Law & Order*, 62(6), 50–54.
- Canada, B. (2002). *State and local preparedness for terrorism: Selected policy issues* (Congressional Research Service Report: RL31266). Library of Congress.
- Canada, B. (2003). *First responder initiative: Policy issues and options* (Congressional Research Service Report: RL31475). Library of Congress.
- Cannon, M. (2013). Law enforcement and the long gun: Do we need a new face in the fight? *Journal of Emergency Medicine*, 45(5), 710–713. <https://doi.org/10.1016/j.jemermed.2013.01.026>
- Carli, P. & Telion, C. (2018). Paris city disaster: Response to the recent terror attacks and lessons learned. *Current Trauma Reports*, 4(2), 96–102. <https://doi.org/10.1007/s40719-018-0119-1>
- Carr, D. & Lewis, E. A. (2014). Ballistic-protective clothing and body armour. I F. Wang & C. Gao (Red.), *Protective clothing: Managing thermal stress* (s. 146–170). Woodhead Publishing. <https://doi.org/10.1533/9781782420408.1.146>
- Carter, J. (2010). Homeland security at a local level. *Sheriff*, 62(5), 32–35.
- Carter, J. W. (2004). Federally funded training prepares first responders. *Fire Engineering*, 157(11), 101–104.
- Casey-Maslen, S. (2012). The use of firearms in law enforcement. I S. Casey-Maslen (Red.), *Weapons under International Human Rights Law* (s. 3–31). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139227148>
- Cash, N., Gentile, E. & Seaney, V. (2011). Mobilizing in a mental health crisis. *Behavioral Healthcare*, 31(5), 22–25.
- Charles, L. L. (2008). *When the shooting stopped: Crisis negotiation at Jefferson High School*. Rowman & Littlefield Publ.
- Chenoweth, J. H. (1961). Police training program using wax bullets. *Journal of Criminal Law, Criminology & Police Science*, 52(3), 347–350. <https://doi.org/10.2307/1141123>
- Cho, C., Park, J. & Sakhakarmi, S. (2019). Emergency response: Effect of human detection resolution on risks during indoor mass shooting events. *Safety Science*, 114, 160–170. <https://doi.org/10.1016/j.ssci.2019.01.021>
- Chovaz, M., Patel, R. V., March, J. A., Taylor, S. E. & Brewer, K. L. (2018). Willingness of emergency medical services professionals to respond to an active shooter incident. *Journal of special operations medicine: a peer reviewed journal for SOF medical professionals*, 18(4), 82–86.
- Clifford, K. (2010). The thin blue line of mental health in Australia. *Police Practice & Research*, 11(4), 355–370. <https://doi.org/10.1080/15614263.2010.496561>
- Compton, M. T., Broussard, B., Munetz, M., Oliva, J. R. & Watson, A. C. (2011). *The crisis intervention team (CIT) model of collaboration between law enforcement and mental health*. Nova Science Publisher.

- Connolly, M. (2015). *Campus emergency preparedness: Meeting ICS and NIMS compliance*. Taylor and Francis. <https://doi.org/10.1201/b18936>
- Conway, S., Cameron, R., Hermann, S. & Nelson, J. P. (2011). *Collecting, archiving, and utilizing critical infrastructure information*. WIT transactions on the built environment,
- Darst, A. (2015). Denial: The first enemy. *Kentucky Law Enforcement Magazine*, 14(2), 30–35.
- Davies, A. (2015). The hidden advantage in shoot/don't shoot simulation exercises for police recruit training. *Salus Journal*, 3(1), 16–30.
- Denver successfully sent MH professionals, not police, to hundreds of calls. (2021). *Mental Health Weekly*, 31(7), 7–8. <https://doi.org/10.1002/mhw.32686>
- Dias, E. (2017). Making Prayer Safe. *TIME Magazine*, 190(21), 39–39.
- Doherty, M. (2016). From protective intelligence to threat assessment: Strategies critical to preventing targeted violence and the active shooter. *Journal of Business Continuity & Emergency Planning*, 10(1), 9–17.
- Dong, T. (2019). Run, hide, fight—From the AR-15?: A study of firearms depictions in active/mass shooter instructional videos. *Journal of Applied Security Research*, 14(3), 329–349. <https://doi.org/10.1080/19361610.2019.1621666>
- Dorfsman, J. (2014). Responding to the active shooter. *Law & Order*, 62(9), 36–39.
- Dorie, S. (2020). A civilized and orderly zombie apocalypse per school regulations. *Fantasy & Science Fiction*, 139(5), 217–240.
- Dorn, M. (2019). When running is slower: A dangerous trend in American schools: Oft-touted strategies for emergencies may not always be best. *District Administration*, 55(5), 36–36.
- Doss, K. T. & Shepherd, C. D. (2015). *Active shooter: Preparing for and responding to a growing threat*. Butterworth-Heinemann. <https://doi.org/10.1016/C2014-0-03462-4>
- Downey, R. (1996). Terrorism and the fire service: Preparing for today's threats. *Fire Engineering*, 149(8), 109–111.
- Downs, S. (2015). Active shooter in educational facility. *Journal of Emergency Management*, 13(4), 303–326. <https://doi.org/10.5055/jem.2015.0244>
- Eastman, A. L. & Davis, M. L. (2017). Active shooter and intentional mass casualty events. I M. J. Martin, A. C. Beekley & M. J. Eckert (Red.), *Front line surgery: A practical approach* (s. 699–709). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-56780-8_40
- Eckstein, J. (2020). Sensing school shootings. *Critical Studies in Media Communication*, 37(2), 161–173. <https://doi.org/10.1080/15295036.2020.1742364>
- Einval, M. (2017). *En bra polis?: Att bedöma kompetens i ett övnings-sammanhang* [Masteroppgave, Linneuniversitetet]. DiVA. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lnu:diva-69350>
- Englund, L., Michel, P.-O., Riddez, L. & Örtenwall, P. (2012). *Bombattentatet i Oslo och skjutningarna på Utøya 2011* (KAMEDO-rapport 97). Socialstyrelsen. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn%3Anbn%3Ase%3Akau%3Adiva-14615>

- Erlandsson, Å. & Reid Meloy, J. (2018). The Swedish school attack in Trollhättan. *Journal of Forensic Sciences*, 63(6), 1917–1927. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.13800>
- Experts advise hospitals to heed warning signs, leverage security to prepare against shootings. (2014). *ED management: The monthly update on emergency department management*, 26(9), 97–101.
- Fabbri, W. P. (2014). Improving survival in active shooter events. *Fire Engineering*, 167(10), 4–9.
- Fagel, M. J. (2015). Crisis management planning. *Security Management*, 59(4), 92–92.
- FEMA. (2103). *Fire/emergency medical services department operational considerations and guide for active shooter and mass casualty incidents*. FEMA. https://www.usfa.fema.gov/downloads/pdf/publications/active_shooter_guide.pdf
- Femy, F., Follin, A., Juvin, P. & Feral-Pierssens, A. L. (2020). Terrorist attacks in Paris: Managing mass casualties in a remote trauma center. *European Journal of Emergency Medicine*, 289–294. <https://doi.org/10.1097/MEJ.0000000000000555>
- Fickes, M. (2011). The Secret of NIMS. *School Planning & Management*, 50(2), 40–44.
- Fickes, M. (2019). Planning disaster responses. *School Planning & Management*, 58(3), 16–20.
- Fiedler, N., Sommer, F., Leuschner, V. & Scheithauer, H. (2019). Student crisis prevention in schools: The NETWorks Against School Shootings Program (NETWASS): An approach suitable for the prevention of violent extremism? *International Journal of Developmental Science*, 13(3/4), 109–122. <https://doi.org/10.3233/DEV-190283>
- Fire Engineering Staff. (2004). School shootings. *Fire Engineering*, 157(3), 30–56.
- Fletcher, W. (2010). Responding to active shooter incidents. *Fire Engineering*, 163(4), 44–50.
- Fox, J. A., Levin, J. & Quinet, K. (2018). *The will to kill: Making sense of senseless murder* (5. utg.). Sage.
- Frazzano, T. L. & Snyder, G. M. (2014). Hybrid targeted violence: Challenging conventional “active shooter” response strategies. *Homeland Security Affairs*, 10.
- Freeman, T. (2009). First responders. *Sheriff*, 61(1), 30–31.
- Fuglseth, K. (2020). Issues management in local government: A case study of risk assessment and issue management in national contingency plans for local governments. I B. S. Peksevgen, E. Sivertsen, J. A. Halvorsen & K. Fugleseth (Red.), *Themes in issues, risk and crisis communication: A multi-dimensional perspective* (s. [115]–140).
- Garrett, R. (2007). Stocking the “war” chest. *Law Enforcement Technology*, 34(6), 64–65.
- Gerold, K. B. (2019). Hospital planning and response to an active shooter incident: Preparing for the n = 1. *Anesthesiology Clinics*, 37(1), 161–169. <https://doi.org/10.1016/j.anclin.2018.09.006>
- Glasofer, A. & Laskowski-Jones, L. (2018). Mass shootings: A call for nursing awareness and action. *Nursing*, 48(12), 50–55. <https://doi.org/10.1097/01.NURSE.0000549496.58492.26>

- Goetz, T. I. (2011). The Jericho Solution. *Police*, 35(9), 38–45.
- Grace, R., Halse, S., Kropczynski, J., Tapia, A. & Fonseca, F. (2019). *Integrating social media in emergency dispatch via distributed sensemaking*. 16th International Conference on Information Systems for Crisis Response and Management, ISCRAM, Valencia.
- Graff, C. (2016). *Delaktighetsaspektet i bered­skapsplanlegging: En studie av Universitetet i Stavanger* [Masteroppgave, University of Stavanger, Norway]. UiS Brage. <http://hdl.handle.net/11250/2411956>
- Graham, J., Shirm, S., Liggin, R., Aitken, M. E. & Dick, R. (2006). Mass-casualty events at schools: A national preparedness survey. *Pediatrics*, 117(1), e8-15. <https://doi.org/10.1542/peds.2005-0927>
- Greco, G. & Fischetti, F. (2018). Physical, technical and tactical training and stress management in law enforcement. *Journal of Physical Education and Sport*, 18(2), 555–560. <https://doi.org/10.7752/jpes.2018.02080>
- Griffith, D. A. & Smith, G. M. (1997). *Real time planning/replanning of on-going operations in a crisis situation*. Command, Control, Communications, and Intelligence Systems for Law Enforcement, Boston.
- Griffith, T., Ablanado, J. & Dwyer, T. (2017). Leveraging a virtual environment to prepare for school shootings. I S. Lackey & J. Chen (Red.), *Virtual, augmented and mixed reality* (Bd. 10280, s. 325–338). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-57987-0_26
- Griffith, T., Ablanado, J. & Nenneman, M. (2015). *Defense and first-responders leverage virtual technology: Taking it to the edge*. 5th International Defence and Homeland Security Simulation Workshop, Bergggi.
- Gundersen, T. E. (2020). *Politi­ets håndtering av uforutsette skarpe oppdrag.": Hvordan har politi­ets evne til å håndtere skarpe oppdrag på taktisk nivå endret seg siden 22. juli-angrepene 2011?"* [Masteroppgave, Universitetet i Stavanger]. UiS Brage. <https://hdl.handle.net/11250/2670804>
- Gupta, S., Starr, M. K., Zanjirani Farahani, R. & Ghodsi, M. M. (2020). Prevention terrorism: An assessment of prior POM work and future potentials. *Production and Operations Management*, 29(7), 1789–1815. <https://doi.org/10.1111/poms.13192>
- Halimi, S. & Rake, E. L. (2018). *Samvirke på skadested* [Masteroppgave, University of Stavanger]. UiS Brage. <http://hdl.handle.net/11250/2508227>
- Hansen, L. R. (2016). *To expect the unexpected—mission impossible?: En studie om bered­skapsplanlegging, bered­skapsarbeid og uventede hendelser* [Masteroppgave, UiT Norges arktiske universitet]. UiT Munin. <https://hdl.handle.net/10037/9678>
- Hansen, V. W. & Winsvold, M. S. (2021). *Fremtidens frivillige bered­skap: Delrapport 1: Framskrivinger: En analyse av risikoen for uønskede hendelser i fremtiden* (Rapport 2021:8). Institutt for samfunnsforskning. <https://hdl.handle.net/11250/2833280>
- Hansson, J., Borglund, E. & Ander, M. (2021). *Polisi­är konflikthantering: Polis­ers kunskap, lärande och förmåga kopplat till det taktiska kunskapsområdet* (Polisutbildningens skriftserie; 13). Umeå universitet. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-189851>

- Harris, K. R., Eccles, D. W., Freeman, C. & Ward, P. (2017). 'Gun! Gun! Gun!': An exploration of law enforcement officers' decision-making and coping under stress during actual events. *Ergonomics*, 60(8), 1112–1122. <https://doi.org/10.1080/00140139.2016.1260165>
- Hartley, F. L., Howells, A., Thurgood, A., Hall, F. J. & Porter, K. M. (2018). Medical training for police officers in specialist role (D13): A retrospective review of patient report forms from 2010–2015. *Trauma*, 20(1), 20–24. <https://doi.org/10.1177/1460408617707548>
- Hartmann, L. (2013). *Nationwide suspicious activity reporting initiative*. Nova Science Publisher.
- Harvey, W. L. (2017). When the worst happens: Small and medium sized departments prepare for active shooter events through new policies, procedures and partnerships. *Law Enforcement Technology*, 44(9), 12–16.
- Harwood, M. (2007). Preventing the next campus shooting. *Security Management*, 51(8), 54–65.
- Hauge, K. (2016). *Beslutninger i krise* [Masteroppgave, University of Stavanger]. UiS Brage. <http://hdl.handle.net/11250/2411963>
- Helsedirektoratet, Politidirektoratet & Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. (2015). *PLIVO: Nødetatenes samvirke ved pågående livstruende vold: Nasjonal prosedyre*. <https://www.helsedirektoratet.no/tema/akuttmedisin/pagaende-livstruende-vold-plivo>
- Helsen, W. F. & Starkes, J. L. (1999). A new training approach to complex decision making for police officers in potentially dangerous interventions. *Journal of Criminal Justice*, 27(5), 395–410. [https://doi.org/10.1016/S0047-2352\(99\)00012-4](https://doi.org/10.1016/S0047-2352(99)00012-4)
- Hemingway, M., Levine, W. C., Parmar, A., Farrell, M., Thomas, M. D., Ferguson, J. & George, E. (2019). Investigation of healthcare professionals' knowledge of actions during an active shooter event. *Perioperative Care and Operating Room Management*, 16, 1–4. <https://doi.org/10.1016/j.pcorn.2019.100078>
- Henshaw, M. & Thomas, S. (2012). Police encounters with people with intellectual disability: Prevalence, characteristics and challenges. *Journal of Intellectual Disability Research*, 56(6), 620–631. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2011.01502.x>
- Herjuaune, J. C. B. (2014). *Politiets handleplikt under «skyting pågå»: Ordinært politi i møte med ekstraordinære oppdrag* [Masteroppgave, Universitetet i Oslo]. DUO Vitenarkiv. <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-44632>
- Hertig, C. A. & Wade, T. (2010). Antiterrorism and VIP protection. I IFPO (Red.), *The professional protection officer: Practical security strategies and emerging trends* (s. 363–378). Butterworth-Heinemann. <https://doi.org/10.1016/B978-1-85617-746-7.00030-4>
- Holgerson, S. (2018). *Justitieministern: "Sätta hårt mot hårt" : en studie av polisens användning av våld och förmåga att hantera konflikter*. Linköping University Electronic Press. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-153299>

- Holtet Lien, F. & Nilsen, P. B. (2021). *Beredskapslederens erfaringer med samvirke mellom beredskapsaktører* [Masteroppgave, UiT Norges arktiske universitet]. UiT Munin. <https://hdl.handle.net/10037/22479>
- Hoover, E. (2008). Colleges wade into survival training for campus shootings. *Chronicle of Higher Education*, 54(42), A1-A20.
- Hope, L. (2016). Evaluating the effects of stress and fatigue on police officer response and recall: A challenge for research, training, practice and policy. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 5(3), 239–245. <https://doi.org/10.1016/j.jarmac.2016.07.008>
- Hope, L., Blocksidge, D., Gabbert, F., Sauer, J. D., Lewinski, W., Mirashi, A. & Atuk, E. (2016). Memory and the operational witness: Police officer recall of firearms encounters as a function of active response role. *Law & Human Behavior*, 40(1), 23–35. <https://doi.org/10.1037/lhb0000159>
- Iden, R. (2013). *Politiet håndtering av drapene i Årdal 4. november 2013: Evalueringsrapport*. Politiet.
- James, N. (2016). Federal tactical teams. I B. Guzman (Red.), *Police use of force and federal tactical teams: Background and considerations* (s. 69–109). Nova Science Publishers.
- Jamieson, J. D. & Griffith, S. (2014). Problem solving for first responders. I Q. Thurman & J. D. Jamieson (Red.), *Police problem solving* (s. 57–65). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315721446-12>
- Janairo, M.-P., Cardell, A. M., Lamberta, M., Elahi, N. & Aghera, A. (2021). The power of an active shooter simulation: Changing ethical beliefs. *Western Journal of Emergency Medicine*, 22(3), 510–517. <https://doi.org/10.5811/westjem.2021.4.51185>
- Jenkins, B., Semple, T., Bennell, C. & Huey, L. (2021). The role of context in understanding the use of tactical officers: A brief research note. *International Journal of Police Science and Management*, 23(4), 385–391. <https://doi.org/10.1177/14613557211036721>
- Johnsen, H. O. (2019). (..) *Det med erfaring.. ehmn.. det er liksom (..) det er.. hjernen i datamaskinen* [Masteroppgave, University of Stavanger]. UiS Brage. <http://hdl.handle.net/11250/2628485>
- Johnson, R. R. (2011). Suspect mental disorder and police use of force. *Criminal Justice & Behavior*, 38(2), 127–145. <https://doi.org/10.1177/0093854810388160>
- Jones, D. W. (2018). *Understanding criminal behaviour: Psychosocial perspectives on criminality and violence* (2. utg.). Routledge.
- Jones, J. S., Reese, K., Kenep, G. & Krohmer, J. (1996). Into the fray: Integration of emergency medical services and special weapons and tactics (SWAT) teams. *Prehospital and Disaster Medicine*, 11(3), 202–206. <https://doi.org/10.1017/S1049023X00042953>
- Jones, J., Kue, R., Mitchell, P., Eblan, S. G. & Dyer, K. S. (2014). Emergency medical services response to active shooter incidents: Provider comfort level and attitudes before and after participation in a focused response training program. *Prehospital and Disaster Medicine*, 29(4), 350–357. <https://doi.org/10.1017/S1049023X14000648>

- Jonsson, C. & Måhl, K. (2015). *130 kilo muskler, en polisiär förutsättning?: En kvalitativ studie om polisens tal om övergången från teori till praktik* [Bacheloroppgave, Uppsala Universitet]. DiVA. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-254333>
- Kaplowitz, L., Reece, M., Hershey, J. H., Gilbert, C. M. & Subbarao, I. (2007). Regional health system response to the Virginia Tech mass casualty incident. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 1(1), S9–13. <https://doi.org/10.1097/dmp.0b013e318149f5a2>
- Kelley, R. L. (2008). EMS response to mass shootings. *EMS Magazine*, 37(10), 86–90.
- Kellom, K. & Nubani, L. (2018). One step ahead of active shooters: Are our university buildings ready? *Buildings*, 8(12), 173. <https://doi.org/10.3390/buildings8120173>
- Kellom, K. & Nubani, L. (2019). Active-shooter preparedness in university classrooms: Perceptions of strategies and priorities. *Journal of Architectural and Planning Research*, 36(3), 253–269.
- Kenney, K., Nguyen, K., Konecki, E., Jones, C., Kakish, E., Fink, B. & Rega, P. P. (2020). What do emergency department patients and their guests expect from their health care provider in an active shooter event? *Wisconsin Medical Journal*, 119(2), 96–101.
- Kepp, J. J. Active threat response: Building a resilient community. *Journal of Business Continuity & Emergency Planning*, 12(2), 119–132.
- Khoshnood, A. (2018). Firearm-related violence in Sweden: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior* 42(September-October), 43–51. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.07.008>
- Kornguth, S., Steinberg, R. & Matthews, M. D. (2018). *Neurocognitive and physiological factors during high-tempo operations*. CRC Press. <https://doi.org/10.1201/9781315597850>
- Kotora, J. G., Clancy, T., Manzon, L., Malik, V., Loudon, R. J. & Merlin, M. A. (2014). Active shooter in the emergency department: A scenario-based training approach for healthcare workers. *American journal of disaster medicine*, 9(1), 39–51. <https://doi.org/10.5055/ajdm.2014.0140>
- Kozlowski, J. (2008). Balancing realism safety. *Law Enforcement Technology*, 35(8), 52–59.
- Krätzig, G. P., Hembroff, C. C. & Ahlgrim, B. (2021). *Comparison Study of Attention Between Training in a Simulator vs. Live-Fire Range*. 15th International Conference on Augmented Cognition, (virtuel event).
- Kulling, P. E. J. & Holst, J. E. A. (2003). Educational and training systems in Sweden for prehospital response to acts of terrorism. *Prehospital and Disaster Medicine*, 18(3), 184–188. <https://doi.org/10.1017/S1049023X00001035>
- Kyle, S. N. (2007). First responders recall Virginia Tech Tragedy. *EMS Magazine*, 36(6), 16–17.
- Langman, P. (2009). *Why kids kill: Inside the minds of school shooter*. Palgrave Macmillian.
- Lebrun, M. (2009). *Books, blackboards, and bullets: School shootings and violence in America*. Rowman & Littlefield Education.

- Lee, J. Y., Eric Dietz, J. & Ostrowski, K. (2019). *Agent-based modeling for casualty rate assessment of large event active shooter incidents*. Winter Simulation Conference, Gothenburg.
- Leppert, J. T., Wren, S. M. & Bergman, J. (2020). Operating room preparedness for active shooter events. *Surgery*, 167(2), 510–511. <https://doi.org/10.1016/j.surg.2019.08.009>
- Lesaffre, X., Tourtier, J. P., Violin, Y., Frattini, B., Rivet, C., Stibbe, O., Faure, F., Godefroy, A., Gallet, J. C. & Ausset, S. (2017). Remote damage control during the attacks on Paris: Lessons learned by the Paris Fire Brigade and evolutions in the rescue system. *Journal of Trauma and Acute Care Surgery*, 82(6), S107-S113. <https://doi.org/10.1097/TA.0000000000001438>
- Leuschner, V., Bondü, R., Schroer-Hippel, M., Panno, J., Neumetzler, K., Fisch, S., Scholl, J. & Scheithauer, H. (2011). Prevention of homicidal violence in schools in Germany: The Berlin Leaking Project and the Networks Against School Shootings Project (NETWASS). *New directions for youth development*, 2011(129), 61–78. <https://doi.org/10.1002/yd.387>
- Liao, S. W., Price-Sharps, J. L. & Sharps, M. J. (2018). Shoot/no-shoot decisions: Dissociation, judgment, and assailant/weapon characteristics. *Journal of Police & Criminal Psychology*, 33(3), 209–214. <https://doi.org/10.1007/s11896-018-9267-z>
- Lifshitz, I., Adler, J. & Katz, J. (2008). Model for preparedness of a public institution for a terrorist attack. *Prehospital and Disaster Medicine*, 23(5), 467–471. <https://doi.org/10.1017/S1049023X00006221>
- Lindsay, M. & Lester, D. (2004). *Suicide-by-cop: Committing suicide by provoking police to shoot you*. Routledge.
- Lundgaard, J. M. (2021). *Nød og neppe: Fra anrop til beslutning ved politiets operasjonssentral*. Universitetsforlaget. <https://doi.org/10.18261/9788215040974-2021>
- Lunneblad, J. (2019). *School violence and the juridification of youth*. Springer.
- Madsen, J. P. & Wilson, L. V. (Red.). (2011). *The Fort Hood tragedy: Lessons to be learned*. Nova Science Publishers.
- Mallén, A. (2017). *Kriminologiska metoder och internet*. Liber.
- Mannenbach, M. S., Fahje, C. J., Sunga, K. L. & Sztajnkrzyer, M. D. (2019). An in situ simulation-based training approach to active shooter response in the emergency department. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 13(2), 345–352. <https://doi.org/10.1017/dmp.2018.39>
- Martaindale, M. H., Blair, J. P., Addington, L. A. & Muschert, G. W. (2019). The Evolution of active shooter response training protocols since columbine: Lessons from the Advanced Law Enforcement Rapid Response Training Center. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 35(3), 342–356. <https://doi.org/10.1177/1043986219840237>
- Martinez, B. M. & McLoughlin, J. M. (2006). The fire service and counterterrorism: Unified command. *Fire Engineering*, 159(2), 73–78.

- Mass shooting in Colorado: Practice drills, disaster preparations key to successful emergency response. (2012). *ED management: the monthly update on emergency department management*, 24(10), 109–112.
- McArdle, D. Q. (1992). Integration of emergency medical services and special weapons and tactics (SWAT) teams: The emergence of the tactically trained medic. *Prehospital and Disaster Medicine*, 7(3), 285–288. <https://doi.org/10.1017/S1049023X00039650>
- Mechem, C. C., Bossert, R. & Baldini, C. (2015). Rapid Assessment Medical Support (RAMS) for active shooter incidents. *Prehospital Emergency Care*, 19(2), 213–217. <https://doi.org/10.3109/10903127.2014.959227>
- Melmer, P., Carlin, M., Castater, C. A., Koganti, D., Hurst, S. D., Tracy, B. M., Grant, A. A., Williams, K., Smith, R. N., Dente, C. J. & Sciarretta, J. D. (2019). Mass casualty shootings and emergency preparedness: A multidisciplinary approach for an unpredictable event. *Journal of Multidisciplinary Healthcare*, 12, 1013–1021. <https://doi.org/10.2147/JMDH.S219021>
- Meloy, J. R., Mohandie, K., Knoll, J. L. & Hoffmann, J. (2015). The concept of identification in threat assessment. *Behavioral Sciences and the Law*, 33(2), 213–237. <https://doi.org/10.1002/bsl.2166>
- Mitchell, L. (2007). Shooting decisions by police firearms officers. *Journal of Cognitive Engineering and Decision Making*, 1(4), 375–390. <https://doi.org/10.1518/155534307X264861>
- Moe Selvig, T. & Sandvik, I. (2019). *Brannvesenets plikt til å gripe inn* [Masteroppgave, University of Stavanger]. UiS Brage. <http://hdl.handle.net/11250/2621868>
- Moen, D. (2017). *Før skuddene: Skoleskyting i et samfunnssikkerhetsperspektiv* [Masteroppgave, University of Stavanger]. UiS Brage. <http://hdl.handle.net/11250/2459719>
- Moldow, R. L., Bergen, M., Belin, K., Bululu, L., Couso, O., McLaughlin, J., Short, K. R. & Servatius, R. J. (2006). *Developing psychophysiological profiles for monitoring stress*. Enabling Technologies and Design of Nonlethal Weapons,
- Morris, L. W. (2014). Three steps to safety: Developing procedures for active shooters. *Journal of Business Continuity & Emergency Planning*, 7(3), 238–244.
- Muschert, G. W. & Sumiala, J. (2015). *School shootings: Mediatized violence in a global age* (2. Utg.). Emerald.
- Myndigheten för samhällsnydd och beredskap. (2018). *Vägledning: Samverkan vid pågående dödligt våld i publik miljö* (MSB1199). MSB. <https://www.msb.se/RibData/Filer/pdf/28461.pdf>
- Nichols, T. (2010). Critical issues in active shooter response and training. *Sheriff*, 62(1), 31–32.
- Nilsson, Y. & Engelholm, L. (2021). *Polisiära övningar mot pågående dödligt våld: En innehållsanalys av polisens övning POLKON HT2020* [Student thesis, Högskolan i Gävle]. DiVA. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hig:diva-36614>
- Nord, L., Färm, K.-A. & Jendel, L. (2016). *Skolattacken i Trollhättan: En kriskommunikativ studie av myndigheter och medier* (DEMICOM rapport, 31). <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:miun:diva-28970>

- Norée, A. (2013). Dødligt våld möjligt mot befarade självmordsbombare. I N. Kerstin (Red.), *Argumentation i nordisk straffrätt* (s. 129–152). Norstedts Juridik AB. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-167424>
- O'Neill, D. A., Spence, W. R., Lewinski, W. J. & Novak, E. J. (2021). Training and safety: Potentially lethal blue-on-blue encounters. *Police Practice and Research*, 22(2), 1209–1228. <https://doi.org/10.1080/15614263.2019.1617143>
- Olsen, J. W. (2021). *Politets evne til å samhandle* [Masteroppgave, Nord universitet]. Nord Open. <https://hdl.handle.net/11250/2789259>
- Olsen, L. B. (2019). *Hvem er soloterroristen?: En dokumentanalyse av kjennetegn ved fire soloterrorister* [Masteroppgave, Nord universitet]. Nord Open. <http://hdl.handle.net/11250/2645429>
- Oudejans, R. R. D. (2008). Reality-based practice under pressure improves handgun shooting performance of police officers. *Ergonomics*, 51(3), 261–273. <https://doi.org/10.1080/00140130701577435>
- Pande-Rolfsen, H. (2017). *Å møte det ukjente med det kjente: En prosessbasert studie av beredskapsorganisasjoner i møte med uforutsette hendelser* [Masteroppgave, Høgskolen i Innlandet]. Brage INN. <http://hdl.handle.net/11250/2440208>
- Pappas, J. H. (2017). *The golden hour: Strategic command and control during the initial response to terror attacks* [Masteroppgave, Politihøgskolen]. PIA. Oslo. <http://hdl.handle.net/11250/2452467>
- Petersson, U., Bertilsson, J., Fredriksson, P., Magnusson, M. & Fransson, P.-A. (2017). Police officer involved shootings: Retrospective study of situational characteristics. *Police Practice & Research*, 18(3), 306–321. <https://doi.org/10.1080/15614263.2017.1291592>
- Piros, J. (2004). Working (and working with) the media. *Fire Engineering*, 157(4), 149–150.
- Polismyndigheten. (2017). *Utvärdering av den nationella särskilda händelsen Nimo: Polismyndighetens hantering av attentatet i Stockholm 7 april 2017*. Polismyndigheten. <https://polisen.se/siteassets/dokument/utvarderingar/utvardering-av-attentatet-i-stockholm-7-april-2017.pdf>
- Powell, B., Avidan, E. & Latifi, S. (2019). *Threat recognition from gait analysis*. 10th IEEE Annual Information Technology, Electronics and Mobile Communication Conference, IEMCON 2019, Vancouver.
- Power, N. & Alison, L. (2017). Offence or defence?: Approach and avoid goals in the multi-agency emergency response to a simulated terrorism attack. *Journal of Occupational & Organizational Psychology*, 90(1), 51–76. <https://doi.org/10.1111/joop.12159>
- QuinnWilliams. (2016). *The attacks on Paris: Lessons learned: A presentation of findings*. Homeland Security Advisory Council. https://publicpolicy.pepperdine.edu/hsac/content/hsac-paris-lessons-learned_whitepaper.pdf

- Ramly, E., Bohnen, J. D., Fagenholz, P., Yeh, D., Velmahos, G., DeMoya, M., Kaafarani, H., Butler, K., Lee, J. & King, D. R. (2016). Creation of the first Hartford Consensus compliant elementary school in the USA. *Trauma Surgery and Acute Care Open*, 1(1), 1–3. <https://doi.org/10.1136/tsaco-2016-000031>
- Regan, E. M., Cranmer, T. & Hanaway, T. (2021). Multimodal active shooter training for Emergency Department Personnel: An initiative for knowledge, comfort, and retention. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness, First view*, 1–8. <https://doi.org/10.1017/dmp.2021.325>
- Renå, H. (2017). *Nærpolitireformen: Politiansattes og lederes vurdering av dagens situasjon og forventninger til reformen* [Masteroppgave, Universitetet i Bergen]. BORA. <https://hdl.handle.net/1956/15809>
- Ricci, A. (2020). Security Driver: Option 2 Shooting from Inside the Vehicle. *Journal of Counterterrorism & Homeland Security International*, 25(3), 42–43.
- Riisem, P. K. (2019). *Hvordan situasjonsforståelse påvirker valg av strategi for de som håndterte en hendelse med trusler om skoleskyting mot en ungdomsskole høsten 2018* [Masteroppgave, Nord universitet]. Nord Open. <http://hdl.handle.net/11250/2620955>
- Ringdal, I. (2017). *Handlekraftig beredskap* [Masteroppgave, University of Stavanger]. UiS Brage. <http://hdl.handle.net/11250/2459551>
- Rohrer, A. J. (2021). Law enforcement and persons with mental illness: Responding responsibly. *Journal of Police & Criminal Psychology*, 36(2), 342–349. <https://doi.org/10.1007/s11896-021-09441-2>
- Rorie, S. (2015). Implementing an active shooter training program. *AORN journal*, 101(1), C5-C6.
- Ross, D. L. & Jones, M. (1996). Frequency of training in less-than-lethal force tactics and weapons: Results of a two-state survey. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 12(3), 250–263. <https://doi.org/10.1177/104398629601200304>
- Roziere, B. & Walby, K. (2020). Special weapons and tactics teams in Canadian policing: Legal, institutional, and economic dimensions. *Policing & Society*, 30(6), 704–719. <https://doi.org/10.1080/10439463.2019.1586899>
- Rudick, G. D. (2011). Policing in public schools: Beyond the active shooter. *FBI: Law Enforcement Bulletin*, 80, 16. <https://leb.fbi.gov/articles/featured-articles/policing-in-public-schools-beyond-the-active-shooter>
- Saligari, J. & Evans, R. (2016). Beacon of Hope? Lessons learned from efforts to reduce civilian deaths from police shootings in an Australian state. *Journal of Urban Health*, 93, 78–88. <https://doi.org/10.1007/s11524-015-9996-6>
- Sanchez, L., Young, V. B. & Baker, M. (2018). Active shooter training in the Emergency Department: A safety initiative. *Journal of Emergency Nursing*, 44(6), 598–604. <https://doi.org/10.1016/j.jen.2018.07.002>
- Sandham, D. & Todnem, M. (2016). *Midlertidig bevæpnet* [Masteroppgave, University of Stavanger]. UiS Brage. <http://hdl.handle.net/11250/2415049>

- Sarno, M. & Van Hasselt, V. B. (2014). Suicide by cop: Implications for crisis (hostage) negotiations. *Journal of Criminal Psychology*, 4(2), 143–154. <https://doi.org/10.1108/JCP-05-2014-0009>
- Scanlon, J. (2008). Blueprint of a bloodbath. *Law Enforcement Technology*, 35(6), 40–47.
- Schweit, K. W. (2013). Addressing the problem of the active shooter. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 82(5), 1–5.
- Scoville, D. (2012). Blue-on-blue shootings. *Police*, 36(6), 38–43.
- Scullin, S. (2016). Making the call. *Law Enforcement Technology*, 43(7), 6–6.
- Sharma, S., Bodempudi, S. T., Scribner, D. & Grazaitis, P. (2020). *Active Shooter response training environment for a building evacuation in a collaborative virtual environment*. Engineering Reality of Virtual Reality Conference, ERVR 2020, Burlingame.
- Sharps, M. J. & Hess, A. B. (2008). To Shoot or Not to Shoot: Response and interpretation of response to armed assailants. *Forensic Examiner*, 17(4), 54–64.
- Sharps, M. J., Herrera, M. R., Hulett, D. L. & Briley, A. (2018). Shoot/no-shoot decisions in the context of IED-detection training and eyewitness memory for persons. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 33(4), 327–331. <https://doi.org/10.1007/s11896-018-9283-z>
- Sheard, I., Burnett, M. E. & St Clair-Thompson, H. (2019). Psychological distress constructs in police with different roles. *International Journal of Emergency Services*, 8(3), 264–279. <https://doi.org/10.1108/IJES-06-2018-0033>
- Simon, R. & Teperman, S. (2001). The World Trade Center attack: Lessons for disaster management. *Critical Care*, 5(6), 318–320. <https://doi.org/10.1186/cc1060>
- Singh, N., Roy, N. & Gangopadhyay, A. (2018). *Analyzing the sentiment of crowd for improving the emergency response services*. 4th IEEE International Conference on Smart Computing, SMARTCOMP 2018, Taormina.
- Skeie, J.-E. & Breivoll, T. (2021). *Politiets respons ved pågående livstruende vold til sjøs: Operativ ledelse og koordinering i en maritim kontekst* [Masteroppgave, Nord universitet]. Nord Open. <https://hdl.handle.net/11250/2785992>
- Smith, J. (2004). *Practical guide for the law enforcement & security manager: A theoretical & experiential approach*. CRC Press.
- Smith, M. R., Kaminski, R. J., Rojek, J., Alpert, G. P. & Mathis, J. (2009). Impact of CEW and other types of force and resistance on officer and suspect injuries. I J. D. Ho & M. W. Kroll (Red.), *TASER conducted electrical weapons: Physiology, pathology, and law* (s. 257–281). Springer. https://doi.org/10.1007/978-0-387-85475-5_23
- Soskis, D. A. & Van Zandt, C. R. (1986). Hostage negotiation: Law enforcement's most effective nonlethal weapon. *Behavioral Sciences & the Law*, 4(4), 423–435. <https://doi.org/10.1002/bsl.2370040406>
- Søvik, Ø. (2017). *Er barnehagene i Stavanger forberedt på tilsiktede hendelser?* [Masteroppgave, University of Stavanger]. UiS Brage. <http://hdl.handle.net/11250/2478219>

- Spadanuta, L. (2009). The realities of suicide by cop. *Security Management*, 53(12), 16–18.
- Staller, M. S., Bertram, O. & Körner, S. (2017). Weapon system selection in police use-of-force training: Value to skill transfer categorisation matrix. *Salus Journal*, 5(2), 1–15.
- Staller, M. S., Cole, J. C., Zaiser, B. & Körner, S. (2019). Representative training with less risk: The effects of non-lethal training and conventional ammunition in police use of force training on heart rate variability. *Policing: A Journal of Policy & Practice*, 13(4), 411–425. <https://doi.org/10.1093/police/pax054>
- Staniforth, A. (2016). Police use of open source intelligence: The longer arm of law. I B. Akhgar, P. S. Bayerl & F. Sampson (Red.), *Open source intelligence investigation* (s. 21–31). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-47671-1_3
- Stendahl, S. & Rollgard, L. (2020). *Ambulanssjuksköterskors oppfattninger av hendelser med pågående dødlige våld* [Masteroppgave, Lund Universitet]. LUP-SP. <http://lup.lub.lu.se/student-papers/record/9033346>
- Stockholms läns landsting. (2017). *Utvärdering av Stockholms läns landstings samlade insatser i samband med attentatet den 7 april 2017* (LS 2017-0649). <https://www.regionstockholm.se/globalassets/bilagor-till-nyheter/2017/rapport-utvardering-landstingets-insatser7april.pdf>
- Strachota, A. C. (2014). *Active shooter situations in academic environments: Recommendations and considerations for patrol officers* [Seminar papers, University of Wisconsin]. <http://digital.library.wisc.edu/1793/73762>
- Strand, R., Felices, K. & Williams, K. (2010). Critical incident stress management (CISM) in support of special agents and other first responders responding to the Fort Hood Shooting: Summary and recommendations. *International Journal of Emergency Mental Health*, 12(3), 151–160.
- Sullivan, M. L., Guerette, R. T. & DeJong, W. (2003). *Deadly lessons: Understanding lethal school violence*. National Academies Press. <https://doi.org/10.17226/10370>
- Sutsos, P. (2009). Emergency access control and the first responder. *Law Enforcement Technology*, 36(6), 60–63.
- Tangvald, H. (2014). *En studie om et utvalg skolars beredskap i forbindelse med implementering av den nye «Veileder for Alvorlige Hendelser»* [Masteroppgave, University of Stavanger]. UiS Brage. <http://hdl.handle.net/11250/223584>
- Tesfamicael, J. & Tjørhom, C. (2020). *Et kulturelt puslespill: En kvalitativ analyse av sikkerhetskultur i relasjon til skoleskyting* [Masteroppgave, University of Stavanger]. UiS Brage. <https://hdl.handle.net/11250/2681508>
- Tin, D., Hart, A., Hertelendy, A. J. & Ciottone, G. R. (2021). Terrorism in Australia: A decade of escalating deaths and injuries supporting the need for counter-terrorism medicine. *Prehospital and Disaster Medicine*, 36(3), 265–269. <https://doi.org/10.1017/S1049023X21000157>
- Torgersen, C. & Hillestad, T. (2018). *Ondskap: En analyse av hva individuell ondskap og soloterrorisme, eksemplifisert ved skoleskyting, innebærer og hvordan man som sosialarbeider og medmenneske kan forebygge* [Masteroppgave, University of Stavanger]. UiS Brage. <http://hdl.handle.net/11250/2573218>

- Turley, J., Dudley, M. & Bart, J. (2016). Training toward law enforcement-EMS integration: New York State's efforts at the State Preparedness Training Center. *Police Chief*, 83(11), 32–35.
- Veit, J. (2009). Unsafe at any distance: The failure of police handgun training. *WomenPolice*, 43(1), 44–47.
- Vellani, K. (2007). Security measures: Policies and procedures. I K. Vellani (Red.), *Strategic security management: A risk assessment guide for decision makers* (s. 173–181). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-012370897-7/50012-8>
- Voster, H. V. (2013). "Våg å tenke det verste!" [Masteroppgave, University of Stavanger]. UiS Brage. <http://hdl.handle.net/11250/184838>
- Wade, T. (2019). Active assailant preparedness: Beyond active shooter response. I S. Davies & L. Fennelly (Red.), *The Professional protection officer: Practical security strategies and emerging trends* (2. utg., s. 121–131). Butterworth-Heinemann. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-817748-8.00011-0>
- Walden, T. (2016). *Nødetatenes prosedyre PLIVO mot terror: Hvordan kan man oppnå god og effektiv innsats i en krise som pågående livstruende vold* [Masteroppgave, University of Stavanger]. UiS Brage. <http://hdl.handle.net/11250/2414854>
- Walker, M., d'Arville, A., Lacey, J., Lancman, B., Moloney, J. & Hendel, S. (2021). Mass casualty, intentional vehicular trauma and anaesthesia. *British Journal of Anaesthesia*, 128(2), s190-s199. <https://doi.org/10.1016/j.bja.2021.08.030>
- Weiss, J. & Davis, M. (2019). Active shooter training that challenges police to be a far more viable force. *Journal of Counterterrorism & Homeland Security International*, 25(2), 40–44.
- Wexler, B. & Flamm, A. (2017). Lessons learned from an active shooter full-scale functional exercise in a newly constructed emergency department. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 11(5), 522–525. <https://doi.org/10.1017/dmp.2016.181>
- Wheatley, S., Hollingsworth, A. C. & Greaves, I. (2018). Responding to the marauding terror attack: The police perspective. *Journal of the Royal Army Medical Corps*, 166(2), 80–83. <https://doi.org/10.1136/jramc-2018-000960>
- White, M. D. (2006). Hitting the target (or not): Comparing characteristics of fatal, injurious, and noninjurious police shooting. *Police Quarterly*, 9(3), 303–330. <https://doi.org/10.1177/1098611105277199>
- Wigsten, A. (2020). *Polisiärt beslutsfattande i kritiska situationer*. Södertörns högskola. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sh:diva-39782>
- Wisconsin College places public safety training under one roof. (2015). *Community College Week*, 27(18), 2–4.
- Wølner, M. (2020). *Hvordan benytter universiteter og høyskoler risikoanalyser som beslutningsstøtte for å sikre seg mot tilsiktede uønskede hendelser?* [Masteroppgave, University of Stavanger]. UiS Brage. <https://hdl.handle.net/11250/2737165>

- Young, J. B., Galante, J. M. & Sena, M. J. (2013). Operator training and TEMS support: A survey of unit leaders in Northern and Central California. *Journal of special operations medicine: a peer reviewed journal for SOF medical professionals*, 13(3), 92–97.
- Yu, R. (2016). Stress potentiates decision biases: A stress induced deliberation-to-intuition (SIDI) model. *Neurobiology of Stress*, 3, 83–95. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.ynstr.2015.12.006>
- Zelt, K. (2011). Time is on our side not necessarily. *Law & Order*, 59(12), 34–37.
- Zhu, R., Lucas, G. M., Becerik-Gerber, B. & Southers, E. G. (2020). Building preparedness in response to active shooter incidents: Results of focus group interviews. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 48(September), 1–9. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2020.101617>
- Zimmer, A. (2017). Greeley PD Protects, Serves and Partners: How a Colorado SWAT team trains with local EMS to prepare for the unknown. *Law Enforcement Technology*, 44(9), 32–33.

Politi­høgskolen
Postboks 2109 Vika
0125 Oslo
e-post: postmottak@phs.no

Politi­høgskolens evalueringsutvalg (2022).
*Evaluering av PSTs og politiets håndtering
i tilknytning til Kongsberg-hendelsen
13. oktober 2021.* Politi­høgskolen.

© Politi­høgskolen 2022

PHS forskning 2022:2
ISSN 0807-1721
ISBN: 978-82-7808-164-8 (Trykt)
ISBN: 978-82-7808-165-5 (Elektronisk)

Layout og trykk:
07 Media AS
Opplag: 100

